

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«Одеська юридична академія»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

25 РОКІВ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТУ

«Одеська юридична академія»

**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО В ПЕРІОД ТУРБУЛЕНТНОСТІ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської наукової конференції

(м. Одеса, 11 листопада 2022 року)

2022

УДК 341.23:341.31:(316.48:623.44)(082)

П 68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» В. Є. Загороднього
(наказ № 2640-41 від 10.10.2022 року)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, академік НАПН України, д.ю.н., професор, заслужений юрист України **Ківалов С. В.**

Заступник відповідального ректора – перший проректор Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор, заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»;

Гриб Анна Миколаївна – кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»;

Гребенюк Дмитро Олегович – асистент кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»;

Жакун Маргарита Юріївна – аспірантка кафедри міжнародного та європейського права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, місто Одеса, 65009, Фонтанська дорога, 23.

Тел. +38 (048) 719 86 85

Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин: Всеукраїнська студентська наукова конференція, присвячена 25-річчю Національному університету «Одеська юридична академія», 11 листопада 2022 року, м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2022. 559 с.

ПЕРЕДМОВА

Шановні учасники та гості Всеукраїнської наукової студентської конференції «Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин»! Щиро вітаю Вас учасників нашого наукового заходу з успішним проведенням Конференції!

Повномасштабна збройна військова агресія проти України, анексія окупованих територій суверенної держави, загроза ядерної війни у світі, масові порушення прав і свобод людини у світі, виклики у сфері охорони здоров'я, економічні та соціальні зміни, глобальні тенденції у сфері формування енергетичної політики та безпеки, гуманітарна та кліматична криза стали безпрецедентними викликами сучасності, що ставлять перед світовим співтовариством питання необхідності пошуку шляхів їх вирішення та вироблення ефективного механізму регулювання суспільних відносин, основним елементом якого є міжнародне право.

В умовах турбулентності міжнародних відносин постановка актуальних проблем міжнародного права, обговорення та дискусія щодо пріоритетних напрямів розвитку останнього та пошук дієвих форм впровадження міжнародно-правових норм у національне законодавство – складають науковий інтерес здобувачів вищої освіти.

Враховуючи актуальність і зростаючий інтерес до питань розвитку міжнародного права в сучасних умовах турбулентності та перетворень, в рамках Національного університету «Одеська юридична академія» кафедрою міжнародного та європейського права проведено Всеукраїнську наукову студентську конференцію «Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин».

З огляду на актуальність заявленої теми Конференція сприятиме поглибленню досліджень існуючих складних правових, економічних, соціальних демографічних, гуманітарних та кліматичних проблем, аналізу широкого кола актуальних питань сьогодення – питання військової агресії проти України,

питання підтримки міжнародного миру та безпеки, в тому числі ядерної безпеки, порушення прав людини та питання міжнародного співробітництва в сфері протидії глобальним викликам та загрозам.

Формат Всеукраїнської студентської конференції – це платформа для наукових дискусій, конструктивного дискурсу та діалогів, завдяки яким світ змінюється, знаходить відповіді на найбільш гострі питання, а також є тим плацдармом, який допомагає молодим науковцям апробувати власні наукові здобутки, а досвідченим фахівцям – ділитися досвідом наукової і практичної діяльності.

Матеріали Конференції відображають внесок здобувачів вищої освіти Національного університету «Одеська юридична академія» та здобувачів інших навчальних закладів з різних куточків України в розвиток юридичної науки. Бажаю учасникам конференції успіхів у науково-дослідній роботі, цікавих дискусій, нових ідей та втілення їх у практичну діяльність. Позитивна традиція обговорення стану та перспектив розвитку міжнародного права продовжуватиметься в межах Одеської школи права.

Сергій КІВАЛОВ,
Президент Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

БЕВЗА КАТЕРИНА ВІКТОРІВНА

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА МНОЖИННОГО ГРОМАДЯНСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Досліджуючи питання громадянства та його класифікації, варто звернути увагу на такий вид як множинне громадянство. У наш час воно є дуже поширеним і актуальним. Адже велика маса людей прагне покращити своє матеріальне становище, реалізуючись за межами не лише однієї країни.

Почнемо з того, що ж таке громадянство – це політико-правовий зв'язок фізичної особи з державою, який виражається в сукупності їхніх взаємних прав та обов'язків, а також полягає у підпорядкуванні даної особи владі відповідної держави незалежно від свого місцезнаходження [1]. Якщо ж говорити про законодавче закріплення, то зазначимо, що за ст. 2 Європейської конвенції про громадянство від 06.11.1997 № ETS № 166 громадянство зазначено як правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи [2].

Наступним нашим кроком є виокремлення множинного громадянства (біпатризм) з-поміж інших видів. Адже воно є найбільш проблемним. Взагалі термін множинного (подвійного) громадянства закріплює за собою значення статусу особи, за якого ця ж особа володіє громадянством більше, ніж однієї держави. У світі існують такі держави, які допускають подвійне громадянство, а саме: Австралія, Бангладеш, Кіпр, Греція, Угорщина, Ісландія, Зеландія, Швеція, Сирія, Велика Британія, Сполучені Штати Америки та інші. Водночас, наприклад, в американському національному законодавстві відсутнє поняття «подвійне

громадянство», але американська влада при цьому не переслідує тих, хто прийняв присягу та зберіг за собою колишнє громадянство.

Як зазначає Т. В. Дракохуст, одним із способів виникнення біпатризму є колізія «права крові» та «права ґрунту». Наприклад, дитина, яка народжена у батьків-іноземців на території держави, в якій домінує право ґрунту, крім набуття громадянства по праву крові, отримує також громадянство тієї країни, на території якої вона народилась. Ще одним прикладом набуття подвійного громадянства є вступ жінки у шлюб із іноземцем, якщо ж вітчизняне законодавство не залишає її громадянства після вступу у цей шлюб і при цьому законодавство її чоловіка надає громадянство в автоматичному порядку [5]. Але Ткаля О. В. виокремлює також і третю підставу для набуття біпатризму – при зміні громадянства шляхом натуралізації, в тому випадку, коли цей процес не супроводжується відмовою від попереднього громадянства [6].

Взагалі множинне громадянство поєднує в собі як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних слід віднести: по-перше, додаткові гарантії на реалізацію та захист прав і свобод особи, оскільки біпатриди мають рівні права та обов'язки з громадянами держави, у якій вони проживають, а по-друге, збільшення кількості осіб із множинним громадянством може сприяти інтенсифікації зв'язків між державами. Негативні ж наслідки мають місце, коли подвійне громадянство здатне створити для індивіда додаткові обов'язки (його можуть зобов'язати у військовій службі для двох чи більше держав чи сплачувати податки двом або більше державам). Адже такого роду зобов'язання є правомірним, оскільки Гаазькою конференцією 1930 р. передбачено, що особа, яка володіє одним чи двома громадянствами, може розглядатись кожною державою, як її громадянин, який повинен підкорюватись законам тієї чи інших держав, громадянином якої він є [3].

Що ж стосується України, то варто виділити такі нормативно-правові документи, які регулюють питання у сфері громадянства в цілому. Перш за все, це Конституція України, Закон України «Про громадянство України» (18.01.2001 № 2235-III), Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без

громадянства» (06.12.2003 № 3929-12) та Закон України «Про біженців» (01.08.2003 № 2557-14). Варто зазначити, що в Україні встановлено єдине громадянство – оскільки саме цей принцип забезпечує рівний правовий зв'язок кожного громадянина із своєю державою [6]. Але й можна стверджувати, що ні адміністративної, ні кримінальної відповідальності не встановлено за набуття громадянства іншої держави, тому багато теоретиків вважають, що було б цілком правильним закріпити в Конституції України положення, за якими дозволялося б множинне громадянство та укладання відповідних договорів з іншими державами.

Якщо ж говорити про запровадження біпатризму в Україні, то, на думку С. Константиновського, доречними були б певні винятки у запровадженні на законодавчому рівні подвійного громадянства. Саме для таких осіб як: державних службовців, вищих посадових органів, працівників органів державної влади мають бути жорсткі обмеження на перебування в громадянстві на території іншої держави. Адже перераховані особи становлять для України стратегічне значення і жодна людина, проживаючи в Україні, не повинна мати сумніви щодо вірності цих осіб інтересам лише своєї держави. А наявність у вище перерахованих осіб множинного громадянства надаватиме можливість у будь-який момент втекти з України і користуватись захистом країн іншого громадянства. [4].

Утім, як зазначає Дрьомов С. В. , Україна не залишається осторонь щодо процесів нормативно-правового регулювання питань множинного громадянства. На це вказує певна лібералізація підходів до біпатризму на міжнародному рівні, а саме, те, що Європейська Конвенція 1997 р. знайшла своє відображення й в українському законодавстві про громадянство. Мова йде про перебування в подвійному громадянстві іноземця, який вступив в громадянство України і при цьому не вийшов із попереднього. [7]

У висновку варто зазначити, що актуальність питання про множинне громадянство з часом набирає все більших обертів, що матиме значний вплив на запровадження в багатьох інших країнах біпатризму на законодавчому рівні. І було б прекрасним розробка і створення єдиного універсального міжнародно-правового договору не лише з питань подвійного громадянства, але й інших

різних найголовніших питань громадянства. Дослідження даної тематики дає можливість зробити висновок, що громадянство як правове становище частини населення будь-якої країни світу є одним із найголовніших аспектів прав людини і воно є базою правового становища особистості як всередині будь-якої держави, так і, відповідно, в міжнародному спілкуванні.

Література

1. Фіщенко К. Ю., Ярмакі В. Х., Гопич М. К. Міжнародне право: навчально-методичний посібник. Одеса: ОДУВС, 2015. 286 с.
2. Європейська конвенція про громадянство № 163-V (163-16) від 20.09.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text
3. Тисячний Д. В. Міжнародно-правові аспекти інституту множинного громадянства в контексті конституційного та міжнародного права. *Порівняльно аналітичне право*. 2020 р. № 2. С. 49-53
4. Константиновський С. Щодо питання множинного громадянства в Україні. *Конституційне право*. 2018 р. № 5. С. 163-167.
5. Дракохруст Т. В. Проблеми інституту громадянства в міжнародному праві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015 р. № 4. С. 428-431
6. Ткаля О. В. Теоретичні та практичні проблеми множинного громадянства. Людина, суспільство, держава: публічно-правовий аспект. Міжнар. наук. конф. «VIII Прибузькі юридичні читання». Миколаїв: Іліон, 2012. С. 197-199
7. Дрьомов С. В. Питання множинного громадянства в Україні: шляхи нормативно-правового врегулювання. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-04/mnozh_gromad-ef6ee.pdf

Науковий керівник: к.ю.н. доцент кафедри Харитонов Р.Ф.

**ГАСВА КАТЕРИНА ЯРОСЛАВІВНА,
ХОДОРКОВСЬКА ОЛЕКСАНДРА АНДРІЇВНА**

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ «СПРАВЕДЛИВОСТІ» У
МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ**

У теорії міжнародного права набирає популярності таке поняття, як справедливість у регулюванні міжнародних відносин та взаємодії принципів і норм міжнародного права, та, крім цього, приділяється увага питанню складності кодифікації цієї категорії.

Вивченням справедливості в міжнародному праві займалися безліч зарубіжних дослідників, серед яких можна виділити: Д. Юма, Емера де Вателя, Дж. Ролза, О. О'Нейла, Ж. Тускоза та інших. В Україні тема зачіпається в деяких працях юристів-міжнародників, проте якісно та повно досліджена не була.

Своє відображення ідея справедливості знаходить в основних цілях, нормах та принципах позитивного міжнародного права. Як принцип і мета поняття «справедливість» зазначається у багатьох міжнародних актах. Прикладом може виступати преамбула Статуту ООН, де створення умов, за яких можливе дотримання справедливості є однією з цілей об'єднання народів світу в ООН і прийнятті Статуту [4, с. 238]. У цьому документі також згадується, що для досягнення основних цілей ООН важливо дотримуватися принципів відносин, сформульовані Статутом, які виникають між державами. Саме цілі та принципи ООН за своєю суттю мають справедливий характер, і такий статус протягом тривалого часу є загальновизнаним і значущим.

За Статутом ООН справедливість виступає як головна ознака світового порядку. Свої міжнародні спори члени Організації повинні вирішувати таким чином, щоб «не піддавати загрози міжнародний мир і безпеку, і справедливість». Такі категорії як «безпека», «мир», «справедливість» визначаються як синонімічні та взаємопов'язані поняття. Оскільки справедливість не може існувати без миру та безпеки, та й навпаки забезпечення безпеки та миру не може відбуватися без справедливості.

Міжнародне право має дуже тісний зв'язок зі справедливістю. Необхідність дотримуватися зобов'язань та справедливості, які саме випливають з міжнародного права, вказується у преамбулі Статуту [3, с. 238]; у ст. 1 зазначається, що міжнародні спори вирішуються за допомогою принципів справедливості та міжнародного права. Розглянутий документ дає змогу зробити висновок, що у процесі регулювання міжнародних відносин існує нерозривний зв'язок справедливості з міжнародним правом, але Статут не надає конкретного визначення цього поняття і не звертає увагу яке саме місце воно займає у системі міжнародного права.

Для сучасного розвитку міжнародного права необхідно чітко визначати зміст справедливості з метою вирішення багатьох питань, які виникають між державами у процесі різних форм співробітництва та для створення нових міжнародно-правових норм.

Підкреслюючи значення принципу справедливості, професор І.І. Лукашук зазначає, що «поступово держави візьмуть на себе відповідальність за забезпечення справедливості кожному народу, а й надалі кожному мешканцю цієї планети. Важливим інструментом вирішення цього питання є міжнародне право, яке й буде піддаватися змінам згідно з вимогами справедливості» [1, с. 29].

Деякі автори та судді вважають, що принцип справедливості виходить з «загальних принципів права, які визнаються цивілізованими народами» (ч.1 ст. 38 Статуту Міжнародного Суду). Прикладом може слугувати Справа відведення води з Маасу (1937 р.), де суддя Хадсон, як наголошувалося вище, вказав: «Стаття 38 Статуту прямо наказує застосування «загальних принципів права, що є визнаними цивілізованими народами», та принципи справедливості міцно увійшли в правову систему багатьох держав світу». Проте інші виступають проти цієї думки. Так, М. Ейкхерст зазначає, що «якщо навіть такий принцип існує, то його не можна перенести в систему міжнародного права, оскільки схожість цінностей, яка виступає попередньою умовою для такого принципу у внутрішньому праві, просто не може бути в міжнародному праві» [2, с. 96].

Якщо розглядати справедливість як складову міжнародного права, то можна виділити її окрему систему, яка складається з трьох елементів: вимог домірності, поміркованості та публічності, звернених до суб'єктів міжнародного права.

Перша вимога пов'язана з обов'язком суб'єктів міжнародного права зіставляти значимість та вагомість своїх цілей, що потребують їх вдаватися до певних заходів з одного боку, та, з іншого, тих обмежень прав та інтересів інших суб'єктів, до яких приводять ці дії.

Вимога поміркованості означає прагнення держави досягти певних цілей у міжнародній сфері. Така категорія демонструє дотримання не крайніх позицій держав у політичному аспекті та здатність вирішувати питання за допомогою компромісу.

Щодо останньої вимоги, то держава повинна при здійсненні своєї міжнародної діяльності застосовувати такі принципи й правила, які будуть публічно відомими та відкритими для інших суб'єктів права.

Підсумовуючи, можна зазначити, що справедливість є частиною міжнародного права і для того, щоб запобігти несправедливості та заповнити прогалини у міждержавних відносинах необхідно застосовувати її належним чином. Останнім часом виникає все більше потреби в справедливості, оскільки велика кількість норм носять доволі загальний або абстрактний характер.

Література

1. Лукашук И. И. Глобализация и международное право. *Международное право – International Law*. 2001. Спец. вып. С. 22-31.
2. Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом. Київ. Консум, 2000. 592 с.
3. Международное право в документах / Сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. – М.: МЦУПЛ, 2000.
4. Юм Д. Трактат о человеческой природе / Філософія політики: Хрестоматія: У 4 т. / Авт.- упоряд.: В. П. Андрущенко (кер.) та ін. Т. II. К.: Знання України, 2003.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Каненберг-Сандул О.К.

DEHTIAROVA RUSLANA

KOSHLICHENKO ANASTASIIA

National University «Odesa Law Academy»

OCCUPATION OF UKRAINIAN LANDS DURING THE ARMED CONFLICT ON THE TERRITORY OF UKRAINE

Today, the institution of military occupation is one of the most relevant topics, since the war declared by the Russian Federation in Ukraine in 2014 entailed the occupation of many territories of Ukraine, starting with the occupation of the Crimean peninsula and continuing with the occupation of certain regions of Donetsk, Luhansk, Kherson, Zaporizhzhya and Kharkiv regions.

The very concept of military occupation did not exist for a long time, but later scientists began to discuss this topic, and in 1907 a normative regulation of the concept of occupation appeared in Article 42 of the Hague Convention on the Laws and Customs of Land War of 1907, Chapter III «Military Power over the Territory of the Enemy». State». This article establishes that the territory is considered occupied if it is really under the power of the enemy's army, which applies only to those areas where this power is established and able to carry out its activities [5, p. 26].

Let's focus on the first case of occupation of Ukrainian lands during the war since 2014 – the occupation of the Autonomous Republic of Crimea. It is important to note

that according to Ukrainian legislation and norms of international law, Crimea is considered occupied, and, accordingly, Russia has the status of an occupying state.

The chronology of events begins in February 2014, when armed people appeared in Crimea in uniforms without identification marks and seized the building of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, the Simferopol airport, the Kerch ferry crossing, other strategic objects, and also blocked the actions of Ukrainian troops. The Russian authorities initially refused to recognize that these armed men were servicemen of the Russian army. Later, Russian President Vladimir Putin admitted that it was the Russian military.

On March 16, 2014, a «referendum» on the status of the peninsula was held on the territory of Crimea and Sevastopol, not recognized by most countries of the world, as a result of which Russia included Crimea in its composition. Neither Ukraine, nor the European Union, nor the United States of America recognized the results of the «referendum» vote. However, on March 18, 2014, Russian President Vladimir Putin announced the «accession» of Crimea to Russia.

The actions of the Russian Federation were recognized by international organizations as illegal, and some Western countries even introduced economic sanctions against the Russian Federation. In turn, Russia denies the occupation of the peninsula and calls it «restoration of historical justice» [2].

Sanctions did not stop the aggressor country from further escalation of events, and 8 years later, the head of Russia signed an act on the «accession» of the Donetsk and Luhansk «people's republics» to the Russian Federation. Before the «accession», the lands of the above-mentioned «republics» were supposedly independent, but de facto they were already part of Russia and were governed by the Russian government.

The legal regime of occupation imposes a number of obligations on Russia as an occupying state. For example, it is Russia, as the occupier, that must supply water to Crimea. All this is clearly defined and regulated by international humanitarian law. The Russian invasion of Crimea clearly falls under the definition of occupation; in particular, the IV Geneva Convention says that its norms apply to the occupier «even if the occupation has not met with armed resistance». Therefore, there are no problems

with the international recognition of this status – it is even confirmed in numerous UN resolutions. And although the state of occupation is by definition temporary, there is currently no threat of replacing this wording with something less favorable to Ukraine [3].

The full-scale war launched by the Russian Federation on February 24, 2022, was another stage in the occupation of Ukrainian territories and another stage of the Russian-Ukrainian war since 2014. Despite all-Ukrainian resistance and the reformed and strengthened Armed Forces of Ukraine, the troops of the aggressor country were able to occupy numerous territories of northern, southern and western Ukraine. The counteroffensive of the Armed Forces of Ukraine was able to completely liberate the territories of Chernihiv, Sumy, and Kyiv regions in the North of the country, and then begin to liberate the territories of Kharkiv, Kherson, Donetsk, and Luhansk regions.

According to the results of February, Russia and its commander-in-chief Vladimir Putin made a strategic mistake. They expected to carry out a blitzkrieg and force Ukraine to quickly change the government to a pro-Russian one. But already on the third day of the war, the Russian troops were exhausted by the fierce resistance of the Armed Forces of Ukraine and Ukrainians themselves. The position of Ukrainian President Volodymyr Zelensky, who refused to evacuate Kyiv, was unexpected for both Russia and the Western countries. The fighting spirit of the defenders and the national identity of Ukrainians only strengthened against the background of the occupiers failures [1]. Ukraine received support from the EU and NATO, and heavy financial sanctions began to be imposed against Russia [4].

Thus, the regime of occupation of the territories of Ukraine is illegal and violates the sovereignty of the country and the norms of international law. During the course of the war, most countries of the world recognized that the Autonomous Republic of Crimea, Donetsk and Luhansk regions are part of Ukraine, and «pseudo referendums» cannot be recognized. By its actions, the Russian Federation has worsened its position in the international arena and will eventually decline, while Ukraine will liberate its territories and already become a powerful, strong, majestic state.

References

1. Бушуєв М. Путін з Україною, схоже, припустився стратегічної помилки – DW – 27.02.2022. *dw.com*. URL: <https://www.dw.com/uk/viiskovy-analytyk-putin-z-ukrainoiu-skhozhe-prypustyvsvia-stratehichnoi-pomylyku/a-60934550> (дата звернення: 20.10.2022).

2. Окупація та анексія Криму Росією. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30451636.html> (дата звернення: 20.10.2022).

3. Сидоренко С. Между аннексией и оккупацией: как правильно называть украинский Крым. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2021/03/16/7120937/> (дата звернення: 20.10.2022).

4. Forbes.ua. Хроніка війни. 28 лютого. Україна дає відсіч та отримує підтримку, світ ізолює Росію – Forbes.ua. *Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії*. URL: <https://forbes.ua/news/khronika-viyni-28-lyutogo-ukraina-dae-gidnu-vidsich-ta-pochinae-peremovini-z-rosieyu-28022022-3979> (дата звернення: 20.10.2022).

5. Международное право. Ведение боевых действий : сборник Гаагских конвенций и иных соглашений. М : Международный Комитет Крас. Креста, 1995. 224 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Каненберг-Сандул О.К.

ЖУК СТАНІСЛАВ СЕРГІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В ТЕОРІЇ
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

В умовах глобалізації роль транснаціональних корпорацій (далі – ТНК) значно зросла у порівнянні з минулим століттям. Наразі ТНК впливають не тільки на економіку, але й на політичне життя держав, через що нерідко економічні кризи, перевороти, оголошення банкрутства держав є результатом діяльності корпорацій. Через це, досліджуючи правосуб'єктність учасників міжнародних відносин необхідно звернути увагу на статус ТНК.

Правосуб'єктність транснаціональних корпорацій досліджували такі вчені, як: К.А. Бекяшева, В.В. Бесчеревний, М.М. Богуславський, Г.К. Дмитрієв, М.Д. Загряцьков, С.В. Запольський, Р.Ф. Захарова, А.П. Кириєв, А.Н. Козиріна, І.І. Лукашук, М.І. Піскотін, В.А. Романов, О.В. Тарасов, С.В. Черниченко.

Для того, аби більш чітко визначитися з тим, чи є ТНК суб'єктом міжнародного права, чи ні, пропоную порівняти правосуб'єктність ТНК з правосуб'єктністю держави та міжнародної організації.

Щодо держави, то держава має право виступати на міжнародній арені від свого імені, має право вступати у відносини з іншими суб'єктами міжнародного права і має право брати участь у нормотворчій діяльності.

Якщо ми будемо говорити про правосуб'єктність міжнародної організації, то вона має право на привілеї та імунітети, на нормотворчу діяльність у сфері міжнародного права, право на обмін представництвами з державами та іншими міжнародними організаціями.

Щодо ТНК, то вона має право на здійснення економічної діяльності згідно з законодавством іншої держави, і має обов'язки, які встановлені цим же законодавством.

Щодо спільних рис, то можна сказати що кожен із представлених суб'єктів має документ, що засвідчує їх завдання, функції і повноваження. У випадку держави це Конституція, щодо ТНК та міжнародних організацій – це статuti, але кожен з них різниться змістом (обсяг повноважень, прав, обов'язків, функцій і т.д.).

Варто зазначити що обсяг правосуб'єктності міжнародних організацій значно більший у порівнянні з ТНК, але менший, ніж у держави.

Єдиного визначення поняття «транснаціональні корпорації» на сьогодні не існує. Поряд з цим терміном також використовують терміни : «транснаціональні компанії», «багатонаціональні компанії-корпорації», «мультинаціональні компанії-корпорації».

Так, у Конференції ООН з торгівлі та розвитку зазначено, що транснаціональні корпорації – це підприємства, що мають материнське підприємство та закордонні філіали. [1]

Професор Б. Андрескі визначав ТНК як учасників комерційної діяльності, річний обсяг яких перевищує 100млн доларів, із наявністю більше 6 філій у різних країнах світу [2. Ст.173].

Серед характерних рис ТНК варто виділити наступні:

1) Це підприємства, які створені відповідно до чинного законодавства держави;

2) Вони займаються виробництвом товарів або наданням окремих послуг;

3) Вони здійснюють свою діяльність як на території держави, на якій були створені, так і на території інших держав [3. Ст. 92].

Наразі є дві думки щодо визнання ТНК суб'єктом міжнародного права:

1) ТНК можуть бути суб'єктами міжнародного права;

2) ТНК не можуть бути суб'єктами міжнародного права.

Щодо першої думки, то західні теоретики зазначали, що ТНК мають міжнародну правосуб'єктність. Вони наголошували на тому, що ТНК, маючи великий економічний потенціал та політичний вплив у ряді випадків мали більше значення, аніж деякі держави.

Саме через статус ТНК в найближчому майбутньому можлива поява нормативно-правових актів, які б могли надати ТНК певні права і обов'язки, що означало б закріплення за ТНК стану суб'єкта міжнародних правовідносин

Такі спроби відомі сучасному міжнародному праву. На мою думку, доречно було б згадати про Про проект кодексу поведінки ТНК, який був розроблений ООН у 1980-х роках. Однак даний проект так і не було прийнято.

Але знову ж таки, через те що у XXI столітті роль ТНК на міжнародній арені зростає, це питання знову може бути винесене на порядок денний.

Щодо іншої точки зору, то варто згадати думку І.І. Лукашука, який у своїй праці зазначав, що «ТНК зацікавлені в створенні такого права, яке б формувалося ними і здійснювалося за допомогою механізму, який вони ж і створили». На його думку діяльність ТНК може і повинна регулюватися шляхом взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного права. [4. Ст. 27]

Такий науковий діяч як О.В. Тарасов зазначає, що «з точки зору права ТНК є сукупністю юридичних осіб, які функціонують на підставі внутрішньодержавного права держави, на якій вони були створені»[5. Ст. 14].

Отже, підсумовуючи усе вищевикладене, можна зробити наступні висновки: безумовно, роль ТНК на міжнародній арені зростає майже кожен рік. І рано чи пізно всеодно постане питання щодо правового регулювання діяльності такого «суб'єкта».

Однак, неможна забувати про те, що вплив ТНК на інших суб'єктів не може бути лише позитивним. Як ми бачимо, ТНК можуть призвести до фактичного краху держави, і не понести ніякої відповідальності за таке діяння через свій статус.

На нашу думку, ТНК ніколи не повинні отримати статус суб'єкта міжнародного права, так як в довгостроковій перспективі вони нівелюють статус та сфери впливу інших суб'єктів. Так чи інакше, діяльність ТНК буде спрямована на отримання прибутку, і такий мотив може прибрати держави з карт.

Якщо ТНК отримає достатньо впливу, ми можемо забути про свободу слова, державність, історію, так як ТНК зацікавлений лише в прибутку та усуненні конкуренції, або поділу сфер впливу. І такого роду конкуренція у кінцевому рахунку може призвести до катастрофи значно більшої, аніж протистояння двох супердержав.

Література

1. Конференція ООН з торгівлі та розвитку.

2. Чеку О. Визначення поняття транснаціональні корпорації». Ст. 173

3. Дзявун Ю.С. Транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародного договірною права / Дзявун Ю.С. // Правові горизонти. – 2018. – №7. – С. 90-93

4. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть. – 2-е изд. – М., 2001. – С. 27.

5. Тарасов О.В. Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві : автореф. дис. ... докт. юр. наук: спец. 12.00.11 «Міжнародне право». Харків: НЮУ імені Я. Мудрого, 2015. 43 с.

6. Толстенко Ю.О.; Головка Є.О. ДО ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ // Науковий вісник УжНУ Серія: Право Випуск 48, Том 2. – 2018. – №2. – с.178-180

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р.Ф.

КРАВЧЕНКО МАРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ І ФУНКЦІЇ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Однією з характерних особливостей міжнародного права є існування комплексу основних принципів. Ці принципи зосереджені на відображенні характерних ознак та основного змісту міжнародного права.

Зазвичай основні принципи міжнародного права характеризуються наявністю особливої політичної та моральної сили, напевно, через це у практиці їх прийнято називати та відносити до принципів міжнародних відносин.

Основні принципи міжнародного права історично зумовлені. З одного боку, вони необхідні для функціонування системи міжнародних відносин і міжнародно-правової системи, з іншого боку, їх існування і практика можуть мати місце саме в цих історичних умовах.

Принципи відображають фундаментальні інтереси держав і міжнародного співтовариства в цілому. Суб'єктивно вони відображають рівень усвідомлення державою закономірностей системи міжнародних відносин, своїх національних і спільних інтересів.

Передумовою виникнення основних принципів міжнародного права була необхідність мирного співіснування міжнародної спільноти після Другої світової війни.

Усвідомлення цього чинника призвело до розробки своєрідного кодексу міжнародного права, конституції міжнародних відносин, які називаються основними принципами міжнародного права.

Фундаментальні принципи міжнародного права – це загальновизнані норми вищого порядку, які складають основу міжнародного права і покликані забезпечити стабільне та ефективне функціонування міжнародної системи. Їх називають фундаментальними, тому що вони є принципами загального міжнародного права і застосовуються до всіх питань міжнародного права на відміну від галузевих принципів міжнародного права.

Таким чином, основні принципи міжнародного права – це історично зумовлені, загальновизнані основоположні норми, що виражають основний зміст, характерні ознаки міжнародного права і мають вищу, загальнообов'язкову юридичну силу. Це керівні правила поведінки їх суб'єктів, що виникли внаслідок законодавчо закріплених принципів міжнародного права суспільної практики. Вони являють собою найзагальніший вираз і практику поведінки та взаємодії суб'єктів на міжнародній арені в рамках міжнародних відносин [1].

У зв'язку з тим, що сучасне міжнародне право є відносно молодого правовою системою, його основні принципи є критерієм правової поведінки у сферах

міжнародних відносин, які ще не врегульовані конкретними нормами міжнародного права.

Функції основних принципів міжнародного права є основними аспектами впливу принципів міжнародного права.

Основними функціями принципів міжнародного права є зміцнення існуючої системи міжнародних відносин і сприяння їй очікуваному розвитку; сприяння формуванню та розвитку міжнародної правової системи як безпосередньо, так і шляхом уніфікації норм, інститутів і галузей навколо її загальнообов'язкових норм; визначення основних прав, обов'язків та законних інтересів суб'єктів міжнародного права, закріплення основ їх взаємодії шляхом формування правових статутів; надання основних принципів правотворчого та правозастосовчого процесів; визначення системи міжнародного правопорядку та напрямів його розвитку; усунення прогалин у міжнародному праві; формування та розвиток міжнародної правосвідомості [2, с. 37].

Загалом основні принципи міжнародного права виконують одночасно дві важливі функції:

1) сприяють стабілізації міжнародних відносин, обмежуючи їх певними нормативними рамками;

2) сприяють розвитку міжнародних відносин шляхом визначення нових напрямків у суспільній практиці.

Як і всі правові норми, основоположні принципи міжнародного права мають правове закріплення і відповідно кодифіковані. Зокрема, фіксуються у Статуті ООН 1945 р.; Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р.; заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р.

Однак навіть цей перелік основоположних принципів міжнародного права не є вичерпним. Міжнародне співтовариство сьогодні гостро потребує утвердження принципу екологічної безпеки, але з різних, переважно суб'єктивних причин, цей принцип, на жаль, досі не отримав законодавчого закріплення.

Слід зазначити, що в Декларації принципів міжнародного права про дружні відносини та співробітництво між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р. підкреслюється необхідність урахування їх взаємопов'язаного характеру при тлумаченні та застосуванні основоположних принципів міжнародного права, а також необхідність розглядати їх у контексті всіх інших принципів.

Зміст основних принципів міжнародного права характеризується стабільністю, оскільки на них не впливають певні локальні зміни міждержавних відносин. Водночас їх зміст характеризується динамічністю, закріпленням, розвитком досягнутого і певною мірою програмним характером.

Важливою функцією основоположних принципів міжнародного права є забезпечення пріоритету загальнолюдських інтересів і цінностей, зокрема миру і безпеки, життя і здоров'я, міжнародного співробітництва та інших цінностей міжнародного порядку мирного співіснування.

До цих норм, які є не тільки правовими, а й політичними та моральними принципами міжнародних відносин, належать політичні та моральні норми, звичаї, норми ввічливості тощо. Вона виступає основою і системоутворюючим фактором усієї міжнародної системи регулювання [5, с. 26].

Література

1. Шевчук С. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод: практика застосування та принципи тлумачення в контексті сучасного українського праворозуміння // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 1999. – № 2.

2. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / За заг. ред. Теліпко В. Е. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 608 с.

3. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945.

4. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970.

5. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник / А. В. Войціховський; МВС України, Харків. нац. ун – т внутр. справ . – Харків, 2020. – 544 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Федорова Т.С.

МАРІЄНКО АРТЕМ ОЛЕГОВИЧ
ТИМЧЕНКО ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ЗВИЧАЮ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ЙОГО
СПІВВІДНОШЕННЯ З МІЖНАРОДНИМ ДОГОВОРОМ

Міжнародним звичаєм прийнято вважати правило поведінки, що в результаті кількарізного повторення протягом тривалого часу набуло мовчазного визнання суб'єктами міжнародного права і виконується ними в їх міжнародній практиці. Доцільним є визначити його місце у міжнародному праві також з'ясувати як звичай співвідноситься з міжнародними нормативними актами на прикладі міжнародного договору.

Стаття 38 Статуту Міжнародного Суду ООН визначає міжнародний звичай як доказ загальної практики, який визнається правовою нормою. Це визначення не є вичерпним, але його можна взяти за основу розуміння міжнародного звичаю як джерела міжнародного права. Одним з головних питань серед науковців залишається проблема, чи формуються ці норми за допомогою взаємодії волі держав або їх поява не обумовлена участю волі. Більшість вчених доходять до висновку, що звичаєві норми характеризуються саме спонтанністю, а не вольовою поведінкою держав.[1]

У своєму історичному розвитку звичай як джерело міжнародного права протягом тривалого часу був найважливішою процедурою формування міжнародно-правових норм. Це було зумовлено тим, що в рамках міждержавної системи ніколи не було законодавчого органу, який приймав би такі правові норми. З цієї причини багато міжнародно-правових норм були створені на основі звичаїв і практики країн, через що мали характер звичаєвих правових норм.

Поняття звичаю, яке було сформульовано у Статуті, включає два абсолютно чіткі елементи, які в сукупності і дають уявлення про сутність цієї категорії:

- матеріальний елемент (державна практика);
- духовний елемент (переконання щодо юридичної ролі цієї міждержавної практики).

Єдність розглянутих частин дає можливість говорити, що розглядається юридично обов'язкова практика держав. Вважається, що міжнародний звичай є у тих випадках, коли практика відповідає декільком характеристикам:

- має загальне визнання;
- має однакове застосування;
- досить тривала;
- є юридична переконаність (*opinio juris*).

Доказом наявності міжнародного звичаю є включення його різними дипломатичними документами, включаючи ноти, меморандуми, заяви делегацій та офіційних державних осіб на міжнародних конференціях, в органах міжнародних міжурядових організацій та ін.

Міжнародний звичай, грає і грав істотну роль міжнародному праві сучасності. Це відбувається через те, що відмінності у підходах країни до способів міжнародного регулювання міжнародних відносин ведуть у деяких випадках до відмови від участі в універсальних міжнародних договорах. Так, Віденські конвенції (1969 і 1986 рр.) розглядали можливість дії їх норм, заснованих на міжнародних звичаях, незалежно від положень Конвенцій.

Сферу дії міжнародного звичаю не можна вважати безмежною, оскільки розвиток науки і технології здатен призвести до того, що у сферу міжнародних відносин залучаються дедалі нові сфери діяльності (наприклад, освоєння космічного простору, розвиток комунікаційних технологій, біотехнології та інших.). Все це часто вимагає договірної регулювання, яке відрізняється більшою мірою ясністю та визначеністю форми та змісту. За таких умов очевидна недостатність можливостей звичаю здійснювати регулювання певних проблем міжнародних відносин, включаючи відносини у сфері економічних,

соціальних, культурних, наукових, інформаційно-комунікаційних і технологічних питань. Але в той же час, у сьогоdnішньому міжнародному праві багато галузей регулюються за допомогою норм звичаєвого міжнародного права (наприклад, питання визнання країн та урядів, ступінь відповідальності країн та інших суб'єктів міжнародного права та ін.). Міжнародний суд ООН все частіше пропонує посилання у своїй практиці на міжнародні звичаї. Особливо це характерно для періоду, що настав після 1969 року. [2]

Важливо визначити як міжнародний звичай співвідноситься з міжнародним договором. Визначення міжнародного звичаю було подано вище, але щоб порівняти між собою дві дані категорії, необхідно надати визначення міжнародного договору. Відповідно до статті 1 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, договором є міжнародна угода, яка укладається між державами в письмовій формі і регульована міжнародним правом.

Порівнюючи дві вище вказані категорії необхідно зазначити, що при укладенні міжнародного договору існують два послідовні етапи: правотворча процедура та нормативний результат. Коли ж мова йде про звичай, то ми не можемо чітко відокремити дані етапи в формуванні останнього, а можна лиш відзначити що це процес відбувається «зливо». [3]

Укладення міжнародного договору передбачає активні дії суб'єктів, які його підписують, а формування міжнародного звичаю формується пасивно. Очевидно, що процес створення звичаєвих норм займає більше часу, ніж договірних.

Наступна відмінність полягає в тому, що укладенню міжнародного договору передують переговорні процеси, а міжнародний звичай формується внаслідок багаторазової практики держав. Відповідно, міжнародний договір існує в формі правового акта, що не притаманно міжнародному звичаю

Звичай формулює загальні, основні засади і часто його досить важко застосувати в певних випадках, а міжнародний договір дозволяє застосовувати його положення для прийняття конкретних рішень, що зокрема підтверджується тим, що серед норм звичаєвого права більшість – норми універсального

характеру, а договірні норми частіше мають партикулярний або регіональний характер.

Враховуючи особливості формування договору і звичаю в міжнародному праві, необхідно зазначити, що договору може бути притаманне як регулювання фактично існуючих так і започаткування нових міжнародних відносин, що не можна сказати про звичай, адже він базується на чинній практиці

Отже, міжнародний звичай має статус джерела і в сучасному міжнародному праві, проте варто відмітити, що якщо на ранніх етапах розвитку міжнародного права звичай був головним джерелом, а міжнародний договір мав казуїстичний характер, то для сучасного міжнародного права характерною є зміна ролей даних джерел і основним в наш час є саме міжнародний договір

Література

1. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.
2. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2002. 608 с.
3. Буткевич О. В. Історія міжнародного права: підручник. – К.: Видавництво Ліра-К, 2018. – 416 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Каненберг-Сандул О.К.

ПОЛТОРАЦЬКА АМІНА АНДРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Міжнародне та внутрішньодержавне право постійно розвиваються, змінюються їх принципи та норми, об'єкти та методи правового регулювання, сфера дії та суб'єкти. Все це надає вплив на характер взаємодії міжнародного та внутрішньодержавного права як правових систем, перетворює питання про їх співвідношення в цілому та в галузі прав людини зокрема на найгострішу теоретичну та практичну проблему.

Ознайомлення з практикою діяльності деяких Центрів НБПД дозволило виявити такі певні позитивні тенденції: персонал центрів при веденні реєстру адвокатів, з якими укладається контракт чи тимчасова угода на надання вторинної безоплатної правової допомоги, звертають увагу на сферу їхніх інтересів у наданні правових послуг; при призначенні захисника в кримінальному провадженні щодо неповнолітнього працівники Центру НБПД віддають перевагу тим адвокатам, які мають найбільший досвід роботи в цій галузі правовідносин, проходили відповідні тренінги або курси підвищення кваліфікації, мають додаткову (педагогічну чи психологічну) освіту тощо [2].

Однак нормативно-правові акти Міністерства юстиції України (Координаційного центру з надання правової допомоги) чи Національної асоціації адвокатів України (Ради адвокатів України) не зосереджують на цьому уваги, а відповідна практика поширюється за неофіційною ініціативою персоналу Центрів НБПД [3].

На відміну від попередніх учасників, адвокатура України –недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі. Натомість можна навести такий приклад із світової практики: фламандська Асоціація адвокатів (Бельгія) та її Комісія ювенальних адвокатів пропонує своїм членам дворічний курс із прав дітей [4].

Правова інформація доповнює базову підготовку в галузі дитячої психології й розвитку, а також практичним навчанням, таким як спілкування з дітьми. Відвідування всіх модулів є обов'язковою для того, щоб отримати сертифікат у якості «ювенального адвоката» [1].

В Україні для адвокатів методика таких тренінгів уже розробляється партнерами Міністерства юстиції - Програмою USAID «Нове правосуддя». Такі тренінги в Україні уже запущено UNICEF і для поліцейських [3].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що неповнолітні особи – повноправні учасники кримінального процесу. Законодавець досить ретельно описав порядок захисту прав цих суб'єктів на всіх стадіях кримінального процесу. І суду треба обов'язково пам'ятати про особливості провадження за участю неповнолітніх, які ми виклали вище, зокрема стосовно їхнього права на захист і кваліфіковану правову допомогу, що обов'язково повинні бути надані [3].

Щодо конструктивного релятивізму, то, на нашу думку, ця концепція не тільки не суперечить міжнародному праву прав людини, а й сприяє найкращому захисту прав і свобод особи. Суть цієї концепції бачиться в тому, що вона не заперечує універсального характеру прав людини, але у процесі їх реалізації пропонує враховувати культурні, історичні, економічні та інші особливості конкретного суспільства. Це представляється цілком логічним, оскільки права людини – продукт культури та при різноманітності світових культур неминучі специфічні умови здійснення прав особистості у різних регіонах. Облік цих особливостей необхідний, оскільки дозволяє виявити найефективніші способи запровадження та захисту міжнародних стандартів прав людини.

Культурна індиферентність у цьому питанні послабить регулятивну спроможність міжнародного права і призведе до зростання міждержавної та міжнаціональної напруги.

Література

1. Про стан здійснення правосуддя місцевими загальними судами Чернігівської області : Лист ТУ ДСА в Чернігівській області від 11 серпня 2016 р. № 02-18/1109/16-вих.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. – К., 2012. – 356 с.

3. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 р. № 223-1134/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/15417informaciyniy_list_vischogo_specializovanogo_sudu_ukraini_vi.html.

4. Положення про порядок видачі посвідчення водія та допуску громадян до керування транспортними засобами, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 8 травня 1993 р. № 340 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/340-93-п>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О.К.

ПОПОЧЕБЕНЮК ВЛАДЛЕНА ОЛЕКСАНДР

Національного університету «Одеська юридична академія»

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

В умовах розбудови правової держави важливим залишається питання налагодження міжнародних зв'язків та міжнародного співробітництва, інструментом для чого і є міжнародне право. Питання проблеми міжнародного права стали предметом досліджень таких учених, як М.І. Брун, О.Л. Маковський, М.Ф. Примуш, А.М. Стоянов, В.І. Бобер, П.Е. Казанський та інші.

Сучасне міжнародне право можна охарактеризувати рядом позитивних рис. По-перше, міжнародне право має за мету обмежити право держави на ведення війни і перетворити координацію дій суверенних держав на систем співробітництва та досягнення спільної вигоди. По-друге, відбувся перехід від співіснування держав до співробітництва між ними – з метою не лише досягнення міжнародного миру та безпеки, а й сприяння здійсненню соціальних та

політичних ідей, що виражається в поширенні міжнародних всесвітніх і регіональних організацій.

По-третє, підвищення правового статусу окремого індивіда в міжнародному праві, що проявляється у створенні міжнародно-правового механізму захисту прав людини. По-четверте, удосконалено механізм реалізації норм міжнародного права як на інтернаціональному, так і на національному рівні, з'являються зобов'язання, на участь у забезпеченні дотримання яких мають право всі держави. По-п'яте, в міжнародному праві затверджено принцип демократії, згідно з яким лише держава, що відповідає загальноприйнятим стандартам демократії, може бути повноправним членом міжнародного співтовариства. [1, с.35-36]

Проте, незважаючи на очевидний поступ міжнародна практика виявила деякі проблеми.

1. Принцип суверенної рівності держав, великих і малих, закріплений у Статуті ООН, цим же Статутом був і порушений, оскільки п'ять великих держав було наділено правами, яких не мали будь-які інші члени ООН. Йдеться про постійних членів Ради Безпеки, які мають право вето і тим самим наділені правом істотно впливати на розвиток світових подій. Такими правами не володіють інші держави – члени ООН. Якщо в період створення ООН це пояснювалось внеском великих держав у розгром фашизму, то згодом цей фактор втратив свою актуальність. Слід наділити ФРН і Японію статусом постійних членів Ради Безпеки, але цього дотепер не відбулося, хоча обидві ці країни набули статусу великих західних держав, увійшли до числа найбільш демократичних держав світу, покінчили з фашизмом і мілітаризмом, роблять внесок у зміцнення миру, надають істотну допомогу і сприяння слаборозвиненим країнам, на ділі реалізуючи ідеї ООН. Але при цьому в останні двадцять років все більшого значення у вирішенні загальносвітових проблем набувають щорічні зустрічі лідерів семи, а з 2002 р. – восьми (за участю Росії) провідних держав світу, у тому числі Японії і ФРН. Правовий статус таких зустрічей ніяк не визначений, прийняті рішення не мають правової основи і не є обов'язковими не тільки для учасників зустрічі, а й для інших держав. Але вже по тому, як домагалася Росія

повноправної участі в таких зустрічах, можна судити про їхню важливість і значимість.

2. Для сучасного міжнародного права залишаються незмінними основні принципи, серед яких принцип непорушності кордонів, недоторканності державної території, невтручання у внутрішні справи та ін. Ці принципи вважаються основою міжнародного права. Саме вважаються. Але з мовчазної згоди чи навіть схвалення світового співтовариства вони все частіше ігноруються. Це виявляється й у дрібних, і у великих діяннях. Згадаємо: у 1974 р. ізраїльські командос вторглися на територію Уганди й в аеропорту Ентебе звільнили захоплених терористами заручників. Тоді лише СРСР, «друг всіх африканських народів», у тому числі й диктаторських режимів, висловив протест з приводу порушення суверенітету Уганди. [2, с.320] Усе інше співтовариство схвалило дії, спрямовані на звільнення заручників, хоча порушення суверенітету Уганди дійсно було. 1979 р. в іншій африканській країні – у Центральнафриканській імперії імператор Бокасса розстріляв демонстрацію школярів за те, що вони відмовлялися купувати шкільну форму, яку шили на фабриці, що належала самому Бокассі. Коли скандал став відомий у Франції, що колись володіла цією країною, французи спорядили збройний загін, силами якого за півгодини було скинуто режим Бокасси, і країна знову стала республікою.

3. Доречно нагадати, що на XV сесії Генеральної Асамблеї ООН було прийнято «Декларацію про надання незалежності колоніальним і залежним народам», що проголошувала необхідність негайно і беззастережно покласти край колоніалізму у всіх його формах і проявах. У вітчизняній літературі тих років зазначалося, що «колоніалізм несумісний із міжнародним правом». Виявляється, сумісний. 1982 р. між Великобританією й Аргентиною виник збройний конфлікт через Мальвінські (Фолклендські) острови. Конфлікт мав характер суперечки щодо збереження за Великобританією права на володіння колонією, якою з 1833 р. були згадані острови. Свого часу острови було включено до списку колоніальних територій, на які поширюється дія Декларації ООН про надання незалежності колоніальним країнам і народам. Дії Великобританії суперечили

Декларації, але це її не зупинило. Ще однією колонією Великобританії є Гібралтар, захоплений у 1704 р. Багаторічні переговори Іспанії з Великобританією про повернення Гібралтару наштовхуються на завзяте небажання розставатися з колонією. За договором 1975 р., підтвердженим у 1979 р., китайська територія Аоминь (Макао до 1999 р.) перебуває під управлінням Португалії. Звичайно, нинішній колоніалізм не схожий на африканський 60-х років, але конфлікти, що виникають час від часу, свідчать про необхідність упорядкувати міжнародні відносини відповідно до міжнародного права.

4. Право війни в міжнародному праві формувалося з найдавніших часів і нині це одна з найбільш розроблених галузей права. Але, мабуть, війна в колишньому, традиційному розумінні – як збройне протистояння двох чи декількох держав, іде в минуле. Основне нинішнє зло і причина збройних конфліктів – міжнародний тероризм не замикається в рамках держави, державних кордонів. Це зло стало інтернаціональним, а може, точніше – позадержавним. Приклад: для Бен Ладена Афганістан був лише тимчасовим пристановищем, а не скільки-небудь серйозною військовою силою і точкою опори, тому що нинішні війни – це війни не держав, а суспільств, де меншою мірою використовуються ракети, а більшою – терористикамікадзе, тобто зброя, доступна для будь-якої громадської організації.[2, с.56]

Незважаючи на деяке спрощення ситуації, класичні, може навіть лицарські, правила ведення війни, у тому числі правила відносно початку війни і її наслідків, про розподіл збройних сил на комбатантів і некомбатантів, про поводження з хворими і пораненими, правила військового полону, поводження з мирним населенням, безліч заборон – усе це в нинішніх умовах у протистоянні з міжнародним тероризмом утратило всякий сенс, насамперед тому, що супротивна сторона цих правил не визнає.

Отже, на сьогодні погляд на міжнародне право лише як на систему норм явно недостатній і застарілий. Воно не обмежується системою норм і не завершується створенням норми. Таке розуміння норми характерне для гіпертрофовано статичного погляду на право, коли держава формулює й

застосовує норми права. Право в таких випадках більше є засобом утримання в покорі інших, ніж засобом регулювання відносини і визначення прав і обов'язків. І сучасна міжнародна спільнота відходить від такого розуміння права, про що свідчать численні наміри держав, виражені у їхніх Конституціях, про побудову правової, демократичної держави, розвитку громадянського суспільства.

Водночас визначати міжнародне право лише як процес прийняття рішень небезпечно зведенням права до застосування сили, відривом процесуальних компонентів міжнародного права від матеріальних (головною з яких на будь-якій стадії розвитку залишається система норм), не виправданою ревізією чинного нормативного комплексу (а можливо, і його нехтуванням), ототожненням міжнародного права з програмою його розвитку.

Звичайно, сучасні міжнародні відносини настільки ускладнилися, що без їх належного наукового аналізу неможливо сформулювати відповідні норми міжнародноправового регулювання. Досвід провідних науковців світу широко використовується в діяльності Комісії міжнародного права ООН. Саме через Комісію вчені мають можливість впливати на правосвідомість і практику держав, а через них і на формування та розвиток міжнародного права. Але проекти Комісії, як і доктрини міжнародного права, не є джерелами міжнародного права.

Треба згадати про збройні втручання в справи інших держав. Звичайно, діяльність миротворчих сил, що вводяться на прохання самих зацікавлених держав або на підставі рішень Ради Безпеки для підтримання миру чи для примусу до миру, не викликає заперечень. Не викликає заперечень діяльність збройних сил, наприклад, для відновлення державності й суверенітету Кувейту. Але варварські бомбардування мирних об'єктів Югославії, що були санкціоновані НАТО, викликали осуд значної частини світового співтовариства.

Література

1. Н. Оніщенко Співвідношення внутрішньодержавного і міжнародного права: наукові реалії сьогодення // Вісник Національної академії правових наук України. 2015. – №1 (80), 35-36 с.

2. Н. М. Пархоменко Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види // Часопис Київського університету права. – 2012. – №12.– 320 с.

3. Міжнародне право крізь призму солідаристського та структурно-функціонального підходів / В. О. Письменна // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 54. – С.– 56 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Федорова Т.С.

ПРУДСЬКА ЯНА ЮРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА СУЧАСНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Питання посилення ролі міжнародного права залежить від його активного формування, розвитку та реалізації в умовах глобалізації. Фактично міжнародне право регулює взаємодію правових систем, в основному виокремлюючи сферу їх дії. Водночас він фактично визначає для держави, що дозволено, а що заборонено, і визначає прийнятний обсяг її прав [3]. Крім того, міжнародне право відіграє важливу роль у забезпеченні відповідності національних правових систем визнаним і загальноприйнятим стандартам.

Теоретичним підґрунтям даного дослідження стали праці таких вчених, як [5]: С.С. Алексеев, О.М. Атоян, Р.Ф. Гринюк, В.С. Журавський, О.В. Зайчук, М.І. Козюбра, О.Л. Копиленко, В.В. Костицький, О.І. Левченков, С.М. Легуша, В.В. Лемак, І.І. Лукашук, Л.А. Луць, О.В. Малько, М.І. Матузов, Ю.М. Оборотов, Н.М. Пархоменко, О.В. Петришин, П.М. Рабінович, Н.М. Оніщенко, В.П. Сальников, О.Ф. Скакун, С.Г. Стеценко, В.І. Тимошенко, А.Є. Шевченко, Ю.С. Шемшученко та ін.

У міжнародно-правовій практиці часто виникають питання щодо «м'якого»

права, зокрема резолюцій міжнародних організацій і конференцій, політичних угод, рішень міжнародних судових органів та інших актів. Водночас міжнародне право не позбавляє джерело міжнародного права атрибута пріоритету. Тому сьогоднішній Статут ООН є найбільш авторитетним і обов'язковим виразом основних принципів визнаного міжнародного права. Усі протилежні контракти є недійсними. Угоди, що містять імперативні норми міжнародного права, мають пріоритет над міжнародними договорами, які встановлюють вирішальні норми [2]. У поєднанні з методами міжнародної політичної економії та теорії соціальної легітимності цей факт сприяє судовим дебатам про те, що глобалізація – це набагато більше, ніж просте заперечення суверенітету та національних законів.

Метою сучасної інтеграції України в європейські та трансатлантичні структури є збагачення національного права плодами європейської та світової ліберальної правової думки. Одним із таких досягнень було визнання доктрини джерелом або формою права. Сам по собі він не є юридично обов'язковим. Однак він є поширеним як допоміжний засіб для формулювання нормативного погляду на міжнародне право. Питання догматики важливі для будь-якого вченого, юриста тощо. Доктрина міжнародного права дає можливість використовувати напрацювання найавторитетніших і кваліфікованих юристів публічного права. Зрозуміло, що доктрину слід використовувати, лише якщо немає іншого джерела або достовірність зобов'язання, яке з неї випливає, є сумнівною. Можна послатися на твори авторитетних свідків, які мали формальний вплив на міжнародне право або перебували на певному етапі його розвитку [1].

Взаємодія з внутрішнім правом є особливістю функціонування міжнародного права, на якій давно наголошується в міжнародній доктрині. Ще Г. Тріпель, один із основоположників дуальної концепції міжнародного права, вважав, що для виконання своєї функції міжнародне право має постійно звертатися до внутрішнього права. Без останнього воно «цілком безсиле» [4, С. 121]. Незважаючи на очевидний прогрес, у міжнародній практиці також виявлено деякі проблеми.

1. Принцип суверенної рівності великих і малих держав, закріплений у Статуті Організації Об'єднаних Націй, також порушується цим же Статутом, оскільки п'ять основних держав наділені правами, яких не мають інші держави-члени ООН. Мова йде про постійних членів Ради Безпеки, які мають право вето і тому мають право істотно впливати на розвиток світових подій. Інші країни-члени ООН не мають такого права. Тому, незважаючи на те, що зустрічі лідерів Великої вісімки проходять поза рамками міжнародного права, вони визначають розвиток сучасних міжнародних відносин і сучасного міжнародного права. Зараз рішення, які визначають долю світової спільноти, приймаються не в рамках легітимних міжнародних організацій, таких як ООН, а в рамках нелегальних зустрічей лідерів великих світових держав, хоча їм такого статусу ніхто не надавав. . Тому міжнародне право не враховує такі зустрічі і такі рішення, хоча мало б реагувати на такі зміни в суспільних відносинах.

2. Основні принципи сучасного міжнародного права не змінилися, зокрема принципи непорушності кордонів, недоторканності національної території, невтручання у внутрішні справи. Ці принципи вважаються основою міжнародного права. Вони вважаються. Але з мовчазної згоди або навіть визнання міжнародної спільноти вони дедалі частіше ігноруються.

3. Доречно нагадати, що 15-та сесія Генеральної Асамблеї ООН прийняла Декларацію про надання незалежності колоніям і залежним народам, в якій задекларувала необхідність негайного і безумовного припинення колоніалізму в усіх його формах[8].

4. Право війни в міжнародному праві – це галузь юриспруденції, яка сформувалася з давніх часів і на сьогодні є найбільш розвиненою галуззю юриспруденції. Але, судячи з усього, війна у традиційному розумінні, тобто збройний конфлікт між двома чи більше державами, відходить у минуле. Міжнародний тероризм, головне зло і причина збройних конфліктів сьогодення, не обмежується державами чи національними кордонами. Якщо дещо спростити ситуацію, то класичні або лицарські правила війни-правила, що стосуються початку і наслідків війни, поділу військ на комбатантів і не комбатантів, правила

поводження з хворими і пораненими, правила поведження з військовополоненими, поведження з цивільним населенням і багато заборон – це в першу чергу правила війни в нинішній ситуації протистояння міжнародному тероризму, оскільки супротивником виступає не визнають ці правила, тому всі вони втратили сенс. Це, безумовно, включає в себе діяльність миротворчих сил, які розгортаються на прохання відповідної держави або на підставі рішення Ради Безпеки ООН.

5. Відмова від позаблокового статусу відкриває нові можливості для військово-технічного та військово-політичного співробітництва з європейськими країнами, США та Канадою, що сприятиме модернізації збройних сил, оборонної промисловості та зміцненню обороноздатності країни. Зміни в системі відносин на міжнародному рівні поставили на порядок дане питання про недостатню ефективність багатьох міжнародних структур, у тому числі про необхідність реформування ООН та важливість додаткової міжнародної безпеки в міжнародній системі. Еволюціонує саме поняття міжнародної безпеки та міжнародної стабільності. Від домінування питань війни та ядерної зброї, зростає визнання необхідності вирішення низки політичних, економічних, військових та екологічних проблем. Енергетична та інформаційна безпека, гібридна війна та боротьба з міжнародним тероризмом посіли центральне місце у спільних зусиллях з протидії агресії в системі міжнародних відносин [7].

6. Тому для України сьогодні, у процесі врегулювання військового конфлікту з Російською Федерацією, важливими є політична підтримка на рівні ООН, ЄС та НАТО, фінансова підтримка з боку МВФ, економічні санкції проти держави-агресора з боку багатьох держав, гуманітарна допомога з боку міжнародних організацій та країн тощо. РФ може будувати більш тісні зв'язки. Все це спрямовано на усунення асиметрії у відносинах між міжнародними партнерами, вирівнювання можливостей подолання нерівності, об'єднання зусиль державних і недержавних партнерів у процесі врегулювання конфліктів, підвищення ролі ненасильницьких методів вирішення проблем та адекватних сучасним реаліям

безпекових механізмів у системі міжнародних відносин. Він має на меті сприяти усвідомленню необхідності покращень[6].

Висновки, зроблені на основі аналізу ситуації, що склалася, мають змінити позицію і роль України як суверенної демократичної держави, яка сприяє реформуванню всієї системи міжнародних відносин, чітко усвідомлює власні національні інтереси та підтримує демократичні миротворчі зусилля своїх партнерів, спрямовані на зміцнення миру і стабільності в усій міжнародній системі.

Дотримання всіма суб'єктами міжнародних відносин базових норм і принципів міжнародного права має стати основою функціонування цієї системи та створити підґрунтя для її стабільності. У кінцевому підсумку він базується на повазі прав і свобод людини, визнанні суверенітету, цілісності, незалежності та інших ключових передумов, а також на людино центричній спрямованості інтересів, цінностей і установок як окремих осіб, так і суспільств, держав та світової спільноти. Такий підхід забезпечує створення ефективних механізмів запобігання та ліквідації загроз і формує модель компромісного поєднання вимог особистості, суспільства, держави та міжнародного співтовариства. Всебічне та системне розуміння можливостей врегулювання конфліктів є змістом процесу демократичного розвитку, що дозволяє міжнародній системі уникати надмірно агресивної поведінки та посилює безпековий вимір суспільства.

Література

1. Чотири вершники Апокаліпсису : генсек ООН назвав головні загрози людству. URL: https://espreso.tv/news/2020/01/23/quotchotyry_vershnyky
2. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник К., 2020. 608 с.
3. Денисов В.Н. Роль міжнародного права у зовнішній і внутрішній політиці України *Державотворення правотворення в Україні* / За ред. Ю.С. Шемшученка. К: Ін-т держави і права ім. В.М. Борецького НАН України 2018. С. 597.
4. Міжнародне право / Матіас Гердеген; пер. з німецької. Київ: К. І. С. 2021. 515 с.

5. Міжнародне право: навчальний посібник / за ред. М.В. Буроменського. К. 2016. 336 с.

6. Міжнародне публічне право: Підручник. 2-ге вид. / за ред. В.М. Репецького. К. 2019. 437 с.

7. Савельєв Ю. Б. Багатовимірна сучасність: соціальне включення в оцінці суспільного розвитку : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. 447 с.

8. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду ООН від 26.06.1945. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Цибулська О.Ю.

СВЯТУШЕНКО ІННА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ, МІСЦЕ ТА РОЛЬ НОРМИ-ЗВИЧАЮ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Багато наукових праць присвячено дослідженню такого джерела міжнародного права як звичай, проте це явище і досі є спірним та незрозумілим, тому не можна зробити загальний висновок, який би повністю характеризував його.

Протягом багатьох століть міжнародно-правовий звичай був фактично основним джерелом міжнародного права, але з ХХ століття на зміну йому почали приходити міжнародні договори. Проте, незважаючи на це, звичай не втратив своєї актуальності і сьогодні.

Статут Міжнародного суду ООН «визначає звичай як доказ загальної практики, що визнана в якості правової норми» [5, с. 26]. У ст. 38 Статуту Міжнародного суду міститься основоположна теза, за якою «Суд, зобов'язаний вирішувати передані йому спори на основі міжнародного права, використовує,

окрім міжнародних конвенцій, загальних принципів права, судових рішень і доктрин найбільш кваліфікованих спеціалістів, також і міжнародний звичай» [1]. Отже, можна сказати, що у нормативно-правовому акті зазначається, що звичай є офіційним джерелом міжнародного права.

Варто звернути увагу на визначення Мендельсона, що «норма міжнародного звичаєвого права – це норма, яка створюється і підтримується постійною й одноманітною практикою держав та інших суб'єктів міжнародного права, посягаючи на їхні міжнародно-правові відносини, за обставин, які дають законні підстави для очікування такої поведінки у майбутньому» [3, с. 8].

Взагалі складність визначення поняття «звичай» пояснюється кількома причинами. По-перше, це відсутність офіційного письмового документу, адже держави у рідких випадках складають збірки звичаїв, які вони застосовують. По-друге, відсутня точна процедура творення, адже звичаї часто виникають спонтанно. По-третє, з постійним розвитком суспільства автоматично виникають нові звичаї, які допомагають процесу застосування права.

У зв'язку з тим, що звичай застосовується на практиці протягом тривалого часу, він не може стати правовою нормою. Щоб звичай мав юридичну силу, необхідне «надання суб'єктом міжнародного права такої сили, наприклад, визнання акта, у якому він закріплений, або комплексу актів» [5, с. 26].

Міжнародний Суд ООН у справі про континентальний шельф Північного моря зазначив дві головні ознаки, які мають бути притаманні звичаю для надання йому статусу правової норми та можливості застосування у міжнародній практиці. Вони включають об'єктивний і суб'єктивний елементи.

Так, об'єктивний елемент полягає «в існуванні практики (застосування цього звичаю державами): 1. Має бути застосування звичаю не однією державою, а декількома, особливо тими, чиї інтереси у справі були порушені (загальна прийнятність державами). 2. Фактичне використання звичаю послідовно, однаково та рівномірно» [2].

Як зазначають науковці Лондонської конференції: «У визначенні Міжнародного Суду ООН немає конкретних вимог часу: це все питання

накопичення практики достатньої щільності з погляду однорідності, обсягу та репрезентативності. Деякі звичаєві правила виникли досить швидко: наприклад, суверенітет над повітряним простором і режим континентального шельфу, оскільки значна та репрезентативна кількість державної практики зростала швидко у відповідь на нову ситуацію» [3, с. 20].

Суб'єктивний елемент полягає у можливості застосування звичаю як закону, його ще часто пов'язують з *opinio juris*. Міжнародний Суд ООН у справі Нікарагуа проти США дав визначення поняттю *opinio juris*: «Для формування нового звичаєвого правила не тільки відповідні акти мають складати усталену практику, але вони мають супроводжуватися *opinio juris sive necessitatis*. Будь-які держави, які використовують такі дії, або інші держави, здатні на них відреагувати, повинні поводитися так, щоб їхня поведінка була доказом переконання, що практика (використання звичаю) стає обов'язковою завдяки існуванню норми права, яка цього вимагає. Суб'єктивний елемент має на увазі саме поняття *opinio juris sive necessitatis*» [4]. Тобто будь-яка держава, точніше їх сукупність застосовує звичай, ніби він уже є законом.

Отже, з огляду на вищезазначене, необхідно зауважити, що норма звичаю у міжнародному праві займає центральне «моральне» місце, оскільки норма звичаю не містить елементів примусу, а її виконання є добровільною. А суб'єкти міжнародного права виконують її за доброї волі. Також необхідно вказати на «традиційну» роль норми права, оскільки норма права формується десятиліттями, окремі норми права з'явилися століття назад. Маємо розуміти, що виконання, реалізація і закріплення звичаю в якості норми – дає змогу крізь століття пронести найкращі, найефективніші здобутки історії у сьогодення. Варто згадати, що в однієї з найперевішних країн у світі – Великобританії значна частина законодавства складається з норм звичаїв, що не заважає їй ефективно розвиватися і не тільки змінюватись відносно світової кон'юнктури, але і змінювати світ.

Література

1. Статут Міжнародного Суду. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/statute-of-the-court/statute-of-the-court-ru.pdf>.

2. The decision of the UN International Court of Justice in the case of the continental shelf in the North Sea. URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/52>.

3. International Law Association, London Conference, Final Report of Commission on Formation of Customary (General) International Law, Statement of Principles Applicable to the Formation of General Customary International Law, 2000. P. 20. URL: <https://perma.cc/5CJ8-UTR2>.

4. The International Court of Justice of the United Nations in the case of Nicaragua v. USA. URL: <https://www.jstor.org/stable/1122519>.

5. Трояновський О.В., Чайковський Ю.В., Якубовська Н.О. Міжнародне право. Одеса. Фенікс, 2010. С. 26.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Федорова Т.С.

СТАНКОВА ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МЕТА, ПРЕДМЕТ І ЗМІСТ НІЦЦЬКОГО ДОГОВОРУ

Ніццький договір був розроблений Радою Європи 7-9 грудня 2000 року, до цього у лютому 2000 року була зібрана нова конференція урядів держав-членів для підготовки наступної, більш радикальної реформи установчих документів Європейського Союзу. Вона завершилася 11 грудня 2000 у французькому місті Ніцца, де на рівні глав держав-урядів країн Союзу був схвалений текст документа, що змінює Договір про Європейський Союз і договори, що засновують всі три Європейські співтовариства.

Хоча остаточне підписання відбулося в Брюсселі 26 лютого 2001 року, відповідний документ згодом отримав назву Ніццького договору (така його офіційна назва). Ніццький договір набув чинності 1 лютого 2003 року після того,

як його ратифікували всі країни-члени, процес ратифікації тривав до 2002 року. Ніццький договір спрямований лише на внесення змін і доповнень до установчих документів Союзу та Співтовариств. Причина і мета Ніццького договору сформульовані прямо в його преамбулі – «завершити процес започаткований Амстердамським договором, підготувати інститути Європейського Союзу до роботи в розширеному Союзі». Головним мотивом Ніццького договору була підготовка самого Європейського Союзу до вступу 12 нових держав. На тій же конференції в Ніцці було визначено 13 країн-кандидатів. Усі технічні питання майбутнього приєднання були розглянуті в Протоколі про розширення, прийнятому разом з Договором [1].

Вступ нових держав-членів до Союзу вимагав реформ не лише від країн-кандидатів, а й від Європейського Союзу. Для цього, насамперед, була необхідна певна 'перебудова' механізму органів управління Союзу з метою зміцнення наднаціональних (федеративних) засад його організації та діяльності.

Він також вимагав деяких змін у правовому статусі наднаціональних установ. З цією метою Ніццький договір змінив порядок створення Комісії та визначив максимальну кількість членів (26 осіб).

З огляду на розширення змінено квоти на заповнення місць у Європарламенті, Економічно-соціальному комітеті та Комітеті регіонів. Також відкориговано розподіл квот під час «зваженого» голосування в Раді.

Зміни також торкнулися граничної кількості депутатів. Замість необґрунтованого числа 700, встановленого Амстердамським договором, Ніццький договір визначає 732. Нове обмеження на кількість місць у парламенті є сумою квот країн-членів на заповнення місць у Європарламенті з урахуванням усіх 12 держав, які планують приєднатися до Європарламенту в першому десятилітті 21 століття.

Переговори були непростими. Однією з головних розбіжностей між державами-членами стало визначення механізму голосування. Німеччина вимагала більшого представництва через більшу кількість населення (82

мільйони), що Франція (59 мільйонів) відхилила. Те ж саме сталося між Нідерландами (15 мільйонів) і Бельгією (10 мільйонів) [3, с. 30].

Іншою проблемою було необхідне скорочення кількості повноважних представників, а також можливість залишити менших членів без постійного повноважного представника.

Однією з помітних змін був розпуск Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) і передача всіх його повноважень Європейському співтовариству.

Вони вжили посилені заходів у разі порушення державою-членом демократичних принципів і основних прав. До санкцій, визначених Амстердамським договором, були введені політичні заходи, судовий контроль та їх забезпечення були встановлені Судом.

Було також вирішено, що коли Союз досягне 27 членів, буде прийнято «одноголосно» рішення про те, що кількість остаточних членів має бути меншою за 27. Подібним чином буде розроблено систему «рівної» ротації, щоб Комісія задовільно відображала демографічну вагу членів та різних європейських географічних регіонів.

Посилено повноваження голови Комісії, яка призначатиметься кваліфікованою більшістю, а не одноголосно, як це було раніше. Призначення президента має бути схвалено Європейським парламентом [2, с. 20].

Демократизація законодавчого процесу також була включена в положення Ніщцького договору. Зокрема, йдеться про подальше зменшення кількості випадків, коли право вето на законопроекти та інші рішення може бути прийнято державами-членами. Це вже значно знижує ефективність функціонування Союзу. Коли в Євросоюзі буде 27 і більше країн, збереження права вето кожного з членів може паралізувати роботу всієї організації.

Таким чином, Ніщцький договір 2001 року став домінантою підготовки Європейського Союзу до розширення, що вимагало інституційної реформи Союзу, а результатом стали нові правила побудови та функціонування механізму політичної влади в 2Європі».

Література

1. Ніщський договір про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів від 01 лютого 2003 року, № 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_261#Text
2. Ніщський Договір та розширення ЄС / Міністерство юстиції України. Центр порівняльного права / За наук. ред. С. Шевчука. – К: Логос, 2001. – 196 с.
3. Ильин Ю.Д. История и право Европейского Союза: Учебное пособие. – Х. Консум, 1998. – 155 с.
4. Хартия основных прав Европейского Союза (г. Ницца, 7 декабря 2000 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_524
5. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Федорова Т.С.

ТКАЧЕНКО АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ НАРОДІВ І НАЦІЙ, ЩО БОРЮТЬСЯ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Насамперед, однією з особливостей сучасного міжнародного права з погляду його суб'єктів є те, що нації і народи, які борються за свою державну незалежність, визнають учасниками міжнародно-правових відносин. Так, боротьба націй і народів за утворення власної незалежної держави є законною згідно з нормами міжнародного права та Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – Статут ООН) [5]. Це впливає з права націй на самовизначення – одного з головних міжнародно-правових принципів.

Слід зазначити, що в Статуті ООН та інших міжнародно-правових актах термін «народ» вживається як «суб'єкт самовизначення». У науці поняття «народ» і «нація» вважаються рівнозначними і часто вживаються разом. Боротьба народів (націй) за утворення власних незалежних держав є законною в будь-якій формі – мирній і немирній, у тому числі у формі національно-визвольної війни. Так, насильницьке перешкоджання здійсненню права на самовизначення, збереження колоніалізму в будь-якій формі – старій (у формі всіляких прямих колоніальних володінь, окупації, протекторатів тощо) і новій – у формі неокolonіалізму (нерівноправні договори, «кабальні» позики та кредити, інший іноземний контроль) – вважаються несумісними з міжнародним правом загалом.

В процесі національно-визвольного руху відповідні народи можуть створювати свої органи управління, які виконують законодавчі та виконавчі функції, виражають суверенну волю націй. У таких випадках нації та народи, що борються за самовизначення, вважаються учасниками міжнародно-правових відносин, суб'єктами міжнародного права, які реалізують відповідні міжнародні права та обов'язки через зазначені органи. Такими були, наприклад, Фронт національного визволення Алжиру, Народний рух за визволення Анголи (МПЛА), Фронт визволення Мозамбіку (ФРЕЛІМО), Народна організація Південно-Західної Африки (СВАПО). Такою, наприклад, є Організація визволення Палестини (ОВП).

Незалежно від можливості конституювання народом держави в результаті реалізації права на самовизначення, міжнародне право надає народу загалом або народу, представленому національно-визвольним рухом відповідних характеристик держави.

Слід звернути увагу, що міжнародна правосуб'єктність народу, який представлений національно-визвольним рухом, органами квазідержавного характеру, визнається як тимчасова, перехідна до державної, а також неуніверсальна, що передбачає участь лише у правовідносинах, пов'язаних із самовизначенням (у тому числі здатність укладати договори з державами). Наприклад, Організація визволення Палестини, що реалізує міжнародну

правосуб'єктність свого народу, попри свою тривалу терористичну діяльність, визнана ООН у 1974 р., стала членом Ліги арабських держав, мала співробітництво з Ізраїлем – державою, що контролює територію палестинського народу, міжнародними міжурядовими організаціями і державами, стала учасницею чисельних універсальних міжнародних договорів і не втратила міжнародної правосуб'єктності у зв'язку зі створенням Палестинської національної адміністрації у 1993 р. та отриманням статусу постійного спостерігача при ООН у 2012 р. Також, наприклад, єдиним і законним представником народу Намібії у 1973 р. було визнано Народну організацію Південно-Західної Африки, народу Західної Сахари – Фронт ПОЛІСАРІО [5].

У Декларації про надання незалежності колоніальним країнам та народам, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1960 року, зазначено, що народи мають велике значення у досягненні своєї незалежності, зважаючи на право на самовизначення та вільну волю, укладають свій політичний статус [1]. У Декларації про принципи міжнародного права 1970 року надано тлумачення зазначених засад. У документі йде мова про наступне: «Всі народи мають право вільно визначати без втручання ззовні свій політичний статус і здійснювати свій економічний, соціальний і культурний розвиток, і кожна держава зобов'язана шанувати це право відповідно до положень Статуту ООН» [2].

У процесі боротьби за незалежність окрема нація або народ вступає в правовідносини, і об'єктом даних правовідносин є, насамперед, питання щодо утворення суверенної держави. Таким чином, виокремимо основоположні права відповідного окремого народу або нації, які виникають із принципу самовизначення:

- право на вступ у правовідносини з державами і міжнародними організаціями;
- для ведення переговорів направляти офіційних представників для взаємодії з суб'єктами міжнародного права;
- право на участь у розробці міжнародно-правових норм та їх реалізацію;

- чинити опір метрополії в будь-якій обраній формі, користуватися при цьому захистом міжнародного права та отримувати допомогу від суб'єктів міжнародного права, зокрема і від інших народів та націй, які борються за створення суверенної держави.

Наприклад, арабський народ Палестини в боротьбі з Ізраїлем, який окупував арабські території, домагається визнання належних законних національних прав і утворення суверенної та самостійної Палестинської держави згідно з рішеннями ООН (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 181 (II) від 29 листопада 1947 року) [3]. Організація визволення Палестини, що реалізує міжнародну правосуб'єктність свого народу, набула статусу постійного спостерігача ООН, стала членом Ліги арабських держав, з цих питань підтримує співробітництво з Ізраїлем – державою, яка контролює цю територію, та з іншими суб'єктами міжнародного права. Нація, яка є учасником міжнародних правовідносин, в свою чергу, набуває захисту та додаткових прав.

Щоб визнати окрему націю суб'єктом міжнародного права, вона має відповідати наступним вимогам:

- повинна визначити територію, на якій має бути організація держави;
- повинна мати власні військові формування;
- повинна мати керівні органи, які взаємодіють з населенням, і яким підпорядковані військові формування;
- має бути визнана в межах міжнародного співтовариства.

Тобто, після реалізації прав на самовизначення і створення держави нація як суб'єкт міжнародного права припиняє своє існування і в подальшому функціонує в якості держави.

Можна сказати, що саме народ є одним із первинних суб'єктів міжнародного права, особливим типом людської спільноти, який включає все постійне населення, певним чином визначену територію, має суб'єктивну єдність (постійне усвідомлення своєї соціальної відокремленості та зв'язку з територією, особливої ідентичності та бажання її зберегти та розвивати), що може ґрунтуватися на об'єктивних факторах (спільність історичних традицій, культури, мови,

економічного життя, особливостей соціального життя), а також інститутах, спільних для всієї спільноти чи інші засоби вираження спільних рис, солідарності та прагнень і може реалізовуватися через національно-державний суверенітет.

Отже, як і суверенні держави, так і народи та нації, які борються за свою державну незалежність, мають повну міжнародну правосуб'єктність, можуть вступати у зовнішні відносини з іншими державами та міжнародними організаціями, для ведення переговорів направляти своїх офіційних представників, брати участь в міжнародних конференціях і міжнародних організаціях, укладати міжнародні правочини. Під час збройної національно-визвольної боротьби нації і народи, так, як і держави, користуються захистом норм міжнародного права, розроблених на випадок війни (наприклад, міжнародні норми щодо режиму поранених, військовополонених тощо), хоча ці норми часто порушуються. Можна дійти висновку, що у всіх цих випадках мова йде про нові незалежні держави, які народилися в процесі збройної національно-визвольної боротьби, і тому вони вважаються повноправними суб'єктами міжнародного права.

Література

1. Декларація про надання незалежності колоніальним державам та народам: Міжнародний документ від 14.12.1960 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_280 (дата звернення: 08.09.2022).
2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй: Міжнародний документ від 24.10.1970 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569 (дата звернення: 08.09.2022).
3. Резолюція ГА ООН № 181/II Архівна копія. Wayback Machine (дата звернення: 08.09.2022).
4. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду: Міжнародний документ від 26.06.1945р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 08.09.2022).

5. Баймуратов М. Міжнародне публічне право. Харків: Одіссей, 2008; Міжнародне публічне право : Підручник / за ред. В. Ре пецького. [2-ге вид.]. К.: Знання, 2012.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р.С.

ТЮТЮН ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА ІНСТИТУТУ ПРАВОТВОРЧОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Аналізуючи низку міжнародних договорів, які є одним із основних джерел утворення міжнародних норм, ми не знайдемо дефініцію поняття «правотворчості». Це змушує нас звернутися до думок науковців та доктринального визначення даного поняття, для з'ясування його аспектів. Однак і серед наукових підходів немає єдиного узагальненого визначення, до якого усі б зверталися, оскільки із розвитком суспільних відносин тлумачення даного поняття видозмінювалося.

На думку І. Лукашука, міжнародна правотворчість представляє собою процес створення норм міжнародного права його суб'єктами [1, с. 109].

О. Чаплюк зазначає, що міжнародна правотворчість – це творча, ініціативна діяльність суб'єктів міжнародного права, спрямована на формування норм міжнародного права шляхом узгодження інтересів (позицій) зацікавлених сторін, результатом якої є прийняття міжнародного документу, що містить міжнародно-правові норми [2, с. 24].

Також вчена О. Нігрєва визначає, що міжнародна правотворчість як будь-який правотворчий юридичний процес полягає у розробленні, зміні та відміні норм міжнародного права і має здійснюватися виключно уповноваженими

суб'єктами із застосуванням певних правил та прийомів юридичної техніки [3, с. 164–166].

На наше переконання міжнародна правотворчість – це процес створення формально визначеного, обов'язкового правила поведінки, що здійснюється суб'єктами міжнародного права та регулює відносини між ними. Важливими елементами правотворчості є: участь належного суб'єкта і, як результат, створення міжнародної норми, що має обов'язкову силу. Однак виникає питання щодо зіставлення понять «правотворчості» й «нормотворчості», які на перший погляд є тотожними між собою.

Вважаємо, що дані поняття можна співвіднести, як частина і ціле, де правотворчість буде частиною, а нормотворчість – цілим. Оскільки до нормотворчості ми можемо включати не лише створення міжнародно-правових норм, а також і звичаї, традиції, релігійні правила, обговорення тих чи інших норм у міжнародних організаціях та конференціях, які будуть діяти за принципом м'якого права (*soft law*). На відміну від норм, які утворенні в процесі правотворчості та носять обов'язковий характер.

Яскравим прикладом інституту правотворчості є діяльність Організації Об'єднаних Націй (ООН) та усіх складових її системи, які були утворені суб'єктами міжнародного права і, які входять до її складу. А також, норми якої носять обов'язковий характер для держав-учасниць, зокрема діяльність Ради Безпеки ООН, яка приймає резолюції, які завжди є обов'язковими. Не менш важливим є те, що ці норми сприяють розвитку міжнародного права з урахуванням усіх проблем та особливостей держав-учасниць.

Варто погодитися із О. Мережко, що міжнародна правотворчість все більше набуває поширення і є історично мінливим явищем, що зумовлюється поглибленням міждержавного співробітництва і характеризується:

- появою багатосторонніх міжнародних відносин, що потребують свого юридичного оформлення та правової регламентації у вигляді відповідних міжнародних документів;

- створенням на базі багатосторонніх міжнародних договорів перших міжурядових організацій;
- поширенням діяльності міжнародних конференцій і конгресів, на яких приймаються багатосторонні договори;
- правом міжнародних організацій укладати договори з державами [4, с. 24-25].

Заслуговує уваги також питання кодифікації міжнародних норм. Щодо існування єдиного кодифікованого акту, як ми звикли у національному законодавстві, то його немає, оскільки систематизовані різні галузі міжнародного права у окремих конвенціях, резолюціях та договорах. На наше переконання, немає необхідності у створенні єдиного кодексу чи конвенції, оскільки міжнародне право регулює досить широке коло питань, а інколи це стосується лише якогось конкретного суб'єкта чи об'єкта. Існують основоположні акти, які регулюють найважливіші питання, один з них – Загальна декларація прав людини, яку можна назвати «Конституцією» у міжнародному праві, адже процес правотворчості повинен відбуватися з дотриманням її норм.

Взагалі, інститут міжнародної правотворчості завжди знаходиться у своїй активній фазі, тобто регулювання взаємозв'язків здійснюється оновленими нормами. Оскільки суспільні відносини розвиваються, з'являються нові проблеми, постають нові виклики, які потребують вирішення. Це все змушує суб'єктів міжнародного права бути максимально уважними та тримати руку на пульсі, щоб не допустити хаосу у суспільстві та створити справедливі умови для співіснування.

Література

1. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть : учебник для студентов юридических факультетов и вузов. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2005. 415 с.

2. Чаплюк О.І. Методологічні засади взаємодії національної та міжнародної правотворчості. Юридична Україна. 2011. № 4. С. 21–26.

3. Нігреєва О. Правотворчість у контексті джерел міжнародного права. *Юридичний вісник*. 2014. № 5. С. 157–162.
4. Мережко О. О. *Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: Монографія.* – К.: Таксон, 2002. – С. 344.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Федорова Т.С.

ПРОБЛЕМИ ПРАВА МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

ТЮТЮН ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА ІНСТИТУТУ ПРАВОТВОРЧОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Аналізуючи низку міжнародних договорів, які є одним із основних джерел утворення міжнародних норм, ми не знайдемо дефініцію поняття «правотворчості». Це змушує нас звернутися до думок науковців та доктринального визначення даного поняття, для з'ясування його аспектів. Однак і серед наукових підходів немає єдиного узагальненого визначення, до якого усі б зверталися, оскільки із розвитком суспільних відносин тлумачення даного поняття видозмінювалося.

На думку І. Лукашука, міжнародна правотворчість представляє собою процес створення норм міжнародного права його суб'єктами [1, с. 109].

О. Чаплюк зазначає, що міжнародна правотворчість – це творча, ініціативна діяльність суб'єктів міжнародного права, спрямована на формування норм міжнародного права шляхом узгодження інтересів (позицій) зацікавлених сторін, результатом якої є прийняття міжнародного документу, що містить міжнародно-правові норми [2, с. 24].

Також вчена О. Нігреєва визначає, що міжнародна правотворчість як будь-який правотворчий юридичний процес полягає у розробленні, зміні та відміні норм міжнародного права і має здійснюватися виключно уповноваженими суб'єктами із застосуванням певних правил та прийомів юридичної техніки [3, с. 164–166].

На наше переконання міжнародна правотворчість – це процес створення формально визначеного, обов'язкового правила поведінки, що здійснюється суб'єктами міжнародного права та регулює відносини між ними. Важливими елементами правотворчості є: участь належного суб'єкта і, як результат, створення міжнародної норми, що має обов'язкову силу. Однак виникає питання щодо зіставлення понять «правотворчості» й «нормотворчості», які на перший погляд є тотожними між собою.

Вважаємо, що дані поняття можна співвіднести, як частина і ціле, де правотворчість буде частиною, а нормотворчість – цілим. Оскільки до нормотворчості ми можемо включати не лише створення міжнародно-правових норм, а також і звичаї, традиції, релігійні правила, обговорення тих чи інших норм у міжнародних організаціях та конференціях, які будуть діяти за принципом м'якого права (soft law). На відміну від норм, які утворенні в процесі правотворчості та носять обов'язковий характер.

Яскравим прикладом інституту правотворчості є діяльність Організації Об'єднаних Націй (ООН) та усіх складових її системи, які були утворені суб'єктами міжнародного права і, які входять до її складу. А також, норми якої носять обов'язковий характер для держав-учасниць, зокрема діяльність Ради Безпеки ООН, яка приймає резолюції, які завжди є обов'язковими. Не менш важливим є те, що ці норми сприяють розвитку міжнародного права з урахуванням усіх проблем та особливостей держав-учасниць.

Варто погодитися із О. Мережко, що міжнародна правотворчість все більше набуває поширення і є історично мінливим явищем, що зумовлюється поглибленням міждержавного співробітництва і характеризується:

- появою багатосторонніх міжнародних відносин, що потребують свого юридичного оформлення та правової регламентації у вигляді відповідних міжнародних документів;
- створенням на базі багатосторонніх міжнародних договорів перших міжурядових організацій;

-поширенням діяльності міжнародних конференцій і конгресів, на яких приймаються багатосторонні договори;

- правом міжнародних організацій укладати договори з державами [4, с. 24-25].

Заслуговує уваги також питання кодифікації міжнародних норм. Щодо існування єдиного кодифікованого акту, як ми звикли у національному законодавстві, то його немає, оскільки систематизовані різні галузі міжнародного права у окремих конвенціях, резолюціях та договорах. На наше переконання, немає необхідності у створенні єдиного кодексу чи конвенції, оскільки міжнародне право регулює досить широке коло питань, а інколи це стосується лише якогось конкретного суб'єкта чи об'єкта. Існують основоположні акти, які регулюють найважливіші питання, один з них – Загальна декларація прав людини, яку можна назвати «Конституцією» у міжнародному праві, адже процес правотворчості повинен відбуватися з дотриманням її норм.

Взагалі, інститут міжнародної правотворчості завжди знаходиться у своїй активній фазі, тобто регулювання взаємозв'язків здійснюється оновленими нормами. Оскільки суспільні відносини розвиваються, з'являються нові проблеми, постають нові виклики, які потребують вирішення. Це все змушує суб'єктів міжнародного права бути максимально уважними та тримати руку на пульсі, щоб не допустити хаосу у суспільстві та створити справедливі умови для співіснування.

Література

1. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть : учебник для студентов юридических факультетов и вузов. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2005. 415 с.

2. Чаплиук О.І. Методологічні засади взаємодії національної та міжнародної правотворчості. Юридична Україна. 2011. № 4. С. 21–26.

3. Нігреєва О. Правотворчість у контексті джерел міжнародного права. Юридичний вісник. 2014. № 5. С. 157–162.

4. Мережко О. О. Право міжнародних договорів: сучасні проблеми теорії та практики: Монографія. – К.: Таксон, 2002. – С. 344.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Федорова Т.С.

ІВАНЧЕНКО БОГДАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП PACTA SUNT SERVANDA ТА БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ. СПРОСТУВАННЯ МІФІВ, ПРАВОВИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

Актуальність теми полягає в тому, що у зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації особливо гостро у суспільстві обговорюється роль міжнародного права у забезпеченні світової безпеки та питання потенційної ефективності (або неефективності) майбутніх можливих юридичних гарантій Україні зі сторони інших держав.

У даній доповіді будуть розкриті наступні питання:

- 1) юридична сила Будапештського меморандуму;
- 2) справжні обов'язки держав-підписантів за БМ;
- 3) правова та політична доцільність повернення Україною ядерного статусу;
- 4) проблематика майбутніх гарантій безпеки: очікування та реальність.

Щодо юридичної сили БМ:

У медіапросторі існує два підходи щодо юридичної сили БМ: перший передбачає, що БМ юридичної сили не має і ніколи не мав через те, що держави-підписанти не ратифікували договір або тому, що договір несе назву «меморандуму», а отже його можна прирівняти до політичної декларації. Інші ж наполягають на протилежній точці зору. Тож розберемося.

Звертатися будемо до положень Віденської конвенції про право міжнародних договорів.

П. а ч. 1 ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів констатує, що «договір означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також **незалежно від її конкретного найменування**» [1]. Будапештський меморандум містить всі ознаки міжнародної угоди тому має бути класифікований саме як **міжнародний договір**, відповідно до вищезазначеної статті [2].

Спростовуючи думку про те, що Меморандум не має юридичної сили, адже не був ратифікований жодною з держав-учасниць договору, слід звернутися до ст. 14 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, в якій зазначено, що «згода на обов'язковість договору виражається ратифікацією, **якщо договір передбачає, що така згода виражається ратифікацією**». У самому ж меморандумі зазначається, що він набуває чинності саме з моменту його **підписання**. Зокрема статті 11, 12 Віденської конвенції передбачають, що згода на обов'язковість договору може виражатися підписанням, так само як і ратифікацією, приєднанням, прийняттям або затвердженням. При цьому конвенція не виділяє, який саме спосіб вираження згоди на обов'язковість має вищу юридичну силу. Виходячи із вищезазначеного, доцільно зробити висновок, що Будапештський меморандум **не** може бути класифікований як політична декларація або будь-який інший документ, що не має юридичної сили.

Говорячи про обов'язки держав у дотриманні міжнародних договорів, слід звернутися до статті 26 тієї ж конвенції закріплює один з фундаментальних принципів міжнародного права «*pacta sunt servanda*» – договір є обов'язковим для його учасників та має добросовісно виконуватися. Не можуть виникати сумніви щодо імперативності та важливості цього принципу для підтримки міжнародного миру, стабільності та безпеки, особливо у 21 столітті [3]. Принцип «*pacta sunt servanda*» нормативно закріплено і в інших міжнародних угодах, статутах міжурядових організацій, таких як: Статут ООН, Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між

державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, Заключному акті наради з безпеки та співробітництва в Європі, що був підписаний державами-учасниками наради в Хельсінкі 01 серпня 1975 року. В умовах тісної взаємозалежності держав світу будь-яке нехтування нормами міжнародного права, не говорячи про фундаментальні принципи, призводить до турбулентності всієї системи міжнародних відносин загалом, створюючи ризики появи нових конфліктів та порушень приписів міжнародних нормативно-правових актів іншими суб'єктами міжнародних відносин [4]. Міжнародне право, на відміну від національних правових систем, не має апарату примусу, тому і дотримується на договірній основі, загальному консенсусі держав, тому, безумовно, будь-яке недотримання норм або принципів міжнародного права призводить до нестабільності всієї системи загалом.

Особливо гостро у суспільстві обговорюються обов'язки держав за Будапештським меморандумом. Звернувшись до самого тексту, ми не побачимо механізмів або хоча б їхнє нагадування стосовно обов'язків держав-підписантів захищати Україну військовим шляхом або за допомогою накладання економічних санкцій.

Говорячи про можливість виходу України з Будапештського меморандуму, слід згадати статтю 60 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, яка передбачає, що держава, яка постраждала внаслідок порушення договору іншим учасником, має право посилатися на таке порушення як на підставу зупинення договору загалом або у частині відносин між нею та учасником, що порушив договір. Україною також було ратифіковано Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, але із дуже важливим та показовим застереженням: договір набирає чинності з моменту надання ядерними державами гарантій безпеки [5]. Враховуючи те, що Російська Федерація стверджує про те, що Меморандум є нікчемним і немає ніякої юридичної сили, можна було б зробити висновок, що і гарантій не було надано, але не все так однозначно.

Безумовно, де-юре Україна могла б вийти як з Меморандуму, враховуючи те, що Російська Федерація порушила всі домовленості, територіальну цілісність та

суверенітет України, однак де-факто таке рішення може мати негативні наслідки для самої ж держави. Розробивши чи отримавши ядерну зброю, одночасно вийшовши із договору про нерозповсюдження ядерної зброї, на політичному рівні Україна опинилась би поруч з Пакистаном, КНДР та Індією, повністю загубивши підтримку партнерів та опинившись у повній економічній та політичній ізоляції.

Підсумовуючи вищезазначене, слід зауважити, що, на жаль, «право сильного» частково замінює міжнародне право. Держави віддають перевагу посиленню своєї військової, економічної могутності та сили, замість надій на те, що інші держави, учасники міжнародних відносин будуть добросовісно дотримуватись принципів міжнародного права та не посягати на права інших народів. Найкращі гарантії безпеки – фактичні, фізичні. Однак при цьому не варто обезцінювати роль та важливість міжнародного права, існував би світ, якби його не було?

Література

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 13.06.1986. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

2. Воронін О. О. Юридический анализ Будапештского меморандума как источника международного права. 2015. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskiy-analiz-budapeshtskogo-memoranduma-kak-istochnika-mezhdunarodnogo-prava/viewe>

3. Богатчук Д. О. Щодо правової природи принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань. 2018. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/8/41.pdf>

4. Морозюк Р. І. Відповідальність держав у міжнародному праві. 2017. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/55.pdf>

5. Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року: Закон України від 16.11.1994 № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248/94-%D0%B2%D1%80#Text> 05.11.2022)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О. О.

ОЛОСОВ АНДРІЙ ВІТАЛІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

В своїй доповіді хочу визначити таку проблему права міжнародних договорів, як надзвичайно тісний взаємозв'язок конституційного та міжнародного права, оскільки саме норми Конституції визначають правовий статус міжнародних договорів у національному праві, їх юридичну силу та способи імплементації. Міжнародні договори України посідають надзвичайно важливе значення у правовій системі будь-якої сучасної держави та займають пріоритетне місце в ієрархії законодавства. Серед сучасних тенденцій можна виділити також надзвичайно тісний взаємозв'язок конституційного та міжнародного права, оскільки саме норми Конституції визначають правовий статус міжнародних договорів у національному праві, їх юридичну силу та способи імплементації. Також значна частина міжнародних договорів стосується предмета правового регулювання конституційного права, зокрема у сфері прав людини. Тому дослідження та правовий аналіз проблем правового статусу міжнародних договорів України у системі джерел конституційного права України є надзвичайно актуальним.

Свою думку хочу розпочати з того, що собою уявляє міжнародний договір, його право і сферу регулювання. Основним правовим актом, що регулює сферу права міжнародних договорів, є Віденська Конвенція про право міжнародних договорів від 1969 р. [1], учасником якої є і Україна. Конвенція містить основні положення щодо порядку укладення договорів і набрання ними чинності, додержання, застосування і тлумачення договорів, припинення і зупинення дії договорів. Так, згідно зі ст. 2 Конвенції, «договір» означає міжнародну угоду,

укладену між державами у письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох, пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретної назви. Отже, основними ознаками такого договору є насамперед його форма – письмова, а також суб'єкти – держави. Ст. 3 Конвенції також визначає сферу застосування цієї Конвенції, відповідно до якої той факт, що ця Конвенція не застосовується до міжнародних угод, укладених між державами та іншими суб'єктами міжнародного права або між іншими суб'єктами міжнародного права, і до міжнародних угод не у письмовій формі, не зачіпає: а) юридичної сили таких угод; б) застосування до них будь-яких норм, викладених у цій Конвенції, під дію яких вони підпадали б на підставі міжнародного права, незалежно від цієї Конвенції; в) застосування цієї Конвенції до відносин держав між собою у рамках міжнародних угод, учасниками яких є також інші суб'єкти міжнародного права.

Сфера правових відносин, що стосується укладення договорів і набрання ними чинності, додержання, застосування і тлумачення договорів, припинення і зупинення дії договорів є предметом права міжнародних договорів як частини міжнародного права і врегульовується переважно саме нормами Віденської Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. Ключовим у цьому випадку є те, що ця група відносин стосується лише суб'єктів міжнародного права. Друга ж сфера правових відносин набагато складніша та проблемніша, стосується безпосередньо дії міжнародного права для національного, форм та способів його застосування та вирішення конфліктів між нормами національного та міжнародного права. І саме ці проблеми є предметом правового регулювання конституційного права. Основні засади дії міжнародного права в Україні містяться у нормах Конституції. Насамперед, це ст. 9, згідно з якою «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, а укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України». Також важливою є норма ст. 18, відповідно до якої «зовнішньополітична діяльність України спрямована на

забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права». Безумовно, існування такої декларативної норми-принципу в розділі, що визначає загальні засади конституційного ладу України, є важливим, оскільки визначає напрям діяльності української держави, а також повагу до загально визнаних принципів і норм міжнародного права. Проте основою для дії міжнародних договорів виступає ст. 9 Конституції.

Міжнародні договори України по суті ієрархічно розташовуються вище від інших актів законодавства України, хоча у своєму рішенні КСУ і згадав їх лише на другому місці, однак мають під собою конституційний статус, оскільки, відповідно до ч. 2 ст. 8 Конституції України, вона має найвищу юридичну силу.

Цікавою також видається теза щодо можливості встановлення примату міжнародних договорів України над актами національного законодавства нормою звичайного закону України, оскільки, з одного боку, згода на обов'язковість Верховною Радою України надається законом України про ратифікацію відповідного міжнародного договору, а статус цього закону у системі українського національного законодавства такий самий, як і статус інших законів, зокрема й Закону України «Про міжнародні договори України», і в результаті виникає питання про можливість установа субординаційних зв'язків між цими законодавчими актами [4, с. 116; 5, с. 550]. У зв'язку з цим було б доцільніше, якби саме Конституція України містила норму щодо пріоритету міжнародних договорів над іншими актами законодавства, а не ЗУ «Про міжнародні договори України».

Як підсумок, можемо зазначити, що взаємодія конституційного права України та міжнародних договорів відбувається у двох формах: 1) визначення правового статусу міжнародних договорів України, їх дії в українському праві на основі норм Конституції України та ЗУ «Про міжнародні договори України»; 2) включення частини міжнародних договорів, що регулюють конституційно-правові відносини, до конституційного права України. Враховуючи перелік тих

договорів, які підлягають обов'язковій ратифікації, можемо стверджувати, що частиною конституційного права України можуть стати лише ті договори, які ратифіковані Верховною Радою України. Основний масив таких договорів стосується правого статусу людини і громадянина, які шляхом включення їх до українського права наближають його до міжнародних стандартів

Література

1. Конституція України від 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 1969 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_118/print1360233900585644.
3. Віденська Конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 р.: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995>
4. Сергієнко Н. Взаємодія міжнародного та національного права в практиці Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду*. 2004. № 6. С. 116.
5. Зверев Є. О. Деякі питання тлумачення міжнародних договорів національними судами. Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна: зб. наук. ст. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. С. 550

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри Сурілова О.О.

СУНЬКО ЯНА РУСЛАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ

Досліджуючи питання проблем ратифікації Римського статуту, варто звернути увагу, що наприкінці березня 2022 правнича спільнота України запустила інформаційну кампанію із закликом до ратифікації Римського статуту

Міжнародного кримінального суду. На важливості ратифікації цього документу для України наголосили в організації Human Rights Watch наприкінці квітня. Україна підписала Римський статут ще 20 січня 2000 року, але так і не ратифікувала його, хоча після угоди про Асоціацію з ЄС у 2014 році ратифікація цього документу є одним із прямих міжнародних зобов'язань України[1].

Римський статут Міжнародного кримінального суду – це міжнародний договір, що заснував Міжнародний кримінальний суд. Ідея створення Міжнародного кримінального суду – це послідовна політика світових держав щодо можливості розслідування найбільш серйозних кримінальних злочинів, які сталися, насамперед, в результаті збройних конфліктів. Спочатку для розслідування фактів таких порушень утворювалися спеціальні тимчасові трибунали (починаючи від трибуналу в Нюрнберзі, закінчуючи трибуналом у Руанді та щодо колишньої Югославії). Оскільки створювати окремі тимчасові суди для кожної ситуації нерационально, була створена альтернативна постійно діюча структура – Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС).

Всебічний та поглиблений аналіз проблем, пов'язаних з ратифікацією РС в Україні та труднощі, що виникли з його імплементацією у внутрішньодержавне законодавство викладений у працях таких науковців, як Т. Ф. Рибалко, Р. Волинець, Н. А. Боднар, П. Д. Пилипенко, М. Стельмах, А. О. Кориневич, А. В. Підгородинська та інші.

Так сталося, що сьогодні Україна є учасником збройного конфлікту, який досі триває на території нашої держави. Логічним завершенням буде справедливий та всебічний розгляд цієї ситуації з обов'язковим притягненням винних до кримінальної відповідальності. Звісно, внутрішніх ресурсів та юрисдикції кримінального закону України недостатньо, щоб розслідувати злочини такого масштабу. Тому звернення України із заявами до МКС у 2014 р. та 2015 р. були послідовними та логічними кроками[2].

30.06.2019 р. набрала чинності ч. 6 ст. 124 Конституції України, що передбачає можливість ратифікації Римського статуту, проте наразі питання ратифікації все ще залишається відкритим. У жовтні цього року Комітет

Верховної Ради з прав людини та Комітет Верховної Ради з питань правоохоронної діяльності України організували два Круглі столи, під час яких розглядалося питання щодо переваг та ризиків для нашої держави від ратифікації Римського статуту. Противники ратифікації Римського статуту навели низку аргументів щодо неможливості його ратифікації та настання негативних наслідків у результаті такого політичного кроку нашої держави.

Щодо ситуації з Китаєм, США та Ізраїлем є цікаве припущення, що фактично ці країни беруть участь у воєнних діях, але вони не мають статусу країн, землі яких перебувають під окупацією або на території яких ведуться воєнні дії, на відміну від України. Тому ратифікацією вони наражають себе на небезпеку отримати велику кількість позовів.

Отже, в контексті Української ситуації ратифікацію Римського статуту потрібно розглядати не як загрозу відповідальності, а як один з інструментів захисту від військової агресії та притягнення винних до відповідальності.

Статут надає право Суду розглядати такі міжнародні злочини:

- геноцид (намір винищити певну національну, расову, етнічну або релігійну групу)
- злочини проти людяності (масштабне переслідування мирного населення)
- воєнні злочини (порушення законів та звичаїв ведення війни (наприклад, щодо поводження з військовополоненими або використання заборонених видів зброї)
- злочини агресії (планування або здійснення особою, яка здійснює контроль над силовими формуваннями акту агресії, який є порушенням Статуту ООН(далі разом ці злочини – міжнародні злочини)

Що таке Міжнародний кримінальний суд?

Ратифікація Римського статуту дозволить: поширити юрисдикцію МКС на Україну та почати розслідування злочинів на території України.

155 держав підписали Римський Статут.

123 держави ратифікували Римський Статут.

Чому це важливо для України?

Це наразі єдиний механізм притягнення до відповідальності на міжнародному рівні Путіна та очільників т.зв. «ЛНР» та «ДНР» за злочини, скоєні на Донбасі.

Ратифікація Статуту є зобов'язанням України згідно зі статтями 8 і 24 Угоди про асоціацію з ЄС.

Чому Україна досі не ратифікувала Римський статут?

Україна повинна привести внутрішнє законодавство (зокрема Кримінальний кодекс) у відповідність до норм Статуту. На це спрямований закон №2689 від 27.12.2019, який було прийнято 20.05.2021. Однак станом на 05.08.21 він ще не підписаний Президентом, а отже не набув чинності.

Які позитивні наслідки ратифікація матиме для України?

- механізм безпосереднього покарання тих, хто скоює міжнародні злочини;
- стимулювання національних органів розслідування діяти ефективніше, вивчати ширше коло фактів, що можуть вказувати на скоєння воєнних злочинів, слідувати міжнародним стандартам документування, роботи зі свідками тощо;
- залучення МКС до вивчення ситуації в країні одразу поживляє національне слідство та мобілізує правозахисну спільноту;
- Україна стане повноцінним учасником процесу в усіх структурах МКС, зокрема і право вносити кандидатуру судді від України та брати участь у виборах Прокурора Суду;
- жертви міжнародних злочинів зможуть бути залучені у процес розгляду справ;
- рішення міжнародних судів щодо Росії будуть вагомим чинником для продовження та розширення санкційної політики України та інших держав щодо РФ як держави-агресора.

За рішенням КСУ, Римський статут Міжнародного кримінального суду суперечить положенням Конституції України в частині, що стосується положень частини 10 преамбули та статті 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд ... доповнює національні органи кримінальної юстиції». Україна не може ратифікувати Статут, безвнесення відповідних змін до Основного закону, зокрема

статті 124 та 125. В науці це визначено як «принцип комплементарності», тобто коли міжнародні організації доповнюють компетенцію національних органів, в даному випадку – судових. Положення про доповнюючу компетенцію стало проблемою ратифікації Статуту не тільки в Україні, а й багатьох інших держав. Ряд держав (Китай, Індія, Іран та ін..) принципово протестують проти самої ідеї МКС, оскільки він обмежує суверенітет держав і Римський статут сам по собі надає занадто широку компетенцію наднаціональному інституту. До Статуту також не приєдналися наші сусіди – Молдова, Турція, Росія, Білорусь. Навіть середдержав, які ратифікували статут не всі криміналізували склади злочинів, зазначені в Статуті. Зокрема, Франція, Південно Африканська Республіка та Словенія цього не зробили, обґрунтувавши це тим, що Статут не зобов'язує держави до трансформації складів злочинів у національне законодавство [4].

Для України проблема МКС є надзвичайно складною. Але є підстави вважати, що подання цієї проблеми відбудеться з першою ж серйозною справою, яка підпадатиме підюрисдикцію МКС. Найвирогідніше, що за такого розвитку подій Україна в найближчому майбутньому все ж таки зможе владнати всі необхідні питання і брати найактивнішу участь у роботі МКС. Натомість МКС буде здійснювати свою комплементарну функцію, заповнюючи прогалини права та його застосування, сприяючи здійсненню правосуддя.

В Офісі президента вважають, що ратифікація Україною Римського статуту, який лежить в основі діяльності Міжнародного кримінального суду, – не на часі, допоки Україна не переможе у війні.

Про це в інтерв'ю Радіо Свобода заявив заступник керівника Офісу президента Андрій Смирнов, передає Укрінформ[6].

Література

1. Малюська пояснив, чому Україна не може ратифікувати Римський статут під час війни, 02 червня 2022, 14:49 // <https://www.radiosvoboda.org/a/newsmaluskaukrainarymskyystatut/31880061.html>

2. 20 листопада 2019, 17:01, Маніпуляція фактами: чи насправді ратифікація Римського статуту є великою проблемою? Опубліковано в №48 (702) // <https://yurgazeta.com/publications/practice/inshe/manipulyaciyafaktamichinaspravdiratifikaciyarimskogostatutuevelikoyuproblemoyu.html>

3. Боднар Н.А. Проблема ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду в світлі європейського вибору України Журнал європейського і порівняльного права, 2018, с.8096

4. Слюсаренко Ю.А.,Шпак Д.Р. Проблема ратифікації римського статуту міжнародного кримінального суду в Україні/Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 114(Частина II), 2013 с.4452

5. Язаджи В. С. Проблема ратифікації Римського статуту в Україні / В.С. Язаджи // 75-а річниця ООН – сучасний стан та розвиток міжнародного права : збірник матеріалів Всеукр. наук. студент. конф. (м. Одеса, 30 листопада 2020 р.) / МОН України, НУ «ОЮА» ; відп. вед. М. Р. Аракелян. – Одеса : Гельветика, 2020. – С. 236-238.

6. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3492340-v-op-rozpovili-koli-ukraina-moze-ratifikuvati-rimskij-statut.html>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О.К.

ШИЙКА ГАЛИНА ВАСИЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Зараз Україна переживає найскладніший період з початку становлення своєї незалежності. За останні дев'ять місяців війна забрала життя кількох тисяч цивільних, військових осіб, декілька тисяч поранено. Відбуваються серйозні порушення норм міжнародних договорів. В певних умовах деякі з цих порушень

можна навіть кваліфікувати як акти геноциду, військових кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень проти людяності.

Питання врегулювання конфліктів займало важливе місце не тільки на національному рівні, але й на міжнародному. Потрібна була єдина кодифікація, яка б визнавалась всіма країнами. Першу дієву спробу, яка внесла вагому користь було здійснено лише на початку XX століття. Саме, у Гаазі 1899 та 1907 років було прийнято міжнародні конвенції про закони та звичаї війни, включені до комплексу норм міжнародного гуманітарного права. Проте, навіть, після прийняття чималих міжнародно-правових актів, які регулюють вирішення усіх конфліктів мирним шляхом, держави продовжують вести війни проти інших держав, інколи, навіть, з не зрозумілих на перший погляд причин. Саме явище війни вносить зміни не тільки на життя людей, але певною мірою впливає на міжнародні договори, нехтуючи прямими вказівками, що регулюють питання міждержавного значення.

У минулому було прийнято вважати, що війна припиняє дію договору. Винятком стали договори, які починали діяти у випадку війни, такі як договори з міжнародного гуманітарного права, союзні договори тощо. Але по завершенню другої світової війни, усе суттєво помінялось, саме після визнання агресії міжнародним злочином. Тепер відповідальність за припинення чи призупинення договору внаслідок початку збройного конфлікту й за всі його наслідки несе держава-агресор. Право припинити й призупинити дію міжнародних договорів із державою-агресором належить державі щодо якої вчиняється агресія. І їй же належить право на відновлення дії договору [3, с. 111 – 123].

Наявність війни жодним чином не впливає на договірну правоздатність держав-учасниць конфлікту, а також на їхнє право про внесення змін чи доповнень до договору [1, с. 240].

З початком війни почали діяти договори для таких особливих випадків – це були конвенції гуманітарного права, які встановлювали правила військових дій і норми захисту жертв війни, наприклад, Конвенція про поліпшення долі поранених та хворі на дійсній службі 1949 р., Конвенція 1949 р. про поводження з

військовополоненими тощо. Що стосується договорів між сторонами конфлікту та третіми країнами, то початок конфлікту не припиняє і не зупиняє дію двосторонніх договорів між ними. Відповідно до Статуту ООН, держави, які здійснюють право на самооборону, мають право призупинити виконання договорів, які несумісні із здійсненням права на самооборону. У випадку прийняття Радою Безпеки ООН резолюції щодо загрози миру чи акту агресії держави зобов'язані припинити чи призупинити дію договору, несумісного із цією резолюцією [2].

На прикладі війни України з російської федерації можна зазначити, що дана країна-терорист порушила такі основні договори як:

1) після визнання російською федерацією «незалежності» «ДНР» та «ЛНР», цими діями російська федерація свідомо односторонньо припинила Мінські домовленості. Цими діями вона суперечить, статті 26 Віденської конвенції про міжнародні договори. Дана стаття передбачає добросовісне виконання міжнародних договорів. Проте держава агресор, вирішила проігнорувати дані положення.

2) Під час повномасштабного вторгнення в Україну держава агресор призвела до вагомих руйнувань цивільних житлових будинків, соціальної інфраструктури по всій території України. Неодноразово здійснюється обстріл цивільних об'єктів, які ніяк не пов'язані з військовою інфраструктурою. Цими діями держава агресор прямо порушує п. 4 ст. 2 Статуту ООН, де чітко зазначене зобов'язання держав утримуватися у міжнародних відносинах від погрози силою чи її використання проти територіальної цілісності та незалежності будь-якої держави.

3) російська федерація порушила Статут Ради Європи від 1949 року, до якого приєдналась в 1996 році та не дотримується принципів Організації, закріплених статтею 3 Статуту Ради Європи, а саме: верховенство права і дотримання прав людини та основних свобод. Дані дії призвели до того, що 25 лютого 2022 року шляхом прийняття рішення консенсусом, призупинила представництво Російської Федерації в Раді Європи на підставі статті 8 Статуту Ради Європи. Проте

призупинене представництво не надає права недотримуватись норм Європейської конвенції. Навпаки у неї залишається обов'язок дотримуватись зобов'язань. Порушення цих зобов'язань надає особі право особі звертатися до Європейського суду з прав людини [4].

4) Ряд інших важливих міжнародних договорів. Порушення яких призводить до руйнування правової основи держави агресора.

Проаналізувавши вищевикладене, потрібно також звернути увагу, що в правовій доктрині не встановлений певний рівень правових норм, що застосовуються в умовах збройних конфліктів і війни, як сукупності нормативно-правових принципів і норм. Відносини між воюючими та нейтральними сторонами. На даний момент це питання вимагає негайного роз'яснення, оскільки неоднозначність у цій сфері може призвести до незворотних наслідків.

Література

1. Жукорська Я.М. Вплив збройних конфліктів на дію міжнародних договорів / Я.М. Жукорська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2019. – 240 с.

2. Лукашук І.І. Міжнародне право: особлива частина: підручник для студентів юридичних факультетів і вузів. – Вид. 3-е, перераб. і доп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rua.pp.ua/vliyanie-voorujennyih-konfliktov.html> (дата звернення: 06.11.2022 р.).

3. Лясковський В.І. Правова регламентація збройних конфліктів на сучасному етапі та особливості застосування в них міжнародного гуманітарного права / В.І. Лясковський // Юридична наука. – 2018. – № 5. – С. 111–123.

4. Про основні міжнародно-правові злочини та правопорушення рф при розв'язанні війни з Україною. URL: <https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=43859&uk> (дата звернення: 06.11.2022 р.).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Федорова Т.С.

ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА МІЖНАРОДНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ

БУЛАЦЕВСЬКА ЯНА ВАДИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СУДУ ООН У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

На сьогоднішній день можна прослідкувати підвищений інтерес до діяльності міжнародних судових установ, що може бути пов'язаний із вирішенням в процесі їх роботи надскладних проблем, що часто виходять за межі загальновизнаних норм міжнародного права та вимагають факультативного осмислення та пояснення.

Документами, що складають правову основу діяльності Міжнародного суду ООН є Статут Міжнародного Суду, чотирнадцята глава Статуту ООН, а також регламент Суду. Міжнародний суд ООН (далі – МС ООН) як незалежна судова установа складається з суддів, завданням яких є вирішення суперечок на основі загальновизнаних норм міжнародного права та прийняття обов'язкових юридичних рішень. Зрозуміло, що основним обов'язком суду є вирішення міжнародних спорів, і безперечно, цей обов'язок направлений на підтримання злагоджених відносин між країнами та на загальне зміцнення миру та благоустрою у світі.

У ст. 92 Статуту Організації Об'єднаних Націй вказано, що МС ООН є головним судовим органом ООН. Також у Статуті ООН зазначено, що головним завданням суду є розв'язання та ефективно вирішення міжнародних спорів, що передані суду певними державами. Важливість існування МС ООН покликана тим, що в п.1 ст. 33 Статуту ООН вказано про застосування мирних засобів при

вирішення міжнародних спорів, а саме одним із яких є судовий розгляд, тобто розгляд справ МС ООН, що діє на постійній основі.

Позитивним фактом є те, що поступово змінюється традиційне уявлення про правотворчу діяльність судових установ у межах міжнародної практики розв'язання міжнародних спорів, що стосується лише «прямого застосування норм міжнародного права у рішеннях» на більш деталізований аналіз нормотворчої діяльності судів і, звісно, це безпосередньо можна сказати про роботу МС ООН. Досить особливим у діяльності МС ООН є те, що він застосовує вже наявні та загальновизнані норми та принципи міжнародного права і тоді, коли суд знаходить новий напрям врегулювання спору чи під час так званого заповнення «прогалін». Потрібно враховувати те, що вплив міжнародного суду на формування та розвиток міжнародного права не слід ототожнювати з впливом правотворчої діяльності суб'єктів міжнародного права. У ст. 59 Статуту Міжнародного суду ООН зазначено, що рішення суду є обов'язковими лише для сторін у спорі і лише стосовно справи, яка розглядається [1, с. 167].

Не дивлячись на те, що МС ООН не має повноважень займатися правотворчістю, все одно рішення суду та консультативні висновки мають важливе значення для розвитку і збагачення міжнародної спільноти правовими нормами. На думку деяких вчених, надання консультативних висновків судами є однією із форм участі у правотворчій діяльності. Так, МС ООН надає такі висновки відповідно до ст. 96 Статуту ООН «з будь-якого юридичного питання» на прохання Генеральної Асамблеї ООН, Ради Безпеки та інших органів чи спеціалізованих установ ООН. Щодо процедури надання консультативного висновку, то варто зазначити, що практика винесення таких висновків МС ООН є досить різноманітною і передбачає аналіз нормативно-правового регулювання у відповідній сфері. Консультативні висновки можна розглядати як вузькоспеціалізовані наукові дослідження у проблемних питаннях, які проводять незалежні судді. За час свого існування МС ООН неодноразово доводив ефективність своєї роботи саме тим, що на міжнародному рівні прагнення до розв'язання спорів між країнами в рамках суду відзначається позитивною

динамікою. Виконуючи поставлені перед ним завдання, МС ООН сприяє зміцненню ролі міжнародного права та застосуванню загально визнаних міжнародно-правових норм в галузі міжнародних відносин [2, с. 22]. Досить успішною серед інших функцій МС ООН вирізняється посередницька, яка полягає в посередництві між державами в рамках миротворчих місій. [3, с. 243].

Дуже важливе значення має для України МС ООН. Адже на шляху до перемоги Україна застосовує весь можливий міжнародно-правовий інструментарій, серед якого важливе місце посідає МС ООН, рішення якого є обов'язковими та які не підлягають оскарженню. Актуальною на сьогоднішній день та такою, що потребує детального аналізу залишається справа щодо звинувачення в геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Україна проти РФ).

26 лютого 2022 року уряд України звернувся до МС ООН щодо несправедливих та безпідставних «звинувачень у геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року (далі-Конвенція про геноцид)» та просив, щоб МС ООН ухвалив тимчасові заходи, включаючи негайне припинення військових дій. Основна претензія України перед МС ООН полягає в тому, що Росія помилково звинуватила її у спробі геноциду в Луганській та Донецькій областях України як привід для визнання Луганська та Донецька незалежними республіками та участі у військовому вторгненні [4]. Суд має компетенцію вирішувати спори, подані державами, які визнали його юрисдикцію, відповідно до міжнародного права, шляхом ухвалення рішень, які є обов'язковими та не підлягають оскарженню для зацікавлених сторін. Ні Україна, ні Росія не зробили заяви про визнання обов'язкової юрисдикції МС ООН.

Таким чином, компетенція МС ООН у справі «Україна проти Росії» впливає виключно з Конвенції про геноцид, яку ратифікували і Росія, і Україна. Він зобов'язує держави-учасниці запобігати геноциду та карати його, а МС ООН надає юрисдикцію щодо спорів між сторонами щодо «тлумачення, застосування або виконання» Конвенції про геноцид. Росія не брала участі в першому судовому засіданні, яке відбулося 7 березня 2022 року. У листі до МС ООН від 5 березня

2022 року Росія стверджує, що МС ООН не має юрисдикції, ґрунтуючи свої аргументи на двох пунктах: 1) Конвенція про геноцид не регулює ні застосування сили між державами, ні визнання держав, тому предмет позову та запиту України виходить за рамки Конвенції; 2) «військова операція» юридично ґрунтувалася не на Конвенції про геноцид, а на статті 51 Статуту ООН – про здійснення права на самооборону у разі збройного нападу – та міжнародному звичаєвому праві.

Росія стверджує, що посилення на акти геноциду в заяві президента, в якій оголошується про військове втручання, не дають достатньої підстави стверджувати, що було посилення на Конвенцію про геноцид або про існування суперечки відповідно до неї [5]. У супереч твердженням Росії, рішенням МС ООН від 16 березня 2022 року, прийняте більшістю голосів, постановлено, що є достатні докази для того, щоб Україна посилалася на застереження про компроміс у статті IX Конвенції про геноцид, яка приписує юрисдикцію МС ООН щодо спорів, що виникають в межах дії Конвенції про геноцид. Деякі важливі аргументи МС ООН на підтримку свого попереднього рішення такі: виконуючи свій обов'язок запобігати геноциду, кожна держава може діяти лише в межах, дозволених міжнародним правом; Суд «не володіє доказами, що підтверджують звинувачення Російської Федерації в геноциді»; Суд «виявляє сумнів», що Конвенція дозволяє одностороннє застосування сили на території іншої держави. Враховуючи відсутність доказів щодо звинувачень України в геноциді та принцип, згідно з яким будь-які дії для запобігання геноциду повинні здійснюватися сумлінно та відповідно до міжнародного права, МС ООН 16 березня 2022 після прискореної процедури ухвалив тимчасові заходи: 1. Росія повинна негайно призупинити воєнні дії, розпочаті в Україні 24 лютого 2022 року; 2. Росія повинна забезпечити, щоб будь-які військові або нерегулярні збройні підрозділи, які керуються чи підтримувалися нею, а також будь-які організації та особи, що знаходяться під її контролем, не вживали жодних кроків для просування військових операцій; 3. Обидві сторони повинні утримуватися від будь-яких дій, які можуть погіршити чи продовжити спір перед судом або ускладнити його вирішення.

Судді з Китаю та Росії проголосували проти перших двох тимчасових заходів, спрямованих проти Російської Федерації. У своїй заяві, доданій до висновків Суду, вони по суті стверджують про те, що МС ООН не має юрисдикції, оскільки питання, що викликає занепокоєння, є питанням визнання державою застосування сили в міжнародному праві, які не підпадають під дію Конвенції про геноцид. Проте обидва проголосували за третій захід. Троє інших суддів зробили заяви, а ще один висловив окрему думку. Двоє з них виступили проти застосування третього заходу до України. Рішення суду вважається «майже повною» перемогою України, тоді як недотримання рішення, як очікується, завдасть подальшої шкоди репутації Росії. Хоча, це рішення не спростовує всіх заявлених Росією підстав для вторгнення, воно знаменує собою важливий крок до доказу протиправності війни за міжнародним правом. Блокування Росією спроби Ради Безпеки ООН засудити вторгнення, тим часом, показує обмеженість системи ООН і необхідність її перегляду.

Отже, правотворчість Міжнародного суду ООН слугує вагомим внеском в поступовий динамічний розвиток міжнародного права та правосуддя та проявляється в різноманітних формах та методах. При розгляді та вирішенні спору Міжнародний суд ООН аналізує правові підстави виникнення спору, намагається в'яснити чому і як склалися проблемні правовідносини між державами та намагається ефективно їх вирішити. Саме завдяки цьому, відбувається кодифікація міжнародного права та врегулювання правовідносин в рамках міжнародного права.

Література

1. Шінкаревская Г. Міжнародні суди і розвиток міжнародного права. *Міжнародне право* : підручник / за заг. ред. Шінкаревская. Київ, 2014. С. 141-167.
2. Каламкарян Р. А. Роль Міжнародного Суду ООН у справі підтримання
3. міжнародного правопорядку. *Міжнародне право* : за заг. ред. Р.А. Каламкарян, 2013. № 1. С. 184-214

4. Мицик В. В. Права людини в міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту: підручник. К.: Видавничий дім 'Промені'. 2010. С.243.

5. Ukraine institutes proceedings against the Russian Federation and requests the Court to indicate provisional measures // INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220227-PRE-01-00-EN.pdf>

6. Document (with annexes) from the Russian Federation setting out its position regarding the alleged «lack of jurisdiction» of the Court in the case // International Court of Justice. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220307-OTH-01-00-EN.pdf> (дата звернення: 12.10.2022.)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г.М.

ВЕДЬКАЛО АНГЕЛІНА ОЛЕКСІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

З розвитком новітніх технологій з'являється проблематика захисту персональних даних людини. В цьому аспекті розглядається питання не тільки на національному рівні, а й приділяється увага регулюванню захисту на міжнародно-правовому рівні, особливо в процесі глобалізації. Однією характерною особливістю такого процесу є реалізація досягнення прогресу у різних сферах життєдіяльності суспільства: інформаційній, економічній, політичній, технічній. А також, розвиток засобів комунікації надає можливість здійснювати спілкування, співпрацю на міжнародному рівні, підтримувати зв'язок через глобальне об'єднання. В процесі розвитку інноваційного простору майже неможливо уявити повсякденне життя без використання інформаційних даних про особу. Застосування інформації про людину розповсюдженим стає у сфері Інтернету та в

різних технологічних засобах. Прикладом цього є висвітлювання на сайтах згоди на обробку персональних даних, при реєстрації або замовленні надання такої згоди стає необхідним задля подальшої реалізації своїх дій.

Звертаючи увагу на поняття персональних даних, необхідно зазначити, що його дефініція зазначена у нормативно-правовому акті державного законодавства та міжнародного. Відповідно до п. 8, ч. 1, ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних», персональні дані – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

[1] Згідно з п. 'а', ч. 1, п. 1, ст. 2 Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, термін «персональні дані» означає будь-яку інформацію, яка стосується конкретно визначеної особи або особи, що може бути конкретно визначеною. [2] Варто зазначити, що закріплення норми з правового регулювання захисту персональних даних вперше відбулося в тих положеннях міжнародних договорів з прав людини, які гарантували право на приватність. [3, с. 7] Зокрема, Загальна декларація прав людини 1948 р., [4] містить статтю щодо особливості втручання в життя людини та її право на захист закону від такого втручання. Далі, це право було підтверджене та гарантоване статтею Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 1966 р. [5] Водночас право на приватність, яке належить до прав людини першого покоління, перетворюється на універсальне право, яке вноситься і в зміст міжнародно-правових актів, які регламентували захист прав та свобод окремих груп або ж в окремих сферах. Зокрема, аналогічні до вищенаведених чи схожі за змістом положення внесені до Конвенції про права дитини 1989 р. (ст. 16), Міжнародної конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей 1990 р. (ст. 18), Конвенції про права осіб з інвалідністю 2006 р. (ст. 22) та ін. [3, с. 7-8]

Правила захисту персональних даних, які застосовуються в Європі, встановлені міжнародними інструментами. Рада Європи та Європейський союз пропонує свої ідеї щодо вдосконалення нормативно-правової системи захисту персональних даних. Наприклад, підходом Ради Європи є внести зміни до чинної Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних

даних, замість того, щоб створювати новий документ. У цьому процесі досягнуто значного прогресу, хоча він ще не завершений. [6, с. 167-168]

На рівні Європейського союзу та Ради Європи були прийняті спеціальні правові документи, які врегульовували б захист персональних даних в конкретних сферах життєдіяльності суспільства. Якщо брати до уваги електронні комунікації, слід зазначити, що комунікаційні мережі мають підвищений потенціал для необґрунтованого втручання в особисту сферу користувачів, оскільки вони надають додаткові технічні можливості для прослуховування і спостереження за комунікаціями, що здійснюються в таких мережах. В результаті, спеціальні регламенти щодо захисту персональних даних було визнано необхідними для подолання конкретних ризиків, які постають перед користувачами комунікаційних послуг. Суспільство потребує захисту своїх персональних даних аби не було зайвих витоків інформації про того чи іншого суб'єкта, який не давав згоду на висвітлення його персональних даних, або інформація містить забагато персональних даних про особу.

Особливого захисту потребують персональні дані осіб країни, через розвиток інформаційної системи, за допомогою якої їх можна розповсюдити.

Збирання персональних даних передбачає собою накопичення інформації, яка може міститися на певному носії або в електронній формі у володільця або розпорядника, тобто це той суб'єкт, який може обробляти інформацію, а також це сам суб'єкт, фізична особа, персональні дані якої стосуються лише її. Збирання є складовою обробки персональних даних. Необхідно зазначити, що загроза, яка може міститися при збиранні такої інформації може призвести до висвітлення персональних даних без згоди особи у необмеженому доступі, тобто відбудеться витік інформації, яка є ідентифікована та стосується певної людини. Наприклад, може відбутися небажаний потік інформаційних даних, які призведуть в майбутньому до юридичної відповідальності, оскільки це могло відбутися незаконним шляхом. Проблематикою на сьогодні залишається величезна кількість шахраїв, які можуть неправомірно отримати доступ до персональних даних конкретного суб'єкта.

Окрім соціальної мережі Інтернет, не менш важливою сферою є захист персональних даних під час працевлаштування фізичної особи, яка потребує конкретного нормативно-правового акту, в якому будуть закріплені норми щодо врегулювання захисту інформації осіб, які працевлаштовуються, заповнюють анкети, де вказують свої персональні дані, це можуть бути онлайн анкети або заповнення анкет під час співбесіди, а також осіб, які відправляють своє резюме роботодавцям. Працевлаштування за кордоном є не менш актуальним, у багатьох випадках особу можуть запросити працювати в іноземну компанію, або, якщо в Україні підприємство чи організація співпрацюють із фірмами, які знаходяться в іншій країні, чи мають філіал, робітник може надати інформацію з особистими даними про себе, які будуть міститися в документах або резюме та працювати в компанії чи іншому місці роботи. Але при цьому необхідно враховувати, що існує дуже багато шахраїв, які можуть скористатися особистими даними особи нашкодивши йому при цьому, необхідно заздалегідь узнавати кому саме подається інформація. Не слід відокремлювати, що зараз в онлайн сфері дані можуть розповсюдитися без згоди особи. Цікавим є питання, де необхідно захищати свої порушені права, якщо це буде стосуватися особи, яка перебуває за кордоном. Відповідно до ч. 1, ст. 1 Консульського статуту «Про Консульський статут України», консульські установи України захищають за кордоном права та інтереси України, юридичних осіб і громадян України. [7] Зараз за кордоном консульське забезпечення прав та законних інтересів громадян України здійснюється Департаментом консульської служби Міністерства закордонних справ України. В Україні функцію зі захисту персональних даних виконує Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – Омбудсмен, а також суди. У структурі Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини було створено окремий Департамент у сфері захисту персональних даних.

Сфера фінансових даних, необхідна задля захисту фінансових транзакцій, фінансового стану суб'єктів, транскордонного платежу шляхом здійснення грошового переказу частіше постає з проблемою шахраїв, які працюють з грошовими операціями. У такому випадку особа може за своєю згодою надавати

інформацію, а вже банк чи інша установа може використовувати дані особи в цілях безпеки за законодавством, але, інколи, ця інформація може бути використана злочинцями.

Таким чином, задля забезпечення захисту персональних даних людини, кожна держава має регулювати глобальні процеси та зміни, які відбуваються з розвитком інноваційної сфери, тим самим забезпечувати контроль за забезпеченням прав людини та зобов'язань, що встановлені та підтверджуються міжнародно-правовими актами про права людини. Також, щодо модернізації європейського законодавства про захист персональних даних, то слід зазначити, що вона відбувається шляхом ідей Ради Європи та Європейського Союзу. Існує чимало міжнародно-правових нормативних актів, які допомагають державам у регулюванні питання з приводу захисту персональних даних особи, а особливо в період глобалізації.

Література

1. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. 2010. – № 34. Ст. 481.

2. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних: Конвенція, Міжнародний документ від 28 січня 1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення: 05.11.2022).

3. Бем М., Городиський І. Захист персональних даних: правове регулювання та практичні аспекти: науково-практичний посібник. – Рада Європи, 2021. – 159 с. URL: <https://rm.coe.int/handbook-pers-data-protect-2021-web/1680a37a69> (дата звернення: 05.11.2022).

4. Загальна декларація прав людини: Декларація, Міжнародний документ від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 06.11.2022).

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт, Міжнародний документ від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 07.11.2022).

6. Бем М. В., Городиський І. М., Саттон Г., Родіоненко О. М. Захист персональних даних: Правове регулювання та практичні аспекти: науково-практичний посібник. – К.: К.І.С., 2015. – 220 с.

7. Про консульський статут України: Консульський статут, Указ від 02 квітня 1994 року // Указ Президента України. 1994. – № 127. Ст. 94.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г.М.

**ЗІНЬКОВСЬКА ВІТАЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА,
ГОДУНКО ВІКТОРІЯ ВІТАЛІЇВНА**

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ ЗА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМИ
КОМПАНІЯМИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ**

Проблема визнання за транснаціональними компаніями міжнародної правосуб'єктності існує досить давно, проте за останні десятиліття дане питання стало більш актуальним через активний розвиток сучасної світової економіки, що обумовлюється значним впливом ТНК на глобальні економічні, соціально-культурні, політичні процеси. На нашу думку, доцільним буде дослідження особливостей правового статусу вище зазначених компаній.

Варто звернути увагу на те, що в юридичній доктрині не існує сталого підходу до визначення феномену ТНК. Вченими вироблено значну кількість теорій визнання за ТНК міжнародної правосуб'єктності, проте жодна з них належним чином не висвітлює усі аспекти даного питання. Зокрема великий внесок зробили наступні вітчизняні та зарубіжні науковці: В. А. Романова, Г. К. Дмитрієва, М. Макдугал, Ф. Фрідман, Ж. Тускоз, Л.Т. Джакелі, К. А. Бекашева, М. М. Богуславський, М. Д. Загряцькова, С. В. Запольський, Р. Ф. Захарова, І. І. Лукашук, О. В. Тарасова, С. В. Черниченко.

Розглянувши праці зазначених вчених, ми помітили, що немає єдиного підходу до існування правосуб'єктності за ТНК. Одна категорія вчених розглядали дане питання, наголошуючи на тому, що ТНК не мають міжнародної договірної правоздатності. Інші вчені вважають, що такі компанії є суб'єктами міжнародного права, обґрунтовуючи свою точку зору тим, що економічне значення, яке вони відіграють у момент впливу на світову політику в деяких ситуаціях перетворює їх на більш значну силу на міжнародній арені, ніж окремі держави. Схожий погляд у К. А. Бекашева, який вважає, що в ХХІ столітті поряд з розширенням обсягу

правосуб'єктності індивідів буде визнана правосуб'єктність таких колективних утворень, як транснаціональні корпорації [1, с. 114].

Початок обговорення питання правосуб'єктності ТНК на міжнародній арені можна прослідкувати вже у ХХ столітті. Зокрема вчені у США окреслювали позицію, щодо якої ТНК була охарактеризована як «новий сувенір», при цьому, порівнюючи її статус зі статусом держави. Свою думку вони трактували таким чином: «в переважній більшості випадків, американські компанії мають набагато значніші важелі впливу на політику в країні, ніж державний апарат та посадові особи» [2, с. 95].

Висвітлена нами проблема стала предметом уваги таких міжнародних організацій як ООН та Ліга Націй. У 1946 році за ініціативою Австрійського парламенту у Генеральній Асамблеї ООН було зареєстровано пропозицію, в якій зазначалось про те, щоб надати ТНК міжнародну правосуб'єктність. Проте, вона була відкликана більшістю країн, які в свою чергу послалися на те, що дана пропозиція порушує принцип суверенної рівності держав.

Щоб докладніше зрозуміти чи наділений конкретний суб'єкт правовим статусом, необхідно проаналізувати офіційно закріплений термін, зокрема поняття «транснаціональних корпорацій». Згідно з визначенням, що міститься в Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), транснаціональні корпорації – це підприємства, які володіють виробництвом товарів або послуг або контролюють його за межами країни, в якій вони базуються. Основною характеристикою ТНК є їх здатність планувати, організовувати і контролювати господарську діяльність у різних країнах [3].

Таким чином, для того щоб ТНК мала змогу брати участь під час міжнародного нормотворення, незалежно від обставин їй необхідна певна воля держави, у якій вона створена. У іншому випадку, визнання міжнародної правосуб'єктності транснаціональних компаній спричинить появу у ТНК окремих інструментів впливу на держави. Зазначене буде суперечити інтересам держав, порушуватиме їх суверенітет щодо верховенства державної влади на певній території.

Водночас не можна повністю виключати можливість існування правосуб'єктності ТНК. Наразі міжнародне публічне право не включає в себе норми, які регулювали б міжнародні права й обов'язки зазначених компаній. Тому не має конкретних підстав для того, щоб сьогодні визнати їх як суб'єктів міжнародного права. Проте, враховуючи велику кількість праць з цього питання, а також за умови узгодження воель тих суб'єктів міжнародного права, які відіграють провідну роль у процесі створення міжнародно-правових норм, цілком можливим є виникнення найближчим часом нормативно закріплених прав та обов'язків ТНК.

З метою покращення співробітництва у держав існує специфічна влада, що дає змогу наділяти правосуб'єктністю деякі міждержавні організації, зокрема і ТНК. Виходячи з даних положень, правосуб'єктність ТНК може бути двох видів. Якщо говорити за похідну правосуб'єктність, то у випадку її надання – вона буде підконтрольна країнам або міжнародним організаціям. З іншого боку, функціональна правосуб'єктність обумовлює створення ТНК задля виконання економічних задач різного характеру.

До визначних ознак правового статусу ТНК слід віднести також і те, що:

- держави створюють материнські компанії, які займаються керівництвом усієї корпорації світового масштабу та реалізують її загальну стратегію розвитку;
- на територіях держав розташовуються структурні підрозділи ТНК. Тобто, навіть якщо ТНК не приймає участі в міжнародній нормотворчості, це аж ніяк не відмінняє факту того, що їм притаманна міжнародна правосуб'єктність в силу того, що структурні підрозділи функціонують під час процесу комунікації на міжнародно-правовому рівні [4, с. 478].

Підсумовуючи усе вище зазначене, можна зробити висновок, що на сьогодні не виділено єдиного підходу для визнання за транснаціональними компаніями міжнародної правосуб'єктності. Проте, як ми бачимо з наукової літератури більшість авторів схиляється до того, що ТНК не є суб'єктами міжнародного права.

Ми вважаємо, що все ж таки у подальшій перспективі транснаціональні компанії можуть стати суб'єктами міжнародного права. Проте вони будуть

віднесені до вторинних (похідних) суб'єктів цієї галузі права. Первинними суб'єктами міжнародного права вони визнаватися не зможуть, через те, що не володітимуть основною особливістю – суверенністю. Це можна пояснити відсутністю у держав бажання повністю виокремлювати із своєї юрисдикції учасників ТНК та наділяти їх зазначеною ознакою.

Література

1. Міжнародне публічне право: Підручник / Під ред. К. А. Бекашева. – М.: Проспект, 1999. – 640 с
2. Лукашук І.І. Міжнародне право. Загальна частина: підручник для студентів юридичних факультетів та вузів. Вид. 3-є, перероб. і доп. М.: ВолтерсКлувер, 2006. 362 с)
3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://unctad.org/en/Pages/themes.aspx>
4. Асс Н.Ю. Держава та транснаціональні корпорації: процес змін у взаємовідносинах. Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. 2016. Вип. 18. С. 477–481.

Науковий керівник – доц., к.ю.н. Белозубова О.О.

МЕЛЬНИК КОСТЯНТИН ЄВГЕНОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ УКРАЇНИ ТА РФ

Сталий розвиток технологічного та наукового прогресу, стабілізація світової економіки та подолання глобальних світових проблем в середині ХХ століття, стали причиною появи нових міжнародних союзів та блоків, об'єднаних за сферою діяльності. Членство держави в міжнародній організації передбачає

спільну уніфікацію законодавства для її учасників для вирішення нагальних проблем. Україна є членом 69 міжнародних організацій, співробітництво з якими в умовах воєнного конфлікту з РФ набуває особливої актуальності.

Пріоритетність безпекового питання є ключовим для міжнародних організацій, оскільки від нього залежить існування світового порядку та сталий розвиток. Першочергове місце в порядку врегулювання збройного конфлікту на Південному Сході України належить основним міжурядовим міжнародним організаціям, що опікуються миром і безпекою в світі – Організації з Безпеки та Співробітництва (ОБСЄ), Організації Об'єднаних Націй (ООН) [1].

Органи ООН мають право давати рекомендації державам-членам з проблематичних питань, Рада Безпеки ООН має повноваження приймати рішення, які підлягають обов'язковому виконанню відповідно до Статуту ООН. Також інститут пропонує Генеральній Асамблеї особу на посаду Генерального секретаря і рекомендує держав-кандидатів в ООН, разом з Генеральною Асамблеєю обирає суддів Міжнародного Суду.

Основним обов'язком Ради Безпеки є підтримання міжнародного миру та безпеки. Вона розслідує суперечки або акти агресії, які загрожують міжнародній дружбі, і які можуть спровокувати бойові дії, безпосередній інтерес Ради Безпеки полягає в розв'язанні конфліктів мирними засобами, шляхом переговорів та угод. У деяких випадках, Рада Безпеки може вдатися до введення санкцій або навіть дозволити використання сили для підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки.

Основне завдання місії спрямоване на те, щоб збирати інформацію та звітувати про ситуацію з безпеки у регіоні. Місія встановлює та повідомляє факти щодо конкретних інцидентів, включно з тими, що стосуються заявлених порушень основоположних принципів ОБСЄ.

Незаперечним фактом залишається надання Україні широкої як політичної, так і військовотехнічної допомоги. Тим не менше, за останні роки як в рамках ООН, так і ОБСЄ, вдалося ухвалити декілька міжнародно-правових документів, у яких засуджують дії Росії, але жодних інструментів силового характеру в цих

міжнародних інституцій не передбачено [2]. Це ставить перед міжнародною спільнотою питання адаптації міжнародних інституцій до сучасних умов, оскільки важко уявити державу-члена міжнародної організації, яка перебуваючи в керівних органах цієї структури, порушувала її основоположні принципи.

Співробітництво з міжнародними валютно-фінансовими організаціями допомагає вирішенню багатьох фінансово-економічних і соціальних проблем України. Крім того, свідчить про прагнення України інтегруватися у світову економіку і допомагає зробити суттєві кроки у цьому напрямі. Метою співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями має стати забезпечення рівноправної участі у міжнародних інтеграційних процесах через ефективне залучення і використання кредитних ресурсів, створення умов для сталого економічного зростання та формування сучасної ринкової економіки. Незважаючи на низку організаційних недоліків, взаємодія України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями скерована на залучення додаткових фінансових ресурсів для реформування національної економіки держави, реалізацію пріоритетних системних та інвестиційних проєктів. Для того, щоб підвищити рівень співпраці України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями та її віддачу для національної економіки, доречно розробляти проєкти міжнародних фінансових операцій із конкретно визначеним, максимально ефективним спрямуванням коштів; а отримавши ці кошти, жорстко контролювати їх використання. Це дозволить здійснити структурну реформу економіки України, сприяти її інноваційному розвитку, а в результаті – підвищити конкурентоспроможність національної економіки, що допоможе їй успішно інтегрувати у світовий економічний простір.

Результати української зовнішньополітичної взаємодії у період 2014-2021 рр. показали, що зовнішня політика нашої держави прямо пов'язана з внутрішньою, а ще довели, що перспектива просування України стежкою євроінтеграції є відкритою та бажаною.

Інтеграційні процеси України до ЄС є однією з найбільш обговорюваних тем громадського суспільства в останні десятиліття. Вектор розвитку українського

суспільства спрямований на набуття Україною членства в ЄС, як найпріоритетнішу зовнішньополітичну ціль. Так, останні роки ми спостерігаємо поступове інтегрування сфер діяльності ЄС та України на шляху набуття членства в ЄС. На початку періоду воєнного вторгнення наша держава перебувала на етапі включення до офіційної програми розширення ЄС, а вже 23.06.2022 Україні офіційно надано статус кандидата у члени ЄС.

Росія своїми агресивними діями лише стала каталізатором у поглибленні європейсько-українських відносин. РФ бажала відділити Українську державу від Євроспільноти, але сама того не підозрюючи, лише погіршила своє становище на міжнародній арені [3].

Окремо наголошується, що Євроспільнота та її учасниці й надалі надаватимуть фінансову, гуманітарну, матеріальну й політичну підтримку. Уже зараз можна відстежувати, як окремі політичні фігури ЄС наголошують на необхідності прийняття плану відновлення України, який буде схожим на «План Маршалла», за допомогою якого свого часу США надавали допомогу повоєнній Європі. Окремі представники Євроради заявляють про своє бажання та готовність продовжувати та посилювати тиск на РФ та Білорусь, насамперед санкційний, а також вводити нові обмеження, якщо трапиться така необхідність.

Література

1. Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні на основі інформації, що надійшла станом на 11 квітня 2018 року, 19:30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/ukraine-smm/reports>;
2. Кучик О. С. Система європейської безпеки в умовах гібридних викликів російсько-української війни// Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки'. (Львів, 13 травня 2021 р.) Упорядники: Мальський М.З., Кучик О.С., Вовк Р.В. Львів, факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2021, С. 78–81.;

3. Кротюк С.Ф. Європейська інтеграція : успіхи та проблеми (до 50-річчя підписання Договору про Європейське економічне співтовариство). Вісник Київського міжнародного університету. 2007. Вип. 5. С.153-154.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Цибульська О.Ю.

МЕЛЬНИЧУК ДАРИНА РУСЛАНІВНА,

ОЛЕКСЮК АНАСТАСІЯ ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ У ВИРІШЕННІ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Після завершення Другої світової війни перед людством постало глобальне питання: як забезпечити себе від жахливого повторення та гарантувати собі та всьому світові міжнародну безпеку. Саме вирішення цієї проблеми стало основним предметом розгляду на Ялтинській та Потсдамській конференціях, як наслідок, головним продуктом цих систем стала Організація Об'єднаних Націй (ООН). Ця організація стала основним елементом механізму, що узгоджує зусилля, які направлені на запобігання збройних конфліктів та війн, та була покладена в основу системи, яка гарантує безпеку всьому людству. На Ялтинській та Потсдамській конференціях було ухвалено історичне рішення, яке стало програмою, що регулює устрій повоєнного континенту, так званім «новим мирним порядком». Рішення, що були ухвалені в Потсдамі, мали колосальне значення для всього світу, там було закладено фундамент майбутньої Організації Об'єднаних Націй, а саме: було засновано Раду міністрів закордонних справ (РМЗС) до якої входило п'ять держав (США, Велика Британія, Франція, Республіка Китай та СРСР), які і дотепер складають основну п'ятірку постійних членів Ради Безпеки ООН.

Щодо переможеного агресора – Німеччини, було ухвалено програму, яка складалася з «чотирьох Д»: демократизація (системи державного регулювання: місцеве самоврядування, правосуддя і т. д., скасування всіх злочинних, законів, що прийняли нацисти), демілітаризація (повне роззброєння Німеччини), денацифікація (розпуск гестапо, усіх нацистських партій та організацій, СС та створення Міжнародного трибуналу задля покарання усіх воєнних злочинців), декартелізація (повна реконструкція економіки Німеччини, обмеження з боку держави щодо концентрації економічного потенціалу у вигляді картелів, синдикатів, трестів та інших видів монополістських об'єднань).

Стаття 1 Статуту ООН закріплює основну мету діяльності організації – це підтримання міжнародного миру та безпеки і вжиття ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загроз миру і придушення актів агресії, або інших порушень миру і проведення мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру [2]. Проте, із написаного вище, виникає запитання: чи не є ці цілі суто декларативними з огляду того, що у 21 століття в Центральній Європі розгорнулася жорстока та кровопролитна війна?

Стаття 24 Статуту ООН, по-перше, покладає на Раду Безпеки головну відповідальність за підтримку міжнародного миру й безпеки. Якщо Рада Безпеки вважатиме, що заходи, не пов'язані з використанням збройних сил, повинні застосовуватися для виконання її рішень, і вона може зажадати від Членів Організації застосування цих заходів. Ці заходи можуть включати повне або часткове припинення економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів сполучення, а також розрив дипломатичних відносин. Так, ухвалено низку резолюцій Генеральної асамблеї ООН, які переважно засуджують дії РФ, і які не є документами, обов'язковими для виконання. ГА ООН призупинила 7 квітня 2022 року участь РФ в Раді з прав людини. І тільки 7 травня 2022 року Рада Безпеки ООН ухвалила першу заяву щодо України після початку повномасштабного вторгнення Росії, в якій

висловила «глибоку стурбованість щодо підтримання миру і безпеки в Україні». Проте складається парадоксальна ситуація, коли країна-агресор обіймає статус постійного члена у Раді Безпеки ООН із правом вето, що практично позбавляє можливості ефективно вирішувати міжнародні питання, що стосуються безпеки [1, с. 121].

Якщо вищевказані заходи можуть виявитися недостатніми або вже виявилися недостатніми, РБ ООН має повноваження вжити такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які виявляться необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру й безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації сили, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних сил Членів Організації. РБ ООН приймає рішення про припинення вогню, скерування груп та місій до зони збройного конфлікту або проведення операцій з підтримання миру силами військових контингентів держав-членів ООН під егідою ООН. Рада Безпеки має право застосовувати збройні сили для здійснення своїх рішень щодо усунення загрози миру або будь-якого його порушення (йдеться про військовий примус). Воно може виражатися в участі в боях, у силовому поділі воюючих сторін і т. п. Найбільш значущими з спеціальних місій та операцій з підтримання миру є: спеціальна місія в Афганістані, контрольна місія в Анголі, місія добрих послуг в Бурунді, група військової зв'язку ООН в Камбоджі, місія спостереження в Сальвадорі, спеціальний посланник і група військових спостерігачів в Грузії, ірако-кувейтська місія, спеціальний посланник в Таджикистані і ряд інших.

Для початку слід зазначити, що неефективність діяльності ООН як міжнародної організації, створеної для підтримки міжнародної безпеки, стала очевидною не з початком російсько-української війни.

Однією з найбільш показових ситуацій, де ООН проявило себе, як неефективна організація – геноцид в Руанді, де загинуло близько 800 000 людей за 100 днів. Генерал-лейтенант Ромео Даллер, який у жовтні 1993 року командував миротворчими силами ООН у Руанді, зазначає в своїй книзі «Ручкання з дияволом», що «не зміг добитися дієвої допомоги від ООН, щоб запобігти

багатьом жахливим злочинам, які відбувалися там» [4, с. 374]. Генералу була віддана команда не втручатись та застосовувати силу тільки в цілях самооборони. Однак десять бельгійських солдат було вбито президентською гвардією Руанди. ООН недооцінило небезпеки та не надіслало додаткову допомогу, як наслідок – колосальні жертви серед населення Руанди.

Для того, аби Організація Об'єднаних Нація стала дійсно ефективною у своїй роботі потрібні реформи самої організації та її головних структур. Наразі, можна стверджувати, що в РБ ООН є два табори: Велика Британія, США та Франція проти Китаю та росії. Як результат, така робота неефективна, бо при спробі одного табору прийняти резолюцію, що вигідна для нього, представники іншого моментально блокують її. Яскравий приклад – блокування Росією та Китаєм зусиль країн Заходу, спрямованих на введення санкцій проти режиму Башара Асада в Сирії. Практично аналогічна ситуація склалася в ході української політичної кризи, спровокованої подіями в Криму. Представники Росії в РБ ООН 15 березня 2014 року, скориставшись правом вето, не дозволили їй прийняти резолюцію, що оголошує референдум щодо приєднання Криму до Росії незаконним [3, с. 81]. РБ ООН перетворилося на безпорадну структуру, що нездатна виконувати одну з найголовніших своїх функцій, а саме: забезпечення міжнародної безпеки та припинення збройних конфліктів. Кількість незаконних військових операцій, що втручаються у справи інших країн під приводом «гуманітарної допомоги» збільшується.

Наостанок слід зазначити, що принципи закріплені в Статуті ООН є фундаментальними для міжнародного правопорядку, проте вони повинні бути не лише гарантовані в документі, а й мати ефективні механізми використання для забезпечення основної мети ООН – підтримки миру та міжнародної безпеки.

Література

1. Іваницька О. П. Проблеми й шляхи трансформації ООН у контексті російсько-української війни // Політичне життя, 2022. 132 с. URL : <https://orcid.org/0000-0002-5512-1542>

2. Статут Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1945 р. URL: <https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/>

3. Требін М.П. ООН на шляху реформ // Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого № 4 (39), 2018. 100 с.

4. Dallaire R., Beardsley B., Shake Hands with the Devil: The Failure of Humanity in Rwanda New York: Carroll and Graf, 2004. 562 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О.О.

НЕРОДИК ІРИНА АНАТОЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЮНІСЕФ ДЛЯ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Починаючи з XVII ст. чимало філософів та юристів висловлювали думки про рівність прав людини у суспільстві, та необхідність їхнього закріплення у міжнародному співтоваристві. Їхні ідеї були втілені шляхом визнання цих прав у багатьох країнах світу та прийняттям важливих міжнародних актів, які містять основні права людини, зокрема це Біль про права (1791 р.), Декларація прав людини і громадянина (1789 р.), Декларація прав Вірджинії (1776 р.) та ін. З прийняттям цих актів значна увага приділялася і до визнання прав неповнолітніх осіб, їхньої охорони та захисту, оскільки це були малозахищені категорії населення. Результатом цього стало прийняття у 1924 році Лігою Націй Женевської декларації прав дитини. Але варто наголосити, що дитина в Декларації розглядалася скоріше як об'єкт захисту, який залишався залежним від дорослих у користуванні своїми правами, а не носієм цих прав.[1, с. 72]

Наступним важливим кроком було прийняття ООН 20 листопада 1959 року Декларації прав дитини, що складалася з преамбули та десяти основних

принципів. Виходячи з того, що зазначено в Декларації, можемо говорити, що під терміном «дитина» слід розуміти людську істоту, яка не досягла 18-річного віку, та внаслідок фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи і належний правовий захист, як до, так і після народження. [2] Права дитини мають певну особливість, яка полягає в їхньому специфічному захисті та направлена на забезпечення сприятливих умов щодо їх вільного і повноцінного розвитку. Реалізуючи права і свободи, діти мають велику відмінність від інших учасників, зокрема такою особливістю є вік, цей висновок можемо зробити, прочитавши преамбулу Декларації про права дитини, оскільки в ній чітко вказується про фізичну та розумову незрілість.

Варто зазначити, що діти стали важливим об'єктом уваги і завдяки активній діяльності ООН, зокрема важливим було прийняття рішенням Генеральною Асамблеєю у 1946 році про створення Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй, який також відомий під назвою ЮНІСЕФ. Сьогодні ЮНІСЕФ є світовим лідером, який просуває та захищає права дітей у 190 країнах, включаючи Україну. Діяльність Фонду спрямована на забезпечення допомоги найуразливішим категоріям населення – дітям. [3] Україна має представництво ЮНІСЕФ з 1997 року, шляхом підписання Основної Угоди про співробітництво між Дитячим Фондом Організації Об'єднаних Націй та Урядом України. Відтоді і до сьогодні можемо спостерігати активне дружнє співробітництво. Протягом цього часу Фонд надав Уряду України допомогу на загальну суму 130 мільйонів доларів США, що дозволило розробити і реалізувати низку програм у галузі охорони здоров'я, води і санітарії, освіти та захисту прав дітей. [3]

Велика кількість допомоги від ЮНІСЕФ була надана дітям, які постраждали внаслідок конфлікту на сході України та продовжує реалізовуватись від початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України і до нині. Зокрема, вона спрямована на задоволення базових потреб дитини таких, як освіта, психологічна допомога, їжа, вода також забезпечення навчання з питань мінної небезпеки, охорони здоров'я матері і надання послуг для осіб, хворих на ВІЛ/СНІД.

ЮНІСЕФ є організатором великої кількості програм, які сприяють прогресивній реалізації прав дітей в Україні, усунення прогалин, які заважають отримати найнеобхідніші послуги. Актуальною сьогодні є програма «Захист дітей в усіх обставинах», спрямована на визначення проблематики та можливих шляхів її усунення у сфері захисту прав дітей в Україні, зокрема, один із напрямків цієї програми стосується дітей, що постраждали від гуманітарних викликів. В першу чергу це діти, які знаходяться в зоні бойових дій та на окупованих територіях, мають високий ризик постраждати чи бути свідком насильства, відділення від сім'ї, незаконного переміщення та отримання психічних травм чи емоційних переживань. Часто ці категорії осіб не знають про те, які загрозу їхньому життю та здоров'ю можуть заподіяти міни та інші вибухонебезпечні предмети, тому ця програма включає в себе і просвітницькі аспекти. Проте в першу чергу вона спрямована на надання психосоціальної підтримки, ознайомлення та навчання з питань мінної небезпеки, надання допомоги жертвам мін та інші види послуг. На офіційному сайті unicef.org/ukraine розміщені ресурси, що мають матеріали для ознайомлення дітей та дорослих з тією чи іншою темою, наприклад: «Правила безпеки під час війни: інформація для підлітків»; «Жорстоке поводження з дітьми в умовах воєнного стану»; «Стандарти підготовки фахівців у сфері правосуддя щодо дітей» та ін. [4]

Актуальною проблемою сьогодні залишається надання психосоціальної підтримки та послуг із психічного здоров'я дітям, які в нинішніх реаліях бачать загибель інших людей, щодня ризикують власним життям, переживаючи велику кількість небезпек та загроз та постійно перебуваючи в стресовому стані. Перші кроки щодо вирішення цього питання вже зроблені, зокрема триває робота над Національною програмою психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, у зв'язку з цим Дитячий фонд ООН організував проведення стратегічної сесії, присвяченій розробці моделей послуг із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки для дітей і підлітків. Цей захід сприяв моделюванню різних послуг та ідей щодо оптимальних способів надання допомоги й підтримки. На мою думку, діяльність фонду є важливою та значущою, оскільки за період з 24 лютого ним

було надано психологічну та соціальну підтримку понад 1,4 млн. дітям та їхнім опікунам, а також грошову допомогу отримали близько 422 тисячі осіб. [5]

Під час війни велика кількість дітей залишилася без батьківського піклування та потребують певного прихистку у інших сім'ях, аби вирішити цю проблему було ініційовано створення чат-боту «Дитина не сама» за підтримки ЮНІСЕФ. Цей чат-бот допомагає тимчасово влаштувати дітей, які постраждали внаслідок війни та були позбавлені батьківського піклування у інші родини, з метою уникнення їхнього потрапляння у інтернатні заклади. Він є корисним інструментом не лише для дітей, а і для родин, які готові прихистити та допомогти, також для соціальних служб соціальних служб, що активно працюють з такими дітьми.

ЮНІСЕФ активно взаємодіє з урядом України, так часто проводяться зустрічі щодо вдосконалення механізму надання соціальних послуг особам, які цього потребують. Зокрема було проведено робочу зустріч із заступником Міністра соціальної політики України, де активно обговорювались питання цифрового розвитку, цифрових трансформацій, також співпраці щодо соціального захисту сімей з дітьми, дітей-сиріт дітей, позбавлених батьківського піклування, а також питання цифровізації соціальних послуг. Фондом було підтверджено готовність продовжувати надавати допомогу сім'ям з дітьми, які подали заявки через гуманітарну платформу «Допомога та фінансувати цифровізацію послуг, пов'язаних із усиновленням».[6]

Проаналізувавши вище сказане можемо зробити такі висновки. Усі діти мають права, які не повинні бути порушеними чи відчуженими. Належна їхня реалізація сприятиме створенню можливості розвитку дитини як особистості. Сьогодні існує велика кількість нормативних міжнародних актів, які закріплюють ці права, проте мають бути і способи їхньої реалізації. Я вважаю, що Дитячий фонд ООН сприяє належній реалізації прав дитини. ЮНІСЕФ являє собою єдину організацію ООН, діяльність якої спрямована та присвячена винятково дітям. Співробітництво фонду з Україною є важливим фактором та інструментом на реагування та забезпечення потреб дітей.

Література

1. Женевська Декларація прав дитини 1924 року. Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики: матеріали Міжнародної конференції (в авторській редакції) (м. Маріуполь, 24 вересня 2021 року). – Маріуполь, ДонДУВС. – 2021. – С.73
2. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року. URL: <https://www.ohchr.org/en/countries/nhri> (дата звернення: 01.11.2022)
3. Що ми робимо // ЮНІСЕФ в Україні [Електронний ресурс] URL: <https://www.unicef.org/ukraine/що-ми-робимо> (дата звернення: 02.11.2022)
4. Захист прав дітей // Інновація: 2022. – [Електронний ресурс] URL: <https://www.unicef.org/ukraine/child-protection> (дата звернення: 02. 11. 2022)
5. ЮНІСЕФ та Перша Леді Олена Зеленська провели стратегічну сесію щодо розвитку послуг із підтримки психічного здоров'я дітей // Інновація: 2022 – [Електронний ресурс] URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/unicef-first-lady-mental-health-strategic-session> (дата звернення: 02.11.2022)
6. Мінсоцполітики та UNICEF обговорили можливості додаткової співпраці та цифровізацію соціальних послуг // Урядовий портал. Соціальна політика. Інновація: 2022. [Електронний портал] URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-ta-unicef-obhovoryly-mozhlyvosti-dodatkovoi-spiivratsi-ta-tsyfrovizatsiiu-sotsialnykh-posluh> (дата звернення: 02.11.2022)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Дронов В.Ю.

СОБЦЕВА АНГЕЛІНА РОМАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РАДА БЕЗПЕКИ ООН: РЕАЛЬНО ДЮЧА ІНСТИТУЦІЯ ЧИ СУТО РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ ОРГАН

На сьогоднішній день, в умовах повномасштабної війни України проти Росії, неабияку роль відіграє міжнародна допомога. Це стосується як країн-партнерів України, які так чи інакше реалізують свою підтримку, так і різноманітних міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй (далі за текстом – ООН).

Неспроможність ООН, як найвпливовішого міжнародного інституту у сфері міжнародної безпеки зупинити перерозподіл європейських кордонів у ХХІ столітті у черговий раз робить актуальним питання щодо ефективності діяльності одного з ключових органів цієї організації – Ради Безпеки – як для всього світу загалом, так і для України зокрема.

Рада Безпеки ООН, відповідно до статті 24 Статуту ООН, несе головну відповідальність за підтримку міжнародного миру й безпеки [1]. Проте, в свою чергу, не може забезпечити мир та безпеку на всій території України, починаючи ще з 2014 року, після анексії Криму, а особливо – після 24 лютого 2022 року, коли відбувся повномасштабний напад РФ на територію України.

Безперечно, ООН, в тому числі і Рада Безпеки ООН висловлюють свою підтримку Україні та засуджують дії Російської Федерації щодо збройного нападу останньої. Та чи достатньо цього для настання миру на всій території України? Чи застосовує Рада Безпеки ООН всі можливі та необхідні механізми забезпечення міжнародного миру та безпеки?

Що стосується повноважень Ради Безпеки ООН: відповідно до статті 26 Статуту ООН (далі за тестом – Статут), «З метою сприяння встановленню й підтримці міжнародного миру й безпеки з найменшим відволіканням світових людських сил і економічних ресурсів для справи озброєння, Рада Безпеки відповідає за формулювання, за допомогою Військово-Штабного Комітету, зазначеного в статті 47, планів створення системи регулювання озброєнь для подання на розгляд Членам Організації». Стаття 39 Статуту говорить: «Рада Безпеки визначає існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії та надає рекомендації або вирішує те, які дії варто почати у

відповідності зі статтями 41 та 42 для підтримки або відновлення міжнародного миру й безпеки» [1].

Відповідно до статті 41 Статуту, «Рада Безпеки має повноваження вирішувати, які заходи, не пов'язані з використанням збройних сил, повинні застосовуватися для виконання її рішень, і вона може зажадати від Членів Організації застосування цих заходів. Ці заходи можуть включати повне або часткове припинення економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів сполучення, а також розрив дипломатичних відносин». Стаття 42 Статуту говорить: «Якщо Рада Безпеки вважатиме, що заходи, передбачені в статті 41, можуть виявитися недостатніми або вже виявилися недостатніми, вона має повноваження вжити такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які виявляться необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру й безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації сили, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних сил Членів Організації [1]».

Якщо «мирні заходи» забезпечення миру та безпеки не діють, а країна-терорист більше восьми років знищує та захоплює цілі міста України, вбиваючи при цьому мирне населення, то, на мою думку, варто було б застосувати заходи, передбачені у статті 42 Статуту, а саме демонстрації сили, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних сил Членів Організації.

Окрім вищезазначеної проблеми також існує й інша, не менш важлива – право РФ накладати вето на рішення Ради Безпеки ООН.

Так, наприклад, Росія наклала вето на резолюцію із засудженням псевдореферендумів на тимчасово окупованих територіях України і вимогою виведення російських військ на засіданні Ради Безпеки ООН, що відбулося 30 вересня.

В свою чергу, в Україні ще до початку повномасштабного вторгнення неодноразово лунали запитання про те, чому держава-терорист блокує рішення Ради Безпеки ООН щодо свого нападу на Україну та його наслідків і як припинити руйнування засад міжнародного права. Утім, у самій Організації

Об'єднаних Націй цю проблему всерйоз ніхто не обговорював. Вважалося, що блокуючий голос РФ, тобто використання нею права вето Ради Бепеки ООН, неможливо подолати.

Відповідно до ч. 1 ст. 23 Статуту ООН, Рада Бепеки складається з п'ятнадцяти Членів Організації. Китайська Республіка, Франція, Союз Радянських Соціалістичних Республік, Об'єднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки є постійними членами Ради Бепеки... Росія стверджує, що набула місце Радянського Союзу наприкінці 1991 року.

Між тим в ООН діє принцип, що держава- правонаступниця (якою РФ є стосовно СРСР, так само, як і Україна та інші колишні союзні республіки) не має права успадкувати місце держави-попередника в ООН.

Отже, можна зробити висновок, що Росія посіла своє місце серед постійних членів Ради Бепеки ООН незаконно.

В свою чергу, Рада Бепеки ООН не вживає жодних заходів щодо позбавлення Росії привілеїв постійного члена РБ ООН, оскільки Росія посіла своє місце в Раді Бепеки ООН всупереч процедурі та з порушенням Статуту ООН.

Саме позбавлення Росії статусу постійного члена Радбезу ООН ставить за можливе якнайшвидше розв'язання війни в Україні. Коли Росія не зможе накладати вето на рішення Ради Бепеки ООН, її зможуть притягнути до відповідальності; за можливе буде введення на територію України миротворчої місії, так звані блакитні шоломи; та визнати такою, що порушує Статут ООН на офіційному рівні.

На мою думку, Рада Бепеки ООН не виконує в повній мірі ті обов'язки, які вона зобов'язана виконувати. Не використовує всі допустимі, належні заходи з метою забезпечення справедливості, соціального прогресу миру та бепеки.

Так, постійна представниця США в ООН Лінда Томас-Грінфілд сказала: «Росія порушила національний суверенітет і територіальну цілісність. Порушила права людини і розв'язала відкриту війну... Рада Бепеки ООН також повинна краще відтворювати глобальну реальність і враховувати географічне

представництво. Ми не повинні підтримувати застарілий статус-кво, натомість маємо проявити гнучкість для компромісу в ім'я відповідальності» [2].

«Створена для іншої епохи і інших викликів ООН просто не встигає за глобальними змінами, а один з її найбільш архаїчних і нефункціональних інститутів є власне той, що повинен відігравати ключову роль перед лицем таких подій як агресія проти України – Рада безпеки», – Dziennik Gazeta Prawna [3].

Таким чином, варто сказати, що Рада Безпеки ООН, на сьогоднішній день, виконує свої повноваження виключно рекомендаційного характеру, що не сприяє в повній мірі завершенню війни та створенню миру на території України. У руслі подій які відбуваються в Україні, а саме повномасштабної війни, де прямим учасником якого виступає постійний член Ради Безпеки ООН (Російська Федерація), реформування Ради Безпеки ООН особливо важливе. Насамперед варто переглянути умови та право застосування права «вето» постійними членами РБ ООН під час прийняття рішень та переглянути право Російської Федерації бути постійним членом Ради Безпеки ООН.

Література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй: офіц. текст. Сан-Франциско. 1945.
2. Фахурдінова М. ООН вже давно втратила свою ефективність. Українське радіо. 2022. 10 вересня.
3. Polskie Radio Війна РФ проти України показала, що роль Радбезу ООН зводиться до декоративної. 2022. 14 жовтня.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г.М.

ФІАЛКО АНГЕЛІНА ВАДИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПИТАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ ЯК СПІРНИЙ АСПЕКТ ЗАКОНОДАВСТВА КРАЇН-ЧЛЕНІВ РАДИ ЄВРОПИ

З моменту початку повномасштабного наступу Російської Федерації на територію України та здійснення геноциду і тиранії українського етносу, держави-члени Ради Європи почали активно залучати уряди країн світу до розвитку національного інституту щодо захисту права на життя людини та відмови від смертної кари. Особливого тиску від Комітету міністрів Ради Європи зазнала Білорусь, Вірменія та Арзейбаджан, адже дані країни зв'язані певним чином з організацією.[1]

Країни-члени Ради Європи почали активно розвивати сферу захисту права людини на життя після прийняття та підписання Конвенції про захист прав та основоположних свобод (далі-Конвенція). Конвенція 1950 року – це фундаментальний документ механізму захисту прав та свобод людини для країн членів Ради Європи. Чинності даний документ набрав 3 вересня 1953 року після того, як Генеральний Секретаріат отримав ратифікаційні грамоти від десятиох країн-членів Ради Європи. Поступово її ратифікували та підписали інші країни-члени організації, що приєднувались пізніше.[2]

Країни-члени організації ратифікації даної Конвенції почали відмовлятися від смертної кари та корегувати власне законодавство з метою його пом'якшення. На сьогодні смертна кара заборонена у 44 країнах Ради Європи, окрім Арзейбаджану та Вірменії.

Офіційно на нормативному рівні смертна кара заборонена в законодавстві Арзейбаджану з 1998 року, але з певним обмеженням. Так, у випадку війни чи небезпеки збройного нападу передбачена смертна кара.[3] Арзейбаджан не підписав та не ратифікував положення протоколу №6 Конвенції, який слугує додатком до Конвенції з метою урегулювання питання щодо смертної кари у законодавстві країн-членів Ради Європи.[4]

Також додаток №6 не був підписаний Вірменією. Хоча остання зазвичай і не використовує смертну кару, але вона залишила в своєму законодавстві даний вид покарання за тяжкі злочини з метою психологічного тиску на суспільство. [5]

З 2022 року Рада Європи та ЄС об'єдналися в єдину кампанію задля захисту права людини на життя у законодавствах держав світу, а тим паче у державах-учасниках.

На сьогодні Рада Європи та ЄС проводять кампанію стосовно політичного тиску на Білорусь, адже це єдина країна європейського світу, що залишила та практикує в своєму законодавстві смертну кару.

У законодавчій системі Білорусі, яка до 1997 року мала спеціальний статус наглядача в Раді Європи, залишилось положення стосовно смертної кари. Уряд держави не хоче його коректувати та пом'якшити відповідно до демократичних ідеалів. [6]

Уряди європейських країн вели переговори з Президентом Білорусі з метою залучення від заборони смертної кари, але голова держави не погодився, а навпаки прийняв закон щодо застосування смертної кари для захисту від теракту.

Отже, на сьогодні держави-члени Ради Європи є досить демократичними та правовими. Наразі Рада Європи та ЄС об'єдналися в кампанію з метою захисту права людини на життя. На законодавчому рівні у 44 країнах Ради Європи офіційно заборонена смертна кара, але в країнах таких як Вірменія та Арзейбаджан даний вид покарання не використовується, але передбачений в законодавстві.

Література

1. Досягнення URL: <https://www.coe.int/uk/web/about-us/achievements>
2. Конвенція про захист прав та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Azərbaycanada ölüm cəzasının ləğvindən 12 il ötür URL: <https://az.trend.az/azerbaijan/society/1636043.html>
4. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802#Text

5. У Вірменії скасована смертна кара згідно з шостим протоколом Європейської конвенції прав людини, ратифікованої сьогодні парламентом країни
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/907440.html>

6. Євросоюз і Рада Європи заявили про повне неприйняття смертної кари
URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/772817.html>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р.Ф.

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ

БЕРЕЗОВСЬКА НАТАЛЯ АНДРІЇВНА,

ШИШКО ВІОЛЕТТА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВ ЖІНОК В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Актуальність теми обумовлена усюдисуючою дискримінацією прав жінок практично в усіх сферах життєдіяльності, незважаючи на те, що основою демократичного суспільства, яке сповнене прагненням до поваги прав людини та соціальної справедливості є рівність.

Права жінок – це невід’ємна частина прав людини, але, тим не менш, в жодній з держав вони не реалізуються в повній мірі. Ця проблема займає важливе місце у зв’язку з численними фактами порушення прав, включаючи недотримання міжнародно-правового принципу рівноправності чоловіків і жінок, а саме недотримання права жінок на участь у здійсненні міжнародної та внутрішньодержавної політики, недостатній захист жінок від насильства, міжнародна торгівля жінками, нерівність між чоловіками і жінками у сфері праці тощо. Коли держави приймають той факт, що невід’ємною складовою частиною прав людини є права жінок – визначається зовсім нове розуміння: змісту їх прав, необхідність їх забезпечення з боку усіх держав для побудови демократичного суспільства, створення механізму захисту прав жінок.

Ст. 1 Статуту ООН є гарним прикладом започаткування міжнародно-правового механізму захисту прав жінок. У ній на державу покладається поважати всіх людей незалежно від статі. Головними серед заходів, які спрямовані на забезпечення рівності прав жінок, є заходи, створені розроблені Комісією зі

становища жінок – функціональною комісією Економічної і Соціальної ради ООН.

Були прийняті міжнародно-правові документи щодо конкретних прав жінок. Це такі як: Конвенція про політичні права жінок 1952 р. [1]; Конвенція про громадянство заміжньої жінки 1957 р. [2]; Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу 1962 р. [3] тощо. Мета цих конвенцій полягає у ліквідації дискримінації жінок за ознакою статі, а також надання їм рівних прав з чоловіками під час вступу на державну службу, на рівну оплату праці тощо.

Як приклад, ми вирішили детальніше розглянути Стамбульську конвенцію [4], яку Україна ратифікувала у 2022 році, ухваливши Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» [5]. Можна сказати про те, що метою цієї Конвенції є запобігання насильству, у тому числі домашньому, захист постраждалих від нападників та притягнення їх до кримінальної відповідальності. Незважаючи на те, що в назві Конвенції згадуються тільки жінки, норми Стамбульської конвенції захищають не тільки права жіночої статі, а й чоловіків та дітей будь-якої статі у мирний час та в ситуаціях збройного конфлікту.

На жаль, через жахливу війну, яку зараз веде проти України Росія, наша країна не може в повному обсязі гарантувати виконання зобов'язань, передбачених Конвенцією, тому що є тимчасово окуповані території. Ми вважаємо, що відповідальність за всі акти насильства, зокрема сексуальні, скоєні на окупованих територіях, нестиме РФ, країна-агресор. Бо в Законі України Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» [5] міститься інформація про те, що на тимчасово окупованих територіях не гарантується виконання нашою державою зобов'язань до повного відновлення конституційного ладу України на цих територіях.

Головним аспектом у формуванні міжнародного та національного права є визначення прав людини. На нашу думку, процес глобалізації зводиться до

переведення проблеми прав людини (і жінок, і чоловіків, і дітей) з суто національного рівня на рівень міжнародного права, що привело, по-перше, до прийняття спеціальних міжнародних конвенцій і декларацій; по-друге, визнання особистості, незважаючи на стать і вік, суб'єктом міжнародного права з усіма можливими правами і обов'язками. Але, на жаль, навіть враховуючи наявність значної кількості нормативно-правових актів, дискримінація була і залишається однією з найскладніших проблем сучасності. Ця проблема торкається усіх країн, зачіпає широкі верстви населення, вона є одною з головних причин виникнення міжнародної нестабільності й збройних конфліктів. В наслідок міжнародної співпраці і руху за права жінок є певні позитивні результати щодо ліквідації дискримінації за ознакою статі. Проте, проблема нерівності жінок в сучасному суспільстві залишається актуальною і сьогодні, адже вони все ще стають об'єктом дискримінації у різних сферах життєдіяльності.

Література

1. Конвенція про політичні права жінок : від 20.12.1952 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156.

2. Конвенція про громадянство заміжньої жінки : від 29.01.1957 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_158.

3. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу : від 10.12.1962 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_242.

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : від 11.05.2011 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

5. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими

явищами» : від 20.06.2022 № 2319-IX // БД 'Законодавство України' / ВР України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О.О.

ВОЛЧАНОВА ДАР'Я ДЕНИСІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЛАНЦАРОТСЬКА КОНВЕНЦІЯ: ЯК ЗАХИСТИТИ ДІТЕЙ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ТА СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Жорстоке поводження з дітьми є наразі глобальною проблемою, яка тягне за собою серйозні наслідки для людства. Воно охоплює велике коло правопорушень, що стосуються дитячої проституції, порнографії, участі дітей у порнографічних виставах, розбещення дітей, домагання, і найгірше – сексуального насильства.

Щоб захистити дітей від цього, 25 жовтня 2007 року у місті Ланцароте (Іспанія) Рада Європи прийняла та відкрила для підписання найповніший правовий інструмент у цій сфері – Конвенцію про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротську конвенцію) (далі – Конвенція, Ланцаротська конвенція) [3].

Кожного року близько двох мільйонів дітей у світі стають жертвами сексуального насильства. Наша країна не є виключенням, кожна п'ята дитина в Україні страждає від різних форм насильства, у понад 80% випадків особою, що вчиняє насильство є знайома для дитини людина, а у 90% випадків про насильство відносно дитини ніхто не повідомляє до поліції. Україна підписала Конвенцію ще 14 листопада 2007 року, проте ратифікувала її тільки 20 червня 2012 року, ухваливши Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» № 4988-VI [9].

Окрім відповідної Конвенції, важливими міжнародно-правовими актами, що встановлюють захист дітей від сексуального насильства є Конвенція про права

дитини [2], Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії [4] та Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 [1], які ратифіковані Україною та є частиною національного законодавства.

Минулого року Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)» від 18 лютого 2021 року № 1256-IX [7], відповідно до якого були внесені зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України, Кримінальний кодекс України) [5], Кримінального процесуального кодексу України [6] та Закону України «Про охорону дитинства» [8].

Треба наголосити на тому, що завдяки положенням п. «а» ч. 1 ст. 18 Конвенції, у 2018 році в українське законодавство було запроваджено мінімальний вік статевого повноліття – шістнадцять років (ст. 155 КК України), відповідно до рекомендацій Комітету ООН з прав дитини.

Якщо порівнювати положення КК України та Ланцаротської конвенції, можна встановити те, що закон про кримінальну відповідальність максимально наближений до міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини та встановлює:

- сексуальне насильство (стаття 18 Конвенції – статті 152, 153 КК України);
- правопорушення, що стосуються дитячої проституції (стаття 19 Конвенції – стаття 303 КК України);
- правопорушення, що стосуються дитячої порнографії (стаття 20 Конвенції – стаття 301-1 КК України);
- правопорушення, що стосуються участі дитини в порнографічних виставах (стаття 21 Конвенції – стаття 301-2 КК України);
- розбещення дітей (стаття 22 Конвенції – стаття 156 КК України);
- домагання дитини для сексуальних цілей (стаття 23 Конвенції – стаття 156-1 КК України) [3; 5].

Важливим є те, щоб дитину, яка вже пережила сексуальне насильство, під час кримінального провадження не травмували ще раз. Тому, працівники Національної поліції України, прокуратури, суду, служб у справах дітей та інші повинні забезпечити:

- право на відмову давати показання або пояснення;
- право на правову допомогу;
- право викликати та допитувати свідків;
- спеціальну процедуру провадження у справі;
- пришвидшений розгляд кримінального провадження;
- проведення процесуальних дій у дружній обстановці;
- використання мови, яка є зрозумілою для дитини;
- належну участь адвоката в інтересах дитини, законного представника, психолога та лікаря (в разі потреби);
- заслуховування та врахування думки дитини при прийнятті будь-якого процесуального рішення;
- право на незалежні та ефективні механізми розгляду будь-яких скарг дитини;
- невідкладність здійснення кримінального провадження за участі дитини.

Національна поліція України разом з експертами Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх розробили методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих, дізнавачів, ювенальних поліцейських та суддів [10; 11]. Ця методика застосовується для проведення допитів/опитувань дітей з урахуванням їх віку та психологічних особливостей, в умовах, що мінімізують та не допускають травматизації психіки дітей. Допит дитини відбувається з дотриманням певної формули ефективної взаємодії з дитиною: «безпечне місце» + «безпечний дорослий» = «дитина в безпеці». На практиці, якщо допит дитини відбувається за цією методикою, то слідчий має «хороший» протокол допиту, де містяться повні показання дитини за якими можна проводити ефективне досудове розслідування.

В основу Ланцаротської конвенції покладено концепцію «4Р», яка визначає чотири напрямки протидії та боротьби з насильством щодо дітей:

1. Prevention (попередження): зміни у соціальних та культурних моделях поведінки чоловіків, жінок і дітей; викорінення упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які спричиняють замовчування насильства та табування теми сексу; проведення просвітницьких кампаній; активна робота громадських організацій та ЗМІ.

2. Protection (захист і підтримка постраждалих дітей): невідкладне реагування з боку правоохоронних органів; дитиноцентровані адаптовані підходи (наприклад, система «Барнахус»); винесення нагальних заборонних та обмежувальних приписів; надання своєчасної та повної інформації дитині та її законним представникам; створення телефонних служб підтримки; зменшення контакту дитини з кривдником; відновлення порушених прав.

3. Prosecution (притягнення кривдника до відповідальності): наявний механізм превенції та недопущення випадків у майбутньому; наявна передбачена законодавством відповідальність; доступ до правосуддя та безоплатна правова допомога; забезпечення права на компенсацію; забезпечення на всіх стадіях кримінального провадження щодо дітей досудових розслідувань та судових проваджень без затримок і з урахуванням прав дитини.

4. Integrated policies (скоординовані політики та комплексний підхід для розв'язання проблеми): спільні зусилля та ефективне співробітництво, проведення всеосяжної та скоординованої політики, де центральне місце займають права дітей, постраждалих від сексуального насильства та сексуальної експлуатації; має бути офіційний орган, відповідальний за координацію, виконання, моніторинг та оцінку політики; збір дезагрегованих даних та їх поширення, проведення опитувань та досліджень, поширення результатів.

Тож, Ланцаротська конвенція наразі є головним міжнародно-правовим актом у сфері захисту дітей від сексуального насильства та сексуальної експлуатації. Її ратифіковано 48 країнами світу, у тому числі Україною.

Наш законодавець серйозно підійшов до вирішення цієї проблеми та ефективно імплементував положення Конвенції в національне законодавство. Наразі Кримінальний кодекс України охоплює усі форми насильства по відношенню до дітей, передбачені Конвенцією та караність за них. В країні зараз існує потужний правовий механізм захисту дітей, запроваджено превентивні заходи для подолання цього явища та підтримки й допомоги жертвам, постраждалим від насильства.

Проте через неправильне виховання українського суспільства в радянські часи сексуальне насильство досі замовчується і є табуйованим, а діти-жертви та свідки досі залишаються невидимими. У людей, коли вони чують проблему сексуального насильства, особливо якщо воно вчинене до дітей, вмикаються захисні механізми й вони починають робити вигляд, що нічого не відбувається. Тому, підхід до боротьби та протидії цієї проблеми в Україні має бути комплексним, який покладений у концепцію «4Р»: вкрай важливо відкрито обговорювати цю проблему, проводити відповідні навчання спеціалістів і здійснювати просвітницьку діяльність, щоб побудувати довірливі відносини між батьками та дітьми, які зможуть давати зворотну реакцію на явище сексуального насильства.

Література

1. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці від 17.06.1999 № 182. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text (дата звернення 07.11.2022).
2. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 07.11.2022).
3. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 07.11.2022).

4. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 01.01.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text (дата звернення 07.11.2022).

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.11.2022).

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 07.11.2022).

7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)» від 18.02.2021 № 1256-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text> (дата звернення: 07.11.2022).

8. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 07.11.2022).

9. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» від 20.06.2012 № 4988-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4988-17#Text> (дата звернення: 07.11.2022).

10. Методичні рекомендації для суддів щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната». – Київ, 2022. – 51 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/16966/file/Green%20Room%20Methodology%20for%20Judges.pdf> (дата звернення: 07.11.2022).

11. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. – Київ, 2021. – 48 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/16976/file/Green%20Room%20Methodology%20for%20Police%20Officers.pdf> (дата звернення: 07.11.2022).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О.О.

**ВОЛЧАНОВА ДАР'Я ДЕНИСІВНА,
ДУРОВА АЛЬОНА ВІТАЛІЇВНА**

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ В
ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

Сексуальне домагання, психологічне, фізичне, та сексуальне насильство, переслідування, зґвалтування, примусовий шлюб, аборт або стерилізація, каліцтво жіночих геніталій... На початку XXI століття проблема насильства стосовно жінок стала глобальним явищем, незалежним соціальних, економічних та національних кордонів. Тому 11 травня 2011 року Рада Європи розробила та відкрила для підписання у Стамбулі документ, що визначив насильство стосовно жінок і дівчат порушенням прав людини й формою дискримінації, та сприяв викоріненню цих явищ. Цей документ отримав назву «Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (Стамбульська конвенція) (далі – Конвенція) [1].

Україна підписала Конвенцію ще 7 листопада 2011 року, проте ратифікувала її тільки в цьому році, ухваливши Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» від 20 червня 2022 року № 2319-ІХ (далі – Закон № 2319) [4].

Ратифікація Україною Конвенції за нинішніх умов, а саме – після російського вторгнення в Україну є дуже важливою, адже випадки насильства з боку російських військовослужбовців є масовими. У Законі № 2319-ІХ Україна зазначила, що виконання Україною зобов'язань, передбачених Конвенцією, на тимчасово окупованих територіях, в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі не гарантується допоки не буде відновлено конституційний лад України на цих територіях [4].

Наразі існує нагальна потреба в приведенні законодавства України у відповідність із вимогами Конвенції та вирішенні низки питань:

- 1) щодо заборони угоди про примирення винного з жертвою насильства;
- 2) щодо розгляду справ, пов'язаних з насильством, навіть якщо постраждала особа не подавала скаргу чи заяву;
- 3) щодо зміни порядку розгляду заяв про домашнє насильство стосовно малолітніх та неповнолітніх осіб та за участю таких. Конвенція визнає дитину, що була свідком насильства – потерпілою автоматично, але за українським законодавством – лише за заявою законного представника;
- 4) щодо неможливості звільнення від відповідальності осіб, що вчинили акти насильства, які підпадають під сферу застосування Конвенції. Це можна пояснити тим, що звільнивши кривдника від кримінальної відповідальності й залишивши непокараним – потерпіла особа не отримає належний захист та може знову зазнати насильства.

Порівнюючи положення Кримінального кодексу України [2] та Конвенції можна зазначити те, що національне законодавство імплементує психологічне насильство (стаття 33 Конвенції), фізичне насильство (стаття 35 Конвенції), сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування (стаття 36 Конвенції), примусовий шлюб (стаття 37 Конвенції), примусовий аборт та примусова стерилізація (стаття 39 Конвенції), пособництво або підбурювання та замах (стаття 41 Конвенції), неприйнятні виправдання злочинів, у тому числі злочини, учинені в ім'я так званої «честі» (стаття 42 Конвенції). Втім, головною проблемою наразі є те, що досі не зазнали криміналізації такі діяння як:

- переслідування (сталкінг) (стаття 34 Конвенції);
- каліцтво жіночих геніталій (стаття 38 Конвенції);
- сексуальне домагання (стаття 40 Конвенції) [1].

Слід акцентувати увагу на виокремленні «каліцтва жіночих геніталій» від інших тяжких тілесних ушкоджень. Конвенція вимагає криміналізації лише «каліцтва жіночих геніталій», а наш законодавець у статті 121 КК України вживає поняття «каліцтво статевих органів», що за своїм змістом не є тотожним. Через те,

що законодавець не виокремлює спеціального потерпілого – жінку, каліцтво статевих органів в нашому законодавстві розглядається зокрема як каліцтво чоловічих статевих органів. Тому, можна зробити висновок, що наш законодавець погано сприйняв головну ідею ст. 38 Конвенції, а саме – заборонити каліцтво жіночих геніталій як одну із форм дискримінації щодо жінок з урахуванням саме гендерного аспекту цієї проблеми.

З огляду на вищевикладене можна запропонувати законодавцю винести «каліцтво жіночих геніталій» в окрему статтю (121-1 КК України або 153-1 КК України), бо цей вид кримінального правопорушення не можна оцінювати за такими ж критеріями, як й інші тілесні ушкодження, адже воно є порушенням проти статевої свободи та статевої недоторканості жінок.

Беручи за основу проєкт редакції статті 121-1, запропонований Шкаберіним А.В. [7, с. 215] та правила законодавчої техніки [5] можна розробити свою редакцію статті, яка буде повною мірою описувати, що саме вважається «каліцтвом жіночих геніталій» та санкції за такого роду діяння:

Стаття 121-1 (або Стаття 153-1). Каліцтво жіночих геніталій

1. Видалення, інфібуляція або здійснення будь-якого іншого каліцтва в цілому або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора особи, незалежно від її згоди, -

карається позбавленням волі на строк від п'яти років до десяти років.

2. Каліцтво жіночих геніталій, вчинене способом, що має характер особливого мучення, або вчинене групою осіб, а також з метою залякування потерпілої або інших осіб, чи з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості, або вчинене на замовлення, або таке, що спричинило смерть потерпілої, або стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи, -

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

3. Примушування, спонукання, пособництво, підбурювання особи до процедури каліцтва жіночих геніталій близькими родичами або членами сім'ї, -

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Проте, не всі науковці згодні з тим, що треба криміналізувати «каліцтво жіночих геніталій». Зокрема, Байда А.О. та його прибічники зазначають:

1) якщо вказане діяння буде імплементовано у національне законодавство – відбудеться «надмірна» деталізація діяння, передбаченого статтею 121 КК України;

2) виокремлення «каліцтва жіночих геніталій» від інших тяжких тілесних ушкоджень повинно бути кримінологічно обґрунтованим. Каліцтво жіночих геніталій зокрема розглядається як традиційна (релігійна) практика в ісламських сім'ях та африканських племенах й не притаманне українському менталітету;

3) зважаючи на вищезазначені пункти виникає питання: чи дійсно є необхідність криміналізації такого діяння в християнській державі, в якій доля іммігрантів з відповідними традиціями є невеликою, й коли така поведінка вже регулюється чинним КК, хоч і не повною мірою;

4) якщо діяти у такий спосіб, то можна криміналізувати безліч суспільно небезпечних діянь, які притаманні тій чи іншій етнічній групі, та з урахуванням гендерного аспекту стосуються не тільки жінок, а й чоловіків, дітей та осіб похилого віку [6, с. 208].

Окрім Кримінального кодексу України зміни торкнуться й Кримінального процесуального кодексу України [3], а саме щодо виключення можливості приватного обвинувачення за наступні кримінальні правопорушення: умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 КК України), примусовий шлюб (ст. 151-2 КК України), зґвалтування (ст. 152 КК України), сексуальне насильство (ст. 153 КК України), примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК України), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155 КК України), домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК України), каліцтво жіночих статевих органів (самостійної норми не передбачено), а також незаконне проведення абортів або стерилізації (ст. 134 КК України) [2].

Отже, наразі існує нагальна необхідність в розробці та закріпленні на законодавчому рівні механізму імплементации положень Конвенції в

законодавство України, оскільки, прогалини, що виникають унаслідок цього, можуть значно ускладнити досягнення цілей, на які спрямовані норми міжнародного права. Також, відсутність криміналізації деяких положень Конвенції можуть призвести до небажаних наслідків, а саме до правової інфляції. Тому законодавець повинен розробити та закріпити у національному законодавстві чіткий механізм імплементації положень Конвенції, визнати її межі, враховуючи особливості національного законодавства, щоб уникнути колізій та складнощів у правозастосовній діяльності. Положення Конвенції мають стати орієнтиром для кожної людини в Україні, що вплине на належний захист жінок від насильства та викорінення цього негативного явища.

Література

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text>
5. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації) від 27.11.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06#Text>

6. Байда А.О. До питання кримінальної відповідальності за калічення жіночих статевих органів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2 (7). С. 202–210. URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/issue/view/9584/6004>

7. Шкаберін А.В. Проблеми кримінально-правової оцінки каліцтва статевих органів як однієї з ознак тяжкого тілесного ушкодження. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Том 31 (70) № 4. С. 212–217. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4_2020/4_2020.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О.О.

ГОЛОЩАК АНАСТАСІЯ МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

На сьогоднішній день в світі не існує хоча б однієї країни, де б не проживали різні етнічні народи. В сучасних державах налічується понад 2500 мовних груп і 5000 етнічних. Національні меншини різняться за своєю культурою, мовою, релігією, етнічною приналежністю. Проблема захисту і визначення прав національних меншин постійно є предметом дискусій для людства, а саме тому є актуальна.

Значно затримує розвиток міжнародного законодавства відсутність повного і чіткого визначення поняття «національна меншина» в офіційних міжнародно-

правових документах. У більшості міжнародно-правових актах, що регулюють питання правового статусу і захисту окремих груп осіб, які мають особливі ознаки, для визначення об'єктів дії їх норм використовуються терміни «національні», «релігійні», «мовні», «расові», та «етнічні» меншини. Також можна виділити загальноприйняті критерії, яким має відповідати національна меншина з погляду універсального міжнародного права. Такими критеріями є: проживання на території держави та перебування в її громадянстві; специфічні етнічні, культурні або мовні характеристики; довгострокові, міцні, тривалі зв'язки з цією державою; чисельна меншість, але достатня презентація відносно решти населення держави; прагнення зберігати свою самобутність; не домінуюче становище; право на внутрішнє культурне самовизначення; непоширення на меншин принципів самовизначення нації, тобто створення власної держави.

Ще однією проблемою, яка потребує вирішення, є визнання колективних прав національних меншин. Одні країни у своєму національному законодавстві визнають існування таких прав, а інші – ні, вважаючи, що колективні права становлять загрозу індивідуальним правам особи та територіальній цілісності держав, що може призвести до появи конфліктів між ними і державою, адже меншини представляють інтереси певного співтовариства, тоді як завдання держави полягає в захисті інтересів усього населення, а визнання індивідуальних прав не несе такої загрози. Виходячи з вищезазнаного доцільним буде таке визначення, що національна меншина – це групи населення, осілі в даній державі, де така група проживає на законних підставах під юрисдикцією цієї країни, які перебувають у кількісній та фактичній меншості щодо титульної нації або становлять менше половини усього населення, культивують та усвідомлюють свою національну окремішність, відрізняються від більшості громадян своїм етнічним походженням, мовними, культурними або релігійними ознаками виявляють почуття національного самоусвідомлення і виражають прагнення до самоідентифікації як представники такої групи.

Тобто, сучасний стан міжнародного права дає підстави говорити, що питання нормативного визначення «національної меншини» віднесено до внутрішньої

компетенції кожної з країн. [1, 520] Заснування системи міжнародного захисту меншин відноситься до підписання в 1648 році Вестфальського договору, за яким сторони у межах своєї юрисдикції, прийняли на себе зобов'язання поважати права певних релігійних меншин. Процес визнання та міжнародно-правового регулювання захисту прав національних меншин пройшов декілька етапів.

Що стосується першого, то він охоплює період часу до Першої світової війни. Права національних меншин відображаються саме у післявоєнних мирних угодах. Признається факт існування меншин і їх право на таке існування, також містяться приписи щодо толерантного ставлення держав до мовних, релігійних уподобань меншин та заборону дискримінації за етнічно-національною ознакою.

Наступний, другий період, охоплює час між Першою та Другою світовими війнами. У цьому періоді права національних меншин містяться у договорах мирних конференцій та інших угодах, які були укладені під егідою Ліги Націй. Документи містять в собі конкретні зобов'язання держав з надання відповідних прав меншинам у сфері культури, освіти, користування мовою. Створена перша міжнародна система захисту прав національних меншин.

Третій етап це період Другої світової війни і післявоєнні роки. Зафіксовані грубі порушення прав меншин з боку воюючих сторін. Заперечення провідними країнами потреби спеціального правового захисту національних меншин. Намагання міжнародними організаціями вирішити проблему прав меншин тільки через індивідуальні права людини. І нарешті четвертий період - після Гельсінкі, тобто після прийняття на саміті голів держав та урядів учасників НБСЄ Паризької хартії для нової Європи 21 листопада 1990 р. З'являються багато міжнародно-правових документів, в яких сформульовані сучасні принципи і норми правового захисту національних меншин. За суб'єктами утворення це акти універсального рівня – ООН, регіонального рівня – РЄ, ОБСЄ та двосторонні договори. [2, 444-446]

Сутність міжнародно-правового захисту національних меншин наступним чином сформульовано в статті 1 про захист національних меншин Ради Європи (1995 р.): «Захист національних меншин та прав і свобод осіб, які належать до цих

меншин, є невід'ємною частиною міжнародного захисту прав людини і як такий є одним з напрямків міжнародного співробітництва».[3, 163]. Уперше право людини на основні особисті права було проголошене в Статуті ООН. Права людини і національних меншин закріплені у наступних документах, такі як: Загальна декларація прав людини[4, 18], Конвенція про права дитини 1989 р., Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Конвенція про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього 1948 р.. Треба зазначити, що передові місця серед цих документів належать Міжнародному пакту про громадянські і політичні права 1966 р. і Міжнародному пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.[5, 24]. Вперше в договірній практиці ООН була застосована спеціальна міжнародно-правова норма універсального характеру для захисту меншин, які мають рубіжне значення для становлення й розвитку проблеми на рівні загального міжнародного права.

Саме через це усі сучасні документи, присвячені проблемам меншин, ураховують чи посиляються на ст. 27. МПГПП. Не дивлячись на це політична, економічна, географічна, демографічна неоднорідність, історичні особливості й умови становлення та існування держав-членів ООН на сучасному етапі не дозволяють їм прийняти універсальний правовий юридично обов'язковий документ, що врегулював би питання захисту прав осіб зазначеної категорії. Європейська система захисту прав людини і основних свобод складається з трьох основних компонентів: 1) системи діяльності Ради з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ); 2) системи Ради Європи 3) системи Європейського Союзу. Страсбурзька Рамкова конвенція про захист національних меншин була прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 10 листопада 1994 р., відкрита для підписання 1 лютого 1995 р. і чинна з 1 лютого 1998 р. Ця конвенція є першим чинним спеціальним багатостороннім достатньо дієвим міжнародно-правовим документом, який присвячений захисту прав національних меншин загалом, і у якому підкреслюється, що такий захист становить невід'ємну складову міжнародного захисту прав людини.[6, 49]

Існування найпрогресивніших норм міжнародного права не гарантує їх виконання, якщо відсутні ефективні механізми контролю за їх здійсненням. Досі тривають суперечки навколо питання про те, якими повинні бути засоби контролю за виконанням норм міжнародного права у галузі захисту національних меншин – судовими, квазісудовими або все ж таки наглядовими. На сьогоднішній діють саме ті з них, на які погоджуються держави в рамках конкретних міжнародних угод. Зрозуміло, що їх ефективність залежить насамперед від наданої їм державами компетенції. У сучасному світі, де абсолютна більшість держав – поліетнічні, виникла гостра потреба формування міжнародного механізму захисту національних меншин від дискримінації та переслідування домінуючою більшістю, а також захисту їхніх прав. Наявність національних меншин у різних державах і необхідність пошуку засобів, які забезпечували б їхнє існування, ставить на порядок денний розроблення принципово нових підходів до розв'язання проблем, пов'язаних із захистом прав меншин. Міжнародно-правовий захист меншин є однією із заporук миру й стабільності в Європі та Україні.

Для нашої держави проблематика національних меншин набуває не тільки внутрішньополітичного, але й зовнішньополітичного значення. В Україні нараховується ряд етапів становлення та розвитку законодавства про національні меншини: Перший етап починається від проголошення Декларації прав національностей України (1 листопада 1991 р.) і тривав до прийняття Закону України «Про національні меншини в Україні» (25 червня 1992 р.); Другий етап розпочався після прийняття Закону України «Про національні меншини в Україні» і завершився прийняттям Конституції України (28 червня 1996 р.). Після прийняття Конституції України розпочався третій етап.

Отже, розглянувши проблеми визначення, захисту і визнання прав національних меншин, слід зазначити, що вони потребують негайного вирішення. Потрібно ввести єдине поняття національної меншини для чіткого розуміння усіма суб'єктами міжнародного права, яке б повністю розкривало зміст і спеціальні ознаки національних меншин, вдосконалити систему захисту національних меншин на законодавчому і інституційному рівнях, врегулювати

питання щодо колективних прав національних меншин. Тому розв'язання цих проблем має стати одним із пріоритетів внутрішньої політики держав і важливою умовою збереження миру й зміцнення їх стабільності. Також можна зробити висновок, що захист прав національних меншин сучасними документами міжнародного права розглядається як невід'ємна частина міжнародно-правового захисту прав людини і як об'єкт міжнародного співробітництва держав.

Література

1. Мицик В.В. Поняття «релігійних», «мовних», «расових», «етнічних» та «національних» меншин у міжнародному праві. // Держава і право. Юридичні і політичні науки :Зб.наук.праць.–2003.–Вип.19.– С. 516-521.

2. Товт, М.М. Історичні передумови формування у міжнародному праві захисту прав національних меншин / М.М. Товт // Правова держава: Вип. 14: Щорічник наукових праць. – 2003. – С. 444-459.

3. Рамкова конвенція про захист національних меншин // Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. – К. : Парламентське видавництво, 2000. – С. 163–173.

4. Загальна декларація прав людини // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. 2-е вид. / Упор. Ю.К. Кучеренко. – К.: Юрінформ, 1992. – С. 18–24.

5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. 2-е вид. / Упор. Ю.К. Кучеренко. – К. : Юрінформ, 1992. – С. 24–36.

6. Мицик, В. Діяльність Ради Європи щодо вирішення проблем захисту прав національних меншин / В.Мицик // Український часопис міжнародного права. – 2002. – № 1. – С. 48-56.

Науковий керівник :к.ю.н. , доцент кафедри Дронов В. Ю.

**ДОЛГОВА ВАЛЕРІЯ ІЛЛІВНА,
ХАРЕЧКО ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА**
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНОГО СУДУ ООН

На сучасному етапі розвитку Українського суспільства, велику роль відіграє міжнародне право, а саме міжнародне гуманітарне право, яке декларує засоби і методи введення воєнних дій. Особливого значення воно набуло з початку повномасштабної збройної агресії РФ, оскільки порушення норм такого право називають воєнними злочинами.

Повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації на територію України супроводжується безпрецедентним знищенням мирного українського населення, в тому числі дітей, знищення українських міст, культурних і духовних цінностей змушує керівництво країни та простих людей шукати міжнародного захисту, справедливості та покарання для агресорів, вдаючись до міжнародного гуманітарного права. Міжнародне гуманітарне право поширюється на збройні конфлікти міжнародного та неміжнародного (внутрішнього) значення від початку до кінця з усіма наслідками, незалежно від оголошення чи визнання стану війни.

Війна російських загарбників проти України та українського народу з першого дня вторгнення триває на чотирьох фронтах: військовому, дипломатичному, інформаційному та юридичному. Серйозні порушення міжнародного гуманітарного права відомі це військові злочини, і особи, які їх вчиняють, несуть кримінальну відповідальність як на національному, так і на міжнародному рівнях відповідно до Женевських конвенцій. Тобто злочинці зв'язані з принципом універсальної юрисдикції, згідно з яким будь-яка країна може притягнути злочинців до відповідальності за військові злочини, незалежно від місця вчинення злочину та громадянства злочинця чи його жертв. Термін давності не поширюється на військові злочини. [1]

За вчинення таких злочинів, згідно Женевських конвенцій, передбачена кримінальна відповідальність фізичних осіб на національному та міжнародному рівнях. Таким чином на злочинців поширюється принцип універсальної юрисдикції, згідно якого будь-яка держава може притягнути особу, винну у вчиненні воєнних злочинів, до кримінальної відповідальності, незважаючи на місце вчинення злочину та громадянство суб'єкта злочину чи його жертви. До воєнних злочинів строки давності не застосовуються.

Розглядаючи питання вирішення питання про притягнення до відповідальності правопорушників, можна дійти висновків, що відповідно до ст.92 Статуту Організації Об'єднаних Націй, Міжнародний суд ООН – це головний судовий орган ООН. Основне його призначення полягає в тому, щоб вирішувати будь-які міжнародні спори, які держави, що спорять, повинні передати на розгляд суду. У п.1 ст. 33 Статуту ООН вказані мирні врегулювання міжнародних спорів, одним з яких є судовий процес, а саме розгляд справ Міжнародним судом ООН, який постійно функціонує [2] . До повноважень суду відносяться всі справи, які передали сторони, та питання, які спеціально вказані в Статуті ООН або договорами, що діють, та конвенціями. За час своєї діяльності Суд розглянув велику кількість різноманітних спорів та ухвалив багато рішень.

Судовий процес України проти Російської Федерації.

З моменту вторгнення РФ на територію України 26 лютого 2022 року Україна подала позовну заяву до Ради Безпеки ООН про порушення Російською Федерацією Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. З перших днів війни, українські державні органи та різні організації почали збирати докази військових злочинів Кремля та російських військових. Це потрібно робити для того, щоб, коли закінчиться війна підготуватися до дій у найближчому майбутньому, адже військові конфлікти зазвичай закінчуються правовими наслідками: зміною організаційної системи світового порядку, покаранням міжнародних злочинців тощо. Крім того, варто зазначити, що Україна негайно подала клопотання про обрання запобіжних заходів, в якому просить суд видати наказ про припинення бойових дій на території України. Позовну заяву

підкреслює неправильне тлумачення та спотворення Росією злочину «геноциду», який вона використовує для виправдання застосування сили в Україні. Україна аргументує, що Російська Федерація грубо зловживає обов'язками запобігати злочину геноциду, яке передбачене даною Конвенцією [3]. Збройна агресія РФ, метою якої є «запобігання та покарання» за вигаданий геноцид проти російськомовного населення, згідно з позицією нашої держави не відповідає положенням даної Конвенції та викликає емоції, що РФ свідомо і цілеспрямовано готує акти геноциду в Україні.

Держави виступають відповідачами перед міжнародними трибуналами та міжнародними арбітражами, якщо вони самі прийняли і погодились з даним рішенням в конкретній справі або стосовно конкретного типу правопорушення.

Відсутність даної згоди є основною перешкодою для визнання дій у справі протиправними. Російська Федерація, як і більшість країн світу, є учасником Конвенції про геноцид, тому заздалегідь погодилася вирішувати суперечки за цією Конвенцією в Раді Безпеки ООН. Україна просить Міжнародний суд ООН встановити, що: Україна не вчиняла злочинів «геноциду» на території Донецької та Луганської областей; Росія не може вжити жодних дій проти України, щоб запобігти та покарати сфабрикований «геноцид»; визнання Російською Федерацією псевдореспублік «ДНР» і «ЛНР» було здійснено на основі фіктивного «геноциду» і не може ґрунтуватися на положеннях Конвенції; «Військова спецоперація» була оголошена та розпочата РФ 24 лютого 2022 року через неправдиву заяву про «геноцид». Крім того, Україна вимагає зобов'язати Російську Федерацію забезпечити гарантії стосовно неповторення злочинних дій, у тому числі незаконного застосування сили, та відшкодувати завдану шкоду.

16 березня Міжнародний суд ООН виніс проміжне рішення на користь України у справі проти Росії. За результатами зустрічі судді вирішили:

1) Російська Федерація повинна негайно припинити бойові дії, які вона розпочала 24 лютого в Україні.

2) Росія зобов'язана забезпечити, щоб усі військові групи та організації, якими вона керує або контролює, не брали участі у подальших бойових діях.

Обидві сторони повинні утримуватися від «будь-яких дій, які могли б поглибити чи розширити спір у суді або ускладнити його вирішення».

На цьому етапі Суд не аналізує детально позиції сторін, але має право прийняти проміжне рішення, яке підлягає негайному виконанню (подібно до забезпечення позову в Україні). Російська Федерація зобов'язана застосовувати попереднє рішення до винесення рішення по суті.

Отже, з вищенаведеного можна зробити такі висновки, а саме що звернення України до міжнародних судів означає відкриття юридичного фронту боротьби з агресором. Згідно з практикою Суду, існує реальна можливість обвинувачення глав держав за скоєні воєнні злочини, за умови їх видачі. Для розслідування злочинів РФ в Україні та притягнення вищого військово-політичного керівництва Росії до відповідальності потрібно багато часу, проте скільки б часу не минуло, винні особи обов'язково понесуть відповідальність за скоєне

Література

1. Текст Статуту МС ООН див.:
<http://www.icj-cij.org/homepage/ru/icjstatute.php>.

2. Текст Регламенту МС ООН [режим доступу] URL:
<http://www.icj-cij.org/homepage/ru/icjrules.php>.

3. Текст рішення про попередні заходи у справі України проти Росії [режим доступу] URL: <http://www.icj-cij.org/docket/files/166/19412.pdf>.

4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (укр/рос), ООН; Конвенція, Угода, Положення [...] від 12.08.1949 [режим доступу] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г.М.

ІЛЬІНА ЄЛИЗАВЕТА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Не таємниця, що війна – найстрашніша подія людства. Для громадян України реалізація їх невід'ємних прав на сьогодні актуальна проблема.

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [5]. Наразі, воєнний стан ще триває. У зв'язку з введенням воєнного стану, конституційні права і свободи людини і громадянина можуть обмежуватись. Це передбачено статтею 64 Конституції України: «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України». Відповідно до цієї статті, обмежуватися можуть: право на недоторканність житла, право на анонімність, право на свободу пересування, право на свободу думки і слова, право брати участь в управлінні державою, право на мирні зібрання, право на розпорядження та володіння своєю власністю, право на підприємницьку діяльність, право на працю, право на страйк, право на освіту [3].

Як відомо, Україна ратифікувала багато міжнародних договорів, тобто відбувається імплементація норм міжнародного права. З найбільш значущих, невід'ємні права людини представлені у Загальній декларації прав людини, Міжнародному біллі про права людини, Європейській конвенції з прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права та у конвенціях ООН.

В кожному з цих міжнародних документів зазначені невід'ємні права людини, а це: право на життя, право на особисту свободу та недоторканність, право на справедливий суд, право на свободу думки та релігії, право на доступ до інформації, право на свободу слова, право на свободу мирних зібрань, право на свободу пересування, права жінок та гендерна рівність.

Саме під час збройних конфліктів спостерігається порушення цих прав.

Найцінніше – право на життя. У Загальній декларації прав людини відповідно до статті 3, кожна людина має право на життя [1]. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права має ширше визначення: «Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [4]. Проблема полягає в тому, що під час війни право на життя майже беззахисне, тобто будь-яка війна несе за собою

жертви. Держава повинна захищати право на життя свого громадянина, як зазначено в Конституції України. Це право охороняється законом, але як вже стало зрозуміло, цього замало. Через збройну агресію росії сотні тисяч людей вважаються загиблими.

Право на свободу думки є обмеженим в Україні під час війни. Власні переконання людини можуть не співпадати з метою держави у будь-яких напрямках. Право обмежується задля підтримання громадського порядку та безпеки, адже через значний вплив ЗМІ інформація може мати дестабілізуючий вплив у суспільстві.

Право на свободу пересування. Під час воєнного стану, зазвичай, запроваджують комендантську годину, через це людина має певний проміжок часу для вільного пересування. Також, військове командування може встановлювати заборони або обмеження на вибір місця пересування або проживання.

Право на вільний доступ до інформації. З метою забезпечення національної безпеки від витоку інформації та громадського порядку це право обмежується. Значна кількість державних реєстрів недоступна для громадян, які не мають спеціального допуску.

Право на свободу мирних зібрань. Аналогічно з правом на вільний доступ до інформації, право на свободу мирних зібрань обмежується для забезпечення громадського порядку.

Українське законодавство не відповідає міжнародним нормативно правовим актам. Як було зазначено вище, невід'ємні права кожної людини, громадянина України можуть обмежуватися під час воєнного стану. Це спільна проблема.

У Конвенції про захист цивільного населення під час війни зазначено, що забороняється: робити мирне населення, окремих його представників або мирні об'єкти, цілями ударів; завдавати не вибіркових ударів (не спрямовані на конкретну військову ціль або зброю), а також ударів, в результаті яких можна очікувати надмірну кількість жертв серед мирного населення в порівнянні з досягнутими військовими успіхами; використовувати голод серед мирного

населення як засіб війни; завдавати ударів по об'єктах, що мають важливе значення для життєзабезпечення мирного населення; завдавати ударів по спорудах, що володіє значним енергетичним потенціалом (до таких належать греблі, дамби, АЕС), якщо вивільнення цієї енергії може призвести до значних втрат серед мирного населення (за винятком випадків, коли такі споруди надають безпосередню підтримку озброєним силам і немає іншого розумного способу припинити цю підтримку).

Російська армія не виконує ні одного з положень, з зазначених [2].

Більшість загиблих під час збройної агресії росії проти України – це цивільне населення. Більшість – загинули у своїх домівках. Люди в окупації або під постійними обстрілами не мають води та їжі. Російська армія захопила найбільшу в Європі Запорізьку атомну електростанцію.

Висновком з зазначеного є те, що реалізація прав людини під час війни залежить не тільки від держави, в якій вона проживає, а й від держави-агресора. Ми всі на власному досвіді переконалися, що міжнародне право прав людини працює виключно *de jure*, а не *de facto*. Коли б юридичне закріплення мало ще й практичний характер, цивільне населення не зазнавало би таких жертв та не втрачало свої домівки. Більшість невід'ємних прав людини не реалізується під час війни в Україні, але все має свої наслідки.

Література

1. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

3. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

5. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24 лютого 2022 р. №64/2022 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О.О.

КАЧУРЕНКО ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

Юридичний фаховий коледж Національного університету
«Одеська юридична академія»

КОНЦЕПЦІЯ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ЖИТТЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Право на життя – основне природне право людини. Визнаючи людину найвищою соціальною цінністю, ми також зазначаємо, що життя – найвища соціальна цінність, а право на життя – невіддільне від особистості формалізоване визначення фізіологічного життя. За загальним правилом, подібне визнання потребує від держав (міжнародних організацій) належного захисту такого права.

До внутрішніх елементів права людини на життя можна віднести: право фізичної особи на невід’ємність її життя (заборона свавільного та безпідставного позбавлення життя); заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя (еутаназії); право фізичної особи захищати своє життя та здоров’я, а також життя та здоров’я іншої особи від протиправних посягань будь-якими засобами, не забороненими законом (у тому числі і право на позбавлення життя іншої особи); право на материнство; право на батьківство; право на штучне запліднення та перенесення зародка в організм жінки; право на стерилізацію;

право на штучне переривання вагітності; право на застосування методів генетичної інженерії [1, с.121].

Формування універсальної системи захисту прав людини стало відправною точкою у юридичному оформленні права на життя, що передувало подальшій активній законотворчості, результати якої зараз представлені Загальною декларацією прав людини 1948 р. (ст. 3), Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 р. (ч. 1 ст. 6), Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ст. 2), Протоколом №6 до Конвенції від 28 квітня 1983 р., Протоколом 13 від 03 травня 2002 р, що передбачають скасування смертної кари та іншими нормативно-правовими актами. Серед національних законодавчих актів слід виділити Конституцію України 1996 р. (ст. 27), Цивільний кодекс України 2003 р. (ст. 281), які передбачають право на життя та проголошують людину найвищою соціальною цінністю [2, с. 326].

Наразі, під механізмами міжнародного захисту прав людини прийнято розуміти певну систему організацій, установ, органів, їх правозахисну і стандарто-творчу практику, систему нормативних актів та міжнародний контроль за їх дотриманням.

Значний вплив на практику захисту права на життя мають рішення судів регіональних систем, які сприяють конкретизації тлумачення нормативних актів у випадках колізій та фактично адаптують їх до сучасного законодавства. Так, судді Європейського суду з прав людини, застосовуючи Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та додаткові протоколи до неї, під час розгляду справи «Соерінг проти Сполученого Королівства», наголошують що формулювання ст. 2 Конвенції дещо застаріле, адже містить дозвіл на смертну кару в мирний час, що не відображає сучасної ситуації та відстає від розвитку правової свідомості [3]. De jure та de facto, такого покарання більше не існує для держав-підписантів Конвенції, оскільки Протокол №6 до Конвенції від 28 квітня 1983 р. в ст. 1 зазначає: «Смертна кара скасовується. Нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено», єдиним виключенням є смертна кара під час війни: «Держава може передбачити у своєму законодавстві смертну

кару за діяння, вчинені під час війни або невідвортної загрози війни; таке покарання застосовується лише у випадках, передбачених цим законодавством і згідно з його положеннями. Держава повідомляє Генерального секретаря Ради Європи про відповідні положення цього законодавства (ст. 2) [4].

Класичною щодо зобов'язання з боку держави та її офіційних представників утриматись від будь-яких дій, наслідком яких може стати позбавлення життя, за винятком встановлених обмежень, вважається справа «МакКанн та інші проти Сполученого Королівства». У цій справі держава-відповідач була визнана відповідальною за порушення ст. 2 Конвенції через те, що служби спецпризначення вчинили убивство трьох терористів Ірландської Республіканської Армії. Після цієї справи кількість звернень до ЄСПЛ щодо порушення ст. 2 Конвенції стрімко зростає, в основному за рахунок справ, де державою-відповідачем була Туреччина (справа «Гулег проти Туреччини» від 27 липня 1998 р., справа «Курт проти Туреччини» від 25 травня 1998 р., справа «Акдивар проти Туреччини» від 16 вересня 1996 р. тощо) [5, с.56].

Міжамериканський суд з прав людини разом із Міжамериканською комісією з прав людини становить частину особливого механізму захисту основоположних прав людини за Американською конвенцією з прав людини (Пактом Сан-Хосе) 1969 р. в рамках Організації американських держав, однак на відміну від європейської системи не здійснює масштабного впливу на формування регіональних стандартів прав людини. Можна сказати, що механізми захисту та функції Міжамериканського суду з прав людини запозичені із європейської системи. Обидва суди базуються на одних і тих самих засадах, поділяють подібні інституційні механізми і права. Також варто зазначити, що на відміну від ЄСПЛ, АКПЛ передбачає захист права на життя «в цілому з моменту зачаття» [6].

Питання застосування еутаназії, як аспекту права на життя є дискусійним. Загалом, прийнято виділяти два типи еутаназії: активну та пасивну, активна передбачає виконання медичними працівниками певних дій спрямованих на позбавлення життя безнадійно хворої особи. Характеристика пасивної еутаназії передбачає добровільну відмову хворого від лікування, однак варто взяти до

уваги, що навіть якщо на перший погляд даний вид не пов'язаний із свавільним чи примусовим позбавленням життя, особа перебуваючи в стані морального та фізичного виснаження від довготривалого і безнадійного лікування може помилково вважати за непотрібне підтримувати власне життя за рахунок медикаментозного забезпечення, також може виникати можливість зловживання з боку медичних працівників, які можуть спонукати особу прийняти таке рішення.

У Європі активну еутаназію дозволено у Нідерландах з 2001 р., у Бельгії з 2002 р., у Люксембурзі з 2009 р. та у швейцарському кантоні Цюрих з 2011 р. Пасивна еутаназія легальна у Швеції, Фінляндії й Франції. Європейський суд вказує про наявність позитивних зобов'язань з боку держави за статтею 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод щодо обов'язку вжити всіх необхідних заходів задля збереження життя людини.

Важливим також є факт засудження еутаназії, як способу позбавлення життя з релігійного та морального поглядів. Окрім цього, узаконення застосування еутаназії може призвести до зловживань із корисливих мотивів, зокрема позбавлення життя особи з метою трансплантації органів або з метою заволодіти майном особи [1, с.131].

Отже, підсумовуючи все вищесказане, право на життя – важлива і особливо вразлива категорія прав людини, належний захист якої є обов'язком міжнародної спільноти, а визначення такого права на універсальному рівні є визначальним здобутком людської цивілізації.

Література

1. Опольська Н.М., Бабой А.М., Бабой В.С. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. – Вінниця: Твори. 2021. – 408 с.

2. Березовська Н.Л. Право на життя. *Правове життя сучасної України*: матеріали міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу. (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.). Одеса, 2013. С. 326-329.

3. European Court of Human Rights. Case of Soering v. United Kingdom (07 July 1989) URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57619> (дата звернення: 23.10.2022 р.).

4. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари (28. 04. 1983) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802#Text (дата звернення: 23.10.2022 р.)

5. Данильченко І.М. Право на життя та відповідальність за його порушення. *Загальна декларація прав людини ООН 1948 року: стан реалізації в Україні: матеріали круглого столу* (м. Івано-Франківськ, 10 грудня 2019 року). Івано-Франківськ, 2019. С. 56-60.

6. Єделєв Р.С. Право на життя у практиці Міжамериканського суду з прав людини. *Права людини – пріоритет сучасної держави: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.) Одеса, 2021. С. 99-104.

Науковий керівник: доктор філософії в галузі права, доцент кафедри Войтович П.П.

КОЛЕСНИК ІРИНА ПЛАТОНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО СТРОКИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ОКРЕМІ ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ВЕРХОВНОГО СУДУ

Належне врегулювання строків досудового розслідування у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) є гарантією права розгляду справи у розумні строки, що передбачено ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції) [1].

У юридичній літературі [3, с. 235] звертається увага, що КПК регламентує два види строків досудового розслідування: перший – з моменту внесення даних

до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) і до повідомлення про підозру та другий – з моменту повідомлення про підозру і до закінчення досудового розслідування.

Строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР або винесення постанови про початок досудового розслідування становить:

1) дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину;

2) вісімнадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину.

З дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене:

1) протягом сімдесяти двох годин – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому в ч.4 ст. 298² КПК України;

2) протягом двадцяти діб – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім;

3) протягом одного місяця – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому ч.2 ст.298⁴ КПК;

4) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину [2].

Вважаємо, що прогалиною у КПК є відсутність врегулювання строків досудового розслідування кримінальних проступків з моменту внесення відомостей до ЄРДР і до повідомлення особі про підозру. У даному випадку дізнання слід провести у розумні строки, критерії яких встановлені як в ч. 3 ст. 28 КПК, так і в рішеннях Європейського суду з прав людини («Кьоніг проти

Німеччини» (König v. Germany) [4, §99], «Чіарелло проти Німеччини» (Chiarello v. Germany [5, §45] та ін.).

Відповідно до ч. 1 ст. 294 КПК строк досудового розслідування злочинів, який обчислюється з моменту внесення даних до ЄРДР до повідомлення про підозру може бути неодноразово продовжений слідчим суддею за клопотанням слідчого (погодженим з прокурором) або за клопотанням прокурора на строк, встановлений п.п. 1-3 ч. 2 ст. 219 КПК. Законодавцем чітко не врегульовано, чи має право слідчий суддя продовжувати строк досудового розслідування кожного разу на 2, 6 чи 12 місяців, чи всього в межах даних строків.

На думку О.О. Торбаса, у п.п. 1-3 ч. 2 ст. 219 КПК «вказуються не на граничний строк досудового розслідування, а слідчий та прокурор можуть неодноразово звертатися до слідчого судді для продовження строку досудового розслідування на шість або дванадцять місяців. Таким чином, у випадку постійного задоволення відповідних клопотань слідчим суддею, строк досудового розслідування до повідомлення особі про підозру може тривати необмежену кількість часу» [6, с. 314].

З висловленою позицією категорично не згодна Т.В. Лукашкіна та зазначає, що «такі висновки не можна вважати достатньо обґрунтованими, чинний КПК передбачає обов'язок слідчого, прокурора закрити кримінальне провадження у разі, коли строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру (другий абзац п. 10 ч. 1 ст. 284)» [7, с. 317].

Ми підтримуємо думку, висловлену Т.В. Лукашкіною, так як строк досудового розслідування не може продовжуватися необмежену кількість разів за рішенням слідчого судді, оскільки це суперечить завданню кримінального судочинства, яке зазначене в ст. 2 КПК, а саме: забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування. Крім того, ч. 5 ст. 28 КПК передбачає, що кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито.

Що стосується закінчення строку досудового розслідування, то виходячи з п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК, моментом закінчення досудового розслідування є закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Отже, законодавцем зазначено, що в межах строку досудового розслідування обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності має бути не лише складено, затверджено та вручено, а й безпосередньо направлено на адресу суду. Таку думку виклав Верховний Суд у своїй постанові від 29 листопада 2021 року у справі № 405/3805/20, де зазначено, що «саме звернення до суду з обвинувальним актом, а не лише складання цього акта, затвердження чи вручення стороні захисту, повинно бути вчинено в рамках строку досудового розслідування» [8]. Аналогічну позицію було викладено у постанові Верховного Суду при розгляді справи № 752/3218/20 від 1 липня 2021 року, де зазначається, що «відповідно до вимог ч. 1 ст. 290 КПК досудове розслідування вважається завершеним після повідомлення стороні захисту про його завершення та відкриття матеріалів. Саме звернення до суду з обвинувальним актом, а не лише його складання, затвердження чи вручення стороні захисту, повинно бути вчинено в рамках строку досудового розслідування» [9].

Наслідки порушення строків досудового розслідування були зазначені в постанові Верховного Суду від 15 вересня 2021 року у справі № 711/3111/19. Безпосередньо у даному рішенні зазначено, що «направлення прокурором обвинувального акта після закінчення досудового розслідування до суду поза межами строків досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, які не є тяжкими чи особливо тяжкими проти життя та здоров'я, виключає набуття особою процесуального статусу обвинуваченого (підсудного), а, отже, унеможлиблює розгляд в суді кримінального провадження по суті та

тягне за собою закриття кримінального провадження на підставі пункту 10 частини 1 статті 284 КПК» [10].

КПК України зазнав змін з початку запровадження воєнного стану в країні. Відтепер керівник органу досудового розслідування має право переймати повноваження слідчого судді щодо продовження строків досудового розслідування. Дана можливість надається керівнику органу досудового розслідування у зв'язку з відсутньою у слідчого судді об'єктивної можливості виконання ним своїх повноважень. Своє рішення керівник органу досудового розслідування приймає у формі постанови та вказує обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді (п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК).

Отже, недостатня урегульованість у КПК строків досудового розслідування призводить до проблем у застосуванні даних положень на практиці, а саме: різного тлумачення та неоднозначного застосування норм кримінального процесуального законодавства.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята Радою Європи 04.11.1950 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 26.09.2022)

3. Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Деякі питання забезпечення прав осіб під час проведення дізнання. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 грудня 2020 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 235-240.

4. «Кьоніг проти Німеччини» (König v. Germany): рішення Європейського суду з прав людини від 28 червня 1978 р. (заява № 6232/73). URL: <https://cutt.ly/cN8cb0b>

5. «Чіарелло проти Німеччини» (Chiarello v. Germany): рішення Європейського суду з прав людини від 20 червня 2019 р. (заява № 497/17). URL: <https://cutt.ly/UN75mc4>

6. Торбас О.О. Новий порядок обчислення та продовження строків досудового розслідування до повідомлення особі про підозру, здобутки та прорахунки. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 312-314.

7. Лукашкіна Т.В. Деякі міркування щодо можливої класифікації норм кримінального процесуального права. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 314-318.

8. Постанова ККС ВС від 29 листопада 2021 р. у справі № 405/3805/20 (провадження № 51–3755км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101634631>

9. Постанова ККС ВС від 1 липня 2021 р. у справі № 752/3218/20 (провадження № 51-2066 км 21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98146645>

10. Постанова ККС ВС від 15 вересня 2021 р. у справі № 711/3111/19 (провадження № 51–2890км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99687323>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гуртієва Л.М.

КРАСЮН АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Людство вже давно намагається вирішити проблеми щодо захисту прав національних меншин. Створено велику кількість організацій, підписано багато конвенцій та міжнародно-правових актів, та все ж існують невирішені питання.

Група людей некорінного етнічного статусу, які живуть в етносередовищі і є саме національними меншинами. Тобто це особи, які мають громадянство країни, але не мають великої ролі в суспільстві. Щодо законодавства України потрібно сказати, що національні меншини – це групи громадян України, але за своєю національністю не є українцями, тобто вони можуть виявляти почуття спільності між собою, почуття національного усвідомлення. Наявність національних меншин у різних державах та необхідність пошуку коштів, що будуть забезпечувати їх існування, ставить на порядок денний розробку принципово нових підходів до вирішення проблем, що пов'язані із захистом прав меншин.

Існують загальноприйняті критерії, саме за якими визначають національні меншини, а саме : етнічні групи; міцні зв'язки із державою; чисельна меншість; є громадянами цієї країни; непоширення принципу самовизначення нації на меншини, тобто створення власної держави; ідентифікують себе представниками іншої нації. [1, 242]. Можемо дійти висновку, що національна меншина – це група осіб, що мають інше етнонаціональне походження та чисельно менша за титульну націю країни, де така група проживає на законних підставах під юрисдикцією цієї країни, є недомінантною, відрізняється від решти населення. А саме за релігією, мовою на якій розмовляють, виявляють почуття національної самосвідомості, а також мають прагнення до самоідентифікації як представників такої групи

Механізм реалізації прав національних меншин є досить складним. Її основними елементами є система законодавчих актів, що встановлюють правовий статус національних меншин, система міжнародно-правових актів про статус національних меншин, які підписані та ратифіковані нашою країною, державні органи та установи, що відповідають за здійснення контролю за дотриманням чинного законодавства, організації та рухи, які сприяють задоволенню потреб національних меншин. [2, 147]

У країнах, де не дотримуються права етнічних меншин, виникає сепаратизм, спалахують міжнаціональні політичні конфлікти, розвиток досягає піку – ескалації, що в свою чергу призводить до етнічних воєн. З цих причин важливо, щоб країни розробляли та впроваджували збалансовану, науково обґрунтовану державну політику, а міжнародні організації (ООН, ЮНЕСКО, ОБСЄ, Рада Європи) розробляли ефективні міжнародні механізми захисту прав меншин, оскільки рішення цієї проблеми багато в чому залежить від стабільності світової системи.

Суть міжнародно-правового захисту національних меншин сформульована у статті 1 Рамкової конвенції про захист національних меншин Ради Європи (1995 р.), а саме: «Захист національних меншин, прав і свобод осіб, які належать до цих меншин, є складовою міжнародного захисту прав людини і є одним з напрямків міжнародного співробітництва» [3, 163]. Права національних меншин закріплено в: Загальній декларації прав людини [4, 18], Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 1948 р. [5, 63], Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. [6, 77], Конвенції про права дитини 1989 р. [7, 136] Потрібно звернути увагу на такі документи як Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. [8, 36], а також Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. [9, 24].

Також велику увагу потрібно приділити Страсбурзькій Рамковій конвенції про захист національних меншин, прийняття якої відбулося Комітетом міністрів Ради Європи, відкрита для підписання стала 01.02.1995 р. і чинна з 01.05.1998. Цей договір є першим чинним спеціальним багатостороннім міжнародно-правовим документом, присвяченим захисту прав національних меншин загалом, у якому наголошується, що такий захист є складовою міжнародного захисту прав людини [10, 49]. Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин існує при Комітеті міністрів Ради Європи. До його складу входять 18 незалежних експертів. Метою діяльності Комітету є оцінка виконання положень Конвенції державами-учасницями, які здійснюються на основі інформації, одержаної з державних звітів та звітів неурядових організацій, а також

власного моніторингу. Міністерство культури України у взаємодії з Консультативним комітетом раз на 5 років готує звіт про виконання Україною Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин, надсилає коментарі до оціночного звіту Комітету, а також забезпечує організацію моніторингових візитів в Україну експертів Консультативного комітету.

Україна є одним із європейських лідерів щодо забезпечення та відображення основних категорій прав меншин, як у чинному законодавстві, так і щодо впровадження міжнародних стандартів захисту прав меншин. Проте, незважаючи на відповідність міжнародно-правовим нормам у цій сфері, деякі норми законодавства України все ж мають декларативний характер, оскільки не передбачають створення ефективних механізмів забезпечення індивідуальних прав меншин. Як і раніше, в Україні залишається питання фінансування розвитку національних меншин, збереження ідентичності та її історичного середовища.

Література

1. Юрьев С.С. Правовой статус национальных меньшинств (теоретико-правовые аспекты). – М. : УРСС, 1998. – 336 с.
2. Конституційне право України: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В.П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
3. Рамкова конвенція про захист національних меншин // Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. – К. : Парламентське видавництво, 2000. – С. 163–173.
4. Загальна декларація прав людини // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. 2-е вид. / Упор. Ю.К. Кучеренко. – К.: Юрінформ, 1992. – С. 18–24.
5. Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. 2-е вид. / Упор. Ю.К. Кучеренко. – К.: Юрінформ, 1992. – С. 63.

6. Міжнародна Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. 2-е вид. / Упор. Ю.К. Кучеренко. – К. : Юрінформ, 1992. – С. – 77.

7. Конвенція про права дитини // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. 2-е вид. / Упор. Ю.К. Кучеренко. – К. : Юрінформ, 1992. – С. 136–137.

8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. 2-е вид. / Упор. Ю.К. Кучеренко. – К. : Юрінформ, 1992. – С. 36.

9. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи. 2-е вид. / Упор. Ю.К. Кучеренко. – К. : Юрінформ, 1992. – С. 24–26.

10. Мицик, В. Діяльність Ради Європи щодо вирішення проблем захисту прав національних меншин / В.Мицик // Український часопис міжнародного права. – 2002. – № 1. – С. 48-56.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р.Ф.

**КРИВОРУКА ОЛЬГА СТЕПАНІВНА,
РУБАН КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА**

Національний університет «Одеська юридична академія»

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Права кожної людини в світі повинні бути предметом безумовного і безкомпромисного захисту з боку світової спільноти. Такий вид відповідальності, за забезпечення повноцінної реалізації прав повинна нести кожна країна окремо, а також всі країни у сукупності. Немає нічого важливішого ніж людське життя. Це закріплено багатьма Конституціями, міжнародними договорами, конвенціями, пактами тощо.

В Загальній декларації прав людини у статті 3 закріплено, що кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність. [1] Загалом, ми можемо говорити, що Загальна декларація прав людини є одним з фундаментальних та історично значущих документів в галузі прав людини. Вона містить преамбулу та тридцять статей, якими передбачено громадянські, політичні, економічні, а також соціальні та культурні права. Оскільки даний документ за своєю природою не є договором, а отже, і не має обов'язкової сили сам по собі. Тому існує необхідність та в певній мірі зобов'язання держави дати правам, закріпленим у Декларації, силу закону. У зв'язку з цим, Генеральна Асамблея доручила одночасно Комісії з прав людини через Економічну та Соціальну Раду розробити пакти про права людини, охопивши досить широкий перелік основних прав і свобод, такі як: Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права тощо. Велика роль у захисті прав людини належить Європейській конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Факт існування багатьох інструментів захисту прав людини з боку світової спільноти, створення

спеціальних органів та організацій свідчить про те, що світ визнав і прийняв на себе зобов'язання поважати і захищати людину як найбільшу соціальну цінність.

Проте під час війни реалізація прав людини зазнає обмежень, а інколи взагалі не відбувається, що є великою проблемою для людства. Воєнний стан є особливим правовим режимом і в процесі його дії увага до дотримання прав людини повинна бути посилена з боку світу шляхом ефективних способів покарання винних у порушенні таких прав, а також шляхом створення превентивних інструментів запобігання таким порушенням.

Зокрема у період війни не можуть бути порушені чи обмежені наступні права: право на рівність та повагу до гідності особи, на особисту недоторканність, на громадянство, на житло, на укладення шлюбу, на справедливий суд. Так як існує об'єктивна необхідність, то передбачені також і права, які можуть бути тимчасово обмежені. Таким виявом може бути введення комендантської години, примусове відчуження майна, обмеження у вільному пересуванні (здебільшого стосується чоловіків призовного віку). Проте будь-які обмеження повинні бути законними, об'єктивно необхідними в конкретній ситуації та обґрунтованими з боку держави. Так, при введенні воєнного стану в Україні в указі Президента України наводить перелік конституційних прав, які можуть зазнавати обмежень під час дії воєнного стану.

Міжнародне право, яке контролює використання сили в міждержавних стосунках, розподілено на правила, що застосовуються у мирний час, і правила, що застосовуються під час війни. Але сучасні концепції війни і миру настільки переплітаються чи доповнюють одна одну, що не завжди можливо їх чітко розділити.

До числа основних міжнародно-правових актів, що регулюють відносини між державами в період збройних конфліктів, належать: Паризька декларація від 16 квітня 1856 року про морську війну, Декларація 1868 року про відміну вживання вибухових і запальних куль; Декларація 1899 року про невживання куль, що легко розгортаються або сплющуються; Гаазькі конвенції (ГК) 1899 і 1907 років і багато інших. Важливу роль у захисті прав цивільного населення відіграють Женевські

конвенції.[3] Загалом, у всіх воєнних конфліктах із використанням збройних сил, незалежно від характеру бойових дій, перебігу конфлікту та його тривалості, обов'язково мають застосовуватись закони війни.[4, с. 3] Права, які повинні неухильно захищатися в умовах війни – це права абсолютно всіх, кого торкається ця війна- військові, цивільні, поранені, полонені, комбатанти, преса, волонтери та інші категорії осіб.

Але головна проблема в тому, що здебільшого права людини, які декларативно захищаються світом зухвало і жорстоко порушуються ворогом, якому байдуже на існування документів і на необхідність їх дотримання.

Хоча право на життя є найголовнішим і повинно бути безпрецедентно захищено від будь-яких посягань у 21 столітті настільки, щоб навіть думка про таке одразу негайно каралась, сьогодні війна росії проти України яскраво демонструє, що право на життя не захищене і зазнає найбільших порушень. Вбивства, тілесні ушкодження, катування, викрадення, нелюдське поводження- все це здійснюється ворогом на території України, в центрі Європи, внаслідок повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини оприлюднило 29 червня, спеціальну доповідь, присвячену ситуації в Україні з початку повномасштабного російського вторгнення. Агресія РФ призвела до «руйнівного впливу» по всій країні. Дослідження, яке проводили з 24 лютого по 15 травня, задокументувало тисячі порушень прав як цивільних громадян, так і комбатантів, зокрема, права на життя, свободу та особисту недоторканність.[2]

Гарантією виконання таких міждержавних домовленостей щодо прав людей в контексті війни є відповідальність. Відповідальність може бути як колективною так і індивідуальною, тобто не виключається можливість відповідальності конкретних правопорушників. Кожна країна, що підписала Конвенції, бере на себе зобов'язання закріпити на рівні закону норми, які дозволили б забезпечити ефективне кримінальне переслідування осіб, які безпосередньо скоїли або наказали скоїти ті чи інші серйозні порушення, що передбачені Конвенціями.[4, с. 3]

Те, що у 21 столітті за наявності величезної кількості міжнародних договорів, декларацій, конвенцій тощо органів та організацій, у центрі Європи здійснюється терористичне знищення українського народу є очевидним свідченням, що механізми захисту прав людини в умовах війни потребують негайної, докорінної і повноцінної модернізації. Інакше не виконується головна і безумовна їхня мета – захист прав людини.

Підсумовуючи вищезазначене, варто акцентувати увагу, сучасність вчить весь світ сьогодні, що права людини потребують не лише пасивної охорони, а саме активного і дієвого захисту. Існує об'єктивна потреба у створенні інструментів, що будуть захищати декларативні положення силою примусу, а в разі їх недотримання чи порушення, на порушника чекатимуть відчутні виховні санкції.

Література

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 № 995_015 Відомості
2. Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Доповідь Управління Верховного Комісара ООН з прав людини на тему: «Ситуація з правами людини в Україні в контексті збройного нападу російської федерації». URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ua/2022-06-29/2022-06-UkraineArmedAttack-UA.pdf>
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 року № 995_154 Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення 30.10.2022)
5. Ситняківська С. Права людини під час війни, збройного конфлікту. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/23743/1/PDF>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г.М.

КРИКУНОВА СОФІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ЄС В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРАКТИКИ

Інтеграційні процеси України до ЄС є однією з найбільш обговорюваних тем громадського суспільства в останні десятиліття. Вектор розвитку українського суспільства спрямований на набуття Україною членства в ЄС, як найпріоритетнішу зовнішньополітичну ціль. Так, останні роки ми спостерігаємо поступове інтегрування сфер діяльності ЄС та України на шляху набуття членства в ЄС. На початку періоду воєнного вторгнення наша держава перебувала на етапі включення до офіційної програми розширення ЄС, а вже 23.06.2022 Україні офіційно надано статус кандидата у члени ЄС. Зміна інтеграційного етапу, причинно-наслідкові зв'язки такої зміни надають актуальності дослідження прав громадян України в ЄС в умовах воєнної агресії РФ.

Першочерговим кроком реагування ЄС на події в Україні в рамках стало застосування Директиви про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та несення їх наслідків, за результатами голосування Ради ЄС від 04.03.2022. Вищезазначений документ є вкрай важливим, оскільки регулює питання отримання притулку, статусу біженця, тимчасового захисту. [1]

Право на надання притулку є похідним від набуття особою статусу тимчасового захисту чи статусу біженця. Однак, набуття даних статусів не означає, автоматичного отримання притулку, особа за потреби подають відповідну заяву. Заява про надання притулку може бути особою протягом періоду, коли в неї наявний статус тимчасового захисту чи біженця.

Присвоєння особі статусу тимчасового захисту вирішується після звернення особою до спеціалізованого органу держави ЄС, за результатами розгляду такого звернення, компетентний орган видає особі документ, що підтверджує наявність в неї статусу тимчасового захисту.

Загально визначено, що період приживання на території країни ЄС в разі отримання особою статусу тимчасового захисту складає один рік. Причини набуття особою тимчасового захисту є триваючими, то після однорічного строку особа може звернутися за продовження строку надання тимчасового захисту. При цьому держава надавач сама визначає та оцінює підстави продовження подовження тимчасового захисту. За загальним правилом, цей строк не може перевищувати трирічний термін, якщо особа не зверталася з заявою про отримання статусу біженця.

Особа, що набула статусу тимчасового захисту має право: на проживання в межах періоду надання тимчасового захисту; на скорочені строки доступу до працевлаштування; на освіту для осіб до 18 років; на житло; на соціальне забезпечення; на медичне обслуговування; на отримання інформації про тимчасовий захист; можливість отримання статусу біженця; можливість повернення до України у будь-який момент; на користування водійським посвідченням, виданим державною Україна, без додаткових вимог.

Перелік прав особи, може регулюватися в залежності від внутрішнього законодавства країни надавача особі статусу тимчасового захисту. При цьому, особам без громадянства чи громадянам третіх країн, у яких відсутній дозвіл на проживання в Україні, у разі, якщо їхня батьківщина є безпечною країною, а також громадянам України, що є сезонними працівниками, студентами за обміном, які навчаються в ЄС не передбачено надання статусу тимчасового захисту. [2]

Громадяни України, що покинули територію України у зв'язку з воєнною агресією, чи особи, що законно мешкали в Україні, однак мають громадянство іншої країни, мають право на отримання статусу біженця отримання статусу біженця. Отримання статусу біженця є індивідуальним правом, та надається після спеціально визначеної процедури, метою якої є встановлення фактів існування для особи небезпеки чи переслідування.

Набуття особою статусу біженця є доцільним у випадку, коли особа має намір продовжити проживання на території ЄС. При цьому, для таких осіб існують обмеження у отриманні статусу біженця:

- 1) відсутність можливості залишити країну надавача до моменту отримання статусу;
- 2) відсутність можливості повернення до України після отримання статусу біженця;
- 3) відсутність можливості працевлаштуватися.

Особа, яка бажає надати статусі біженця має подати відповідне звернення при в'їзді до першої безпечної країни, проінформувавши про своє бажання працівника прикордонної служби.

На час розгляду звернення про надання особі статусу біженця, остання має перебувати в державі, де нею було подано заяву, не залишаючи її територію. Заявник повинен пройти медичне обстеження, пройти співбесіду, а також відцифрувати відбитки пальців, після цього буде прийнято рішення у задоволенні чи відмові.

Особи, що отримують статус біженця користуються рядом прав: на медичну допомогу; на освіту; на працю (згідно чинного законодавства країни-надавача); на отримання соціально-побутових послуг; на укладання шлюбу; на отримання щомісячної грошової допомоги.

У разі повернення особи до країни громадянства чи набуття нового громадянства, особа втрачає статус біженця. [3]

Отже, у випадку залишення особою території України у зв'язку з воєнною агресією РФ їй необхідно звернутися до органу країни ЄС, що регулює питання надання статусу тимчасового захисту. Його перевагою є надання можливості працювати з моменту коли особа подала звернення, а також забезпечення можливості безперешкодного повернення до України. Набуття особою статусу біженця є доцільним у випадку, коли особа має намір продовжити проживання на території ЄС, однак доступ до праці настає після отримання такого статусу, середня тривалість до півроку. Однак, в особи існує заборона не перетин кордону

країни, де вона перебуває. При цьому, варто отримання зазначених статусів відбувається на підставі звернення до компетентних органів, якщо такого звернення від особи не відбудеться, то на неї поширюються правила перебування за кордоном безвіз, тобто не більше 90 днів протягом 180 днів на рік.

Література

1. Міністерство закордонних справ України: Ключові питання та відповіді про російську агресію. [Електронний ресурс]. URL: <https://mfa.gov.ua/klyuchovi-pitannya-ta-vidpovid-pro-rosijsku-agresiyu>;

2. Державна прикордонна служба України: Перетинання державного кордону під час правового режиму воєнного стану. [Електронний ресурс]. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/Peretinannya-derzhavnogo-kordonu-pid-chas-pravovogo-rezhimu-vonnogo-stanu-Pitannya-vidpovid/>;

3. Бровко Н.І. Проблеми правового статусу українських мігрантів в умовах військової агресії РФ. Міжнародна науково-практична онлайн- конференція. Актуальні проблеми права в умовах сучасних викликів. – 2022. С.27-30.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Цибульська О.Ю.

**КУХОЦЬКА АЛІНА СЕРГІЇВНА,
КУХОЦЬКИЙ ДЕНИС ІВАНОВИЧ**

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПОЛОЖЕННЯ БЕЗСТОРОННОСТІ (НЕУПЕРЕДЖЕНОСТІ) СУДДІ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Одним з основних прав людини – є право на справедливий судовий розгляд. Відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод 1950 р. (далі – ЄКПЛ) [1]: «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і **безстороннім** судом <...>». В юридичній літературі виділяють такі складові справедливого судового розгляду: розумність строків судового розгляду, змагальність, публічність, гласність, відкритість, забезпечення прав на захист і безсторонність суду [2, с. 20-24]. Остання ознака судового розгляду має вагоме значення в процесі здійснення правосуддя, так як її відсутність, як і всіх інших, складових може призвести до втрати довіри з боку як сторін судового провадження, так і суспільства загалом.

У своїй практиці Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема у рішенні справи «Фей проти Австрії» (Fey v. Austria) виділяє два основних критерії принципу безсторонності: суб'єктивний та об'єктивний. «Відповідно до суб'єктивного критерію беруться до уваги особисті переконання та поведінка окремого судді, тобто чи виявляв суддя упередженість або безсторонність у даній справі. Відповідно до об'єктивного критерію визначається, серед інших аспектів, чи забезпечував суд як такий та його склад відсутність будь-яких сумнівів у його безсторонності» [3, п. 28]. З вище викладеного можемо зробити висновок, що суб'єктивний критерій – полягає в оцінці реальних дій певного судді під час розгляду конкретної справи, а об'єктивний – чи зробив суддя усі дії, щоб уникнути будь-яких сумнівів, щодо його упередженості.

В статті 75 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) закріплено обставини, що виключають участь судді у кримінальному провадженні. Водночас формулювання в п. 4 ч. 1 «інші обставин, які викликають сумнів у його неупередженості» свідчить про невичерпність переліку таких обставин [4].

На наш погляд, упередженість не завжди має очевидну форму прояву (таку як підкуп або родинні зв'язки судді з учасниками кримінального провадження). Одним із найрозповсюдженіших прикладів порушення даного принципу можемо побачити в справі «Білуха проти України», в якій заявниця звернула увагу на те, що відповідач, а саме будівельна фірма, безкоштовно надавала суду ремонтні

послуги та інше матеріальне забезпечення (нові комп'ютери, решітки для вікон) [5, п. 44]. В такому випадку важко відразу виявити прихильність судді до сторони відповідача, проте ЄСПЛ дійшов до такого висновку: «<...> за цих обставин побоювання заявниці щодо небезсторонності голови В.Л.Г. можна вважати об'єктивно виправданими <...>» [5, п. 54].

Безсторонність судді повинна бути присутньою не лише в межах відносин, що регулюються нормами КПК, а також в інших відносинах, які не регулюються кримінальним процесуальним законодавством. Приклади таких відносин визначено у Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності [6] (далі – Висновок № 3 (2002)):

- поки судді розглядають справу або готуються до її розгляду, вони не повинні свідомо робити будь-яких коментарів, які можуть розглядатися як винесення рішення наперед або які можуть вплинути на справедливість судового розгляду [6, п. 23];

- судді повинні гідно поводити себе у своєму приватному житті [6, п. 25];

- судді повинні утримуватися від ведення публічної політичної діяльності. У деяких країнах цей принцип включено до дисциплінарних правил, а будь-яка поведінка, яка суперечить обов'язку судді демонструвати стриманість, підлягає покаранню. У правилах також чітко визначено, що обов'язки судді є несумісними з деякими політичними посадами (у національному Парламенті, Європейському парламенті або місцевих радах), іноді навіть забороняючи подружжю судді обіймати такі посади [6, п. 30];

- судді не повинні піддавати себе можливості політичних нападок, що є несумісним з нейтральністю, якої вимагає правосуддя [6, п. 31];

- судді повинні поводитися у такий спосіб, щоб уникати конфлікту інтересів або перевищення службових повноважень. Це вимагає від суддів необхідності утримуватися від будь-якого виду професійної діяльності, що може відволікати їх

від виконання суддівських обов'язків або призводити лише до часткового виконання ними своїх обов'язків [6, п. 37];

- судді повинні демонструвати обережність у своїх відносинах з пресою та бути здатними підтримувати свою незалежність і безсторонність, уникаючи будь-якої можливості використання своїх відносин із журналістами та надання безпідставних коментарів щодо справ, які вони розглядають [6, п. 40].

Вважаємо, що рівень вимог до судді, які закріплено в даному висновку, є необхідним, оскільки тільки він здійснює правосуддя.

Наступний момент, на який варто звернути увагу, визначаючи особливості даного принципу це те, що «<...> особиста безсторонність суду презумується, поки не надано доказів протилежного» [5, п. 50]. Тобто, особа, яка має намір заявити про упередженість судді, повинна надати достатні докази, які б безпосередньо вказували на відсутність безсторонності. З цього випливає, що припущення, наявність власної думки або розбіжностей у поглядах з рішенням, який виніс суддя, ще не є доказом його упередженості. Така ж позиція висловлена Великою Палатою Верховного Суду, зокрема, в ухвалі від 1 жовтня 2018 року (справа № 9901/673/18): «Незгода сторони з процесуальними рішеннями судді, рішення або окрема думка судді в інших справах, висловлена публічно думка судді щодо того чи іншого юридичного питання не може бути підставою для відводу» [7].

Згідно ч. 3 ст. 80 КПК: «заяви про відвід можуть бути заявлені як під час досудового розслідування, так і під час судового провадження». Порядок вирішення питання про відвід судді закріплено у ст. 81 КПК, а наслідки відводу – у ст. 82 КПК. У випадку, якщо особа не згодна з відмовою щодо відводу судді, вона, відповідно до п. 2. ч. 2 ст. 412 КПК має право подати апеляційну або касаційну скаргу на судові рішення, яке ухвалено незаконним складом суду. Роз'яснення даного положення міститься в п. 2 ч. 1 ст. 415 КПК: «суд апеляційної інстанції скасовує вирок чи ухвалу суду і призначає новий розгляд у суді першої інстанції, якщо в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які очевидно викликали сумнів у

неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою».

Підводячи підсумки, можемо стверджувати, що суть принципу неупередженості в тому, щоб суд ставився до учасників судового провадження однаково, вирішуючи суперечки як нейтральний експерт, не віддаючи нікому переваги. Механізм наведення доказів щодо упередженості судді, є необхідним для того щоб, уникнути зловживання процесуальним правом сторін судового провадження змінювати склад суду. Саме такий підхід є гарантією права кожного на справедливий суд і стає стандартом організації судочинства в демократичних правових країнах.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята Радою Європи 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.11.2022).

2. Городовенко В.В. Принципи справедливості судової влади: загальнотеоретичні аспекти. *Адвокат.2012.№2.С.20–24.* URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2012_2_3

3. Справа «Фей проти Австрії» (Fey v. Austria) (Заява № 14396/88) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 лютого 1993 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-125736>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.11.2022)

5. Справа «Білуха проти України» (Заява № 33949/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 09 листопада 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_272#Text

6. Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_3_2002.pdf//

7. Рішення Великої Палати Верховного суду в ухвалі від 1 жовтня 2018 року (справа № 9901/673/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76887043>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, кафедри Гуртієва Л.М.

КУЧЕРУК ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Права людини є принципово важливими за будь-яких умов та обставин у країні. Одним з найважливіших напрямів міжнародного співробітництва є захист прав людини під час війн та збройних конфліктів. Хоч і в рамках міжнародного права засуджено та заборонено будь-які збройні конфлікти, але, на жаль, збройні конфлікти нікуди не зникли та досі тривають між державами чи всередині країни.

З появою більш досконалої зброї та ускладненням збройної боротьби війна набуває все більш винищувального та руйнівного характеру і як наслідок зростає кількість жертв таких конфліктів. Так, у Першій світовій війні загинуло більше 10 млн. осіб, з яких 95% – склали військовослужбовці та 5% – цивільне населення. У Другій світовій війні було вбито близько 50 млн. осіб, з яких 52% – військовослужбовці та 48% – мирні мешканці. А в локальних війнах і конфліктах 1945 – 2010 рр. втрати досягли 59 млн. осіб, із них близько 75% – цивільне населення. Такі жахливі втрати пояснюються не лише підвищенням ефективності засобів ураження, а головним чином, їх варварським застосуванням та порушенням прав людини під час ведення збройних конфліктів

Міжнародним комітетом червоного хреста було надано визначення збройного конфлікту – це збройне протистояння, що відбувається між державами, або тривале збройне протистояння між урядовою владою та організованими збройними угрупованнями або ж лише між організованими збройними угрупованнями. Внутрішній (не міжнародний) збройний конфлікт можна визначити як конфлікт із застосуванням зброї, що відбувається на території однієї держави, при якому участі не беруть війська іншої держави. [1].

Зараз у сучасному світі укладено, ратифіковано країнами безліч різноманітних договорів, конвенцій щодо захисту прав людини під час збройних конфліктів. У міжнародному праві були вироблені норми, якими обмежуються методи та засоби введення війни, а найжорстокіші методи взагалі забороняються. Методи введення збройного конфлікту можуть бути застосовані лише у тому разі. Якщо вичерпані всі дипломатичні способи врегулювання конфлікту.

Ці норми отримали назву «норми міжнародного гуманітарного права» або ж «право збройних конфліктів», об'єктивно сприяють гуманізації війни та обмеження масштабів і негативних наслідків збройних конфліктів. Основні засади і принципи міжнародного гуманітарного права застосовуються не тільки до міждержавних конфліктів, а і при будь-якому збройному конфлікті і за будь-яких обставин сторони мають дотримуватися елементарних міркувань гуманності. Дотримання таких норм є важливим задля захисту жертв конфлікту, зменшення людських жертв, а також зменшення шкоди, завданої об'єктам критичної інфраструктури, які мають важливе значення для життя людини.

Кожна зі сторін внутрішнього збройного конфлікту повинна не порушувати основні принципи під час такого конфлікту, закріплених у ст. 3, спільній для всіх чотирьох Женевських конвенцій 1949 р. Зазначені положення розвинуті та доповнені Другим Женевським протоколом 1977 р. Стаття 3, спільна для Женевських конвенцій, і Другий Женевський протокол мають однакову юридичну силу для всіх сторін внутрішнього збройного конфлікту (як для урядових військ, так і для повстанців). Крім того, як урядові збройні сили, так і війська повстанців мають дотримуватися положень окремих міжнародних

договорів, що поширюють свою дію на внутрішні збройні конфлікти, зокрема, Протоколу про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв 1996 р. та Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення 1997 р. [1].

Важливим також є дотримання Гаазьких конвенцій 1899 та 1907 років під час збройного конфлікту. Тому що ці нормативні акти закріплюють ряд принципово важливих правил введення війни (права та обов'язки нейтралітетних держав, закріплення певної поведінки воюючих сторін: починаючи від оголошення війни до способів припинення війни), в тому числі права та обов'язки сторін по відношенню до цивільних осіб.

Також під час збройного конфлікту важливо не забувати про поранених та хворих. Тому кожна зі сторін має дотримуватись певних правил поведінки з такими особами. Відношення до поранених та хворих має бути гуманним та спрямованим на захист їх від небезпеки та наслідків війни, не можна допускати посягання на недоторканість їх особистості. Забороняється на поранених та хворих проводити будь-які експерименти, застосовувати фізичну силу по відношенню до них, що в подальшому може спричинити каліцтво, вбивство таких осіб. Також забороняються тортури, мордування, не людське поводження до поранених та хворих.

У випадку попадання поранених та хворих на територію нейтральної держави, вони мають бути переміщені в спеціальні поселення для громадян країни, в якій відбувається війна, а якщо ж особи опинились на території ворога, то будуть вважатись військовополоненими і до них мають бути застосовані відповідні норми міжнародного права.

Якщо при збройному конфлікті будуть порушені норми міжнародного права, які стосуються прав осіб, які постраждали внаслідок такого конфлікту, то можлива як колективна, так і індивідуальна відповідальність конкретних правопорушників. Тому що підписуючи Конвенції держава бере на себе зобов'язання ввести у своєму законодавстві в дію норми, що забезпечували б ефективне кримінальне переслідування осіб, які скоїли або наказали скоїти ті чи

інші серйозні порушення, що передбачені Конвенціями. В Україні, ці зобов'язання закріплені в Кримінальному Кодексі. Кодексом передбачена кримінальна відповідальність за погане поводження з військовополоненими, мародерство, насильство над цивільним населенням в зонах бойових дій. Хоч і законом передбачена відповідальність залежно від тяжкості кримінального правопорушення, однак не можна сказати, що завжди справедливим є покарання за ступінь скоєного кримінального правопорушення відносно прав людини.

Отже, варто наголосити на тому, що внаслідок збройних конфліктів страждає велика кількість населення країни, на території якої відбувається конфлікт, також велика кількість жертв не лише серед цивільного населення, а й серед військових. Хоч і на даний момент є хороша нормативна база регулювання збройного конфлікту, прав людини під час нього, де закріплено в першу чергу принцип гуманного поводження з людьми – повагу до їхнього життя, фізичну і психічну недоторканність, також обов'язки сторін в ході введення війни, певні правила поведінки під час збройного конфлікту, норми, яким потрібно слідувати відносно полонених. Поранених, хворих осіб Та, на жаль, проблема полягає в тому, що не завжди держави, які ворогують між собою дотримуються приписів конвенцій, що в подальшому призводить до великої кількості жертв, постраждалих від війни.

Література

1. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. URL: http://ibuv.gov.ua/jpdf/Nzizvru_2014_6_12.pdf (дата звернення: 7.11.2022)

2. Лисик В. М., Репецький В.М. Міжнародне гуманітарне право: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 176

3. Строителев А. Принципы права вооруженных конфликтов и их использование. Обозреватель. 2012. Вип. 7. С. 15.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб А. М.

КУШНІР СОФІЯ ВАЛЕНТИНІВНА

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

На сьогодні досить актуальним залишається питання, щодо захисту прав людини і громадянина в Європейському союзі (далі ЄС), адже, насамперед, охорона таких фундаментальних прав особи проголошується головною умовою для майбутнього розвитку ЄС. Власне кажучи, будь-яка високорозвинена, демократична держава буде мати у пріоритеті захист прав людини. Сьогодні, як ніколи, ця тема є значуща для нашої країни, коли наша країна долає бар'єри щодо членства в Європейському союзі [1]. Захист прав людини є одним із основоположних напрямів діяльності Європейського Союзу відповідно до цілей та принципів цієї організації, які зазначаються в установчих договорах. Відповідно до Копенгагенських критеріїв, членство в ЄС вимагає від країни-кандидата стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, повагу права людини і захист меншин. Країни, які бажають стати членами ЄС, повинні не лише закріпити принципи демократії та верховенства права у своїх конституціях, а й втілювати їх у повсякденне життя [2]. Зауважу, що Україна є повноправним членом Ради Європи та учасник Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року має за мету реформувати дану систему з максимальним наближенням її до сучасної європейської системи права, що забезпечить, найперше, розвиток як політичної, так і соціально-культурної активності громадян України. Якщо, говорити про саме формування системи правових норм на рівні Євросоюзу, які забезпечують захист прав і свобод людини, та можна вважати, що відбулося це доволі поступово тому, що на початкових етапах свого існування Європейський Союз не приділяв уваги захисту прав людини, адже вважалося що це є поза межами повноважень Союзу, так як він був створений як політичне і економічне об'єднання, а гарантування прав людини було винятковим обов'язком Ради Європи [3]. На початку 1950-х

років, за часів, коли на європейську інтеграцію було покладено багато надій, до Договору про Європейське співтовариство повинні були включити матеріальні положення Європейської конвенції прав людини. Але після невдалих спроб ратифікувати Договір про європейське оборонне співтовариство у 1952 р. цю ідею було відхилено. Можливо, як негативна реакція на такі надмірні інтеграційні очікування у Договорі про заснування Європейського Економічного Співтовариства від 1957 р. було закріплено лише економічні цілі. З плином часу Європейський Союз поступово розширював свої межі компетенції. З'явилася ціла низка документів, у яких була за мету спроба закріпити основні права і свободи людини і громадянина в межах Європейських Співтовариств. До таких можна віднести Європейську соціальну хартію 1961 р., Декларацію основних прав і свобод 1989 р., Хартію основних соціальних прав працівників 1989 р. тощо. Досить така гучна справа 29/69 Stauder [1970] [3], коли найперше був використаний принцип захисту прав людини у праві Європейських Співтовариств та був визнаний Судом ЄС у даній справі. Вона стосувалася вимоги з боку одержувача соціальної допомоги скасувати зазначення даних про його особу на купоні, що надавався для отримання продукції за пільговими цінами в якості соціальної допомоги. Зі свого боку, суд ЄС визнав, що рішення Комісії 1969 р., яке надавало державам-членам дозвіл на встановлення пільгових цін для певних категорій населення, не містить нічого, що здатне порушити основні права людини, які охороняються Судом ЄС і закріплені у загальних принципах права. Тому тут йдеться не про порушення прав людини з боку інститутів об'єднання, а про необхідність внесення змін до внутрішнього законодавства, яке регламентує користування пільгами. Вимога зазначати на купоні персональні данні порушує права людини і не є необхідною. Тим самим поняття основних прав людини вперше було визнано загальним принципом права Європейських Співтовариств.

Вирішальним для реалізації захисту прав людини в ЄС набуває закріплення відповідних повноважень установчих договорах. Перша спроба в цьому напрямку була зроблена з підписанням Єдиного європейського акту, у преамбулі якого сказано Держави-члени сповнені рішучості сприяти розвитку

демократії, Він ґрунтується на фундаментальних правах, визнаних у конституціях і законодавстві держав-членів, Конвенції про захист прав і основоположних свобод і Європейською соціальною хартією. Наступним етапом було зроблено при розробці Маастрихтського договору, в якому підтверджено відданість принципу поваги до прав і основних свобод людини і заявлено про намір запровадити громадянство ЄС. Зокрема, договір про Євросоюз (ДЄС) містить кілька положень стосовно забезпечення прав людини. У статті 2 зазначено, що Союз засновується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права і поваги до прав людини, включно з правами осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для усіх держав-членів у суспільстві, де домінують, справедливість, плюралізм, толерантність солідарність і рівність між жінками і чоловіками. Також, слід звернути увагу на ст. 6 в якій зазначено, принцип поваги до основних прав і свобод людини. У ній наголошується, що основні права, гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод і передбачені конституційними традиціями, спільними для всіх держав-членів, становлять загальні принципи права Союзу. Нововведення в галузі захисту основних прав і свобод на рівні ЄС, з'явилися з появою у 1997 році Амстердамського договору. Даний договір передбачає, що «Союз заснований на принципах свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод, а також верховенства права, принципів, які є загальними для держав-членів» [4]. Таким чином, Договір дозволяє Суду застосовувати до всіх актів інститутів ЄС мінімальні стандарти, пов'язані із захистом прав людини, оскільки вони впливають зі спільної конституційної традиції держав-членів та міжнародного права прав людини. Амстердамський договір здійснив справжню «реформу» в галузі забезпечення прав людини в системі ЄС, закріпивши положення про захист прав людини. І на сьогоднішнє основне місце в ЄС має Хартія ЄС основних прав 2007 року. Тому, що у неї вкладено перелік основних прав і свобод, які закріплюються за кожною людиною на території ЄС. До основних обов'язків Хартія відносить обов'язок поважати і захищати людську гідність; враховувати думку дитини; отримувати обов'язкову

безкоштовну освіту; захищати і підвищувати захист навколишнього середовища. Хартія також містить положення щодо зловживання правом (ст. 54). Воно полягає у недопущенні з боку представників влади чи приватних осіб ліквідації чи надмірного обмеження прав і свобод інших осіб. Гарантії прав і свобод у Європейському Союзі охоплюють інституційні, процесуальні та матеріальні заходи. Хартія зроблена на основі цінностей, на захист яких вони спрямовані. До цих цінностей належить: людська гідність, свобода особи, рівність, солідарність.

Отже, можна дійти висновків, що Європейський союз пройшов досить непростий тривалий шлях становлення розвитку своєї власної системи захисту прав людини: від повного відхилення ідеї, що захист прав людини може користуватися перевагою перед положеннями права ЄС, до розробки власного ефективного здійснення захисту прав людини, яким стала Хартія основних прав. Все це ставить перед нами питання про необхідність удосконалення власної української системи захисту прав людини, оскільки відповідно до критеріїв вступу до ЄС лише держава із відповідним рівнем дотримання прав та основних свобод людини може стати повноправним членом Євросоюзу.

Література

1. Корнієнко В. О. В пошуках консолідації українського суспільства: національна ідея чи політичний ідеал : науково-публіцистичний журнал. 2000., № 4. С. 47-52.
2. Наливайко, К. В. Степаненко, Є. М. Щербина : Міжнародний захист прав людини. навчальний посібник., 2020. С 113.
3. Рішення суду від 12 листопада 1969 р. – Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt. – Подання на попереднє рішення: Verwaltungsgericht Stuttgart – Німеччина. – Справа 29-69.
4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів // Міжнародне право в документах / За заг. ред. д. ю. н., проф. М. В. Буроменського. – Х.: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2003. – с. 23–36.

ЛЯДНОВА ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

**СУЧАСНІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ**

Актуальність цієї теми полягає в тому, що ще з 2014-го року багато осіб, які проживали на Донбасі, були змушені внутрішньо переміщуватися в межах території держави заради пошуку безпечного місця проживання. З початком війни на території України, ще більше українців були вимушені переселитися в безпечні області для захисту себе і своїх сімей.

Через збройні конфлікти люди змушені тікати та залишати свої домівки. Такий прошарок населення загалом піддається підвищеній уразливості в ряді сфер. Наприклад, ВПО залишаються під високим ризиком фізичного нападу, сексуального насильства та викрадення, а також часто позбавлені належного притулку, їжі та медичної допомоги. Порівняно з біженцями, ВПО, як правило, залишаються поблизу зони конфлікту, тим самим потрапляють у перехресний вогонь і ризикують бути використаними воюючими сторонами як «живим щитом». Слід підкреслити, що подібна ситуація вважається воєнним злочином відповідно до положень статті 8-ої Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду.

Як влучно зазначила Грушко М.В., «характер збройного конфлікту, його кваліфікація мають вирішальне значення для виявлення норм, які підлягають застосуванню в умовах того чи іншого виду збройного конфлікту, зокрема визначення статусу осіб, які перебувають під захистом, і встановлення ефективного правового режиму такого захисту» [3].

Щодо правового регулювання питання ВПО, то окремі міжнародно-правові договори з питань внутрішнього переміщення, на жаль, відсутні. Однак, в рамках

цього питання слід згадати про два основних універсальних документа щодо ВПО:

1. Керівні принципи ООН з питання переміщення осіб усередині країни (Керівні принципи ООН), 1998 року.

2. Принципи ООН з питань реституції житла та майна біженців і переміщених осіб (Принципи Пін'єйру), 2010 року.

Ключовим міжнародно-правовим актом, який встановлює керівні принципи щодо захисту внутрішньо переміщених осіб, слід вважати Керівні принципи ООН з питань внутрішньо переміщених осіб від 11 лютого 1998 року.

Керуючись його положеннями, можна зробити висновок, що внутрішньо переміщені особи – це особи, які були змушені втекти або залишити свої домівки, зокрема внаслідок або з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушення прав людини або природні чи антропогенні катастрофи, і які не перетнули міжнародно визнаний державний кордон [1].

Такі особи покидають те місце, яке для них є рідним куточком у цілому світі, оскільки там вони стикнуться з ризиками, від яких державні органи не можуть їх захистити, або через те, що їхні домівки були зруйновані або зайняті кимось іншим.

Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення містять корисні вказівки щодо конкретних аспектів переміщення. Вони мають широку підтримку міжнародної спільноти, і багато держав включили їх у національне законодавство. Багато норм, які містяться в Керівних принципах, є невід'ємною частиною міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права.

Основна відповідальність за захист ВПО покладається на державу, в якій вони знаходяться. За пунктом 2 Принципу 8, «органи влади, які здійснюють переміщення, у максимально можливій мірі забезпечують належні умови розміщення для переміщених осіб, виконання таких переміщень в задовільних умовах з точки зору безпеки, харчування, здоров'я та гігієни, а також нерозлучність членів однієї родини» [1].

Тобто принципи ООН чітко вказують на те, що держави зобов'язані забезпечити переміщеним особам тривале повернення, переселення та реінтеграцію, і що переміщені особи повинні брати участь у плануванні та управлінні заходами, які їх стосуються.

Другим основним документом щодо ВПО слід вважати Принципи ООН з питань реституції житла та майна біженців і переміщених осіб (Принципи Пін'єйру). Ці положення є важливими, оскільки вони регулюють таку проблему, як постійне позбавлення власності під час війни. В них містяться норми пост-конфліктної реституції власності і набір стандартів для режимів повернення власності, які мають застосовуватися в усьому світі.

Самі Принципи Пін'єйру містять детальні рекомендації щодо механізму реституції та/або компенсації. Наприклад, Принципом 13 закріплюється положення, що «кожен, хто був безпідставно або незаконно позбавлений житла, землі та/або майна, повинен мати можливість подати заяву про реституцію та/або компенсацію незалежному та неупередженому органу, щоб він прийняв відповідне рішення та повідомив про це особу. Держави не повинні встановлювати жодних передумов для подання заяви про реституцію» [2].

А за 21-м Принципом, «всі переміщені особи мають право на повну та ефективну компенсацію як невід'ємну складову процесу реституції. Компенсація може бути грошовою або натуральною. Держави гарантують, що компенсація застосовується лише тоді, коли фактична реституція не є можливою, або коли постраждала сторона свідомо і добровільно приймає компенсацію замість реституції» [2]. Тут важливо зазначили, що у власника є можливість відновлення житла навіть якщо воно було знищене.

Не зважаючи на те, що принципи Пін'єйру – це лише рекомендації, на них повинні орієнтуватися усі держави-члени ООН. На мою думку, навіть його рекомендаційний характер не повинен применшувати його вартість у сфері захисту житлового права ВПО.

Для кращого врегулювання питання реституції, у 2021-му році Верховна Рада України зареєструвала проект Закону України «Про захист права власності

та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії». Його положеннями закріплено, що реституція має пріоритет у застосуванні в порівнянні з іншими засобами захисту прав постраждалих осіб. Водночас застосування реституції можливе лише за умови здійснення органами державної влади за місцезнаходженням майна своїх повноважень у порядку, встановленому Конституцією та іншими законодавчими актами України. Там, де це неможливо з міркувань безпеки, законопроектом передбачено реалізацію заходів щодо компенсації постраждалим особам. Однак, порядок застосування реституції законопроектом не врегульовано і має додатково ухвалюватися Кабінетом Міністрів України.

Як висновок, слід сказати, що регулювання прав внутрішньо переміщених осіб насправді є великою проблемою на сьогодні, яка потребує кращого урегулювання з боку держав. У час тривалої кризи і маргіналізації бідніших держав, надзвичайно важливо не забувати про важливість міжнародного гуманітарного права. Держави повинні пам'ятати про необхідність дотримання принципів у сфері захисту ВПО, навіть якщо вони закріплені в формі рекомендацій.

Щодо українського законодавства, варто підкреслити, що воно відповідає положенням, закріпленим в Керівних принципах з питань ВПО. Однак, деякі сфери ще потребують кращого регулювання. Наприклад, подальшого рішення потребує питання закріплення за внутрішньо переміщеною особою окремого права на відновлення втрачених внаслідок термінового переселення документів.

Література

1. Керівні принципи ООН з питання переміщення осіб усередині країни: Принципи від 10.2005. Організація Об'єднаних Націй. ООН E/CN.4/1998/53/Add/2. 2005. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/GPUkrainian.pdf>

2. Принципи ООН з питань реституції житла та майна біженців і переміщених осіб: Резолюція від 28.01.2010. Організація Об'єднаних Націй.

2005/21. 2010. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/e03f84d554419c19c22580eb002428a1/\\$FILE/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%8C%20%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BB%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2%20%D1%96%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20\(%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8%20%D0%9F%D1%96%D0%BD%D0%B5%D0%B9%D1%80%D1%83\).pdf](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/e03f84d554419c19c22580eb002428a1/$FILE/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%8C%20%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BB%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2%20%D1%96%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20(%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8%20%D0%9F%D1%96%D0%BD%D0%B5%D0%B9%D1%80%D1%83).pdf)

3. Грушко М.В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна Республіка Крим та м. Севастополь: *Право і Суспільство*. 2020. №5. С. 230-238. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Грушко М.В.

ПОПОЧЕБЕНЮК ВЛАДЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ У ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Захист прав дітей у період збройних конфліктів завжди був актуальним. З кінця ХХ ст. це питання зайняло місце в міжнародному порядку денному. Починаючи з 1998 р., коли перший Спеціальний представник Генерального секретаря ООН з питань дітей та збройних конфліктів розпочав свою роботу і Рада Безпеки провела свої перші відкриті дебати з цієї теми, цьому питанню

почали приділяти пильну увагу і відводити чільне місце. Але все-таки й на сьогоднішній день продовжують існувати безліч проблем, з якими стикаються діти в період збройних конфліктів, які потребують негайного вирішення.

Говорячи про міжнародні документи, слід зазначити, що до основних правових норм та стандартів у галузі захисту дітей у період збройних конфліктів належать:

- Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи 1977 р. до них, які наказують, що діти є об'єктом особливої поваги та захисту проти будь-яких форм настання в ході конфлікту, а також що вони мають бути забезпечені «необхідною турботою та допомогою»;

- Римський статут Міжнародного кримінального суду, який кваліфікує заклик, вербування або використання дітей у віці до 15 років у військових діях як військовий злочин [1];

- тощо

Хотілося б також відзначити й інші міжнародні документи, спрямовані на захист дітей – Оттавську конвенцію про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва та передачі протипіхотних мін та про їх знищення (1997 р.) та Африканську хартію прав та основ благополуччя дитини (1990 р.) – одне із перших регіональних договорів, встановлює 18 років у ролі мінімального віку для будь-якого набору й у військових діях.

Оттавська конвенція, що набула чинності 1999 р., передбачає зобов'язання держав-учасниць щодо знищення протипіхотних мін. Положення Оттавської конвенції присвячені питанням міжнародного співробітництва, контролю за дотриманням Конвенції та її імплементації на національному рівні (ст. 6). Конвенція передбачає зобов'язання держав-учасниць вживати законодавчих, адміністративних та інших заходів з метою запобігання та припинення її порушень (ст. 9).

У цій галузі заслуговують на увагу також Декларація та План дій «Світ, придатний для життя дітей», прийняті резолюцією спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2002 р.2, в яких заявлено про прийняті на себе світовими

лідерами зобов'язання щодо забезпечення кожній дитині найкращого майбутнього. Зокрема, у підпункті 7 п. 1 цього документу йдеться про захист дітей від збройних конфліктів, у тому числі про необхідність забезпечення захисту дітей, які живуть в умовах іноземної окупації, відповідно до положень міжнародного гуманітарного права. У п. 12 аналізується огляд досягнутого прогресу та одержаного досвіду з зазначеного питання. Далі йдуть рекомендації щодо зміцнення окремих положень міжнародно-правового захисту дітей.

Окремо у вищезазначеному Плані дій йдеться про захист дітей від збройних конфліктів, зокрема:

- про посилення захисту дітей, порушених збройним конфліктом, та вжиття ефективних заходів для захисту дітей, які живуть в умовах іноземної окупації;
- забезпечення відображення питань, що стосуються прав та захисту дітей, на порядку денному миротворчих процесів та у укладених мирних угодах;
- необхідності покласти край безкарності, переслідувати в судовому порядку тих, хто несе відповідальність за геноцид, злочини проти людяності та військові злочини, тощо.

Необхідно зазначити, що цей документ забезпечив широкі можливості для зміни поглядів, що склалися у світі щодо дітей, і дозволив більш детально розглянути довгострокові проблеми, пов'язані із захистом дітей у ситуаціях збройного конфлікту в умовах сучасного світу, який стрімко змінюється.

Говорячи про міжнародно-правові документи, що стосуються питання використання дітей у збройних конфліктах, слід зазначити також Белфастську декларацію [3] у п. 11 якої особливо наголошується, що відповідно до міжнародного гуманітарного права, що включає Конвенцію про права дитини та її додаткові протоколи, має бути передбачена кримінальна відповідальність за використання дітей у збройних конфліктах або використання їх як цілей. Особи, які використовують дітей як солдатів, як щит або мету у військових операціях, повинні розглядатися як військові злочини (злочини проти людяності) і повинні бути притягнуті до судової відповідальності. Окрім того, особливу увагу приділено дітям, народженим дівчатами – жертвами збройних конфліктів.

Белфастська декларація в цій галузі продовжує та розвиває ідеї п. 7 Декларації «Світ, придатний для життя дітей», де зазначається, що діти мають бути захищені від жахів збройних конфліктів.

Як відомо, сім'я відіграє дуже важливу роль у житті дитини, особливо в період збройних конфліктів, і до певного віку дитина особливо вразлива. Загальною декларацією прав людини 1948 р, Декларацією про захист жінок та дітей в умовах надзвичайних обставин та період збройного конфлікту 1974 р. визнається, що материнство та дитинство дають право на особливу піклування та допомогу. Тут не можна не погодитися зі словами А. Бурлінгтон, що «війна... набуває величезної значущості з моменту, коли вона руйнує сімейне життя і розриває перші емоційні прихильності дитини всередині сімейного життя».

Дитина, яка стала жертвою війни, отримує психологічну травму. Вона виражається в таких подіях, як відрив від звичайного способу життя, і в основному це розлука з матір'ю та близькими. Такі ситуації, коли членів сім'ї розлучено один з одним, діти залишилися без батьків або потрапили в полон, передбачаються ст. 81 IV Женевської конвенції 1949 р.: «Держава, у владі якої перебувають інтерновані, має надавати підтримку всім утриманцям інтернованих, які не мають достатніх засобів для існування». Інтерновані батьки можуть вимагати, щоб їхні діти були інтерновані разом із ними.

Захист дітей у період збройних конфліктів передбачається і ст.14 IV ЖК, яка закріплює положення, що зобов'язує держави при збройних діях створювати, чи то на окупованій території, чи власної, безпечні та санітарні зони для дітей віком до 15 років, вагітних жінок та матерей із дітьми до 7 років. Понад те, ст. 15 цієї ж ЖК визначає місцезнаходження цивільних осіб, включаючи дітей, які не беруть участь у воєнних діях. Йдеться про нейтралізовані зони.

Щодо спеціальної допомоги, то вона відображена і в ЖК, і в ДП до них: положення IV ЖК та ДП I зобов'язують країни, які беруть участь у конфлікті, «вживати необхідних заходів, щоб особистість усіх дітей до 12 років могла бути встановлена шляхом носіння розпізнавального медальйону чи будь-яким іншим способом», що, звичайно, сприяє швидкому пошуку зниклих дітей. Однак слід

зазначити відсутність єдиного спеціального документа, що регламентує право дитини на возз'єднання з сім'єю, який би встановлював чіткі рамки можливих термінів та правил пошуку зниклих дітей. На підставі викладеного бачиться обґрунтованим прийняття спеціальних процедур пошуку зниклих дітей із встановленням строків та порядку взаємодії між різними організаціями з метою якнайшвидшого возз'єднання дитини з сім'єю.

Щодо питання набору до армії неповнолітніх осіб, то п. 2 ст. 77 ДП І, що встановлює мінімальний вік – 15 років, закликає держави при вербуванні в армію віком від 15 до 18 років спочатку набирати осіб старшого віку. Цей компроміс більш ніж важливий, оскільки він не дозволяє дітям до 18 років брати участь у військових діях і, звичайно ж, збільшує ступінь їхнього захисту [4,12]. Абсолютну заборону безпосередньої та непрямой участі дітей у збройних конфліктах закріплено також у п. 3 «с» ст. 4 ДП ІІ: «Діти, які не досягли 15-річного віку, не підлягають вербуванню до збройних сил чи груп, і їм не дозволяється брати участь у військових діях».

Особливий захист дітей також виявляється у наданні їм статусу дітей-комбатантів у разі захоплення їх у полон. Це відображено і за умовами ст. 4 «а» ІІІ ЖК, п. 2 ст. 43 ДП І та ст. 2 Положення про закони та звичаї сухопутної війни (Додаток до Гаазької конвенції від 18 жовтня 1907 р.), що стосуються спонтанного масового виступу населення. Необхідно наголосити на відсутності вікових обмежень для надання статусу військовополоненого. Більше того, участь дітей не є порушенням ними закону, і відповідальними за такі порушення стають сторони, які беруть участь у конфлікті, які вербували та зараховували дітей до збройних сил[2].

Покладаючи відповідальність за порушення, вчинені дітьми в період збройного конфлікту, держави завжди повинні враховувати вік дітей, які вчинили серйозні порушення у сфері міжнародного гуманітарного права. І навіть найсуворіший вирок (смертна кара) стосовно дітей не може бути виконаний згідно з абзацом 4 ст. 68 ІV ЖК та п. 5 ст. 77 ДП І.

В цілому можна відзначити, що прийняті Додаткові протоколи I і II 1977 сприяли приведенню права війни у відповідність з умовами воєнних дій. Але, як і раніше, у військових діях використовуються деякі особливо жорстокі види звичайного озброєння. Це викликає необхідність подальшого розвитку існуючого нині міжнародного гуманітарного права з його Женевськими конвенціями, згаданими протоколами та системою норм звичаєвого права.

На посилення захисту дітей в умовах збройних конфліктів спрямовані також норми Протоколу про заборону або обмеження застосування мін, мінушок та інших пристроїв (1980 р.). Цей Протокол забороняє за будь-яких обставин застосовувати міни-пастки, які поєднані або асоціюються з дитячими іграшками або іншими предметами, що переносяться, або продуктами, спеціально призначеними для годування, забезпечення здоров'я, гігієни або використовуваними як предмети одягу або навчання дітей[4].

Таким чином, Женевські конвенції, Додаткові протоколи до них та інші міжнародно-правові акти в галузі гуманітарного права надають дітям загальний та спеціальний захист під час збройних конфліктів незалежно від їх характеру (міжнародного чи неміжнародного) та від того, беруть участь діти у бойових діях чи ні. Але не можна не погодитися з думкою про те, що в даний час зростає ризик політизації тлумачення норм міжнародного гуманітарного права і спроб розширення сфери його дії (ситуації, що не належать до збройних конфліктів іноді відносять до збройних). Неправильне розуміння та застосування міжнародного гуманітарного права призводять до порушень принципу гуманності, і політизація МДП обов'язково відбивається на мирних жителях та військовополонених тієї сторони, яка допустила порушення.

Література

1. Міжнародне кримінальне право у документах у 2-х томах / Упоряд. Р.М. Валєєв, І.А. Тарханов, А.Р. Каюмова. – Казань: КДУ, 2005.
2. Прийнята у 2006 р. на XVII Всесвітньому конгресі Міжнародної асоціації суддів та магістратів у справах сім'ї та молоді у Белфасті (Північна Ірландія).

3. Resolution 9. Protection of children in armed conflicts. 31.12.1986, Resolution 15. Cooperation між національними Red Cross and Red Crescent Society and governments in the reunion of dispersed families. 31.12.1986 // International Review of the Red Cross No 256. – P. 340-388.

4. Commentary on the Additional Protocols. – P. 901, § 3188; Офіційні записи Дипломатичної Конференції на реафірмації і розвитку Міжнародної humanitaire закону, що застосовуються в Armed Conflicts. – Berne, Federal Political Department, 1078. – Vol. III. – P. 301 (CDDH/III/325, 30-04-1976).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Федорова Т.С.

ПОДЦЕРКОВНИЙ ГЛІБ ОЛЕГОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРИМУСОВЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ (ДЕПОРТАЦІЯ) УКРАЇНЦІВ ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

Від початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року на територію України рф скоює безліч злочинів, які порушують багато міжнародних норм щодо прав людини, а найбільшим з них є порушення гуманітарного права. Рф примусово вивозить десятки тисяч українців до росії на тимчасово окупованих територіях, таких як Херсонська, Луганська та Донецька області. Можна провести аналогію з історії, як гітлерівці робили те саме в 1942-1944 роках, коли вивозили на примусові роботи мирних мешканців.

Важливим є також питання, чи доречно це називати «примусовим переміщення» і «депортацією». Термін «депортація» означає переміщення з території однієї держави на територію іншої з перетинанням державного кордону.[1] В свою чергу «примусове переміщення» передбачає переміщення у межах території однієї держави.[2] На мою думку, в контексті дій росії на окупованих територіях варто розмежовувати ці два поняття. Говорячи про

вивезення українців на тимчасово окуповані території, то доречніше використовувати термін «примусове переміщення осіб», а в разі їхнього вивезення на територію росії – «депортацію».

Це має ознаки свавільного акту з боку окупантів, адже українцям не надали інших варіантів для евакуації з зони бойових дій. РФ проігнорувала запит української сторони на надання дозволу Міжнародному комітету Червоного Хреста (МКЧХ) на відкриття гуманітарних коридорів для евакуації населення до більш безпечних регіонів на підконтрольній уряду України території. Натомість російські війська просто обстрілювали мешканців міст, коли люди намагалися виїхати своїми силами до більш безпечних регіонів на підконтрольній уряду України території.

Вказані дії є порушенням міжнародного гуманітарного права, а саме ст. 49 Женевської конвенції (IV) про поводження із цивільним населенням 1949 року та ст. 85 Додаткового протоколу (I) до конвенції від 1977 року, якими заборонено, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави.

Згідно з положеннями Женевської конвенції 1949 року такі дії можуть проводитися лише для забезпечення безпеки населення або у разі якщо це зумовлено особливо вагомими причинами військового характеру. Однак окупаційна влада примусово переміщує місцеве населення на власну територію.

Насильницьке переміщення населення або депортація окупаційною владою рф може бути кваліфіковане як злочин проти людяності або воєнний злочин відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду. При цьому термін «насильницьке», що вживається у Римському статуті, не обмежується застосуванням сили і може включати в себе погрозу силою або примушування, викликане, наприклад, страхом перед насиллям, грубим примусом, затриманням, психологічним тиском або зловживанням владою щодо такої особи або осіб, або використання обстановки, що характеризується примусом.

Крім того, такі дії становлять порушення, зокрема, ст. 3 та 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які гарантують право не бути підданим нелюдському і такому, що принижує гідність поводженню та право на повагу приватного та сімейного життя, а також ст. 2 Протоколу №4 до Конвенції, яка гарантує право вільно пересуватися і вільно обирати місце проживання на території будь-якої держави, право залишати країну та заборону вислання із території, громадянином якої є особа. Відповідно, кожен чий гарантовані Конвенцією права були порушені має право звернутися до Європейського суду з прав людини.

Наразі правоохоронні органи України розпочали відповідне кримінальне розслідування і разом з низкою правозахисних організацій документують такі порушення для передачі цих відомостей прокурору Міжнародного кримінального суду та в подальшому притягнення вищого політичного та військового керівництва РФ до відповідальності.

Також Європейський парламент 15.09.2022 року ухвалив резолюцію із засудженням політики насильницької депортації громадян України, яку російські загарбники проводять на тимчасово окупованих територіях України.[5]

Документ рішуче засуджує практику утворення фільтраційних таборів на тимчасово окупованих територіях України, насильницьке переміщення на територію російської федерації десятків тисяч українських громадян, у тому числі – жінок, а також дітей без супроводу, що є грубим порушенням Женевської конвенції ООН та розцінюється як воєнний злочин. Документ також вимагає від російської сторони надання інформації щодо знаходження переміщених осіб з-поміж громадян України, надання їм свободи пересування та негайного повернення на Батьківщину. Депутати наполягають на наданні безперешкодного доступу персоналу ООН, Міжнародного комітету Червоного Хреста до фільтраційних таборів та до інших місць утримання цивільного населення України, що були утворені російськими окупантами. За даними, що були оприлюднені в ООН, російська влада застосувала фільтрацію та депортувала до

рф від 900 тисяч до 1,6 мільйона громадян України. Значна частина цих людей були відправлені до віддалених регіонів Далекого Сходу.

Отже дії рф мають бути кваліфіковані як злочини проти людяності, що невідворотно тягнутимуть відповідальність керівництва країни окупанта на майбутньому процесі схожому на Нюрнберзький. Також треба закликати міжнародну спільноту засуджувати рф за примусове переміщення мешканців півдня України, запроваджувати проти росії нові і більш суворі санкції, а також посилювати військову допомогу Україні задля звільнення її тимчасово окупованих територій від московського загарбника.

Література

1. Бабін Б.В. Кваліфікація злочину депортації за етнічною ознакою: міжнародні стандарти та вітчизняна практика. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. № 3. С. 64–73.

2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 28.12.2014 р. № 77-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

3. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#n65.

4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

5. European Parliament resolution of 15 September 2022 on human rights violations in the context of the forced deportation of Ukrainian civilians to and the forced adoption of Ukrainian children in Russia (2022/2825(RSP)) URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0320_EN.pdf

6. Білозьоров Є. В., Кіндзера Р. І. Міжнародно-правовий захист мирного цивільного населення в умовах збройного конфлікту, 2015. 183 с.

7. Габрелян Г.В. Взаємодія міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного та кримінального права в питанні забезпечення права на здоров'я

під час збройних конфліктів. Часопис Київського університету права. 2019. No 2. С. 232–237.

8. Репецький В.М. Застосування міжнародного гуманітарного права у збройному конфлікті України. Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія «Юридична». 2015. Вип. 2. С. 368–373.

9. Грушко М. В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим та м. Севастополь. Право та суспільство. 2020. No 5. С. 230–238.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Гриб Г.М.

РУДЕЦЬКА ПОЛІНА АНДРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

На превеликий жаль, питання домашнього насильства стоїть дуже гостро в нашому сучасному суспільстві. З року в рік кількість жертв домашнього насильства зростає, а обговорення даної проблеми міжнародною спільнотою стає гострішою. Чому ця тема є такою важливою для сьогодення? Зумовлюючи постійний розвиток суспільства та постійну прогресію у світі, питання насильства намагаються змовчати більшість жертв. Країни колишнього СНД, яким насаджувалась думка про суспільний осуд, Афганістан, Таджикистан завжди приймав політику замовчування. Насильство має багато скалічених доль та жертв. Домашнє насильство не можна замовчувати, воно потребує якнайбільшого розголосу.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами набрала чинності ще в 2014 році, але на превеликий жаль ратифікація у більшості країн ще продовжується. За

статтею 3 домашнє насильство визначається, як «всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання...» [1]. Досить багато зарубіжних та вітчизняних вчених досліджували різні форми домашнього насилля серед них: О.Ломакін., О.Джужа., А.Галай та інші. Домашнє насильство є однією з найтипівіших та найпоширеніших форм порушення прав людини. Зазвичай від домашнього насильства найбільше страждають жінки, діти та люди похилого віку, подекуди чоловіки. За даними Фонду із запобігання насильству в сім'ї «кожні 9 секунд б'ють жінку, щороку майже 4 млн. осіб» – ця статистика постійно зростає. Головною причиною цього є замовчування. Низка міжнародно-правових документів ООН передбачають механізми боротьби та запобігання насильству проти жінок, а саме: Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок 1979 року, Декларація про викорінення насильства щодо жінок 1993 року, Конвенція ООН про права дитини та інші. Досить багато справ було до Європейського суду з прав людини, які поклали основу до міжнародного законодавства, а саме «Контрова проти Словаччини» [2], в якій із – за неправомірних дій поліцейських було вбито дітей. Так, громадянка у листопаді 2002 року подала скаргу проти чоловіка за завдання тілесних ушкоджень, а згодом у супроводі чоловіка змінила зміст заяви. В подальшому ці дії стали підставою для вбивства 2 малолітніх дітей заявниці. Це є прямим порушенням статті 35 Стамбульської конвенції, де зазначається: «Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає у вчиненні актів фізичного насильства проти іншої особи, було «криміналізовано» [1] тому, якщо розглядати справу по суті – поліцейські допомогли уникнути покарання відповідачу та слід звернути увагу, що зі сторони поліції не вчиняли жодні заходи для убезпечення дітей.

Один з видів домашнього насильства є психологічне, яке досить складно довести. Але для нього створена спеціальна процедура визначення та вичерпний перелік підстав, які є прикладом саме психологічного насилля. Одним із яскравих прикладів є справа «Гайдуова проти Словаччини» [3]. Правова підстава відкриття

справи є факт – постійні погрози чоловіка заявниці вбити її та неповнолітніх дітей. Європейський суд з прав людини 30 листопада 2020 року розглянув та виніс вирок, в якому йдеться про непорушність Конвенції, про захист прав людини та основоположних свобод, у зв'язку з недоторканістю особи. Широка практика суддів майже не враховує, що насилля в сім'ї – це не лише явні та фізичні прояви, але і психологічний стан родини. Справа є закритою, якщо розглядати інші країни в контексті, то багато конституцій країн Європи, зокрема і Польщі, декларують гарантію особистої недоторканості та безпеки своїм громадянам, які перебувають на її території.

Нажаль Україна також не стала винятком проявам домашнього насильства, з кожним роком кількість жертв зростає. На даний момент (станом на 07.10.2022) було проведено низку заходів для того, щоб запобігати та протидіяти домашньому насильству, а саме ратифікація «Стамбульської конвенції», Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Справа «Левчук проти України» [4], де застосовується, як психологічне так і фізичне насилля, хоча в Україні з лютого 2019 року були внесені правки щодо насильства до кримінального кодексу [5]. Тож вивчаючи дану справу, можна дійти до висновку, що домашнє насильство стосується не лише членів сім'ї, це можуть бути й інші родичі та люди, не зв'язані кровною спорідненістю, які проживають на одній території.

Отож підводячи висновки, що домашнє насильство є дуже поширеним явищем, яке провокується дуже багатьма чинниками. Домашнє насильство будь-яких форм є серйозним порушенням прав людини. Домашнє насильство позначається на жінках і чоловіках, хлопцях і дівчатах. Однак світова статистика, а також статистичні дані з різних країн, включно з Україною, свідчать про те, що домашнє насильство нерозмірно зачіпає жінок. Тому, в різних країнах, враховуючи культурний релетевізм, потрібно розробити спеціальні закони про запобігання та протидію домашньому насильству та виробити заходи відповідальності осіб які його вчиняють.

Література

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби із цим явищем (Стамбульська конвенція): Міжнародний документ від 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення 07.10.2022).
2. Справа «Контрова проти Словаччини» 03 жовтня 2017 року URL: <https://rm.coe.int/6098831-v1-legal-summaries-domestic-violence-help ukr/1680907ab3> (дата звернення 07.10.2022).
3. Справа «Гайдуова проти Словаччини» 30 листопада 2010 року URL: <https://rm.coe.int/6098831-v1-legal-summaries-domestic-violence-help ukr/1680907ab3> (дата звернення 07.10.2022).
4. Справа «Левчук проти України» 03 вересня 2020 року URL: [akon.rada.gov.ua/laws/show/974_f92#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f92#Text) (дата звернення 07.10.2022).
5. Кримінальний кодекс України 05 квітня 2001 року URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012341> (дата звернення 07.10.2022).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Мануїлова К.В.

СКАЛЕЦЬКА ВІКТОРІЯ ВАДИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВО УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН НА ЗВЕРНЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Сучасний розвиток українського суспільства, стрімке наближення України до європейської інтеграції вимагає від держави впровадження дієвих механізмів захисту прав своїх громадян. Прогресивні країни світу створюють належні умови для застосування норм міжнародного права щодо захисту прав людини, керуючись основними принципами, які закріплені в документах міжнародного та регіонального значення. Зокрема, саме право звертатись за правовим захистом до

Європейського суду з прав людини (далі-ЄСПЛ) є одним із наслідків прийняття Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Згадана Конвенція ще відома під назвою «Європейська конвенція з прав людини». Це міжнародний договір регіонального рівня, який мають право підписувати держави-члени Ради Європи. Україна підписала Конвенцію 9 листопада 1995 року, а Верховна Рада України ратифікувала її 11 вересня 1997 року.

Відповідно до Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України[1, ст.9]. Таким чином, Європейська конвенція з прав людини є частиною українського законодавства, на яку можна і навіть потрібно посилались у відповідних національних провадженнях.

Крім того, не можна не зазначити про існування Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» №3477-IV від 23 лютого 2006 року[2], прийняття якого ще сильніше підкреслило ставлення України до рішень, винесених ЄСПЛ.

Основними керівними документами ЄСПЛ є Конвенція та Протоколи до неї, а також Регламент Суду. Окрім того, Суд розробив окремі практичні рекомендації щодо процедури подачі скарги до суду, клопотань про надання заяві статусу анонімної, процедури подання письмових зауважень сторін та деякі інші.

ЄСПЛ розглядає два види звернень: індивідуальні заяви(від приватних осіб) та міждержавні заяви(держава-учасниця подає проти іншої держави-учасниці Конвенції заяву(як приклад, Україна неодноразово зверталась до Суду із заявою про порушення Російською Федерацією прав людини на тимчасово окупованих українських територіях)).

В рамках досліджуваної теми головний інтерес становить право звертатись до Суду з індивідуальними заявами, яке передбачено статтею 34 Конвенції[3], відповідно до якої будь-яка особа, неурядова організація, група осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін(тобто держав-підписантів Конвенції) порушення прав, викладених у Конвенції або

Протоколах до неї, мають право подавати заяви до ЄСПЛ. А Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права.

Отже, індивідуальна зава – це право не тільки фізичних, а і юридичних осіб. Крім того, заявнику не обов'язково бути громадянином однієї з держав, які ратифікували Конвенцію, проте порушення прав, на яке скаржиться заявник має бути вчинене однією з таких держав у межах їх «юрисдикції», що, зазвичай, означає в межах її території.

Але помилковою є думка про те, що будь-яка особа, вважаючи, що її права порушені, може безперешкодно звернутись до ЄСПЛ і така заява обов'язково буде ним розглянута. Подібна ситуація призвела б до значного навантаження на Суд, наявності великої кількості безпідставних звернень і негативно вплинула б на тривалість розгляду дійсно прийнятних заяв.

Тому з метою запобігти цьому, Конвенцією встановлено умови прийнятності, тобто вимоги, які ставляться перед заявником, щоб його заява була прийнята до розгляду [3, ст.35].

Першою з таких вимог є використання скаржником всіх можливих національних засобів правового захисту. Інакше кажучи, особи, які скаржаться на порушення свої прав, повинні спочатку звернутись з цими скаргами до судів відповідної держави всіх рівнів юрисдикції. Таким чином, держава отримує змогу виправити стверджуване порушення на національному рівні. Максимальний строк звернення до ЄСПЛ після винесення остаточного рішення на національному рівні становить 4 місяці. В Україні останньою судовою інстанцією, за загальним правилом, є Верховний Суд, який здійснює перегляд рішень судів першої та апеляційної інстанції у порядку касаційного провадження. Але самого лише використання національних засобів правового захисту недостатньо, необхідно також належним чином обґрунтувати свої вимоги, викласти суть порушень Конвенції та надати відповідні докази порушення. Проте, дослідивши наявну практику Суду, можна побачити, що за доведення заявником неможливості використання всіх можливих внутрішньодержавних способів захисту порушеного

права, Суд все-таки, як виняток, може прийняти таку заяву до розгляду. Це може мати місце, наприклад, за безпідставної відмови відповідних державних органів або надмірного затягування вирішення даного питання.

Однією з головних причин звернення українців до ЄСПЛ є надмірно тривалі строки розгляду справ українськими судами, не дивлячись на законодавчу вимогу дотримання розумних строків. Заявники, відповідно, посилаються на порушення Україною статті 6 Конвенції, яка гарантує право на справедливий суд в контексті дотримання розумних строків розгляду справи незалежним та безстороннім судом. Відомими справами за порушення згаданої статті Конвенції є справи «Світлана Науменко проти України» (заява № 41984/98) від 9 листопада 2004 року та «Меріт проти України» (заява № 66561/01) від 30 березня 2004 року. Зокрема, Світлана Науменко скаржилась на надмірну тривалість та справедливість розгляду справи щодо її права на отримання пенсії та соціальної допомоги як учасника ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. ЄСПЛ одноголосно визнав, що в даній ситуації мало місце порушення Україною першого параграфу статті 6 Конвенції і присудив виплату компенсації заявниці. У справі Меріт проти України» громадянин Ізраїлю, пан Меріт, скаржився на надмірну тривалість розгляду кримінальної справи щодо нього, яка тривала на той момент уже 6 років. За результатами розгляду справи, ЄСПЛ також визнав, що мало місце порушення параграфу 1 статті 6 Конвенції, а також статті 13 Конвенції, яка передбачає право на ефективний засіб правового захисту.

Скарга може стосуватись виключно права чи прав, гарантованих Конвенцією, додатковими протоколами до неї, а також стосуватись заявника особисто й безпосередньо(юрисдикція Суду *ratione personae*). Саме заявник мав постраждати певним чином від рішення держави-учасниці Конвенції. Порушення, на яке скаржитесь заявник може стосуватись широкого кола питань: катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження чи покарання (стаття 3 Конвенції); законність ув'язнення, арешту чи тримання під вартою(стаття 5 Конвенції); нелегальне втручання державою у сферу приватного та сімейного життя(стаття 8 Конвенції) та ін.

Одними з найпоширеніших скарг , з якими українці звертаються до ЄСПЛ , є скарги на надмірну тривалість розгляду справ у судах; катування і нелюдські умови перебування у місцях тримання під вартою або виконання покарань; порушення права на справедливий судовий розгляд; порушення права на мирне володіння своїм майном тощо[4].

У справі «Ільченко проти України» (заява № 65400/16) від 09 квітня 2020 року , заявник стверджував порушення статті 3 Конвенції(забрана катування) у зв'язку з тим, що йому не надавалась належна медична допомога під час тримання під вартою. Суд оголосив заяву прийнятною, і постановив, що вона дійсно свідчить про порушення статті 3 Конвенції.

Порушення, на які вказує заявник, повинні мати місце виключно після ратифікації Конвенції. Також заява не може бути подана проти певної приватної особи, чи держави , яка не є учасницею Конвенції.

Суд не розглядає індивідуальних заяв , якщо вони :1)подані анонімно; 2)за своєю суттю є ідентичними до тих, що вже були розглянуті Судом чи були подані на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вони не містять нових фактів у справі[3, ст.35].

Судовий збір за подання заяви до Суду не сплачується , тобто розгляд справи здійснюється безкоштовно. Варто враховувати у підготовці заяви , що Суд не виконує функції національного суду та не має повноважень скасовувати або змінювати рішення національних судів чи безпосередньо втручатись в діяльність органу влади, дія або бездіяльність якого спричинила порушення. Однак Суд , розглянувши заяву, може вказати на порушення однієї чи декількох норм Конвенції та присудити справедливую сатисфакцію(відшкодування), а також вжиття державою порушницею заходів загального та індивідуального характеру , це можуть бути, наприклад: відновлення (наскільки це можливо) попереднього юридичного стану , який заявник мав до порушення Конвенції або внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування.

Можна зробити такий висновок, що можливість звернення до ЄСПЛ дає надію українським громадянам, які втратили віру в національне правосуддя , що

їх права будуть відновлені. І якщо порушення дійсно має місце і заявники належним чином дотримались всіх умов звернення до Суду, правильно обґрунтували свої вимоги, то Суд обов'язково винесе позитивне для них рішення.

Література

1. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 №3477-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 30, ст.260.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16) // Право України. – 2010. – № 10. – С. 215–233.

4. 95% скарг до ЄСПЛ від українців стосуються невиконання судових рішень. Радіо свобода : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/devianostopiat-vidsotkiv-skarg-do-yevrosudu-vid-ukrainsiv-stosuyutsia-nevykonannia-sudovyh-rishen/30962110.html> (дата звернення : 24.10.2022)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гриб А.М.

ТИМОШЕНКО ДАР'Я ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КОНВЕНЦІЇ РАДИ
ЄВРОПИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК І
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА БОРОТЬБУ ІЗ ЦИМИ ЯВИЩАМИ В
УКРАЇНІ**

Не зважаючи на те, що Україна була однією з держав, що брали участь в її підписанні Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, ратифікована Україною вона була лише 20 червня 2022 року, а чинності набула 1 листопада 2022 року. На сьогоднішній день Стамбульська Конвенція підписана 47 країнами, ратифікована – 36.

Норми, зазначені в Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, базуються, зокрема, на визначенні становища жінок як такого, що не є рівним до чоловічого; Конвенція визнає, що прояв насильства стосовно жінок є результатом історично нерівного розподілу прав між жінками та чоловіками, що і призводить до домінування останніх над першими, аж до дискримінації. Нерівність становища зумовлює існування таких соціальних механізмів, за яких жінка не має іншого виходу, окрім як зайняти підпорядковане положення і дозволити чоловікові зайняти панівне.

Одним зі способів, у який чоловіки акцентують своє вище положення, є найрізноманітніші види насилля. Це може знаходити свої прояви як в цивільному житті, так і в умовах збройних конфліктів (внутрішньодержавних та міжнародних). Водночас, визнаючи той факт, що жінки більш ймовірно можуть стати жертвами насильства, Конвенція також враховує і досвід чоловіків, які можуть стати жертвами насильства, хоча і з меншою вірогідністю, ніж жінки.

Основоположною метою Конвенції є подолання гендерної нерівності; викорінення насильства щодо жінок, як психологічного, так і фізичного; захист від насильства та допомога жертвам; боротьба зі стереотипами, що вибудувались в суспільстві навколо гендерних ролей.

Для досягнення поставленої Конвенцією мети, держави, що її ратифікують, мають криміналізувати фізичне, сексуальне та психологічне насильство, примусові дії стосовно жінок, такі як шлюб, аборт, стерилізація. Поряд з вищезазначеними пунктами, криміналізованим також має стати таке неочевидне для багатьох діяння, як сталкінг (англ. Stalking – переслідування).

Тож у чому полягала проблема ратифікації Конвенції? Зокрема, проти ратифікації Конвенції були релігійні інститути та деякі депутати Верховної Ради. Причиною цього стало поняття «гендеру», що на думку осіб, зазначених мною вище, шкодить традиційним цінностям, закладеним в нашому суспільстві. Це стало не лише причиною блокування ратифікації Конвенції, а також призвело до появи петицій, щодо її денонсації.

Насправді ж поняття «гендер» відсилає нас до певної соціально очікуваної поведінки, себто, якщо термін «стать» вказує нам на біологічні властивості людини, то «гендер» є визначальним лише для визначення соціальної ролі особи. В Конвенції даний термін вказаний в контексті існуючої тенденції вішати «ярлики», засновуючись на біологічній складовій особи. А також має місце думка про гендерно упереджене насильство

Тому, вочевидь, говорити про деструкцію цінностей, притаманних українського суспільству не є доречним, оскільки Конвенція закріплює верховенство прав людини, що є основоположним принципом цивілізованого суспільства; захищає вразливі категорії осіб від можливих посягань на їхні права та свободу; встановлює обов'язок держави криміналізувати будь-які прояви дискримінації і насильства стосовно жінок; а також відкриває перспективи для розвитку національного законодавства в сфері захисту прав жінок.

Література

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, 2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення 05.11.2022)

2. Релігійні діячі переконують у недоцільності ратифікації Стамбульської конвенції. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/events/uccro-against-ratification-of-istanbul-convention> (дата звернення 05.11.2022)

3. Аніщук Н. В. Виникнення та сутність феномена гендерного насильства: історико-правовий екскурс. Форум права. 2008. №1. С. 18-22.

ШЕВЧЕНКО ЄЛИЗАВЕТА ДМИТРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Становлення України як демократичної, соціально-орієнтованої держави, входження її до міжнародного та європейського співтовариства висувають вимогу запровадження рівності чоловіків і жінок у політичній, соціальній та економічній сферах. Цей фактор розглядається світовим співтовариством як виразний показник стійкості демократії та зрілості суспільства. То ж вивчення світового досвіду запровадження гендерного паритету та практики втілення його в життя в нашій державі є досить актуальним.

В останні роки питанням гендеру, реалізації різних аспектів гендерної політики почала приділятися значна увага як із боку науковців, так і практиків. У вивчення досвіду проведення гендерної політики зробили свій внесок О.Ю. Вілкова, І.М. Грабовська, Л.О. Смоляр, В.М. Талько, О.Б. Ярош та інші. Незважаючи на наявність значної кількості робіт з гендерної проблематики, проблеми гендерного паритету є дискусійними і недостатньо висвітленими в науковій літературі.

Ухваливши 7 березня 2018 року нову Стратегію з гендерної рівності 2018 - 2023, Комітет Міністрів Ради Європи акцентував увагу на тому, що гендерна рівність передбачає рівні права жінок і чоловіків, дівчат і хлопчиків, а також однакову видимість, повноваження, відповідальність та участь у всіх сферах громадського та приватного життя. Це також має на увазі рівний доступ і розподіл ресурсів між жінками і чоловіками. Гендерна рівність не суто жіноча проблема, вона повинна торкатись як чоловіків, так і жінок. Рівність між жінками і чоловіками розглядається як рівність прав людини, передумова й показник сталого розвитку, орієнтованого на людей [1].

Слушно зауважує М. Крочук, що сьогодні гендерна рівність є фундаментальною цінністю третього тисячоліття на рівні зі свободою, справедливістю, толерантністю. Хоча ця думка висловлена ще у 2011 році, вона й досі залишається актуальною [2, с. 253].

Основу міжнародно-правового механізму захисту прав жінок закладено у статті 1 Статуту ООН, яка покладає на держави обов'язок поважати усіх людей незалежно від статі. Органами системи ООН прийнятий ряд міжнародно-правових документів, що стосуються конкретних прав жінок. До числа цих актів відносяться: Загальна декларація прав людини 1948 року; Конвенція про політичні права жінок 1952 року; Конвенція про громадянство одруженої жінки 1957 року; Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року (CEDAW); Пекінська Платформа Дій та Пекінська декларація 1995 року; Декларація тисячоліття ООН 2000 року; Цілі сталого розвитку 2016–2030 тощо.

Серед цих міжнародних документів ключову увагу слід звернути на Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року (CEDAW) – міжнародний договір, прийнятий у 1979 році Генеральною Асамблеєю ООН. Описується як міжнародний «білль про права» для жінок. Договір укладений 3 вересня 1981 року і ратифікований 189 державами. Україна підписала Конвенцію 17 липня 1980 року, ратифікувала її 19 грудня 1980 року. Конвенція стала першим імперативним міжнародним документом та включає не лише прохання-рекомендації, але цілий ряд зобов'язань держав щодо забезпечення та охорони рівних із чоловіками прав жінок у сфері освіти, праці, здоров'я, сім'ї, вибору громадянства тощо.

Крім того, слід звернути увагу на зв'язок Конвенції з Резолюціями Ради безпеки ООН №№ 1325 і 1820. Резолюція 1325 – це міжнародний закон, одноголосно прийнятий Радою Безпеки ООН, який наказує державам-членкиням ООН залучати жінок у всі аспекти побудови миру, у тому числі забезпечення участі жінок на всіх рівнях прийняття рішень з питань миру і безпеки. Важливість цього документа посилюється в ситуації воєнної агресії російської федерації та тимчасової окупації частини території України.

Резолюція 1820 пов'язує воєнне сексуальне насильство в якості тактики ведення війни з підтриманням міжнародного миру і безпеки. Вона вимагає всеосяжного рапортування Генерального секретаря ООН про реалізацію та стратегії, спрямовані на поліпшення інформаційного потоку в Раді Безпеки, і прийняття конкретних заходів з захисту і запобіжних заходів для викорінення сексуального насильства.

Зазначені всі три міжнародних договори доповнюють один одного і набагато більш ефективні щодо прав людини для жінок, якщо використовуються разом.

Слід також згадати про факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок, що є додатковою до Конвенції угодою, яка дозволяє країнам-учасницям визнати компетенцію Комітету з ліквідації дискримінації жінок щодо розслідування скарг приватних осіб. У відповідності зі статтею 18 Конвенції, держави повинні представити Комітету звіти про прогрес у впровадженні Конвенції в рамках своєї держави.

Новий етап міжнародної діяльності з питань розвитку стандартів гендерної рівності розпочався з проведення четвертої всесвітньої конференції зі становища жінок, яка пройшла в Пекіні з 4 по 15 вересня 1995 року. Це були найбільші збори представників урядів і неурядових організацій, на яких були присутні 17 тис. делегатів, включаючи представників з 189 країн. Пекінська Платформа дій підтвердила, що права жінок і дівчат є складовою та невід'ємною частиною загальних прав людини і запропонувала низку конкретних заходів із забезпечення дотримання цих прав. На конференції були прийняті фундаментальні історичні документи – Декларація і Платформа дій, в яких чітко викладена стратегічна програма утвердження гендерної рівності [3, с. 20].

Після прийняття Декларації тисячоліття у 2000 році на Саміті тисячоліття гендерна проблематика була внесена до Цілей розвитку тисячоліття ООН. Декларації тисячоліття – це вісім міжнародних цілей розвитку, яких 193 держави-учасниці ООН і, щонайменше, 23 міжнародних організації домовилися досягти до 2015 року. Цілі включали в себе скорочення масштабів крайньої бідності,

зниження дитячої смертності, боротьбу з епідемічними захворюваннями, такими, як СНІД, а також розширення всесвітнього співробітництва з метою розвитку.

Для України найбільш повне втілення це знайшло в цілі № 3 «забезпечення гендерної рівності», цілі № 4 «зменшення дитячої смертності», цілі № 5 «поліпшення здоров'я матерів». Система ООН мобілізувала всі сили для досягнення цих цілей.

Офіційний документ (Резолюція) Генеральної Асамблеї ООН зветься «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» та оголошує новий план дій, орієнтований на виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку. Порядок денний для сталого розвитку – 2030 визнає, що права людини відіграють ключову роль у розвитку, а гендерна рівність є необхідною умовою досягнення Цілей сталого розвитку, які особливу увагу зосереджують на вирішені проблеми нерівності та дискримінації за принципом «нікого не залишити осторонь» та «досягати першими тих, хто лишається поза увагою».

Варто звернути увагу і на конвенції Міжнародної організації праці, які спрямовані на просування гендерної рівності у сфері праці, формують основу для всієї діяльності МОП у цій сфері (Конвенція № 100 «Про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності» 1951 року; Конвенція № 103 «Про охорону материнства» (переглянута в 1952 році) та ін.).

Принцип рівності чоловіків і жінок також було закріплено в Хартії основних прав Європейського Союзу, зокрема у статті 21, яка забороняє дискримінацію будь-якого роду, зокрема, за ознакою статі та статті 23, яка гарантує забезпечення рівності між чоловіками та жінками в усіх галузях, у т.ч. в галузі працевлаштування, роботи та винагороди за працю.

Втілення в життя принципів гендерної рівності було підсилено створенням у 2006 році Європейського інституту з питань гендерної рівності, метою діяльності якого є інтегрування принципів рівності в політику ЄС та країн-членів, подолання дискримінації за статевою ознакою, сприяння підвищенню обізнаності громадян з питань гендерної рівності.

3. На шляху гендерної рівності: *методично-бібліографічні матеріали* / підг. О.Рижаєва. Чернігів: ОУНБ ім. В.Г. Короленка, 2010. С. 22.

4. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. Київ : *Міжнародний центр перспективних досліджень*, 2015. С. 44.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гриб Г.М.

МІЖНАРОДНЕ МОРСЬКЕ ПРАВО

ВЯЗОВЦЕВ ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТБІ З ТЕРОРИЗМОМ
НА МОРІ**

Факт того, що тероризм створює загрозу для світової спільноти у цілому є аксіомою, і міжнародне співтовариство через систему ООН та інших міжнародних міжурядових організацій роками напрацьовує міжнародно-правові акти спеціального антитерористичного спрямування. Втім і досі офіційно не сформовано і не закріплено навіть таку базову категорію як «тероризм». Це спричинено, поперед усе, багатоаспектністю та політизованістю цього злочину; він може набувати різних форм (державний, міжнародний, релігійний, соціальний, сепаратизм тощо). Морський тероризм є однією з багатьох його форм. Випадки тероризму на морі за останні двадцять років значно почастишали, що спричинено насамперед негативними наслідками глобалізації та стрімким розвитком інформаційних технологій у сучасному суспільстві. Тож, загроза морського тероризму регулярно з'являється на порядку денному як державних, так і міжнародних (регіональних та універсальних) структур і зберігає свою гостроту та актуальність.

Відсутність визначення тероризму спричиняє і відсутність закріпленого офіційного поняття «морський тероризм». Проте у системі міжнародної правотворчості наявний документ, який регулює це питання. Йдеться про Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки судноплавства 1988 року. Хоч дана Конвенція і не оперує таким поняттям у

загальному плані, проте вона містить перелік конкретних діянь, що визнаються «міжнародним тероризмом».

Згідно з п. 1 ст. 3 цієї Конвенції, морський тероризм передбачає наступні склади злочинів: 1) захоплення судна та здійснення контролю над ним шляхом насильства чи погрозою вчинення насильницьких дій, або шляхом вчинення будь-якої іншою форми залякування; 2) вчинення акту насильства щодо осіб, які перебувають на борту судна, якщо це загрожує безпеці плавання цього судна; 3) руйнація судна або нанесення судну будь-яких пошкоджень, які можуть спричинити загрозу для безпеки плавання цього судна; 4) розміщення або вчинення дій з метою розміщення речовин та будь-яких об'єктів, що можуть знищити судно або спричинити пошкодження, які становитимуть загрозу для безпеки плавання даного судна; 5) руйнування морського навігаційного обладнання або завдання йому серйозних пошкоджень, або ж створення перешкод для його експлуатації, якщо такі діяння становлять загрозу для безпеки плавання цього судна; 6) повідомлення завідомо неправдивих відомостей, з метою створення загрози для безпеки плавання судна; 7) поранення чи вбивство будь-якої особи, з метою вчинення будь-якого з вищезазначених діянь [3].

О.Т. Ніколаєв та Є.Ф. Бахчеван критикують наведені положення, вказуючи на те, що цей перелік діянь, які потенційно можуть утворювати склад злочину морського тероризму, є неповним, у той час як у Конвенції не передбачено положення, в якому йшлося б про те, що такий перелік не є вичерпним, що значно звужує сферу її застосування [1, с. 273].

Попри недоліки та виходячи з положень Конвенції, можна спробувати надати визначення морському тероризму. На нашу думку, морський тероризм – це протиправні діяння на морі, які спрямовані на завдання шкоди судну або на його повне знищення, а також проти його частин, вантажу та інших об'єктів та осіб, що знаходяться на даному судні, та супроводжуються насильством чи погрозою насильства, або іншою формою залякування.

Велику увагу як у доктрині та теорії міжнародного морського та кримінального права, так і в практиці міжнародних установ, приділяється і

злочину піратства. Хоч деякі науковці і вважають піратство тотожним морському тероризму, на нашу думку, їх необхідно розмежовувати. Це зумовлено тим, що тероризм як явище передбачає переслідування політичних цілей насильницькими методами, у той час як пірати мають на меті виключно матеріальне задоволення власних інтересів. Дійсно, грань між піратством і морським тероризмом у сучасних умовах є дещо розмитою, адже у діяннях піратів помітно починають використовуватись терористичні методи (взяття заручників, застосування насильства та погроза ним, залякування).

Правовою основою для співробітництва держав у сфері протидії піратству слугує основоположний документ міжнародного морського права – Конвенція ООН з морського права 1982 року. Згідно зі ст. 101 цієї Конвенції, піратством є будь-яка з наведених нижче дій: а) будь-який неправомірний акт насильства, затримання або будь-яке пограбування, що вчиняється в особистих цілях екіпажем або пасажирями якогось приватного судна або приватного літального апарату та направлений: у відкритому морі проти іншого судна або літального апарату або проти осіб або майна, що знаходиться на їхньому борту; ii) проти будь-якого судна або літального апарату, осіб або майна в місці поза юрисдикцією будь-якої держави; б) будь-який акт добровільної участі у використанні будь-якого судна або літального апарату, учинений зі знаннями обставин, через які судно або літальний апарат є піратським судном або літальним апаратом; с) будь-яке діяння, яке є підбурюванням або свідомим сприянням учиненню дії, передбаченої у підпункті «а» або «б» [2]. Таким чином, хоча піратство і морський тероризм мають доволі схожі ознаки складу злочину, мета здійснення таких неправомірних діянь є різною.

Враховуючи те, що морський тероризм створює загрозу не лише для торговельного мореплавства, а і для інтересів міжнародної спільноти у цілому, а також для світового миру, провідна роль у боротьбі з цим явищем покладена на ООН як єдину універсальну міждержавну організацію.

ООН всезагально засуджує тероризм, слугуючи міжнародним форумом для держав, які можуть висловити своє ставлення до морського тероризму, а також

обмінюватися необхідним досвідом для боротьби з ним, а також домовлятися про підписання необхідних угод, спрямованих на боротьбу з явищем морського тероризму, включно з його фінансуванням. В рамках ООН діє ряд установ, які у рамках своїх повноважень можуть здійснювати дослідження умов, які сприяють розповсюдженню будь-яких форм терористичних явищ.

Рада Безпеки ООН як одна з основних інституцій ООН має також свою роль, адже саме вона може покласти на держав-учасниць обов'язки, які підбурюватимуть останніх до вчинення дій, спрямованих на боротьбу з морським тероризмом. РБ ООН також створює спеціалізовані комісії для розслідування таких злочинів.

Отже, попри свою актуальність і увагу з боку світового співтовариства, сучасний механізм протидії морського тероризму потребує удосконалення на міжнародно-правовому рівні. Зокрема, має бути нарешті розроблені визначення поняття «тероризм» та «морський тероризм», а також винайдено дієві засоби боротьби з цими явищами та превентивні засоби забезпечення безпеки мореплавства.

Література

1. Ніколаєв О., Бахчеван Є. Співвідношення понять тероризму на морі та піратства. *Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats*, 2021. № 1. С. 271-275.

2. Конвенція ООН з морського права, 1982. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0005WDC64C> (дата звернення: 03.11.2022).

3. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства, 1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_220#o1 (дата звернення: 03.11.2022).

Науковий керівник д.ю.н., професор Аверочкина Т.В.

БОЯНОВА АНАСТАСІЯ МИХАЙЛІВНА

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ І ЗБЕРЕЖЕННЯ МОРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Проблема збереження природного середовища в даний час є однією з найактуальніших проблем, що стоять перед людством. Важливою частиною загальної проблеми охорони навколишнього середовища від забруднення є проблема боротьби із забрудненням Світового океану. Хронічне забруднення морського середовища може призвести до порушення екологічної рівноваги усієї планети.

Захист і збереження морського середовища набувають сьогодні особливого значення і є однією з найважливіших проблем глобального характеру, які стоять перед людством. Наслідки науково-технічної революції, активна діяльність людини, забруднення навколишнього середовища разом з виснаженням природних ресурсів та інші супутні чинники через два-три покоління можуть зрештою призвести до загибелі цивілізації.

Світовий океан виступає як основний компонент біосфери Землі. Це своєрідні «легені» нашої планети, від освоєння яких великою мірою залежить майбутнє людства. Це величезний водний резервуар, що є «поглиначем» вуглекислоти та «виробником» кисню [2, с.151].

У світлі все більш інтенсивного використання державами просторів Світового океану можна стверджувати, що проблема захисту морського середовища належить до нових викликів і загроз у міжнародному морському праві. Підвищена увага світової спільноти до цієї міжнародно-правової проблеми зумовлена насамперед тим, що Світовий океан є цілісною системою, яка впливає безпосередньо на клімат усієї планети, рослинний та тваринний світ, а також на процеси життєдіяльності людини.

У свою чергу людина активно впливає на екологічний стан морського середовища. На жаль, науково-технічна революція та інтенсифікація

міжнародного судноплавства призвели до появи гострих проблем із яскраво вираженим глобальним характером, пов'язаних насамперед із забрудненням Світового океану. Наслідки великих екологічних катастроф у новітній історії міжнародного судноплавства особливо наочно демонструють зростання тиску на морське середовище. Викликають стурбованість різні прояви цієї міжнародно-правової проблеми: від порушення збалансованості всієї екосистеми Світового океану, у тому числі погіршення морського біологічного розмаїття та скорочення рибних запасів, до використання «зручних» прапорів на судах, щоб ухилитися від дотримання заходів щодо охорони навколишнього середовища.

Таким чином, всі блага, які приносить Світовий океан людству, одночасно тягнуть його забруднення. В даний час це забруднення досягло такого ступеня, що в багатьох районах Світового океану настала межа можливості самоочищення його вод і людство поставлено перед необхідністю термінової ліквідації завданих збитків, відновлення порушеної рівноваги та запобігання її порушенням у майбутньому. «Ігнорувати океан, – писав Тур Хейєрдал, – отже, ігнорувати дві третини нашої планети. Знищити океан – значить вбити нашу планету» [4, с.154].

У науковому та практичному підході до вирішення проблеми освоєння Світового океану все більшого значення набуває міжнародно-правовий аспект, тобто об'єктивна необхідність удосконалення правового регулювання морських міждержавних відносин, удосконалення правового режиму морів та океанів.

Вирішити проблему оздоровлення Світового океану, його збереження та раціонального використання його ресурсів, пов'язану з виживанням людства, на основі старого мислення, що виходило із концепції «невичерпності ресурсів Океану», його «самоочищення», Океану як «поля для вільного полювання», «Океан все витримає», сьогодні вже неможливо [3, с. 26].

Основні положення міжнародно-правового режиму захисту та збереження морського середовища втілені в Конвенції ООН з морського права [1], в якій поряд з основними принципами сформульовані деякі конкретні норми, що стосуються запобігання, скорочення та збереження під контролем забруднення морського середовища.

Найбільш ґрунтовна дискусія з цієї проблеми відбулася на другій сесії ІІІ Конференції ООН з морського права в Каракасі (1974 р.) у зв'язку з розробкою та виробленням основних положень Конвенції ООН з морського права.

Завдання Конференції ООН з морського права у сфері збереження морського середовища полягало в розробці специфічних положень технічного характеру боротьби з різними видами забруднення морського середовища, а скоріше всього у формулюванні міжнародно-правових принципів, що визначають права та обов'язки держав, які використовують морські простори, та прибережних держав, які могли б постраждати від забруднення.

Регулювання різних видів морської діяльності обов'язково має враховувати екологічні аспекти та їх можливі наслідки для морського середовища.

Що стосується України, то у своїй екологічній політиці наша держава виходить із необхідності забезпечення загальної безпеки та розвитку міжнародного природоохоронного співробітництва в інтересах сьогодення та майбутніх поколінь.

Література

1. Конвенція ООН з морського права: Конвенцію ратифіковано Законом № 728-XIV від 03.06.99, ВВР, 1999, № 31, ст.254. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00O5WDC64C> (дата звернення 29.10.2022.)

2. Боднар А. Міжнародно-правове регулювання протидії забрудненню морів: сучасний стан та перспективи розвитку. Підприємництво, господарство і право. 12/2019. С.150-153. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/29.pdf>

3. Миронюк А. І. Міжнародно-правова охорона морського середовища. Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 7–8 квітня 2017 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 26-29.

4. Ярова А.О. Міжнародно-правовий захист щодо механізму запобігання забрудненню морського середовища. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. Вип. 39 (2). С. 150–155.

БРИЧКА СОФІЯ ФЕДОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

**СТАН ПІРАТСТВА У ПІВДЕННО-СХІДНІЙ АЗІЇ ТА
ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ**

Однією з важливих проблем сучасності є морське піратство. Для багатьох людей піратство є чимось застарілим і асоціюється з книгами та фільмами, тому вони не йому надають належної уваги. Проте у наш час це є великою проблемою, що порушує міжнародну безпеку та загрожує стабільному судноплавству. Піратство відоме ще зі стародавніх часів, а сьогодні, спираючись та будучи частиною організованої злочинності, і незважаючи на зусилля світової спільноти з його подолання, все ще зберігається у деяких регіонах, переважно поряд з великими морськими торговельними шляхам.

Відомо, що останніми роками проблема сомалійського піратства, актуальна упродовж 2000-х – 2010-х років, практично вирішена, тоді як регіон Південно-Східної Азії, для багатьох держав якого морські простори становлять основний ресурс економічного розвитку, все частіше набуває характеристик особливої піратонебезпечності. Забезпечення морської безпеки знаходиться на першому плані політичних проблем Південно-Східної Азії [4, с. 63]. Небезпека для судноплавства у Малаккській та Сінгапурській протоках, а також в акваторії Південно-Китайського моря здатні порушити нестабільний баланс сил у регіоні,

вони чинять вагомий вплив на безпеку потужних логістичних ланцюгів, а, отже, і на динаміку світових економічних процесів.

Піратство у цьому регіоні є об'єктом підвищеної уваги як з боку національних урядів, так і міжнародної спільноти. Значимість проблеми зумовлена не лише економічною шкодою, завданою піратськими рейдами, а й підвищеною небезпекою вчинення терористичних актів на судах, у портах, у судноплавних протоках. Важливість цього регіону для міжнародної спільноти полягає у тому, що Малаккська протока являє собою надзвичайно важливу транспортну артерію світу. Саме цією протокою надходить майже уся нафта до Китаю та Японії. У даний час це одна з найнавантажениших проток, тому забезпечення її безпеки є важливою проблемою та зоною підвищеної відповідальності припротокових держав.

Зростання піратства з 2010 року пов'язується не лише зі зростанням світової економіки та кількості суден, які потенційно можуть бути жертвами розбійних інцидентів. Причинами стало те, що воно набуло організованості, стало більш технічно обладнаним, перетворилося на нелегальний бізнес, зв'язки з злочинними синдикатами стали тіснішими, перетворюючись на транснаціональні корпорації [5, с. 76]. Багато злочинних синдикатів у ПСА працюють на місцевих олігархів і навіть на вищих державних чиновників [5, с. 77].

Досить велика частка морських розбійних нападів відбувається у водах поблизу Індонезійського архіпелагу. Піратські бази розташовуються на островах Бінтан, Белаканг Паданг, Батам [1]. Небезпека піратства більшою мірою полягає не у збитках, яке воно приносить, а у кількості жертв, від їхніх дій постраждало 3674 людини лише за 2015 рік, і атаки з кожним роком стають усе більш жорстокими та агресивними. Навіть незначні порушення у роботі морських торговельних шляхів можуть мати глобальні економічні наслідки, підняти суми страхових премій, запровадити додаткові витрати на забезпечення безпеки, у гіршому випадку можуть призвести до дорогої зміни маршруту. Зростання кількості піратських інцидентів у Південно-Східній Азії викликає проблему протидії цьому явищу та боротьби з ним не лише силами місцевих держав,

актуальним є питання багатосторонньої співпраці із залученням позарегіональних акторів.

Держави Південно-Східної Азії відмовилися від міжнародної підтримки у протидії піратству, вирішивши покластися на власні сили. Це пов'язано з тим, що для цих країн присутність інших держав у їхніх територіальних водах та поряд з ними має делікатний характер. Держави ПСА дотримуються непорушності державного контролю над власними територіальними морями та негативно сприймають можливість розширення міжнародної присутності іноземних військових патрулів, а також обмін розвідувальною інформацією не лише з представниками нерегіональних структур, а й навіть одна з одною. Тому хоча ця проблема і стала міжнародною, ефективність її вирішення залежить від країн, які безпосереднє знаходяться у цьому регіоні.

З 1970-х років Індонезія, Малайзія і Сінгапур об'єдналися для боротьби з піратством. Вони створили трьохсторонній механізм для обговорення питань, що стосуються безпеки у водах Сінгапурської та Малаккської протоки. У 1990-х роках регіональною відповіддю на збільшення нападів у прибережних водах стала сумісна ініціатива про запобігання морського розбою.

Морські держави Південно-Східної Азії мають служби берегової охорони і морської поліції, до повноважень яких віднесено боротьбу з піратством. Після збільшення кількості розбійних нападів країни ПСА посилили заходи безпеки. Прагнучи активізувати взаємодію між структурами, що займаються морською безпекою, малайзійський уряд сформував Агентство морського реагування (AMR) [2], що здійснює розвідувальні, оперативні, захисні та наглядові функції. Сінгапурські ВМС створили супровідні групи безпеки для захисту суден від нападів морських розбійників та терористів.

Найбільш поширеним способом боротьби з піратством з боку держав ПСА є спільне патрулювання шляхів морських сполучень з метою забезпечення морських ліній комунікації.

До країн, що мають значну заінтересованість у механізмі протидії піратству належить Китай та Японія. Вони залежать від поставок вуглеводнів через

судноплавні шляхи морської акваторії ПСА. У 2000 р. у Токіо відбулася Конференція щодо протидії викликам піратства в Азії, за результатом якої наступного року на Саміті АСЕАН+3 прем'єр-міністр Японії запропонував створити міжнародну організацію, в рамках якої можна було б ефективно реалізувати спільні зусилля в районах Азін, що страждають від піратських атак [3, с. 59]. Ініціатива японського прем'єра призвела до підписання в 2004 р. міжурядової угоди про Регіональне співробітництво по боротьбі з піратством і збройним розбоєм проти суден в Азії. Усі механізми запобігання піратства зменшили кількість нападів, проте не вирішили проблему повністю.

На підставі проведеного дослідження, вважається, що найкращим вирішенням проблеми піратства буде стабільне морське партнерство у сфері безпеки як результат взаємодії між регіональними та міжнародними інститутами. Потрібно відзначити, що проблема піратства не є новою, вона бере початок з давніх часів, проте навіть зараз вона не втратила своєї актуальності. Регіон Південно-Східної Азії зараз знаходиться у центрі уваги міжнародної спільноти через підвищений рівень піратства. Проте держави через свої політичні проблеми відмовилися від допомоги позарегіональних інститутів і вирішили об'єднатися для подолання цієї проблеми.

Література

1. Hribernik M. Southeast Asia's Piracy Headache. *The Diplomat*. February 15, 2015. URL: <http://thediplomat.com/2015/02/southeast-asias-piracy-headache/>
2. Von Hoesslin K. The Economies of piracy in South East Asia. The Global Initiative against Transnational Organised Crime. Geneva. May 2016. 36 p.
3. Бредфорд О.Ф. Зростаючі перспективи співпраці у сфері морської безпеки в Південно-Східній Азії. *Огляд військово-морського коледжу*. 2005. Вип. 58. № 3. С. 63-86
4. Варфоломєєв А.А. Сучасне морське піратство та чинне міжнародне право. *Міжнародне життя*. 2015. №. 4. С. 150-162.

5. Єфімова Л.М. Морське піратство в Південно-Східній Азії 2005 р. *Південно-Східна Азія: актуальні проблеми розвитку*. 2006. № 9. С. 60-79.

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри Аверочкина Т.В.

НЕДОСПАСОВА ДІАНА ВАСИЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО- ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ МОРЕПЛАВСТВА

Майже всі світові галузі значною мірою залежать від морського судноплавства. Колишній Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй Пан Гі Мун одного разу заявив: «Морський транспорт є основою світової торгівлі та світової економіки». Морські перевезення також вважаються одним із найбезпечніших та екологічно чистих способів перевезення вантажів. Через неосязність океанів безпека завжди була основою судноплавної галузі. Торговельне мореплавство має міжнародний характер, тому не може регламентуватися лише нормами національного права. Таким чином, мореплавство було однією з перших галузей, які впровадили комплексні міжнародні стандарти безпеки.

За багатовікову історію мореплавства сталося численно аварій у водах Світового океану, що спричинили величезні людські, а також матеріальні втрати, особливо це стосується великих пасажирських суден, таких як «Тітанік», «Естонія». Не зважаючи на зусилля людства, розвиток науки і техніки, в ХХІ столітті статистика не змінюється. За свідченням популярного журналу «Судноплавство» щорічно гинуть 200-250 суден тільки транспортного флоту без врахування промислових.

Світова практика показує, що найефективнішим засобом забезпечення безпеки мореплавства є чітка юридична регламентація питань, насамперед:

навігаційні правила забезпечення безпеки судноплавства, технічні правила та експлуатаційні правила. Початком процесу формування міжнародно-правової системи забезпечення безпеки мореплавства слід вважати Міжнародну конвенцію з охорони людського життя на морі, прийнята 20 січня 1914 р. на Лондонській міжнародній конференції. Конвенція так і не набула чинності, але вона визначила шлях для формування міжнародно-правових засобів із забезпечення безпеки мореплавства. [1, с. 171]

Так, у 1958 р. була прийнята Конвенція про відкрите море, яка встановлює, що кожна держава зобов'язана вживати необхідних заходів для забезпечення безпеки в морі суден, що плавають під її прапором, зокрема це стосується конструкції та оснащення суден, підтримання зв'язку, попередження зіткнення. Надалі ці положення одержали закріплення в Конвенції ООН з морського права 1982 року [2].

Міжнародна конвенція з пошуку та рятування на морі 1979 року передбачається, що держави забезпечують вжиття необхідних заходів у справі забезпечення належного пошуку та рятування людей, що терплять біду на морі та біля їхніх берегів. В Конвенції встановлюються вимоги до інформації про порядок проведення пошуково-рятувальних операцій, оперативних планів та інструкцій[3].

Також з метою забезпечення безпеки мореплавства виникає необхідність ретельно розслідувати кожную аварійну морську подію, для того, щоб висновки такого розслідування сприяли запобіганню допущенню майбутніх помилок. Так, конвенція СОЛАС 74/78 є головною міжнародною угодою, яка встановила вимоги щодо конструкції та обладнання судна. Згідно з вимогами конвенції судно має бути обладнане відповідними навігаційними приборами та засобами зв'язку, які мають знаходитись у робочому стані;

плоти та шлюпки повинні бути готові для використання. Спеціальна увага приділяється суднам з ядерними енергетичними приладами.

Згідно з нормами міжнародного права забезпечення норм і стандартів безпеки на суднах залежить від держави порту. Для уникнення порушень перевантаження судна понад встановленої норми, нанесення шкоди вантажу та

судну було прийнято Міжнародну конвенцію про вантажну марку 1966 р., яка передбачає нанесення на борту судна вантажної марки після відповідного огляду. Положення цієї конвенції вимагають від портів здійснювати контроль за судами для встановлення факту наявності на судні Свідоцтва про вантажну марку [4].

Найважливішим етапом у розвитку міжнародно-правової системи забезпечення безпеки мореплавства стала Міжнародна Конвенція ПДМНВ 78/95. Конвенція закріпила відповідні правила, які дозволяють прибережній державі здійснити контроль щодо компетентності екіпажу суден в разі виникнення певних сумнівів, або затримати вихід судна, яке не відповідає вимогам безпеки мореплавства і безпеки навколишнього середовища. Значна роль в міжнародній стандартизації проведення контролю в портах належить Міжнародній морській організації. Саме в рамках цієї організації прийняті відповідні документи, спрямовані на забезпечення ефективного контролю з боку держав порту, наприклад, Порядок проведення контролю за виконанням експлуатаційних вимог стосовно безпеки суден та запобігання забруднення [5].

В морських портах України функції та повноваження по здійсненню державного нагляду та контролю за безпекою мореплавства у морському порту, на підходах до нього та в суміжних акваторіях покладається на капітана морського порту. Згідно з Положенням про капітана морського порту та службу капітана морського порту до переліку функцій капітана належить:

- державний нагляд за дотриманням законодавства і правил мореплавства, а також міжнародних договорів України;
- облік та розслідування аварійних морських подій;
- нагляд за дотримання вимог щодо порядку заходження суден у морський порт і виходу з морського порту [6].

Вагоме значення для безпеки мореплавства мають норми, які регулюють рух суден. У Конвенції 1982 р. прибережна держава має приймати закони та правила стосовно безпеки судноплавства та регулювання руху суден, захисту навігаційних приладів. Конвенція про Міжнародні правила запобігання зіткненню суден на

морі 1972 р. забезпечує безпеку мореплавства та встановлює правила руху суден за різних умов плавання.

Слід зазначити, що міжнародні конвенції встановлюють жорсткі правила та суворі вимоги в сфері безпеки мореплавства. Але, як свідчить практика, ці правила не завжди виконуються належним чином учасниками мореплавства, включаючи судновласників, капітанів та екіпажу. З метою уникнення такого становища в 1993 році Асамблеєю Міжнародної морської організації прийнято як резолюцію А.741 (18) Міжнародний кодекс з управління безпечною експлуатацією суден і попередження забруднення. Його було включено в якості доповнення до глави 9 Конвенції СОЛАС 74/78. Мета Кодексу полягала в забезпеченні безпеки на морі, запобігання загибелі людей та уникнення завдання навколишньому середовищу. Судноплавна компанія задля реалізації цілей Кодексу повинна задіяти та підтримати управління безпекою (СУБ), яка включає політику в галузі безпеки та захисту навколишнього середовища, процедури підготовки до аварійних ситуацій, інструкції та процедури для забезпечення безпечної експлуатації судна.

На основі вищезазначеного можна зробити висновок, що на сучасному рівні морська безпека прогресує у створенні високого рівня стандартів безпеки ЄС та прийнятті низки міжнародно-правових і національно-правових стандартів задля запобіганню морським аваріям та катастрофам. Було створено систему обміну морською інформацією SafeSeaNet, яка допомагає органам влади з'ясувати, які кроки необхідно вжити, щоб запобігти морській аварії.

Література

1. Кузнецов С.О., Т.В.Аверочкина. Морське право: підручн. Одеса: Фенікс, 2011. – 382с.
2. Конвенція про відкрите море від 29.04.1958 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140656__529180
3. Міжнародна конвенція про пошук і рятування на морі від 27.04.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_138#Text

4. Міжнародна конвенція про вантажну марку від 05.04.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_007#Text
5. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти від 07.07.1978 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text
6. Про затвердження Положення про капітана морського порту та службу капітана морського порту: наказ Міністерство Інфраструктури України від 17.11.2021 р. № 621. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-21#Text>
7. Конвенція про Міжнародні правила запобігання зіткненню суден на морі від 20.10.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_137#Text
8. Аверочкіна Т.В., Плачкова Т.М. Генеза міжнародно-правового регулювання забезпечення безпеки мореплавства *Lex Portus* №2.2016. С. 152 – 158
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г. М.

РОДРІГЕС ТОРРЕС ДІАНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРАВА В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

Першою формою економічних зв'язків між народами та країнами була торгівля. Вона й наразі залишається однією з найважливіших ніш світового взаємозв'язку. Зародження торгівлі відбулося в ті часи, коли племена обмінювали одні види продовольства на інші. В сучасному світі дана процедура видозмінилась, а сама торгівля різниться своїми видами та способами. Одним із таких видів є торговельне мореплавство.

Розвиток суднобудівництва, мореплавства, розширення морських шляхів зумовили збільшення кількості морських подорожей, особливе місце серед яких

займало торговельне мореплавство. Саме внаслідок розвитку мореплавства починають з'являтися перші морські кодекси.

Першим кодифікованим актом правового регулювання торговельного мореплавства прийнято вважати Закони царя Хаммурапі, які були видані Вавилонським царем ще у 1750 р. до н.е. Так, наприклад, у статті 237 було закріплено «Якщо людина найме корабельника і судно, і навантажить його хлібом, вовною, олією, фініками або яким би то не було вантажем, а цей корабельник буде недбалий і потопить судно або погубить те, що знаходиться на ньому, то мореплавець повинен відшкодувати судно, яке він потопив і все, що він знищив на ньому» [5]. Окрім цього, стаття 238 передбачала: «Якщо корабельник потопить судно, але підніме його з води, то він повинен віддати сріблом половину його покупної ціни» [5].

Такі витяги свідчать про те, що навіть на такому ранньому етапі були закріплені норми що регулюють судноплавство, в тому числі і торговельне. Також, аналіз зазначених норм вказує на зародження інституту відповідальності у міжнародному морському праві в Вавилоні.

Одним із найдавніших збірників, що зберігся до нашого часу є Право острова Родос. Починаючи з IV-го століття до н.е. Родос став розширювати свої торговельні зв'язки з Візантією і грецькими колоніями на узбережжі Чорного моря, оскільки мав вигідне географічне положення і економічне становище, перебуваючи на жвавих морських торговельних шляхах. Вигідне географічне розташування дозволило Родосу розширити коло партнерів з морської торгівлі: Єгипет, Греція, Сирія, Причорномор'я, Сицилія, Мала Азія. Таке розширення торговельних зв'язків об'єктивно обумовило появу збірника Право острову Родос, де законодавцем виступив сам Родос. Положення цього Збірника регулювали питання стосовно морського перевезення вантажів, їх збереження, перевантаження, прав, обов'язків і відповідальності сторін морського перевезення, включаючи посередників, а також визначення відповідальності сторін при аваріях [2, с. 21].

Таким чином, Родоське право регулювало зокрема приватно-правові відносини у морському праві. Деякі положення Родоського права перегукувались із Законами царя Хаммурапі, що свідчить про певне запозичення правових норм. З часом положення Права острова Родос були удосконалені та запозичені більшістю морських держав (в тому числі і Європи). Прикладом часткового запозичення норм Родоського права є кодекс «Базиліка», який регламентував відносини мореплавства (в тому числі і торговельного) між Візантією та іншими країнами.

Новаторством кодексу «Базиліка» було те, що судна, що виходять в море, повинні були бути певним чином оцінені в залежності від їх розмірів, вантажомісткості і тривалості терміну служби, щоб в подальшому, якщо з ними щось трапиться, легше було зробити розрахунки для визначення розміру завданих збитків та розміру матеріальної відповідальності винних [6, с. 1070]. Дані положення знаходять своє відображення і в сучасних морських кодексах різних держав, в тому числі і України.

Наступним кодифікованим актом були «Єрусалимські Ассизи», які з'явилися внаслідок діяльності хрестоносців. «Єрусалимські Ассизи» були своєрідними кодексами, що являли собою збір законів Єрусалимського королівства. За своєю структурою «Єрусалимські Ассизи» склалися з двох частин: «Ассизи Вищої палати», що регулюють відносини між королем і його васалами, а також права феодалів, і «Ассизи Палати городян», які регулювали права і взаємовідносини різних категорій громадян (бюргерів).

Законодавчими актами які замінили з часом «Єрусалимські Ассизи» стали «Олеронські сувої». У Франції ці правила були підтверджені королівським ордонансом у 1364 році. Багато приморських міст північної Європи сприйняли положення Олеронських сувоїв і включили їх в своє морське законодавство [4, с. 42].

Ще одним відомим кодифікованим актом в області морського права були Закони Вісбі, які включали в себе вибіркові положення Олеронських сувоїв, законів міста Амстердама і правил ганзейського міста Любека. Даний документ містив дуже деталізовані положення щодо морської торгівлі, в тому числі

розбиралися суперечки, що виникали в морській торгівлі. Закони Вісбі регулювали все морське судноплавство на півночі Європи і офіційно видавалися в Копенгагені [6, с. 1073].

Всі ці кодекси морських звичаїв не завжди мали однакові підходи до вирішення ідентичних спірних ситуацій, а також вони в переважній більшості були складені латинською мовою, якою не володіла основна маса моряків, купців, та й самих консулів, покликаних вирішувати спірні питання. Ці обставини дуже ускладнювали використання зазначених збірників і породжували необхідність прийняття заходів щодо зміни обставин, що склалися.

Рішення цього питання знайшло своє відображення в появі нового кодексу – Консолато дель Маре. Особливістю цього кодексу стало те, що його положення були викладені на каталонському діалекті, добре зрозумілому мореплавцям, і тому він став швидко розповсюджуватися серед них [4, с. 63]. Щодо змісту Консолато дель Маре, то він був аналогічним вище наведеним кодексам. Можна зробити висновок, що він був узагальненням напрацювань в сфері морського судноплавства.

Становлення нових кодексів відбувалось шляхом запозичення вже існуючих норм. В окремих випадках такі норми уточнювались, а ще рідше кодекси доповнювались новими нормами, необхідними для регулювання питань торговельного мореплавства. Та, напевне, найважливішою особливістю кодексів цього періоду був приватно-правовий характер відносин, які регулювались кодексами. Тобто такі кодекси регулювали питання виключно між приватними особами, та не мали положень щодо прав та обов'язків держави.

Угоди Русі з Візантією (907, 911, 944) – перші міжнародні угоди Русі. Відомі тільки давньоруські, перекладені з грецької мови тексти угод, які дійшли до нашого часу в «Повісті врем'яних літ», куди вони були включені на початку 12 століття.

З часів Середньовіччя до 1930-х рр. положення закріплені в кодексах знайшли своє відображення в національному праві держав. Нова кодифікація не відбувалась у зв'язку із стрімким розвитком національного законодавства країн.

Так виникли Морський кодекс Швеції 1667 р., Торговельне укладення Росії 1681 р., які як і раніше носили приватноправовий характер. Проте, звичаєві норми торговельного мореплавства продовжували існувати і широко застосовувались на практиці.

Розвиток торговельного мореплавства зумовив необхідність регулювання не лише приватно-правових відносин, а й відносин публічно-правового характеру. Перша спроба кодифікації таких відносин була здійснена під егідою Ліги Націй у 1930 р. Кодифікація норм щодо правового режиму територіальних вод не увінчалась успіхом, проте створила проект статей для майбутньої кодифікації.

Даний проект статей був реалізований у 1958 р. шляхом підписання Женевських конвенцій. Загалом було підписано чотири Женевські конвенції – Про відкрите море, Про територіальне море та прилеглу зону, Про континентальний шельф, Про рибальство і охорону живих ресурсів [2, с. 59]. В даних конвенціях держава виступила суб'єктом міжнародного морського права, тобто кодифікація стосувалась публічно-правових відносин.

Наступним, і основним етапом кодифікації стала конференція 1973 р., яка складалась з 11 сесій, а кінцевим результатом якої стало підписання Конвенції з морського права 1982 р. Основні категорії, які регулює дана конвенція: континентальний шельф, територіальне море і прилегла зона, відкрите море, режим міжнародних проток, режим островів, міжнародний район морського дна, права держав, що не мають виходів до моря тощо [1, с. 110].

Конвенція включає положення, яке рідко зустрічається в багатосторонніх договорах: вона передбачає не тільки врегулювання спорів, пов'язаних з Конвенцією, а й примусове судове рішення на прохання однієї зі сторін у суперечці, якщо процедура примирення та інші засоби не приведуть до досягнення угоди. У якості одного із засобів для цього вона засновує спеціальний Міжнародний трибунал з морського права. Вона передбачає також утворення арбітражів для розгляду спорів з рибальства, судноплавства, запобігання забрудненню, науковим дослідженням і т.д. [3].

На сьогоднішній день на універсальному та регіональному рівні діють договори про торгівлю і мореплавство, угоди про торговельні відносини (торговельні угоди), угоди у галузі морського судноплавства, угоди про товарообіг і платежі, клірингові угоди тощо. Значну роль у розвитку міжнародних торговельних відносин має Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу 1980 р. – один з найзначніших уніфікованих міжнародно-правових актів, в якому втілені останні досягнення наукових досліджень і практики в цій галузі.

Розглядаючи процес становлення міжнародного морського торгового права в розрізі історії було виявлено, що морські кодекси уособлювали і узагальнювали в своїх положеннях величезний досвід торгового судноплавства. Практика дії норм морських кодексів дала міжнародному співтовариству цілком певний, істотний та значущий комплекс норм звичаєвого морського права. Разом з тим, морські кодекси особливо не зачіпаючи питання міжнародного статусу і режиму використання морських просторів, концентрували в собі норми в сфері міжнародного морського приватного права. Така неофіційна кодифікація послужила певною передумовою для необхідної в майбутньому кодифікації міжнародного морського права.

Література

1. Анцелевич Г. О. Міжнародне право : Підручник для вузів. Київ : Алерта, 2013. 409 с.
2. Дмитриченко І. В. Міжнародне морське право. Миколаїв : НУК, 2018. 86 с.
3. Кодифікація і прогресивний розвиток міжнародного морського права.
URL: http://o-pravovedenii.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=309:kodifikaciyai-progresivnij-rozvitok-mizhnarodnogo-morskogo-prava&catid=41&Itemid=4 (дата звернення: 30.10.2022).
4. Колумбос Д. Международное морское право. Москва : Прогресс, 2005. 782 с.
5. Сборник Законов царя Хаммурапи. *Источники права*. Вып. 1. Тольятти : ИИП «Акцент», 1996. 56 с.

6. Paulsen G. An Historical Overview of the Development of Uniformity in International Maritime Law. *Tulane Law Review*. Vol. 57. 2013. P. 1065-1087.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гриб Г.М.

РУБАН ЄЛИЗАВЕТА ВІТАЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ТУРЕЧЧИНИ У РЕГУЛЮВАННІ РУХУ СУДЕН ЧОРНОМОРСЬКИМИ ПРОТОКАМИ

Чорноморські протоки для країн Азово-Чорноморського регіону вважаються «ключами» до портів усього світу. Вони займають високу позицію у торговельному та стратегічно-військовому аспектах. Відомо, що будь-які припротокові держави світу чинять вагомий вплив на мореплавство у відповідному регіоні, мають привілейоване становище завдяки можливості регулювати судноплавство та іншу діяльність у цих водних комунікаціях. Зазначене особливим чином стосується тих проток, що використовуються для міжнародного судноплавства. Саме до категорії таких морських комунікацій належать Чорноморські протоки, і Туреччина, здійснюючи управління ними, займає особливе положення серед інших країн регіону.

Така стала назва як «Чорноморські протоки» охоплює сукупність водних шляхів між Чорним та Середземним морями. До них належать протоки Босфор, Дарданелли та Мармурове море, що з'єднує їх. Саме вони дають можливість виходу з Чорного моря до Атлантичного океану. Чорноморські протоки відіграють важливу роль для держав, що знаходяться у басейні Чорного моря, у т.ч. і для України. Ці протоки мають статус міжнародних, але знаходяться під юрисдикцією Турецької республіки [1].

Туреччина неодноразово намагалась привласнити собі повний контроль над Чорноморськими протоками та визначати умови для проходження ними. Раніше

використовувані в офіційних джерелах назви проток, з урахуванням їх географічного аспекту (тобто Босфор та Дарданелли), на сьогодні все частіше іменуються «турецькими», що свідчить про визначну роль Туреччини у сфері їх адміністрування [2]. Ще у XV ст. Османська імперія контролювала усі протоки Чорного моря, яке фактично було її внутрішнім морем. Уперше вільне проходження суден було зазначене в Кючук-Кайнарджийському договорі 1774 р., але стосувалося лише однієї держави. Згодом була прийнята Лондонська конвенція 1841 р., яка мала багатосторонній характер. Їй на заміну прийшла Лозанська конвенція 1923 р. Остання містила певні надоліки, які були усунуті Конвенцією про режим проток 1936 р., відомою також як Конвенція Монтре (далі – Конвенція) [3]. У Конвенції містяться норми щодо вільного судноплавства Чорноморськими протоками та є можливість обмеження воєнного мореплавства. Одним із обмежень, наприклад, є ст.20, де зазначається що прохід військових суден протоками може здійснюватися лише за згодою Туреччини, якщо під час війни остання є воюючою державою. У цілому Конвенцією охоплюється регулювання режиму воєнного судноплавства для кораблів причорноморських та непричорноморських держав та режим, що визначається участю/неучастю Туреччини у воєнному конфлікті. Найповніший обсяг прав у Чорноморських протоках має саме Туреччина, оскільки протоки знаходяться під її суверенітетом, але, при цьому, Туреччина обмежена нормами Конвенції.

У червні 2021 року Реджеп Таїп Ердоган, президент Турецької республіки, офіційно оголосив про початок будівництва каналу «Стамбул». Так, метою його будівництва є з'єднання Чорного та Мармурового морів, а також зведення до мінімуму судноплавства Босфорською протокою. Туреччина неодноразово обґрунтовано наголошувала, що Конвенція не буде стосуватися Стамбульського каналу. Так, держава підсилить положення Туреччини на міжнародній арені, оскільки через її територію тепер буде пролягати новий, цілковито національний, не обмежений міжнародними угодами, шлях для суден [4].

Від початку російсько-української війни з 24 лютого 2022 р Туреччина застосувала Конвенцію, а саме ст. 19, та закрила протоки для військових кораблів

Російської Федерації. Всупереч тому, що РФ є чорноморською державою і закриття їй проходу протоками є порушенням міжнародних норм, проте злочин агресії, здійснений РФ, є набагато тяжчим та недопустимим у цивілізованому суспільстві, що означає необхідність усіма способами зупинити його [5].

Відповідно до Конвенції та практики її використання положеннями Конвенції регулюється лише судноплавство у Чорноморських протоках. Як виняток можна вказати лише військове судноплавство для нечорноморських країн. Усі інші питання вирішуються на основі загальних міжнародних принципів мореплавства [6, с. 142]. Необхідно зазначити, що Конвенція ООН з морського права 1982 р. [7] є основним міжнародно-правовим актом, який регулює морські відносини та ряд її норм поширюється на протоки, які використовуються для міжнародного судноплавства. Але Чорноморські протоки є т. зв. «винятком з правил», адже щодо них підписана та діє спеціальна міжнародна угода – Конвенція Монтре, що визнає юрисдикцію Туреччини над ними. Крім того, роботи у деяких частинах проток здійснюються на основі законодавства Туреччини, що створює додатковий правовий базис режиму Чорноморських проток [8]. Зазвичай такі норми національного законодавства стосуються забезпечення безпеки мореплавства та посилення екологічної безпеки акваторії проток та прибережного суходолу.

Таким чином, Туреччина регулює прохід торговельних суден та воєнних кораблів Чорноморськими протоками на основі міжнародних угод та національного законодавства, а її дії під час воєнного конфлікту між Україною та РФ стали вагомим фактором, що стримує подальшу ескалацію.

Література

1. Чорноморські протоки. *Юридична енциклопедія*: у 6 т. / кер. редкол. Ю.С. Шемчушенко. URL: https://leksika.com.ua/10440320/legal/chornomorski_protoki
2. Крамар О. Монополізація Босфору Туреччиною: виклики для України. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2011/05/18/286169/>

3. Конвенція про режим проток, 1936. URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_228&p=1308136931080180#o61
4. Вінкельмаєр А. Мегапроект: Туреччина почала будівництво каналу «Стамбул». URL: <https://www.dw.com/uk/mehaproiekt-erdohana-turechchyna-pochala-budivnytstvo-kanalu-stambul/a-58059152>
5. Назарчук І. Застосування Конвенції Монтре за умов російсько-української війни. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zastosuvannya-konvenciyi-montre-za-umov-rosiyskoukrayinskoji-viyni.html>
6. Папян Т.М. Туреччина та Чорноморські протоки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Вип. 93. Ч. II. С. 141–145.
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права, 1982. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00O5WDC64C>
8. Аксьонов П. Чорноморські протоки: чи працює Конвенція Монтре? BBC NEWS Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/12/151211_turkish_straits_law_im

Науковий керівник: д.ю.н., професор Аверочкіна Т.В.

ФІАЛКО АНГЕЛІНА ВАДИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ НА МОРІ

Існування та прогресивний розвиток держав залежить від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, постійного підвищення економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу. З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, у нашій державі з 24 лютого 2022 року було запроваджено правовий режим

воєнного стану. Підставою нападу держави-агресора стало зазіхання на територію України на фоні тривалої боротьби за східні регіони України та півострів Крим. Ураховуючи міжнародне становище та злочин агресії РФ щодо України, а також те, що під час війни Україна безперервно вживає заходів щодо посилення системи захисту своїх сухопутних та морських кордонів, вважаю, що тематика організаційно-правового механізму охорони державного кордону України на морі є актуальною. Крім того, проблема обороноздатності та охорони державного кордону є однією з провідних у будь-якій державі, оскільки неможливість організувати управління цією сферою або неналежне його здійснення ставить під сумнів захист суверенітету, територіальної цілісності, недоторканості і, у цілому, принцип непорушності прав і свобод громадян від збройної агресії інших країн. Охорона не обмежується одним видом заходу щодо підготовки до захисту та власне самими діями з протидії незаконним впливам, а охоплює систему політичних, правових, організаційних, соціальних, воєнних, наукових, економічних, науково-технічних, інформаційних та інших заходів. Охорона морських кордонів держави полягає у забезпеченні практичного здійснення захисту країни; з цією метою державні органи за активної участі громадських організацій здійснюють складний комплекс відповідних взаємозалежних заходів політичного, військового, правового, організаційного, матеріально-технічного, морально-психологічного характеру.

Відповідно до ст. 3 Закону України від 4 листопада 1991 р. «Про державний кордон України» [1], державний кордон України на морі встановлюється по зовнішній межі територіального моря, яке є прибережними морськими водами шириною 12 морських миль, відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній (ст.ст. 3, 5). Згідно зі ст. 22 цього Закону, з метою забезпечення на державному кордоні України належного порядку Кабінетом Міністрів України встановлюється прикордонна смуга, а також можуть установлюватися контрольовані прикордонні райони. Зокрема, до контрольованого прикордонного району включаються

територіальне море України, внутрішні води України і частина вод прикордонних річок, озер та інших водойм України і розташовані в цих водах острови.

На теперішній час підтримання прикордонного режиму на морській ділянці державного кордону України та охорону державного кордону здійснює Державна прикордонна служба України, зокрема, її підрозділ Морська охорона (постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147 «Про прикордонний режим» [2], Закон України від 3 квітня 2003 р. «Про Державну прикордонну службу України» [3]). Під час охорони державного кордону на морі та суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні, Морська охорона може застосовувати зброю, бойову техніку, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальні засоби та заходи фізичного впливу у межах та у спосіб, що визначені Інструкцією, затвердженою наказом Адміністрації Держприкордонслужби України від 21.10.2003 р. № 200 [4]. Крім того, у Законі «Про державний кордон передбачено», що охорона державного кордону України у підводному просторі у межах територіального моря покладена на Збройні Сили України (ст. 27).

Під час воєнного протистояння для стримування, локалізації і нейтралізації збройного конфлікту, а при необхідності – відсічі збройної агресії з моря як самостійно, так і у взаємодії з іншими видами Збройних Сил України, військовими формуваннями, сприяння Сухопутним військам України на приморському напрямку діють Військово-Морські Сили Збройних сил України. Станом на 1 січня 2022 року структура Військово-Морських Сил Збройних Сил України представлена: трьома командуваннями (командуванням ВМС України, командуванням підготовки ВМС України, командування логістики ВМС України), трьома військово-морськими базами («Намив», «Південь» та «Схід»). Морське командування поєднує: морське командування ВМС України, флотилію Військово-Морських Сил України, два дивізіони кораблів охорони рейду, три дивізіони надводних кораблів, дивізіон пошуково-рятувальних суден та дивізіон суден забезпечення. Корабельний склад налічує 22 одиниці бойового складу та 37 одиниць допоміжного флоту. Крім того, до складу ВМС України належать:

морська авіація, морська піхота, частини забезпечення та навчальні заклади [5]. Під час триваючого протистояння військово-морський флот України зазнав певних втрат [6], але й відзначився значними перемогами [7], успішним розмінуванням прибережних акваторій [8] та допомогою у експорті української агропродукції [9].

Таким чином, Україна має досить сильні та стратегічно укомплектовані військово-морські сили. Під час захисту від російської агресії ВМСУ зазнали як втрат так і успіхів. Наразі військові сили України розвиваючись та переймаючи досвід країн Європи та НАТО, стратегічно та якісно захищають морські кордони України.

Література

1. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>

2. Про прикордонний режим: постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147. *Офіційний вісник України*. 1998. № 30. Ст. 1127.

3. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квітня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 17. Ст. 740.

4. Інструкція про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України, затверджена наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 21.10.2003 р. № 200. *Офіційний вісник України*. 2003. № 43. Ст. 2287.

5. Військово-морські сили України URL:
<https://www.ukrmilitary.com/p/ukrainian-navy.html>

6. З початку війни ВМС України втратили в бою патрульний катер та рейдовий тральщик URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/08/26/novyna/bezpeka/pochatku-vijny-vms-ukrayiny-vtratyly-boyu-patrulnyj-kater-ta-rejdovyj-tralshhyk>

7. Україна потопила гордість Чорноморського флоту РФ: що відомо. URL: <https://rubryka.com/2022/03/07/vasyl-bykov-zatoplenyj/>

8. Підрозділом Військово-Морських Сил ЗС України успішно знешкоджено чергову міну. URL: <https://navy.mil.gov.ua/pidrozdilom-vijskovo-morskyh-syl-zs-ukrayiny-uspishno-zneshkodzheno-chergovu-minu/>

9. Збройні Сили України допомагають у експорті української агропродукції. URL: <https://navy.mil.gov.ua/zbrojni-syly-ukrayiny-dopomagayut-u-eksporti-ukrayinskoyi-agroproduksiyi/>

Науковий керівник: д.ю.н., професор Аверочкіна Т.В.

ЧУБАРЕВ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ НОРМ ТА ІНСТИТУТІВ ТОРГІВЕЛЬНОГО МОРЕПЛАВСТВА В МІЖНАРОДНОМУ МОРСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Море – це особливе місце існування, привабливе для всіх суб'єктів торгівельного мореплавства. Морські судна всіх держав користуються свободою судноплавства та іншими усталеними правами, оскільки їх економіка значною мірою залежить від використання Світового океану.

Міжнародне морське право є сукупністю різних правових механізмів, спрямованих на формування універсальних підходів до визначення правил торгівельного мореплавства.

Правовідносини, що виникають з комерційних правовідносин, неминуче стикаються з проблемою врегулювання конфліктів та вирішення спорів. Багато морських справ сприяли розвитку правових принципів, особливо у сфері договірної права. Ось лише деякі з прикладів: випадок *The Moorcock* ввів

поняття термінів і встановив критерій ділової ефективності для фактичного терміну.

Справа, від якої бере свою назву «гімалайське застереження», Адлер проти Діксона (Гімалаї), вводить концепцію, згідно з якою договірна сторона може передбачати звільнення від відповідальності не тільки для себе, а й для третіх осіб, яких він притягує до виконання контракту чи будь-якої його частини [9, с.271].

Загальновідомо, що морське право почало формуватися в Британській імперії. Відповідно вплинуло значення ролі прецедентів на формування писаних джерел морського права. Морське право точно відбиває практику галузі. Як зазначав лорд Мастілл: «Право та практика морського права завжди були тісно переплетені. Звичайно, не може бути жодної іншої галузі торгівлі, де практикуючі моряки повинні знати закон, а ті, хто пише ці закони – повинні знати море» [8, с.4].

Міжнародна спільнота активно просуває уніфікацію морської юрисдикції, проте кількість відповідних міжнародних конвенцій про морську юрисдикцію в даний час все ще обмежена. До них належать Міжнародна конвенція з уніфікації деяких правил щодо накладення арешту на морські судна [4]; Міжнародна конвенція про цивільну відповідальність за збитки від забруднення нафтою [5]; Афінська конвенція про перевезення морем пасажирів та їх багажу [1]; Конвенція Організації Об'єднаних Націй про морське перевезення вантажів [2]; Міжнародна конвенція про арешт суден [6] та Конвенція Організації Об'єднаних Націй щодо договорів повністю або частково морського міжнародного перевезення вантажів [3].

Внаслідок інтеграції системи цивільного права та системи загального права деякі країни об'єднали характеристики двох правових систем та створили гібридні правові системи, які й стали основою подальшого міжнародного регулювання торговельного морського права.

Так, у ході розгляду морської суперечки судам може бути запропоновано, тлумачити положення загальних морських конвенцій, таких як Гаазькі правила,

Гаазько-Вісбійські правила або Йорк-Антверпенські правила. Важливо пам'ятати, що ці правила включені до більшості коносаментів, а також у чартер-партії та інші поширені форми контрактів, що використовуються у міжнародних морських перевезеннях.

Для правового регулювання торговельних відносин, важливе значення мають колізійні норми, що сприяють гармонізації регулювання морських відносин між країнами. Коли події чи угоди, пов'язані з цивільними та комерційними справами, не обмежуються межами однієї країни, місцеві правові системи різних залучених країн можуть мати нормативні правові акти, що регулюють предмет правової суперечки зовсім по-різному. Норми колізійного права допускають деяке необхідне коригування між відмінностями законів різних правових систем.

Основне питання колізійного права, яке може виникнути в морській суперечці: чи володіє суд юрисдикцією розглядати справи і якщо так, то яка система права, національна чи іноземна, має застосовуватися.

Так, у справі Палати лордів Англії *Compagnie Tunisienne de Navigation SA* проти *Compagnie d'Armement Maritime SA* суд розглядав належне право договору у ситуації, коли сторони не вказали у своєму договорі вибір застосовного права. Як впливає з рішення «при розгляді справи, суд завжди повинен враховувати тісний зв'язок справи із конкретною правовою системою. Той факт, що арбітраж повинен був проходити в Лондоні, не означає те, що застосовуватиметься англійське законодавство, а не, наприклад, французьке, яке передбачено угодою. Абсолютно не мало значення, що англійським суддям доведеться застосовувати французьке право. Нерідко власне право матеріального договору відрізняється від *lex fori*» [7, с.139].

Підсумовуючи слід зазначити, що за останні роки в галузі міжнародного морського судноплавства були зроблені зусилля щодо уніфікації морських правил, проте, як і раніше, складно координувати конфлікти, що стосуються морської юрисдикції за участю іноземних осіб.

Відповідно будь-яке міжнародне регулювання у міжнародних морських перевезеннях спрямоване виключно на якісне правове забезпечення через

договірну роботу. Норми матеріально та процесуального права, наразі набувають допоміжного характеру, з їх індивідуальності і універсальності в рамках регулювання відносин, що виникають із торговельного мореплавання.

Література

1. Афінська конвенція про перевезення морем пасажирів та їх багажу від 13.12.1974; приєднання 15.07.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_094#Text (дата звернення 01.11.2022.)

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про морське перевезення вантажів 1978 року (Гамбурзькі правила) від 31.03.1978; в редакції станом на 08.07.2003. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU78K02U> (дата звернення 01.11.2022.)

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй щодо договорів повністю або частково морського міжнародного перевезення вантажів від 11.12.2008. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id68488/sanctions> (дата звернення 01.11.2022.)

4. Міжнародна конвенція з уніфікації деяких правил щодо накладення арешту на морські судна від 10.05.1952; приєднання 07.09.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g89#Text (дата звернення 01.11.2022.)

5. Міжнародна конвенція про цивільну відповідальність за збитки від забруднення нафтою від 27.11.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_839#Text (дата звернення 01.11.2022.)

6. Міжнародна конвенція про арешт суден від 12.03.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_700#Text (дата звернення 01.11.2022.)

7. Діковська І.А. Форма угод про вибір застосовуваного до договору права. Альманах міжнародного права. Випуск 7. 2012. С.133-141. URL: <https://www.academia.edu/37410813> (дата звернення 01.11.2022.)

8. Лазоренко В.В. Розвиток міжнародного морського торговельного права в морських кодексах: історичний аспект. Електронне наукове фахове видання з юридичних наук «Правова просвіта» № 1604) № 12, 2017. С.1-6. URL: http://www.pravo.nauka.com.ua/pdf/12_2017/102.pdf (дата звернення 01.11.2022)

9. Покора І. Є. Місце міжнародного приватного права в системі права. Правова держава. 2012. № 15. С. 269–275.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Мануїлова К.В.

СЕКЦІЯ 6

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

НОВІКОВА ДАР'Я ВІТАЛІЇВНА

БОРОВИКОВ ВЛАДИСЛАВ ОЛЕКСІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

СУТНІСТЬ ГЕНОЦИДУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ, ПРАКТИЧНІ ВИПАДКИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

В наш час ситуацію у міжнародній площині складно назвати спокійною. Військова агресія, окупація територій іншої країни, загроза Третьої світової війни та застосування ядерної зброї, у зв'язку з цим стають ще більш актуальною проблемою злочини проти миру і безпеки людства, тобто міжнародні злочини, які представляють найбільшу небезпеку. Одним з таких є геноцид. В даній роботі ми хочемо висвітлити чим геноцид відрізняється від інших подібних злочинів, його приклади, а також чи можна визначити дії рф як геноцид українського народу.

Конвенцією ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 1948 року (далі – Конвенція) заборонено геноцид як у мирні часи, так і під час війни. В Конвенції, а саме в ст.2 міститься визначення геноциду: «Це будь-які з наступних дій, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку: вбивство членів певної групи, заподіяння тяжких тілесних або психічних ушкоджень членам групи, умисне створення для групи життєвих умов, розрахованих на її фізичне знищення, повністю або частково, вжиття заходів, спрямованих на запобігання народжуваності в групі, примусове переведення дітей групи в іншу групу, змова з

метою вчинення геноциду, пряме та публічне підбурювання до вчинення геноциду, замах на геноцид, співучасть у геноциді [1].

Хочемо також зазначити, що положення Конвенції застосовуються навіть до держав, які її не ратифікували, згідно з рішенням Міжнародного суду ООН, який визнав Конвенцію про геноцид кодифікацією міжнародного звичаєвого права (Консультативний висновок від 28 травня 1951 р.), що є обов'язковим до виконання для всіх держав [2].

Злочин геноциду відрізняється від понять масових вбивств, переслідувань і навмисних нападів на цивільне населення, які кваліфікуються як злочини проти людства. Відрізняється він своєю масовістю і конкретною ідеологічною направленістю. Застосування Конвенції про геноцид породило проблеми щодо визначення злочину та слабкості механізму забезпечення застосування відповідальності, яка була визначена у документі.

Найбільш історично відомим проявом геноциду було винищення євреїв нацистською Германією в часи Другої світової війни, яке дістало назву Холокост. Це було однією з основних причин написання Конвенції і, взагалі, привернення уваги міжнародної спільноти до геноциду як явища.

Вважаємо за необхідне розкрити події геноциду в Руанді 1994 року, також відомого як геноцид проти тутсі. Започаткований націоналістами хуту в столиці Кігалі, геноцид поширився по всій країні з приголомшливою швидкістю та жорстокістю, оскільки місцеві чиновники та уряд влади хуту підбурювали простих громадян на цей злочин. Масові вбивства в Кігалі швидко поширилися з цього міста на решту Руанди. У перші два тижні місцеві адміністратори в центральній і південній Руанді, де проживала більшість тутсі, чинили опір геноциду. Спонсоровані урядом радіостанції почали закликати звичайних цивільних осіб Руанди вбивати своїх сусідів. Протягом трьох місяців було вбито близько 800 000 людей. Тільки у вересні 1998 року Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді виніс перший вирок за геноцид після судового розгляду, оголосивши Жана-Поля Акайесу винним у діях, у яких він брав участь і керував ними, будучи мером руандійського міста Таба [5]. Суди тривали протягом

наступних півтора десятиліть, включаючи засудження в 2008 році трьох колишніх високопоставлених оборонних і військових чиновників Руанди за організацію геноциду.

Після геноциду в Руанді багато відомих діячів міжнародного співтовариства скаржилися на те, що зовнішній світ не звертає уваги на ситуацію та нездатність діяти, щоб запобігти звірствам. Не дивлячись на документальне закріплення критеріїв геноциду та порядку дій при його виявленні, зі втручанням зволікали і коштувало життям багатьох тисяч людей.

Не можна ігнорувати також те, що не один рік відбувається геноцид та регулярні репресії проти уйгурів у Китаї. Згідно з даними міжнародних дослідників і урядовців США, з 2017 року було затримано від восьмисот тисяч до двох мільйонів уйгурів та інших мусульман, включаючи етнічних казахів і узбеків [3]. Уряд Китаю називає ці заклади «центрами професійної освіти та навчання», найпоширеніші терміни, які використовують міжнародні медіаорганізації та дослідники, це табори перевиховання, табори для інтернованих та табори для ув'язнення. Багато аспектів мусульманського життя були стерті, виявили журналісти із Сінцзяну. З 2014 року членів Комуністичної партії залучали до домівок уйгурів і повідомляли про будь-яку «екстремістську» поведінку, включно з постом під час Рамадану. Чиновники знищили тисячі мечетей, часто стверджуючи, що будівлі були неякісно побудовані та небезпечні для віруючих. Халяльну їжу, яку готують згідно з ісламським правом, стало важче знайти в Урумчі, оскільки місцевий уряд розпочав кампанію проти цього. Уйгурські жінки та жінки з інших меншин повідомили про примусову стерилізацію та введення внутрішньоматкової спіралі, а чиновники погрожували затримати всіх, хто порушує накази щодо контролю над народжуваністю або має занадто багато дітей [4]. Значна частина світу засудила затримання Китаєм уйгурів у Сінцзяні. Офіс ООН з прав людини закликав Китай звільнити людей, які були свавільно затримані, і розкрити місцезнаходження тих, хто зник. Але чи достатньо цього? Геноцидом дії Китаю визнало лише кілька країн і обмеження, які до нього застосовані ніяк фактично не впливають на режим, який панує в країні. Злочини

проти уйгурів мають ідеологічне спрямування, крізь тортури проходить майже все населення, яке відноситься до цієї етнічної групи, відбувається також релігійне винищення мусульман, як шляхом заборон, так і фізичних покарань. Але факт того, що це відбувається як внутрішні політичні процеси, обумовлюється рішенням легітимної влади і приховано за легальними процедурами, не дає шансу міжнародній спільноті як-небудь діяти і висунути обвинувачення.

Торкаючись теми геноциду, не можна обійти стороною сьогоденну ситуацію в нашій країні. Враховуючи наведені критерії геноциду, а також історичні приклади такого злочину, можна стверджувати, що з великою ймовірністю дії РФ щодо громадян України є геноцидом. Знищуються житлові будинки, міста тільки тому, що там живуть українці; російська влада цілком свідомо пропагує знищення всього етнічного народу і напряду висловлює нацистські заклики проти України; незліченна кількість фактів вивезення дітей у російські міста для «перевиховання» та фільтраційні табори на окупованих територіях – все це відповідає вище наведеним критеріям, але міжнародна спільнота знову не поспішає діяти щодо визнання геноциду та боротьби з ним.

Література

1. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide of 9.12.1948 URL:https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf (дата звернення: 04.11.2022)
2. Reservations to the Convention on Genocide, Advisory Opinion: ICJ. Reports 1951. – P. 15.
3. Testimony of Deputy Assistant Secretary Scott Busby Senate Foreign Relations Committee Subcommittee On East Asia, The Pacific, And International Cybersecurity Policy, 04.12.2019 URL: (дата звернення: 04.11.2022)
4. Zenz Adrian, Sterilizations, iuds, and mandatory birth control: the ccp’s campaign to suppress uyghur birthrates in xinjiang, 21.07.2020

URL:<https://jamestown.org/wp-content/uploads/2020/06/Zenz-Intern-ment-Sterilizations-and-IUDs-REVISED-March-17-2021.pdf> (дата звернення: 04.11.2022)

5. Вирок Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді від вересня 1998 року URL:<https://web.archive.org/web/20080303005904/http://69.94.11.53/default.htm> (дата звернення: 04.11.2022)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Федорова Т.С.

**ВАСИЛЮГЛО РУСЛАН ОЛЕГОВИЧ
КУЗНЕЦОВ СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ**

Національний університет «Одеська юридична академія»

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Важко не погодитися, що функціонування всієї системи міжнародного права та надійний захист прав людини неможливі без існування такого інституту як міжнародно-правова відповідальність.

Комісія міжнародного права визначила міжнародну відповідальність як «усі форми правових відносин, що можуть виникнути в міжнародному праві у зв'язку з правопорушенням, що вчинене державою, незалежно від того, обмежуються ці відносини правовідносинами між державою, що вчинила неправомірну дію, і державою, яка безпосередньо постраждала, або ж вони поширюються також на інших суб'єктів міжнародного права, і незалежно від того, чи обмежуються ці відносини зобов'язанням винної держави поновити право потерпілої держави та відшкодувати заподіяну шкоду, включають можливість самої потерпілої держави та інших суб'єктів застосувати до винної держави будь-які санкції, передбачені міжнародним правом» [1].

У науці міжнародного права під міжнародно-правовою відповідальністю розуміються конкретні негативні юридичні наслідки, що настають для суб'єкта

міжнародного права в результаті порушення ним міжнародно-правового зобов'язання [2].

Слід також вказати класифікацію кількох принципів міжнародно-правової відповідальності, яка була зазначена Комісією міжнародного права: принцип, що встановлює відповідальність стосовно всіх міжнародно-протиправних дій держави; принцип, що визначає суб'єктів таких дій; принцип, що визначає умови наявності міжнародно-протиправних дій; принцип незастосування внутрішнього права для визначення наявності цих дій [3].

Для настання такої відповідальності необхідні певні підстави, які містяться в Проекті статей щодо відповідальності держави за міжнародно-протиправні діяння, прийнятому Комісією міжнародного права Організації Об'єднаних Націй. У першій статті цього документу вказано, що «будь-яке протиправне діяння держави тягне за собою міжнародну відповідальність цієї держави». А відповідно до другої статті, міжнародно-протиправне діяння характеризується таким чином: а) поведінка, що є дією чи бездіяльністю, приписується державі за міжнародним правом; б) ця поведінка є порушенням міжнародного зобов'язання держави.

Невирішеність проблем міжнародно-правової відповідальності тягнуть за собою неможливість настання юридичних наслідків для держави-правопорушника. А тому права й інтереси держав, до яких був вчинений делікт, залишаються незахищеними.

Вважаємо за потрібне спочатку підкреслити, що тенденції набуває дискусія щодо ефективності існування такого органу, як Рада Безпеки ООН. До її складу входить 5 членів: Китайська Народна Республіка, Франція, Росія, Велика Британія, Сполучені Штати Америки. Основною особливістю проблеми є те, що винесення рішення Ради про вчинення державою агресії є безперечною підставою для притягнення до міжнародно-правової відповідальності, і прогалина полягає в тому, що ці держави можуть заблокувати рішення стосовно себе або стосовно питань у разі зачіпання їхніх інтересів. Таке право «вето» може призводити до негативних наслідків і загрожувати миру та безпеці, обов'язок підтримання яких, у свою чергу, взяла на себе ООН. Згідно з п. 2-3 ст. 27 Статуту ООН, рішення

Ради Безпеки ООН із непроцедурних питань вважаються прийнятими, коли за них подані голоси дев'яти членів Ради з п'ятнадцяти, зокрема й голоси, що збігаються, усіх постійних членів Ради [4].

Щодо цього питання І.В. Касинюк сформував влучне зауваження, що переважна більшість держав вважають право вето «недемократичним анахронізмом» і, як наслідок, лунають обвинувачення стосовно того, що Рада Безпеки ООН є «ефективною лише для захисту прав та інтересів її постійних членів». Держави-члени ООН не відчувають своєї причетності до ухвалення рішень, тому що більшість засідань відбувається, так би мовити, «за зачиненими дверима» та найчастіше інформацію стосовно їх результатів держави отримують вже постфактум [5, с. 145]. На нашу думку, це справді важлива прогалина в інституті міжнародно-правової відповідальності, і якщо в майбутньому не звертати на неї уваги, зауваження від країн, які сподіваються на справедливий захист ООН, лунатимуть усе частіше.

Таких випадків на практиці існує дуже багато. Достатньо лише привести приклад неспроможності Ради Безпеки ООН забезпечити міжнародну безпеку та вчинити дії щодо зупинення військової агресії та протиправних дій Російської Федерації проти України через наявність так званого «права вето» у агресора. Саме внаслідок застосування такого права Рада Безпеки у 2014 році не зробила нічого для захисту територіальної цілісності України. Через сім років ситуація ніяк не змінилася, навіть після відкритої збройної агресії та вчинення чисельних воєнних злочинів.

Ця ситуація яскраво відображає проблему неможливості настання міжнародно-правової відповідальності до окремих держав в рамках Ради Безпеки ООН. Дана проблема вимагає негайного вирішення та комплексних дій щодо усунення недоліків у Статуті ООН задля належного функціонування органу та ефективного забезпечення міжнародного миру та правопорядку.

Підсумовуючи, варто зазначити, що механізм міжнародно-правової відповідальності дійсно повинен бути вдосконаленим, адже відповідальність суб'єктів міжнародного права виступає як визначений інструмент правового

регулювання міжнародних відносин і стимулює функціонування міжнародного права. Проаналізувавши різноманітні праці та цікаві ідеї науковців, можна справді помітити недостатність регулювання цього питання і, як наслідок, невирішені питання щодо порушення миру і безпеки міжнародної спільноти. Вважаємо, що для вирішення проблеми Раду Безпеки ООН слід реформувати, виключити таке поняття як «постійні члени» та запровадити прийняття рішень виключно більшістю голосів Ради.

Література

1. Yearbook of the international law commission 1973 / Summary records of the twenty fifth session – 1973 p.

2. Відповідальність в міжнародному праві/ Коверзнев М.С., Коверзнева. / Альманах міжнародного права. Випуск 13, – 2016 p.

3. Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts: Titles and texts of the draft articles II United Nations General Assembly. – A/CN.4/L.602/Rev.1 26 July 2001. URL:http://legal.un.org/ilc/texts/instruments.english/commentaries/9_6_2001.pdf.

4. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 липня 1945 p. URL:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

5. Касинюк І.В. Колізії правового регулювання міжнародної відповідальності держав за вчинення акту агресії / І.В. Касинюк //Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Мануїлова К.В.

ГОЛУБЕНКО АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОРУШЕННЯ СТАТУТУ ООН У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОВЕДЕННЯМ РЕФЕРЕНДУМІВ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Статут Організації Об'єднаних Націй – міжнародна угода, якою було проголошено заснування міжнародної організації ООН. Він є найважливішою для сучасного світу договірною міжнародно-правовою основою захисту прав людини та співробітництва держав над спільними цілями, який об'єднує держави всього світу для вирішення питань, правового, економічного, воєнного характеру. Також цей документ слугує одним із основних джерел міжнародного права. Але, на жаль, не всі держави учасниці ООН дотримуються цих положень.

Найяскравішим прикладом, порушення міжнародних домовленостей та основних положень статуту є загарбницькі дії росія по відношенню до України. Порушення росією міжнародного права, було здійснено ще до повномасштабного вторгнення на територію України та проведення референдумів на окупованих територіях. Насильницьке зайняття збройними силами, під безпосереднім керівництвом політичної влади країни-агресора, території Кримського півострова та проведення референдуму під дулами російських автоматів із вигаданими «високими результатами» у 2014 році є грубим порушенням українського законодавства та низки міжнародних актів, зокрема, цілей та принципів ООН, закріплених у її Статуті, згідно з якими усі члени ООН повинні утримуватися від порушення територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави шляхом застосування сили чи погрози силою або в інший спосіб, несумісний із цілями Об'єднаних Націй [1, ст. 2].

На початку повномасштабного вторгнення президент росії заявив, що після того, як він визнав самопроголошені «днр» і «лнр» незалежними, останні звернулися до керівництва країни із проханням надати їм військову допомогу. Тому росія начебто мала право це зробити у повній відповідності до ст. 51, розділу VII Статуту ООН. Уважно дослідивши положення даного документу, вбачається, що виключно держави, а не незаконні утворення, якими являються частина тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей,

мають право на індивідуальну чи колективну самооборону відповідно ст. 51 Статуту ООН [1, ст. 51].

Не зважаючи на засудження та заклики міжнародної спільноти припинити вторгнення та вирішити конфлікт у мирний спосіб, російська федерація окупувала частину областей України. З огляду на досвід попередніх років, незаконні дії країни-агресора не змінили свого сценарію. Вона продовжує насильницькими методами захоплювати території України. 23-27 вересня 2022 року на тимчасово окупованих територіях Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей російськими військами були проведені псевдореферендуми про приєднання до російської федерації. Окупаційна влада пропонувала українцям голосувати на новостворених виборчих дільницях, вдома, на вулиці та навіть у під'їздах. Разом з так званими членами виборчих комісій до місцевих жителів приходили озброєні військові. Окупанти та їх представники застосовували примус, залякування, фізичний та психологічний тиск, погрожували звільненнями та втратою заробітної плати за неучасть у псевдореферендумі.

Також варто зазначити, що відповідно до Конституції, питання про зміну території України вирішуються виключно всеукраїнським референдумом [2, ст. 73]. Тому заяви країни агресора про те, що «населення Херсонської, Запорізької, Луганської та Донецької областей має право самостійно вирішувати питання про свою територіальну приналежність», суперечать Основному Закону та є звичайним спотворенням дійсності, яке притаманне російській владі.

До невизнання результатів указаних псевдореферендумів неодноразово закликав Президент України та Верховна Рада України. Крім того, представники багатьох іноземних держав та міжнародних організацій заявили, що проведення псевдореферендумів порушує суверенітет України, Статут ООН, загальноприйняті принципи та норми міжнародного права. На засіданні Генеральної Асамблеї ООН було ухвалено резолюцію із засудженням незаконних референдумів, які росія влаштувала на тимчасово окупованих територіях. Резолюцію, яка має назву «Територіальна цілісність України. Захист принципів статуту ООН», підтримали 143 зі 193 членів Генасамблеї. Дане голосування стало

черговою поразкою росії, яка на спробу анексувати Донецьку, Запорізьку, Луганську та Херсонську області України шляхом організації псевдореферендумів, отримала жорстку відповідь від міжнародної спільноти. Держави-члени ООН недвозначно заявили, що жодне територіальне привласнення в результаті погрози силою або застосування сили не може бути визнане законним. У резолюції чітко зазначається, що перебування частин вищезгаданих українських регіонів під тимчасовим військовим контролем росії є результатом агресії, у порушення суверенітету, політичної незалежності та територіальної цілісності України. Проголосувавши за даний документ Генасамблея визнала рішення російської федерації несумісними із принципами Статуту ООН та закликала держави, міжнародні організації та спецустанови ООН не визнавати будь-які зміни в статусі українських областей. Та висунула вимогу рф безумовно і негайно вивести всі свої війська з території України, в межах її міжнародно визнаних кордонів [3].

Також, рішення засудила спробу анексії росією українських територій Парламентська асамблея Ради Європи наголосивши, що це є порушенням міжнародного права. Про це йдеться в ухваленій резолюції ПАРЄ за результатами термінових дебатів на тему: «Нова ескалація агресії російської федерації проти України». У резолюції зазначається, що організовані на передовій триваючого збройного конфлікту так звані референдуми, в українських областях та незаконно проголосовані російською думою, є фарсом. Адже характеризуються залякуванням виборців, застосуванням примусу та іншими методами які суперечать усім фундаментальним і процедурним стандартам, що застосовуються до проведення референдумів. Їх слід вважати недійсними та позбавленими будь-якої юридичної чи політичної сили.

Парламентська асамблея засуджує цю явну спробу силою та примусом закріпити територію іншої суверенної держави, та підтверджує свою підтримку незалежності та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів

Також вказується, що схвалення російською думою незаконної спроби анексії ще раз доводить, що її не можна розглядати як рівноправного партнера серед вільних і чесно обраних парламентів демократичних країн [4].

Беручи до уваги вищезазначене можна зробити висновок, що спроби росії захопити та привласнити територію України, не відзначились успіхом та підтримкою зарубіжних партнерів. А тільки засудженням, розірванням всіх зв'язків із цивілізованим світом, ізоляцією та нечисленними санкціями, які з кожним днем рішуче б'ють по політичному, економічному та військовому положенні російської федерації. Але так і повинно бути із тими хто не дотримується міжнародно визнаних принципів та засад взаємодії держав між собою та тими хто посягає на територію, права та інтереси інших країн.

Література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 05.11.2022.)
2. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с
3. Коментар МЗС України щодо ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН резолюції «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН», від 12.10.2022. Веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrainy-shchodo-ukhvalennia-heneralnoiu-asambleieiu-oon-rezoliutsii-terytorialna-tsilisnist-ukrainy-zakhyst-pryntsyupiv-statutu-oon> (дата звернення: 05.11.2022)
4. Мультимедійна платформа іномовлення України «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3592713-pare-risuce-zasudila-sprobu-aneksii-rosieiu-ukrainskih-teritorij.html> (дата звернення: 05.11.2022)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г.М.

ЗУЄВА ВЛАДИСЛАВА СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Ефективне застосування санкцій проти держави-порушника є з метою досягнення певних цілей є важливою проблемою сьогодення. У сучасних умовах санкції мають стратегічне значення, оскільки вони впливають на державу-порушника ззовні, ізолюють його від світової спільноти, тому досліджуючи відповідальність у міжнародному праві варто звернути увагу на санкції та проблематику їх застосування.

Санкцію в міжнародному праві досліджували Сергєєв К. В., Бігняк О. В., Буроменський М. В., Василенко В.А., Калінін А.В., Бірюков П.Н., Черепіна С. О та інші.

Санкцію можна розглядати у двох значеннях:

- 1) як структурний елемент норми права;
- 2) як примусові заходи виконання зобов'язання.

Розглядаючи санкцію у першому значенні варто зазначити, що у теорії права виділяють три структурних елементи норми права: гіпотеза, диспозиція та санкція, де санкція – частина правової норми, яка передбачає негативні наслідки у разі невиконання обов'язку або порушення заборони, вказаної в диспозиції норми[1]. Проте характерною ознакою саме міжнародного права є наявність лише диспозиції, тобто самого правила поведінки. Однак це не свідчить про відсутність санкцій. Це свідчить лише про специфічну структуру норми. Варто також зазначити, що це стосується лише правових нормативних актів, тобто таких, що фіксують факт наявності певної загальної норми.

Контрактні нормативно-правові акти створюють з метою узгодження інтересів сторін, тому вони містять і певні зобов'язання. Такі нормативно-правові акти можуть містити в собі санкції у звичному їх розумінні [2, с. 325].

Санкція у другому значенні – це правомірні примусові заходи, які застосовують суб'єкти міжнародного права для припинення міжнародного правопорушення, відновлення прав потерпілих суб'єктів і виконання

правопорушником зобов'язань внаслідок відповідальності, яка виникла у відповідь на правопорушення [3, с. 171].

В Україні питання застосування санкцій по відношенню до інших держав регулює Закон України «Про санкції» від 24.05.2022 № 40. Відповідно до ст. 1 вказаного закону санкції можуть застосовуватися з боку України по відношенню до іноземної держави, іноземної юридичної особи, юридичної особи, яка знаходиться під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента, іноземців, осіб без громадянства, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність [4]. Закон регламентує види санкцій, підстави, принципи та умови їх застосування.

Е. Косгров, К. Морган, Дж. Палмер і Е. Хатіпоглу виділяють такі критерії ефективності санкційної політики: здатність досягнути міжнародними санкціями поставлених цілей; мінімальність збитків для країни, що реалізує політику санкцій; мінімальність збитків нецільових суб'єктів країни, на яку поширюється дія санкцій; максимальність ефекту впливу порівняно із потенційним використанням інших зовнішньополітичних інструментів [5, с. 64].

Сьогодні яскравим прикладом застосування санкцій є всеосяжні пакети санкцій проти росії, які значно послабили економіку та знизили рівень життя. Безперечно такі заходи мали величезний вплив, проте не можна сказати, що збитки у зв'язку з застосуванням країнами цих санкцій є мінімальними. Обмежуючи оборот певних товарів, держави зазнають збитків. Так Євросоюз відмовився від введення повного ембарго на російські нафту та газ.

І. Лукашук визначає, що ефективність санкції визначають фактори: по-перше, стримувальний вплив на правопорушника, який обмежує масштаби протиправної поведінки, а також рішучість її повторення; по-друге, демонстрація позиції міжнародного співтовариства щодо правопорушника, яка чинить превентивну дію стосовно потенційних делінквентів; по-третє, обмеження матеріальних можливостей правопорушника» [6].

Аналізуючи вказану ситуацію можна дійти висновку, що санкції держав проти росії не обмежують масштаби її протиправної поведінки, хоч і мають

значний вплив на економіку держави загалом, але матеріальні можливості правопорушника не скорочуються. Основним джерелом збагачення країни-агресора є продаж нафти та газу, від яких ЄС не відмовилось, не зважаючи на публічну обіцянку, а лише встановили певні обмеження щодо купівлі вказаних ресурсів.

Вважаємо, що характер і розмір санкцій в даному випадку занижені по відношенню до здійсненого правопорушення, тому не відповідають йому в якості засобів притягнення до відповідальності.

Варто також вказати, що зазначені заходи мають економічний характер. Санкції економічного характеру загалом мають свою специфіку та окрему проблематику застосування. Введення санкцій економічного характеру одними державами може вплинути на економіку третіх держав. Наприклад, обмежуючи імпорт в державу, щодо якої вводяться санкції, можна зачепити інтереси держави, компанії якої беруть участь у виробництві предметів цього імпорту [7, с. 41].

Отже, основною проблемою застосування санкцій в сучасних умовах є їх недостатня ефективність. Це безперечно пов'язано з можливими ризиками застосування надто жорстких санкцій. Надто жорсткі санкції економічного характеру можуть вплинути на економіку не лише держави-правопорушниці, а й третіх сторін та держав, які ці санкції застосовують. Тому держави, котрі застосовують санкції, повинні бути максимально обачливими, щоб збитки були мінімальними як для них самих, так і для третіх сторін.

Література

1. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Харків: ТОВ «Одіссей». 2008 р. 432 с.
2. За ред. М. В. Буроменського Міжнародне право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер. 2006 р. 336 с.
3. За ред. О. В. Бігняка Теорія міжнародного права. Видавничий дім «Гельветика». 2020 р. 224 с.

4. Закон України «Про санкції» від 24.05.2022 р. № 40 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>

5. Сергеев К. В. Ефективність цілеспрямованості міжнародно-правових санкцій як виду відповідальності у міжнародному праві. М: Ужгород. Міжнародна наукова ліга. С. 64.

6. Лукашук И. И. Право международной ответственности. М: Волтерс Клувер. 2004 р. 544 с.

7. Мануїлова К. В. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2466/2198>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Харитонов Р.Ф.

КАНДАЛА ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Згідно із положеннями статті 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року «Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі 1 цієї Конвенції» [1]. Так, в ч. 1 ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [2] зазначено, що «завданнями кримінального провадження є <...> забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб <...> до кожного учасника кримінального провадження була застосована **належна правова процедура**». Одним із етапів застосування належної правової процедури є здійснення досудового розслідування. На цьому етапі основним засобом збирання та перевірки доказів стороною обвинувачення є проведення слідчих (розшукових) (далі – СРД) та негласних слідчих (розшукових) дій, про що вказано у ч. 2 ст. 93

КПК. Загальний порядок проведення СРД регламентовано главою 20 КПК. Однак, слід зазначити, що внаслідок запровадження воєнного стану в Україні Указом Президента України №64/2022 від 24.02.2022 року [3], здійснення кримінального провадження відбуватиметься у особливому режимі, регламентованому Розділом IX-1 ст. 615 – 616 КПК.

По-перше, зазначимо, що законодавче визначення СРД міститься в ч. 1 ст. 223 КПК: як дій, спрямованих на «отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні» [2]. Однак не всі науковці погоджуються з тим, що це законодавче поняття повною мірою розкриває його сутність. Зокрема, В.В. Вапнярчук пропонує розуміти під СРД «регламентовані кримінальним процесуальним законом дії, спрямовані на формування або дослідження доказової основи правової позиції певного суб'єкта доказування, які суттєво зачіпають права і законні інтереси людини, здійснюються компетентною посадовою особою і пов'язані з можливістю застосування заходів державного процесуального примусу <...>» [5 с. 74]. У юридичній літературі (Д.Б. Сергєєва, О.С. Старенький [6, с. 84-85] та ін.) до основних характеристик СРД пропонують відносити: їх передбачення та регламентація нормами КПК; здійснення лише уповноваженими суб'єктами; приналежність до частини процесуальних дій, що мають пошуково-пізнавальний та посвідчувальний характер. Проте, вказаний перелік, на нашу думку, не є повним і до нього було б доцільно додати таку ознаку, як: можливість здійснення лише за наявності достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети (ч. 2 ст. 223 КПК).

По-друге, при аналізі статті 615 КПК можна побачити певні відмінності здійснення СРД під час воєнного стану в порівнянні із загальним порядком, регламентованим главою 20 КПК [2]. Такі відмінності стосуються, насамперед, порядку проведення допиту підозрюваного, потерпілого або свідка а також обшуку, огляду житла чи іншого володіння особи, безпосереднього обшуку особи.

Розглянемо більш детально норми, пов'язані з допитом свідка, потерпілого, підозрюваного. Для того, щоб показання, які уповноважені особи можуть

отримати при допиті, можна було використати як докази в суді, його проводять за правилами ст. 225 КПК. Частина 1 цієї статті вказує, що для проведення допиту в судовому засіданні під час досудового розслідування сторона кримінального процесу повинна скласти відповідне клопотання і звернутися з ним до слідчого судді. Однак у разі введення воєнного стану можливі ситуації, коли слідчий суддя не має можливості винести відповідну ухвалу, сторони не в змозі звернутися до слідчого судді із відповідним клопотанням або існують інші об'єктивні причини неможливості проведення допиту згідно із ст. 225 КПК. Під час воєнного стану, відповідно до ч. 11 ст. 615 КПК, аби показання свідка чи потерпілого, а також показання, отримані під час проведення допиту одночасно двох чи більше осіб також можна було використати як докази у суді, такий допит разом із відповідними результатами обов'язково фіксується доступними технічними засобами відео фіксації. Щоб показання підозрюваного можна було використати як докази у судовому засіданні, його допит має проводитися не тільки з обов'язковим фіксуванням технічними засобами відеофіксації, але й за участі захисника, про що зазначено у абзаці 2 ч. 11 ст. 615 КПК [2]. З цього можна зробити висновок, що у період воєнного стану для отримання показань, котрі надалі матимуть статус доказів у судовому засіданні введено інші, відмінні від ст. 225 КПК, положення.

Крім того, певні особливості має й здійснення обшуку. Загальний порядок цієї СРД регламентовано ст. 234 КПК. У абзаці 2 ч. 7 ст. 223 КПК законодавець вказує, якщо обшук пов'язаний із проникненням в житло чи інше володіння особи, він повинен проводитися за присутності не менше, аніж двох понятих незалежно від того, чи здійснюється фіксування технічними засобами. Під час дії воєнного залучення понятих до проведення обшуку не завжди можливе. Тому коли існує небезпека для життя/здоров'я понятих, законодавець у абзаці 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК дозволяє проведення обшуку, огляду житла чи іншого володіння особи й обшуку особи без залучення понятих, проте із обов'язковим фіксуванням ходу та результатів за допомогою доступних технічних засобів здійснюючи безперервний відеозапис. Окрім того, коли отримати ухвалу слідчого судді про

проведення обшуку шляхом проникнення у житло чи інше володіння особи неможливо, повноваження слідчого судді може виконувати керівник органу прокуратури за поданим клопотанням прокурора чи слідчого, погодженого із прокурором, шляхом прийняття відповідних рішень у формі постанов з обґрунтуванням правомірності здійснення таких дій (п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК) [2]. На це звернув увагу Верховний Суд у своєму Листі від 03.03.2022 р. № 1/0/2-22, зазначивши, що «на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного <...> у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 163, 164, 234, 235, 247 та 248 цього Кодексу <...> ці повноваження виконує відповідний прокурор» [4]. Інших окремих особливостей, стосовно проведення інших СРД, за винятком попередньо зазначених, в період дії воєнного стану, законодавством не передбачено.

Як справедливо зазначає Гловюк І.В., у чинному КПК, а також у жодному іншому нормативно-правовому акті не регламентовано порядок оскарження постанов прокурора, прийнятих в порядку ст. 615 КПК[7], хоча можливість оскаржити інші рішення слідчого, прокурора, дізнавача та навіть ухвали слідчого судді у звичайних умовах досить детально роз'яснена у главі 26 статтях 303-313 чинного КПК.

Таким чином, під час воєнного стану для забезпечення повного, всебічного і справедливого досудового розслідування у період воєнного стану законодавець передбачає, певні особливості проведення окремих СРД, серед яких:

- у п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК передбачено можливість виконання прокурором повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 КПК у разі неможливості їх здійснення слідчим суддею;

- для надання показанням свідка/потерпілого статусу доказу в суді, їх допит повинен здійснюватися з обов'язковою відеофіксацією доступними технічними пристроями (ч. 11 ст. 615 КПК);

- щоб показання підозрюваного розглядати як доказ у суді, його допит повинен проводитися за участі захисника з безперервною відеофіксацією (абзац 2 ч. 11 ст. 615 КПК);

- проведення обшуку, що пов'язаний із проникненням у житло чи інше володіння особи на можливе підставі постанови прокурора та без присутності понятих за умови безперервного відеофіксування технічними засобами (абзац з п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК).

Отже, проведення СРД згідно із загальними (глава 20) та спеціальними (Розділ IX-1) положеннями КПК у період воєнного стану забезпечує дотримання належної правової процедури досудового розслідування, а також гарантує охорону прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження відповідно до міжнародних стандартів [1].

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 03.11.2022).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 03.11.2022).

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 року №64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

4. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Лист Верховного Суду № 1/0/2-22 від 03.03.2022 р URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00820?an=1>.

5. Вапнярчук В.В. Поняття і система слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Випуск 2. Том 2. С. 73–77.

6. Сергеева Д.Б., Старенький О.С. Слідчі (розшукові) дії як засоби отримання доказів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх: до визначення поняття. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 81–89.

7. Гловюк І.В. Завтур. В.А. Кримінальне провадження в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] URL: <https://justtalk.com.ua/post/kriminalne-provadhennya-v-umovah-voennogo-stanu>

Науковий керівник к.ю.н., доцент кафедри Гуртієва Л.М.

КОПИЛ БОГДАНА ІВАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,

ПРИВАТНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСІБ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Той факт, що порушення міжнародного гуманітарного права в переважній більшості випадків переслідуються в кримінальних судах, не означає, що за ці порушення не існує цивільної відповідальності. Ця стаття має на меті дослідити концепцію цивільної відповідальності осіб, причетних до порушень міжнародного гуманітарного права, шляхом надання огляду різних правових питань, пов'язаних із цією концепцією.

Метою міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) є зменшення страждань, спричинених збройним конфліктом. З цією метою воно встановлює правила, яких мають поважати всі сторони збройного конфлікту. Спочатку ці правила були сформульовані для держав, але в результаті розвитку законодавства в цій сфері після Другої світової війни тепер вони також стосуються недержавних організацій. Теоретично національне законодавство передбачає можливість застосування корпоративної відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права, оскільки підстави для позовів, що дають право на судовий

захист, уже існують. Проте реальність все ще значно відстає від теорії, а на практиці судді рідко відкриті до таких справ. [1]

Протиправна діяльність або бездіяльність суб'єкта МП наносить шкоду (збитки) іншим суб'єктам. Існування відповідальності *лише* держав бачиться недостатнім для повноцінного відновлення стану постраждалої сторони, але за загальноприйнятним правилом суб'єктами МП ані юр-, ані фізособи не є. Тож постає питання, чи може мати місце приватно-правова відповідальність таких осіб під час (після завершення) військового конфлікту, який стався з вини держави, до юрисдикції якої вони належать? Наприклад, вважається що приватні особи не несуть міжнародно-правової відповідальності за свої дії взагалі, оскільки нема підстав для атрибуції особи з державою (вони не є ні органами, ні держслужбовцем). [3]

Невизначеним також є питання відповідальності юридичних осіб. Хоча компанії, що працюють у зонах конфлікту або на підтримку збройних сил, не є абсолютно новим явищем, конфлікт в Іраку (де іноземні компанії, що надають охоронні та інші допоміжні послуги, з'явилися на сцені майже одночасно з армією США) вважається надзвичайним прикладом того, яку роль можуть відігравати приватні організації під час бойових дій. Ще один спосіб, за допомогою якого компанії можуть опосередковано брати участь у збройному конфлікті, – це фінансування сторін або надання обладнання чи послуг військовим формуванням. У такому випадку, чи несуть компанії відповідальність, якщо їх обладнання використовується армією для порушення МГП? Якщо так, то чи несуть за таке порушення відповідальність під час двостороннього конфлікту треті держави, які формально не задіяні у конфлікті, але надають аналогічну допомогу будь-якій з воюючих сторін?

Для вивчення питання корпоративної цивільної міжнародно-правової відповідальності необхідно розглянути три аспекти: правові основи корпоративної цивільної відповідальності, зокрема, ступінь, до якого міжнародне право може створювати зобов'язання для компаній, і чи існує загальне недержавне зобов'язання відшкодувати шкоду, заподіяну через порушення

міжнародного гуманітарного права; встановлення відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права; і забезпечення виконання такої відповідальності в національних судах, тобто визначення застосованого права та юрисдикції національних судів щодо таких порушень.

Велике розширення міжнародного права прав людини за два післявоєнні десятиліття є чітким свідченням того, що його метою є не лише регулювання відносин між державами, а й відносин між державами та окремими особами. Вивчення Загальної декларації прав людини, здавалося б, показує, що МП може покладати обов'язки на недержавних суб'єктів. Використання виразу «кожна особа¹ і кожний орган суспільства» [4] в її преамбулі дехто тлумачить як доказ того, що автори мали намір застосовувати положення Декларації до всіх недержавних суб'єктів, а отже, і до компаній. При чому за таким тлумаченням до «кожної особи» належать і юридичні особи. «Кожен індивід і кожен орган суспільства не виключає нікого, жодну компанію, жоден ринок, жоден кіберпростір. Загальна декларація стосується їх усіх». [5, с. 58].

Подібним чином Міжнародні пакти про громадянські та політичні права та про економічні, соціальні та культурні права, містять у першому абзаці їх спільної статті 5 формулювання, яке чітко покладає на «групи» зобов'язання не «займатися будь-якою діяльністю або чинити будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав чи свобод, визнаних у Пактах [6].

Нарешті, стаття 75 Римського статуту МКС, здається, підтверджує тенденцію до визнання зобов'язання недержавних організацій здійснювати відшкодування. У статті 75 зазначено, що «[с]уд може винести постанову безпосередньо стосовно особи, визнаної винною, про відшкодування шкоди потерпілим або стосовно потерпілих у належній формі, включаючи реституцію, компенсацію та реабілітацію». [8] Згідно з Правилами процедури та доказування, Суд може присудити відшкодування, беручи до уваги обсяг і розмір будь-якої шкоди, збитку чи шкоди; відшкодування шкоди має присуджуватися безпосередньо

¹ До речі, українській неофіційний переклад містить формулювання «кожна людина», російська офіційна версія «каждый человек», а оригінал – “every individual”, що у цьому контексті може краще перекладатися як «кожна особа».

засудженій особі. Незважаючи на те, що таке відшкодування виноситься в контексті кримінального провадження, з вищезазначеного випливає, що воно вимагає тих самих елементів, що й присудження компенсації в цивільному позові. Особа, проти якої винесено рішення про відшкодування збитків, вчинила протиправну дію, і ця дія призвела до заподіяння шкоди. [7]

Стосовно юридичних осіб значущим були три рішення Нюрнберзького трибуналу, два з яких представляють особливий інтерес – вони є прецедентами для компаній, відповідальних за порушення МГП. Це справи Фрідріха Фліка, І. Г. Фарбен та фірми Крупп (останньому особливо важливо приділити увагу). В одній із цих справ дванадцять топ-менеджерів німецького промислового конгломерату Krupp були звинувачені, зокрема, у розкраданні та пограбуванні державного та приватного майна на окупованій території, а також у військових злочинах і злочинах проти людяності через використання праці військовополонених, іноземних цивільних осіб та в'язнів концтаборів на заводах у нелюдських умовах. [9]

Досліджуючи докази, що стосуються актів розкрадання, вчиненого в Нідерландах, трибунал посилався на дії компанії:

«Ми дійшли висновку, що було чітко встановлено достовірними доказами, що з 1942 року незаконні дії розкрадання та розкрадання були скоєні безпосередньо (...фірмою) і від імені фірми Крупп в Нідерландах у великих масштабах, і що, зокрема, приблизно між вереснем 1944 року та весною 1945 року деякі галузі промисловості Нідерландів були експлуатовані та пограбовані для німецьких військових цілей, у найжорстокіший спосіб, без урахування місцевої економіки та внаслідок свідомого плану та політики» [9, 1370].

Міжнародна цивільна відповідальність існує, але її важко забезпечити; на даний момент необхідно звернутися до досягнень міжнародного кримінального права, щоб покарати тих, хто порушує міжнародне гуманітарне право. Розвиток міжнародного кримінального права, як і визнання універсальної юрисдикції у кримінальних справах, зайняв п'ятдесят років. Ефективне забезпечення дотримання корпоративної цивільної відповідальності за порушення

міжнародного гуманітарного права, безсумнівно, потребуватиме часу, але, хочеться сподіватися, не такого тривалого.

Література

1. В. Е. Теліпко, А. С. Овчаренко. Міжнародне публічне право. Навч. посіб. 2010 URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/26_2-Mizhnarodne_publichne_pravo-Telipko2010.pdf
2. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. Буткевич В.Г. – К.: Либідь, 2002.-101 с
3. Pellet, Alain. Les Articles De La CDI Sur La Responsabilité De L'État Pour Fait Internationalement Illicite. Suite – Et Fin?. URL: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/afdi_0066-3085_2002_num_48_1_3689
4. Загальна декларація прав людини, неофіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
5. Henkin, Louis. «The Universal Declaration at 50 and the Challenge of Global Markets», Brooklyn Journal of International Law, 25:1, 1999, pp. 17-25., цитування URL:
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#top
7. Eric Mongelard. Corporate civil liability for violations of international humanitarian law. URL: https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc_863_9.pdf
8. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#top
9. Trial of Friedrich Flick and Five Others, The I.G. Farben Trial, The Krupp Trial, US Military Tribunal, Nuremberg, Law Reports of the Trials of War Criminals, Vol. X, pp. 69–181., Vol. IX pp. 1–68

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Цибульська О.Ю.

**МАЛАХАТЬКО ДІАНА КОСТЯНТИНІВНА,
СЕРЕДЮК МИКОЛА СВЯТОСЛАВОВИЧ**

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ГЕНОЦИД У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Термін «геноцид» приписують адвокату польського походження Рафаелю Лемкіну, який він використав під час Нюрнберзького процесу, щоб описати заплановане знищення євреїв нацистами. Слово являє собою амальгаму «genos», що грецькою мовою означає «плем'я» або «раса», і «cide», в перекладі з латині «вбивства». Лемкін, який втратив майже 50 родичів під час Голокосту, визначив геноцид як узгоджений план різних дій, спрямованих на руйнування найважливіших засад життя національних груп для знищення самих груп.[2]

Коли ми чуємо слово «геноцид», то в голову відразу приходять Голокост, і таке враження, ніби це єдиний геноцид який відбувався у світі. Проте, що до геноциду вірмен 1915 року, геноциду у Геноцид у М'янмі у 2016—2017 роках, коли буддисти вбивали мусульман? А під час геноциду в Руанді у 1994 році швидкість убивств уп'ятеро перевищувала швидкість убивств у німецьких концтаборах у роки Другої світової. А як що до сьогоднішніх подій?

Відповідальність за геноцид передбачає Конвенція ООН 1948 року «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього». Деякі вчені говорять, що відповідальність за геноцид настає лише для фізичних осіб, проте мусимо зауважити, що така думка хибна. Адже вказана вище Конвенція зазначає: «Спори між державами учасницями з приводу тлумачення, застосування або виконання цієї Конвенції, в тому числі щодо відповідальності тієї чи іншої держави за вчинення гециду або одного з наведених у ст. III діянь (змова, підбурювання, замах, співучасть у вчиненні геноциду), передаються на розгляд Міжнародного суду на вимогу будь-якої зі сторін у спорі». [1]

Проте у даному випадку, необхідно розмежувати що держави несуть міжнародно-правову відповідальність, а індивіди кримінальну відповідальність.

Розглянемо більш детально відповідальність індивідів, зокрема статтю 4 Конвенції, у якій зазначено те, що будь-які особи які вчинили злочин геноциду, підлягають покаранню, незалежно від того чи є вони посадовими особами держави. Звісно така норма є позитивним аспектом, адже її приписи забезпечують дотримання принципу особистої кримінальної відповідальності. Таким чином, відповідальність за вчинення злочину буде нести кожен, від особи яка проголошує політику геноциду, до підлеглого, який виконує наказ щодо вчинення акту геноциду.

Проте недоліком Конвенції можна вважати неврахування того, що в будь-якому випадку відповідальними за акт геноциду є саме посадові особи держави. Адже Конвенція зазначає, що осіб які вчинили злочин геноциду до відповідальності притягує держава на території якої був скоєний геноцид. Проте частіше за все, уряди цих держав і беруть участь у геноциді та належно не карають засуджених за це осіб.

Ще однією проблемою є те, що Конвенція надає право переслідувати особу яка скоїла злочин геноциду лише тій державі, на території якої таких злочин було скоєно. Тобто, тут ми чітко прослідковуємо порушення принципу універсальності, адже було б необхідно дозволити будь-якій державі, на території якої перебуває злочинець, проводити переслідування. А Конвенція навпаки, зобов'язує держав-учасниць в такому випадку здійснювати екстрадицію винних осіб.

Найскладнішим випадком застосування відповідальності за геноцид, є здійснення його під час збройного конфлікту. Адже досить частими є випадки, коли держава не має наміру здійснювати екстрадицію винної особи, а застосовує покарання самостійно. І дуже рідко воно відповідає вимогам міжнародного гуманітарного права.

Звісно, ми погоджуємось з думкою, що геноцид є злочином який в першу чергу здійснює уряд держави, адже сам він обрав таку політику та надав наказ.

Проте більш доцільна думка у представників концепції кримінальної відповідальності, які вважають, що за вчинення геноциду винен народ держави-порушниці. І з цим складно спорити в умовах сьогодення, адже саме народ обирає владу у демократичних країнах. [3]

Органом який встановлює факт скоєння злочину геноциду є Рада Безпеки ООН.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна дійти висновку, що геноцид є одним з найтяжчих злочинів, який є підставою як для міжнародно-правової відповідальності держав так і кримінальної відповідальності індивідів. І для того, щоб попередити подібні злочини усі держави світу повинні діяти спільно, адже ті, хто проповідують геноцид, приречені на недовге існування.

Література

1. Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього, 9 грудня 1948 року. A/RES/260 A (III) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_155

2. Антон Вайс-Вендт. Рафаель Лемкін та популярний дискурс про геноцид [Архівовано 21 жовтня 2020 у Wayback Machine] // Спільне, 28 жовтня 2019;

3. Бендерський Ю. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів проти миру і безпеки людства / Ю. Бендерський // Економіка України. – 2013. – № 1. – С. 12–15.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Белогубова О.О.

МАТІЇВА ДІАНА ДМИТРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ

ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Одним з найбільш важливих складників державотворчого процесу в Україні є діяльність державних органів та зацікавлених структур громадянського суспільства з питань забезпечення національної безпеки. Безпека є станом захищеності, який має важливе значення для будь-якої людини, для всього суспільства та держави. В даний час у нашій країні вченими та посадовими особами держави неодноразово наголошувалося на необхідності посилення, модернізації існуючої національної системи безпеки, але це можливо лише в тому випадку, коли старий матеріал, практика та досвід будуть переосмислені та модернізовані відповідно до нових загроз, з новими розвитком українського суспільства та ін. І почати це перетворення необхідно з поняття «національна безпека». В даний час національна безпека виступає як одна з основ існування публічної влади, оскільки вона існує лише в тих країнах, де останні зацікавлені в забезпеченні ефективності роботи суспільства і держави, тому кожен суб'єкт влади відіграє певну роль у забезпеченні та реалізації національної безпеки.

Загальна кількість наукових розробок, присвячених різним аспектам еволюції вітчизняної сфери національної безпеки, невпинно зростає. Разом з тим доводиться констатувати високу швидкість змін практично усіх факторів впливу на національну безпеку, причому як в Україні, так і за її межами. Це актуалізує проблему подальшого наукового осмислення безпекової діяльності, яка, як складова вітчизняного державотворчого процесу, підтримує в актуалізованому стані принципові питання національного розвитку. Головними з них є здатність державно організованого українства відстояти власну політичну (на цій основі – цивілізаційну) суб'єктність, забезпечити оптимальне стратегічне цілепокладання та досягти намічених горизонтів розвитку, невпинно ідентифікуючи при цьому свої координати на шкалі успішних та неуспішних націй.

Формулювання цілей та мети тез: визначити послідовність та особливості діяльності органів державної влади з питань нормативно-правового забезпечення сфери національної безпеки України та її практичної розбудови. Виокремити

момент анексії АР Крим з боку РФ та розв'язання нею воєнної агресії на Сході України як момент стрімкого долучення громадянського суспільства до вирішення загальнонаціональних завдань безпекового та оборонного характеру. Довести ускладнення змісту національної безпеки України в умовах протистояння російським силовим (збройним) впливам від «стану захищеності національних інтересів» до «стану захищеності національних інтересів та цінностей», де першість у процесі визначення (коригування) національних інтересів належить державі, а збереження й подальшого примноження національних цінностей – громадянському суспільству. Вказати на принципові моменти переусвідомлення феномену національної безпеки України на сучасному етапі державотворчого процесу та назрілі завдання націєбезпечного гатунку, що мають невідкладно вирішуватися спільними зусиллями держави та суспільства.

Базис національної безпеки України у вигляді чітко сформованої теоретичної платформи та відповідних вербальних визначень відсутній у засадничих державотворчих документах – Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. [1] та Акті проголошення незалежності України від 24.08.1991 р. [2]. У Декларації йшлося про «українську націю», «національну державу», «національну державність», «усі національності», «національно-культурний розвиток», «національно-культурне відродження», «національно-етнографічні особливості», «національно-культурні потреби», «національні цінності», проте не згадувалося про національну безпеку. В Акті проголошення незалежності про це також не йшлося.

Запропонований державою на початку 1990-х років «вузький» підхід щодо розуміння національної безпеки України як стану захищеності її національних інтересів після Революції Гідності 2013–2014 рр. змінився на більш розширений: національна безпека – це стан захищеності національних інтересів та національних цінностей.

Характеристика безпеки розкривається через категорію «стану захищеності життєво важливих цінностей» особистості, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Таким чином, об'єктами безпеки виступають особистість, суспільство та держава. Безпека кожного з них передбачає виявлення, усунення загроз їхньому існуванню та розвитку, протидію джерелам таких загроз.

Безпека держави включає також зміцнення економічного, політичного, науково-технічного, оборонного і т.п. потенціалу та цілеспрямовану діяльність із забезпечення поступального розвитку держави; безпека суспільства в широкому сенсі тотожна безпеці країни, а у вузькому значенні – безпеці громадянського суспільства та його інститутів.

Процеси глобалізації, посилення єдності світу з одночасним поглибленням його національної різноманітності є саме тим фактором, під впливом якого відбуваються серйозні зміни в усій структурі суспільства і держави. Процеси глобалізації відіграють роль зовнішнього фактора, який має амбівалентну спрямованість щодо національної безпеки, яка полягає в тому, що, будучи позитивним явищем суспільного прогресу, глобалізація поглиблює проблеми національної безпеки.

Однією із основних проблем у забезпеченні збереження національної безпеки в умовах глобалізації виступає інформаційна експансія найбільш впливових і сильних в інформаційному аспекті держав щодо решти держав світу, які хоч і мирним шляхом, але все ж можуть намагатися проникати в інформаційну сферу держав, заради навіювання та завуальованої пропаганди ідеології ворога, власної ідеології.

П.П. Гай-Нижник зазначає, що «нажаль гуманістичні принципи розв'язання цивілізаційних криз і вузлових протиріч світового перерозподілу сфер впливів часто поступаються силовим методам, що за сучасних умов набувають тотальних ознак і мають гібридизовану форму. Держава Україна ще з часів відновлення своєї незалежності і суверенітету як суб'єкт міжнародного співтовариства перманентно постійно перебувала на периферії протистояння Заходу і Сходу, Півночі і Півдня й була об'єктом потенційної боротьби між гігантами світової геополітики, проте має усі можливості та підстави стати одним з таких планетарних велетів» [4, с.113].

Національна безпека в сучасних умовах направлена на збереження власної національно-культурної специфіки, територіальної цілісності, державної самостійності, соціально-політичного ладу, а також – підвищення рівня життя людей і створення умов для розвитку кожного, пропаганду і розширення застосування моральних цінностей, що об'єднують громадян різних верств населення і національностей в єдине ціле, саме за ці цінності наразі бориться наша країна. Міжнародна та національна безпека еволюціонують під впливом багатьох чинників, що особливо помітно в цей непростий для країни період, однак при цьому уся міжнародна спільнота допомагає Україні у цей нелегкий час. Надаючи допомогу Україні, країни ЄС та Западу підтверджує значущість проблематики національної безпеки України, її територіальної цілісності, безпеки людей, розвитку особи, трудової, продовольчої, екологічної безпеки, захисту людей від агресії.

Таким чином, наразі вся міжнародна спільнота разом із Україною бориться за право суверенної держави на самооборону та/або стримування воєнної агресії, можливість застосування державою воєнної сили для захисту власного суверенітету й територіальної цілісності.

Головним прорахунком України на імітаційному етапі розвитку національної безпеки став надмірний етатизм у визначенні її інституційних, структурно-функціональних, ресурсних, цільових та ін. характеристик. У центрі уваги правлячих сил була насамперед Воєнна організація держави, яка або дублювала радянські підходи з питань гарантування безпеки, або ж була лінійним копіюванням досвіду пострадянських держав, що сформувалися як авторитарні. Євроатлантичний курс України вимагав відмови від ВОД на користь сектору безпеки і оборони, проте державотворчі еліти це зробили з великим запізненням.

Слабкість Української держави у питаннях забезпечення національної безпеки з усією очевидністю проявилася у 2014 р. після окупації РФ частини території України (АР Крим, м. Севастополь) та розв'язання воєнної агресії на Сході України (східні райони Донеччини та Луганщини). Державна слабкість значною мірою була компенсована зусиллями громадянського суспільства

(добровольчими батальйонами, волонтерським рухом, інформаційними мережами тощо), а також допомогою демократичних країн Європи та Північної Америки. Ключову роль у «заморожуванні» російської територіальної експансії відіграла українська громада, яка на ціннісному рівні є прихильником відновлення територіальної цілісності демократичної України, її входження до європейської та євроатлантичної спільноти. Проте компенсаційні можливості громадянського суспільства, маючи власні підйоми та спади, не можуть бути постійними в часі.

Війна стрімко поширюється і ворог намагається підірвати територіальну цілісність і політичну незалежність держав, які знаходяться під міжнародним захистом. Міжнародне право, яке регулює застосування сили і визначає агресію, стає ключовим елементом у протидії агресії ворога.

При цьому, слід відзначити, що ані міжнародна відповідь, ані накладення санкцій не призвело до повернення окупованих Росією територій України. Отже, Росія зухвало силою змінила кордони і анексувала чужу територію. Таким чином, дуже важливо помістити заходи війни в існуючі міжнародні законодавчі рамки, які агресор прагне обійти.

Українська держава як суб'єкт гарантування національної безпеки має здійснити необхідні перетворення у сфері національної безпеки, посилюючи власний статус головного суб'єкта націєбезпечної діяльності, але спираючись при цьому на безпеково-оборонні можливості небайдужої громади. А не то сумарна кількість небезпек, нав'язаних ззовні, стане критичною та призведе до ліквідації української державності.

Основним базовим національно-державним інтересом, геополітичним пріоритетом і стратегічним завданням зовнішньополітичного курсу України в умовах глобалізації та євроінтеграції є підвищення її життєспроможності та зміцнення як вільної, суверенної, незалежної держави сучасного світу за умов збереження національних цінностей, захисту економічного та політичного суверенітету, власної соціально-культурної ідентичності.

Література

1. Декларація про державний суверенітет України. Прийнята Верховною Радою Української РСР 16.07.1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>

2. Акт проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради Української РСР від 24.08.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>

3. Дашкевич Я. Питання безпеки: зміст і межі поняття. Український час. 1996. № 1 (15). С. 2–8.

4. Гай-Нижник П.П. Світ на переломі та Україна: глобальні виклики і національна безпека. Гілея. 2022. Вип.169–170 (№2–4). С.113–122.

Науковий керівник кюн., доцент кафедри Федорова Т. С.

ЛУПУ ВЛАДИСЛАВ СЕРГІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Відповідальність у міжнародному праві є необхідним елементом у забезпеченні стабільного функціонування кожної держави та міжнародної системи взагалі. Відповідальність держав у міжнародному праві є однією з найбільш актуальних проблем міжнародного права, це зумовлено тим, що саме функціонування міжнародно-правової відповідальності здатне забезпечувати світовий мир і правопорядок у міжнародній системі.

Отже, питання відповідальності в міжнародному праві постійно потребує вдосконалення та нові проблеми з якими стикається ця галузь повинна вирішуватися в найкоротший термін.

За визначенням Комісії міжнародного права ООН міжнародно-правова відповідальність (МПВ) – це всі види правовідносин, що виникають в рамках міжнародного права в результаті міжнародно-правового діяння держави, незалежно від того, чи обмежуються ці відносини правовідносинами між

державою, яка вчинила протиправне діяння, і державою, яка безпосередньо постраждала, або ж вони розповсюджуються також на інших суб'єктів міжнародного права і, незалежно від того, чи сконцентровані вони на зобов'язанні винної держави відновити в правах державу, яка постраждала, і стягнути нанесені їй збитки (шкоду) чи охоплюють також право самої держави, яка постраждала, або інших суб'єктів міжнародного права застосувати до держави, яка винна, будь-яку санкцію, допустиму міжнародним правом [1].

З вище сказаного можна зробити висновок, що всі держави при взаємодії між собою є рівним та повинні нести відповідальність при вчиненні протиправного діяння.

Для притягнення до міжнародно-правової відповідальності необхідними є таке: 1) має бути міжнародно-правове зобов'язання між двома державами; 2) повинна бути дія чи бездіяльність, які порушують це зобов'язання та які приписуються відповідальній державі; 3) наслідком цієї дії є втрата чи збитки[2].

Всі ті елементи обов'язково повинні бути доведені, щоб не було сумніву про наявність правопорушення та в подальшому застосування і реалізацію санкцій у випадку використання міжнародної відповідальності. Кожен із елементів носить за собою багатовіковий досвід, який формувався внаслідок порушення державами норм міжнародного права, тому доведення всіх факторів правопорушення є безсумнівно.

Міжнародно-правове розуміння міжнародного злочину як діяння, що підлягає солідарному кримінальному переслідуванню держав або світового співтовариства в цілому, а також розмежування протиправних діянь міжнародного характеру є важливими аспектами для призначення справедливого покарання та стабілізації загальної ситуації у міжнародному просторі[3].

На мою думку, проблема міжнародно-правової відповідальності суб'єктів міжнародного права тісно пов'язана з боротьбою проти міжнародних правопорушень, насамперед проти агресії, за мир і міжнародну безпеку народів. Особливо важко встановити відповідальність держав за агресію, тому що існує принцип заборони застосування сили та загрози силою в міжнародних відносинах.

Правові наслідки, які настають для суб'єкта міжнародного права в результаті вчиненого ним міжнародного правопорушення, які зобов'язують його ліквідувати збиток, заподіяний іншим суб'єктам міжнародного права є проблематичним фактором у вирішенні питань, щодо відновлення порушених прав. Відповідальність у міжнародному праві породжує право потерпілої сторони на задоволення своїх порушених інтересів, включаючи застосування санкцій проти держави-порушника.

Дивлячись на сучасні реалії впливає те, що однією з найактуальніших проблем притягнення до міжнародно-правової відповідальності є питання притягнення держав до відповідальності за вчинення агресії без винесення рішення про це Радою Безпеки ООН. До складу Ради Безпеки ООН входить 5 постійних членів: КНР, Франція, Росія, Велика Британія, США. Ці держави можуть заблокувати рішення стосовно себе або стосовно питань, коли задіяні їхні інтереси.

Прочитавши багато наукових статей можна дійти до висновку, що серед дослідників побутує думка, що Раду Безпеки ООН варто реформувати, щоб позбавити державу, яка є постійним членом Ради, блокувати рішення проти неї та її інтересів. Право вето держав «п'ятірки» може призводити до негативних наслідків і загрожувати миру та безпеці. Варто зазначити, що нерідко державна відповідальність обмежується лише зобов'язанням компенсувати збитки.

Комісія міжнародного права у статті 4 у Статтях про відповідальність держав 2001 р. визначила: «Поведінка будь-якого органу держави розглядається як діяння цієї держави за міжнародним правом незалежно від того, чи здійснює цей орган законодавчі, виконавчі, судові або будь-які інші функції, незалежно від положення, яке він посідає в системі держави, і незалежно від того, чи є він органом центральної влади або адміністративно-територіальної одиниці держави». У своїх зауваженнях на проект статей ряд урядів вказали на те, що підстава для атрибуції відповідальності має бути достатньо широкою, щоб держави не могли уникати відповідальності, спираючись на формальне визначення своїх органів. Отже, надзвичайно важливо правильно визначити

статус органів, діяння котрих розглядаються як поведінка держави. Серйозну увагу цьому питанню приділила КМП ООН, розглянувши його в контексті проблеми атрибуції державі поведінки, здійснюваної особами та органами, що мають статус державних відповідно до її правової системи [4, с. 168].

Отже, міжнародно-правова відповідальність потребує постійної уваги та вдосконалення, щоб дієво та оперативно реагувати на всі порушення. Механізм застосування міжнародно-правової відповідальності потребує ретельного вдосконалення. Адже це є необхідним у сфері підтримання міжнародного правопорядку, покарання держав за неправомірні діяння та відшкодування шкоди потерпілим державам. Удосконалення механізму застосування відповідальності сприятиме зменшенню кількості «ухилень» держав від відповідальності за міжнародні правопорушення. Міжнародно-правова відповідальність держави настає тільки тоді, коли протиправне діяння може бути присвоєно державі. На підставі проведеного аналізу практики держав, судових рішень та спеціалізованої літератури можна стверджувати про наявність у міжнародному праві усталеного принципу, згідно з яким держава є відповідальною на міжнародному рівні за протиправні діяння, що вчинили її посадові особи або органи, які діють у супереч отриманим інструкціям або з перевищенням повноважень.

Література

1. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. Буткевич В.Г. – К.: Либідь, 2002.-101 с.
2. See Shaw M. N. International Law. – 4th ed. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – P. 542.
3. Зелінська Н.А. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину : докт. юрид. наук : 12.00.11 «Міжнародне право» ; Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2007. 39 с.
4. Андрейченко С. С. Поняття «ставлення у вину» («imputability») та «присвоєння» («attribution») у міжнародному праві / С. С. Андрейченко // Бюллетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 9 (вересень). – С. 167–172.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О.К.

ШИМАНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ОЛЕГОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

УЧАСТЬ ООН У ФУНКЦІОНУВАННІ КОНЦЕПЦІЇ «ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАХИСТ»

Досліджуючи питання захисту прав людини, варто звернути увагу на функціонування концепції «відповідальності за захист», за допомогою якої проводиться захист всіма державами цивільного населення та місце ООН у ній.

Здається, не буде суперечливим твердження, що міжнародне право вважає, що безпека цивільного населення охоплюється суверенітетом кожної держави, що розуміється як об'єктивна компетенція та суб'єктивне право. Відповідно, основною турботою ООН традиційно була безпека держав у їхніх міжнародних відносинах. Але звірства, вчинені проти цивільного населення в Руанді та на Балканах у 1990-х роках, спричинили занепокоєння міжнародної спільноти щодо базової безпеки людей у кожній державі.

Підсумковий документ Всесвітнього саміту 2005 року, розвиваючи концепцію «відповідальності за захист», визначив захист цивільного населення від чотирьох злочинів і порушень: геноциду, воєнних злочинів, етнічних чисток і злочинів проти людяності як міжнародне суспільне благо.[1] Щодо цієї мети, Підсумковий документ покладає на держави і міжнародне співтовариство певні обов'язки. «Кожна окрема держава» несе відповідальність за захист свого населення від чотирьох злочинів,[1] включаючи їх запобігання.[2] Захист від чотирьох злочинів є універсальним стандартом, що застосовується до всіх держав-членів ООН. Але щодо мети захисту цивільного населення, Підсумковий документ також визначає власну відповідальність міжнародного співтовариства діяти превентивно та реагувати через Організацію Об'єднаних Націй.[1]

Підсумковий документ є політично зобов'язуючим інструментом, прийнятим Генеральною Асамблеєю на рівні глав держав та урядів.

За ним послідувала нормативна діяльність головних органів ООН відповідно до Статуту ООН, починаючи від доповіді Генерального секретаря Генеральній Асамблеї «Виконання обов'язку захищати» [3] і широких дебатів Генеральної Асамблеї [3] і закінчуючи заходами Ради Безпеки ООН, які є обов'язковими відповідно до Глави VII Статуту ООН [1]. Ця організаційна вторинна правотворчість конкретизує обов'язок захищати в загальній матриці міжнародної відповідальності.

На основі багаторівневої моделі управління розмежовано первинну відповідальність кожної держави та вторинну відповідальність Організації Об'єднаних Націй за захист цивільного населення, визначено обов'язки та можливі санкції за їх невиконання, а також встановлені лінії підзвітності.

У доповіді Генерального секретаря про імплементацію пропонується роз'яснення концепції «Відповідальність за захист» Підсумкового документа Всесвітнього саміту 2005 року шляхом виокремлення стратегії, що складається з трьох компонентів: Перший компонент охоплює обов'язки держави щодо захисту, другий – міжнародну допомогу та розбудову потенціалу, а третій – своєчасне та рішуче реагування. Ці три компоненти визначають функції, які покладені на держави та Організацію Об'єднаних Націй. На кожну державу покладається відповідальність за захист свого цивільного населення від чотирьох злочинів, і ця загальна відповідальність кожної держави є первинною по відношенню до вторинної відповідальності Організації Об'єднаних Націй. Це підтверджує твердження, що відповідальність за захист не відволікає від суверенітету, а навпаки, передбачає його. Гарантування кожній державі простору для власних захисних дій дійсно є необхідною передумовою для покладення на неї відповідальності за наслідки її рішень. Кожна держава несе відповідальність за свої рішення перед міжнародним співтовариством, яке оцінює їх за міжнародно визначеними критеріями. У Підсумковому документі Всесвітнього саміту 2005 року вже визначено широкий стандарт запобігання вчиненню цих чотирьох

злочинів. Цей універсальний стандарт, що застосовується до всіх держав-членів ООН, потребує подальшої конкретизації [1].

На першому етапі стандарт підкріплюється та конкретизується відповідним міжнародним договірним правом, яке повинно бути сумлінно втілене в національному законодавстві. Наприклад, Конвенція про геноцид встановлює потрійне зобов'язання для держав-учасниць запобігати геноциду [4], карати осіб за його вчинення [4] (зобов'язання захищати), а також не вчиняти геноцид через свої власні органи або суб'єктів, яких вони контролюють (зобов'язання поважати). Щодо воєнних злочинів, Женевські конвенції також накладають зобов'язання поваги та захисту, включаючи запобігання [5]. Злочини проти людяності є караними індивідуальними правопорушеннями за міжнародним кримінальним правом, а відповідні зобов'язання для держав викладені в статутах Міжнародних кримінальних трибуналів та МКС. Подальша конкретизація стандарту захисту є компетенцією Організації Об'єднаних Націй. У доповіді Генерального секретаря конкретизуються обов'язки держави щодо захисту. Важливо, що резолюції Ради Безпеки ООН відповідно до Глави VII Статуту ООН визначили конкретні стандарти для виконання державами своїх обов'язків щодо захисту. Рада Безпеки зробила це в S/RES/1674 про захист цивільних осіб у збройних конфліктах [6] та в S/RES/1882 на тему «Діти та збройні конфлікти» [7]. У цих резолюціях викладені загальні положення законодавства, але додається, що держави повинні дотримуватися їх як вираження своєї відповідальності.

Підсумковий документ Всесвітнього саміту 2005 року визначає Організацію Об'єднаних Націй як орган, перед яким кожна держава підзвітна у виконанні своїх обов'язків щодо захисту. Виконання цієї ролі органу підзвітності є обов'язком Організації Об'єднаних Націй. Таким чином, вона несе відповідальність за те, щоб держави виконували свій першочерговий обов'язок. З цією метою Організація Об'єднаних Націй може поступово розробляти стандарти, оцінювати виконання відповідно до цих стандартів і з цією метою вона може здійснювати спостережні дії через свої власні органи та інші органи. Організація Об'єднаних Націй може, як наслідок своєї оцінки, вживати примусових заходів.

Санкціонованість оцінок є невід'ємною частиною ідеї підзвітності. У випадку підзвітності держави перед міжнародною організацією санкціонованість оцінок стає питанням компетенції організації. Організація Об'єднаних Націй може оцінити нездатність держави виконати свій обов'язок щодо захисту і вжити заходів на підставі Глави VII Статуту з подвійною метою: безпосередньо захистити цивільне населення та опосередковано накласти санкції на уряд за його неспроможність. Уряд, який явно провалив тест на виконання обов'язку захищати, може вважатися таким, що втратив згоду підвладних йому осіб, і в кінцевому підсумку, буде змушений піти у відставку. Це є наслідком рішучої заяви в Підсумковому документі Всесвітнього саміту 2005 року, п. 139, про те, що Організація Об'єднаних Націй несе не тільки відповідальність гарантувати, але й відповідальність діяти.[1] Власна відповідальність Організації Об'єднаних Націй за дії поширюється на допомогу та заходи реагування. На підставі глав VI і VIII Статуту ООН Організація Об'єднаних Націй вживатиме заходів через свої органи, спрямованих на запобігання виникненню криз, у першу чергу, включаючи створення системи раннього попередження. Міжнародне співтовариство, діючи через Організацію Об'єднаних Націй, має бути готовим розбудовувати потенціал для запобігання вчиненню будь-якого з чотирьох злочинів та надання допомоги у стресових ситуаціях.

Підсумовуючи, відповідальність ООН за захист цивільного населення є вторинною по відношенню до першочергової відповідальності кожної держави.

Наразі, відсутня міжнародна відповідальність окремих держав за забезпечення дотримання зобов'язань у сфері прав людини в іншій державі в цілому. Міжнародне право на даному етапі не передбачає необхідних всеосяжних повноважень для держав щодо забезпечення дотримання зобов'язань іншої держави у сфері прав людини. Конвенція про запобігання геноциду 1948 року зобов'язує держави-учасниці запобігати екстериторіальному вчиненню геноциду, але це не дає права втручатися в ситуацію в іншій державі. іншу державу

Тому Організація Об'єднаних Націй не повинна підміняти собою вибір кожної держави. Але вона також повинна мати можливість вживати заходів для забезпечення того, щоб держава виконувала цей обов'язок у межах застосовних стандартів. Відповідальність Організації Об'єднаних Націй складається з двох елементів: відповідальності гарантувати захист цивільного населення та відповідальності діяти у разі виявлення скоєння злочину та недотримання стандартів захисту.

Література

1. 2005 World Summit Outcome, ст. 30 [Електронний ресурс] – 2005 рік – Режим доступу до ресурсу: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf

2. General Comment No.31 [80] «The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant Adopted on 29 March 2004» [Електронний ресурс] – 2004 рік – Режим доступу до ресурсу: <https://www.refworld.org/docid/478b26ae2.html>

3. Резолюція, прийнята Генеральною Ассамблеєю 14 сентября 2009 года A/RES/63/308 [Електронний ресурс] – 2009 рік – Режим доступу до ресурсу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/513/40/PDF/N0951340.pdf?OpenElement>

4. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9.12.1948 р.

5. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими [Електронний ресурс] – 1949 рік – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

6. Резолюция 1674 (2006), принята Советом Безопасности на его 5430-м заседании 28 апреля 2006 года, [Електронний ресурс] – 2006 рік – Режим доступу до ресурсу: <https://digitallibrary.un.org/record/573969>

7. Резолюция 1882 (2009), принята Советом Безопасности на его 6176-м заседании 4 августа 2009 года, [Електронний ресурс] – 2009 рік – Режим доступу

Науковий керівник: доцент, к.ю.н. Канєнберг – Сандул О.К.

ШЛЕНТОВ ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

Національний університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА ПРИТЯГНЕННЯ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА ДО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВІЙСЬКОВІ ДІЇ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Повномасштабне вторгнення держави-агресора Російської Федерації в суверенну Україну спричинило значні трансформаційні процеси на геополітичному рівні. Продовжується боротьба за домінування на міжнародній арені, підтримка демократичних процесів набуває першочергового значення, а Україна поступово стає символом свободи та «центром Європи». Екстраординарне явище війни в ХХІ столітті призводить до виникнення низки проблем: міжнародні інституції демонструють низьку ефективність в протиборстві злочинним діям держави-агресора, а чинні міжнародні договори не змогли стати надійним гарантом захисту прав та свобод людини.

Саме тому значної уваги заслуговують механізми притягнення Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності в контексті вчинення військових злочинів в Україні. Варто відзначити, що дослідженням подібної проблематики займається велике коло видатних науковців, серед яких виділимо Н. Гураленко, В. Васецького, С. Адамовича, Ю. Микитина, Н. Діденко, Р. Недільського та багатьох інших.

Військові злочини є звичним явищем для російської військової культури. Ще за часів кампаній в Чечні, Грузії та Сирії зафіксовано численні порушення Женевських конвенцій. Так, британська вчена К. Стінкамп відзначає, що

наслідком участі російської армії у війні в Сирії стало те, що з Сирії було близько 5 мільйонів біженців, 6.3 мільйона внутрішньо-переміщених осіб, 13.5 мільйонів сирійців потребували гуманітарної допомоги [5, с. 1].

У 2014 році війська держави-агресора, скориставшись політичними та суспільними змінами в Україні під час Революції гідності, вкотре вторглися на територію суверенної держави та анексували Кримський півострів, в подальшому визнавши його своєю територією на підставі псевдореферендуму. І хоча світова спільнота визнала протиправними дії Російської Федерації, однак дієвих механізмів притягнення до відповідальності застосовано не було.

Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року знову загострило проблематику навколо притягнення держави-агресора за військові злочини в Україні. Позитивним зрушенням варто вважати рішення Прокурора Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) про відкриття офіційного розслідування на підставі звернення 43 країн. Воно розпочатє 2 березня 2022 р. та поширюється на військові злочини, скоєні в Україні з листопада 2013 р. Так, прокурор МКС Карім А. А. Хан 17 травня 2022 р. повідомив про направлення в Україну групи з 42 слідчих, судових експертів та допоміжного персоналу для просування розслідувань злочинів [1, с. 101]. Тобто розслідування проводиться не тільки в рамках цього річного вторгнення, але й в контексті анексії українських територій в 2014 році.

Однак постає проблематика, котра викликає сумніви в дієвості міжнародної інституції в кризових умовах – Росія не є підписантом угоди з Міжнародним кримінальним судом. Тобто МКС не має правових підстав для притягнення до відповідальності російських лідерів за військові злочини в Україні. Ще більше проблем створює «право вето» Російської Федерації в Раді Безпеки ООН, що унеможлиблює звернення останньої до МКС для розслідування зазначених правопорушень.

Право вето держави-агресора в ООН створило низку перешкод на шляху до відповідальності за військові злочини. Зокрема, Росія наклала вето на резолюцію Ради Безпеки ООН, яка засуджує проголошену Москвою анексію частини

України. Однак це не перешкодило ухваленню резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН». «За» висловилися 143 країни, «проти» – 5, утрималися – 35. Таким чином, головний представницький орган ООН офіційно засудив російські псевдореферендуми на українських окупованих територіях [2].

На нашу думку, інститут «права вето» постійних членів Ради Безпеки ООН повністю себе дискредитував в рамках такої кризової ситуації, як війна. Саме тому необхідно ініціювати внесення змін до Статуту ООН, заборонивши постійним членам накладати вето в питаннях, пов'язаних із зверненням до міжнародних судових інституцій та ініціювання ними розслідувань військових злочинів, позбавленням держави постійного членства в Раді Безпеки. Також доцільною вважаємо заборону накладати вето в питаннях, що стосуються самої держави незалежно від предмету дискурсу.

Також вбачаємо позитивні зрушення в питанні арешту активів Російської Федерації. Наразі директивами ЄС заморожено російські активи на суму 13,9 млрд. євро в Німеччині, Франції, Ірландії, Австрії, Бельгії та Люксембурзі. У Польщі сума таких активів вже перевищує 160 мільйонів злотих. Як тільки Європейський Союз та США прийдуть до необхідності визнання Росії державою-терористом та приймуть відповідні директиви, то відкриються можливості конфіскації таких активів для відшкодування завданих Україні збитків державою-агресором [3, с. 106].

Вважаємо доцільним погодитися з думкою чільного Президента України щодо створення системи безпеки U-24. Новий союз повинен гарантувати те, що кожен агресор отримає скоординовану відповідь світу. «Не через тижні, місяці, роки, а за перші 24 години після нападу» – зазначив В. Зеленський [4]. Таким чином новий союз повинен гарантувати вирішення досліджуваної проблематики, замінити не дієві механізми притягнення до міжнародно-правової відповідальності будь-якого агресора, що посягатиме на територіальну цілісність суверенної держави.

Отже, раціональними підходами до вирішення питання про притягнення Російської Федерації до відповідальності вбачаємо: 1) позбавлення «права вето» постійних членів Ради Безпеки ООН в питаннях, пов'язаних з ініціюванням розгляду військових злочинів та притягнення до відповідальності за їх вчинення; 2) створення механізму виключення з міжнародної організації держави, що порушує чинні міжнародні договори; 3) спрощення механізму арешту активів держави-агресора для подальшого відновлення постраждалих країн; 4) як радикальна та дієва міра – створення нової міжнародної організації, котра забезпечить швидке та ефективне притягнення до міжнародно-правової відповідальності за воєнні злочини.

Література

1. Адамович С.В, Микитин Ю.І. Перспективи притягнення до кримінальної відповідальності росіян за воєнні злочини в Україні в контексті реалізації конституційного права на судовий захист: *Проблеми реалізації норм Конституції України в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ, 27 червня 2022 року / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника., 2022. С. 94-106.

2. Голосування в ООН щодо засудження російських псевдореферендумів на окупованих територіях України засвідчує повну відсутність підтримки РФ на міжнародній арені. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/229160.html> (дата звернення 24.10.2022).

3. Кучаковська Н.О. Перспективи визнання і виконання рішень українських судів постановлених проти Російської Федерації у судах країн Європейського Союзу. *Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність*: матеріали II Міжнар. наук. конф., м. Чернівці, 26 серпня 2022 року / Матеріали конференції МЦНД, 2022. С. 104-106.

4. Україна наразі не має готового переліку країн-гарантів безпеки – Зеленський. 05 квітня 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-peregovory-rf/31786523.html> (дата звернення: 24.10.2022).

5. Steenkamp C. The Crime-Conflict Nexus and the Civil War in Syria. Stability: International Journal of Security and Development. 2017. № 6(1). P. 1-18.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Мануїлова К.В.

**ЯКОВЕЦЬ ДАР'Я МИКОЛАЇВНА,
ЮРАШ КАТЕРИНА АНАТОЛІЇВНА**

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВИЗНАННЯ ГЕНОЦИДУ УКРАЇНЦІВ

Події сьогодення в Україні жахають увесь цивілізований світ. Жорсткі та масові вбивства, тортури чоловіків, жінок, літніх людей та навіть дітей. Спалювання тіл, щоб приховати вчинені злочини. Буча, Маріуполь, Ізюм – це далеко не всі міста, де зафіксовані злочини геноциду в Україні. Кількість жертв вимірюється не сотнями, навіть не тисячами. Українська сторона ще з самого початку зазначала, що дії країни агресора мають ознаки геноциду.

У міжнародному праві поняття «злочину геноциду» з'явилося лише після Другої світової війни завдяки відомому польському юристу – Рафаелю Лемкіну. Боротьба за ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН 1948 року Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього – була справою його життя. Закріплене визначення геноциду в Конвенції є міжнародно визнаним та використовується у Римському статуті Міжнародного кримінального суду.

Чому це мало таке важливе значення для Рафаеля? Тому що під час трагічних подій Голокосту загинули 49 родичів Лемкіна, включаючи його батьків. Сам він дивом зумів врятуватися. Своє найвагоміше дослідження українського геноциду він описав в статті «Радянський геноцид в Україні» [2]. Ця фундаментальна робота актуальна і на сьогодні.

Робота та дослідження Лемкіна стала гідом сучасним дослідникам, політикам та науковцям, вказуючи, як треба підіймати питання українського геноциду та актуалізувати дискусію з цього питання на рівні світової спільноти.

У Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року в статті 2 зазначено, що «геноцид – це наступні дії, що вчинені з наміром повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, релігійної або расової групи через вбивство, нанесення тяжких тілесних ушкоджень і т.д.» [1].

Проаналізувавши історію минулих подій та дії країни агресора сьогодні, можна зробити висновок, що геноцид – це набагато ширше поняття. Вважаємо, що геноцид – швидше, планомірний, методичний, консеквентний комплекс дій, який направлений на знищення певної групи людей та їх ідентичності, самобутності, культурних надбань, тобто від руйнування політичного та соціального устрою до знищення культури, мови та безпеки, свободи, здоров'я, гідності, честі та життя певної групи.

У визначенні кваліфікації злочину, як акт геноциду найвагоміше і найважче – це достатність та прийнятність доказів, що фіксують про намір знищення, оскільки міжнародне правосуддя встановлює високий поріг доказування цього злочину. Важливим є також те, що Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію розслідувати цю категорію злочинів[3].

Чому українцям наразі так важливо довести факт здійснення геноциду?

По-перше, викриття істинних намірів росії допоможе ініціювати притягнення до відповідальності всіх винних осіб, зупинити геноцид Українців та відновити історичну справедливість. Це назавжди поставить крапку у питанні братності наших народів, що активно нав'язується пропагандою росії.

По-друге, це допоможе посилити санкції проти росії та поглибити ізоляваність її від усього світу, що у свою чергу стане перешкодою у подальшому скоєнні таких дій. Підготуватись та здійснювати агресивні дії щодо українців стане набагато важчою справою у перспективі майбутнього та сьогодення.

По-третє, буде актуалізовано питання перегляду, оновлення та зміцнення системи світової безпеки. Ані інституції, відповідальні за збереження миру, ані міжнародне право не змогло зупити такий потужний прояв агресії та зупинити війну таких масштабів. Удосконалення системи світової безпеки та гарантій такої безпеки допоможе уникнути таких ситуацій в майбутньому.

Отже, визнання геноциду українців є тим інструментом який допоможе зупинити звірства РФ, відновити справедливість щодо усіх українців які постраждали у цій війні та не допустити повторення таких дій. Росія діє як і її попередник – СРСР, який не був покараний за здійснення геноциду у минулому. Тому важливо це зробити сьогодні.

Література

1. Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155.

2. «Радянський геноцид в Україні» Рафаель Лемкін. Видавництво «Майстерня книги» Київ, 2009. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Lemkin_Rafal/Radianskyi_henotsyd_v_Ukraini.pdf

3. Римський статут міжнародного кримінального суду від 16.02.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Каненберг-Сандул О.К

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

БАЮШ ДІАНА ВАЛЕРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Будь-які політичні конфлікти завжди породжують безліч проблем і втрат. За таких обставин люди не завжди ставлять на перший план культурні цінності, проте це є не менш вагомими втратами. Адже втрачаючи культурні цінності держава втрачає те, чим вона може бути цікава світовому співтовариству, суспільства солідаризуються через такі цінності. Окупація Криму і конфлікт на Сході України створили багато проблем, які стосуються викрадення, привласнення культурних цінностей, а також їх незаконного вивезення. Резонансна історія, пов'язана з поверненням «скіфського золота», незаконне вивезення картин Айвазовського в Третьяковську галерею, незаконна передача картин з Маріупольського художнього музею імені Куїнджі в Сімферопольський художній музей свідчить про те, що деякі реституційні механізми не досконалі і потребують подальшого удосконалення.

Над питанням, щодо механізму захисту культурних цінностей на окупованих територіях працювали відчизняні і зарубіжні представники, а от перша поява юридичнообов'язкових норм бере свій початок в період XVI-XVII століть. У 1874 році була зроблена перша спроба уніфікації норм, щодо захисту культурних цінностей під час військових дій, у Брюсельській декларації права війни, вона закріплювала відповідальність за вчинення умисних дій спрямованих на руйнування культурних цінностей.

Важливою подією в контексті охорони культурних цінностей, стало прийняття Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року (далі Конвенція) і протоколів до неї. Вона стала першим загальновідомим актом на міжнародному рівні, який закріпив поняття «культурні цінності», визначивши їх об'єктами міжнародної охорони, будь-якого походження та приналежності, які мають особливе значення для культурної спадщини кожного окремого народу. Культурні цінності – пам'ятки архітектури, історії та мистецтва, релігійні чи світські, археологічні пам'ятки, рукописи, архіви, колекції, музеї, бібліотеки, а також центри, де зосереджені культурні цінності.

Ця Конвенція стала першим універсальним міжнародним договором, основним завданням якого є забезпечення охорони культурної спадщини у разі збройного конфлікту. Конвенція була прийнята разом з протоколом (далі Перший протокол), призначенням якого є попередження вивезення культурних цінностей з окупованої території і який встановлює їх подальше повернення в державу, з якої вони були вивезені. У березні 1999 року був прийнятий Другий протокол до Гаазької конвенції (далі Другий протокол). [1]

Важливість даних протоколів визначає професор Богуславський, адже вони включили ряд положень про кримінальну відповідальність у разі порушення норм про захист культурних цінностей.[2] Професор Акуленко зазначає, що протоколи заохочують держави вживати необхідні заходи щодо захисту культурних цінностей у мирний час щоб забезпечити їх належну охорону під час збройного конфлікту.[3]

Варто зазначити, що Україною був ратифікований лише Перший Протокол, а Другий Україна, на жаль, не ратифікувала. Я вважаю, що необхідно вжити заходів для приєднання цього документа, адже це вагомою мірою посилить позиції України, щодо захисту культурних цінностей на окупованих територіях.[4]

Встановленим є також факт розграбування Херсонського художнього музею російськими солдатами. Окупанти вивозили речі з музею впродовж чотирьох днів, зокрема і колекцію творів мистецтва XVII-XX століть. Поліція відкрила

кримінальне провадження щодо факту викрадення та вивезення російськими військовими на територію країни-агресора художніх цінностей з Херсонського художнього музею. Там зберігалися мистецькі роботи українських та закордонних авторів: живопис, графіка, ікони, гобелени, предмети побуту та витвори народного мистецтва. На міжнародному рівні існує база даних про вкрадені твори мистецтва («Stolen Art Database») – онлайн ініціатива, яку Інтерпол представив у 2009 році.

Вона також була покликана спростити доступ громадськості до інформації про масштабність такого розкрадання. База даних Інтерполу містить інформацію про понад десятки тисяч незаконно переміщених артефактів із понад 123 країн світу.

Ще одним корисним механізмом захисту є Блакитний щит – Blue Shield – це неурядова організація, метою якої є захист культурних цінностей під час збройних конфліктів. Такий захист організація розглядає широко, з реагуванням не лише у критичних ситуаціях, а з масштабною превентивною, у тому числі просвітницькою, роботою на національному рівні у мирний час. Блакитний щит проводить тренінги та надає консультації як на міжнародному, так і на національному рівнях. Тематика таких заходів охоплює широкий спектр питань: правильна інвентаризація артефактів, підготовка необхідних сховищ, стратегія реагування під час надзвичайних ситуацій, проведення евакуації, розвиток необхідних компетенцій відповідних державних органів тощо.

Якщо говорити про своєрідне попередження злочинів у сфері культурних цінностей, варто зазначити, що профілактика являє собою один з найбільш дієвих засобів протидії злочинам та правопорушенням. Вона дозволяє блокувати й нейтралізувати соціально шкідливі прояви злочинності на етапі формування антисуспільного діяння, а також перервати вже розпочату протиправну діяльність до настання шкідливих наслідків[5].

Маркування є одним із засобів протидії підробкам документів, предметів культурного надбання або крадіжками таких речей. Найбільш досконалим методом маркування може бути захист предмета із застосуванням радіоізотопів

слабкої активності, мітки якого напряму не виявляються дозиметричною технікою, що серійно випускається. Над таким методом тривалий час працювали.

Наша держава сьогодні зіштовхнулася з новою формою агресії, яку можна назвати «гібрида війна». Сьогодні проблемним і очевидним є те, що міжнародно-правове регулювання охорони та повернення культурних цінностей є не надто ефективним і дієвим, це яскраво простежується в захисті культурних цінностей в окупованому Криму, в Донецькій, Луганській, Херсонській областях. На мою думку давно вже настав момент для перегляду та вдосконалення Гаазької конвенції 1954 року і двох Протоколів до неї, враховуючи сучасні реалії.

Однак, можна дійти висновку, що навіть не беручи до уваги пробіли вказаної Конвенції, зрозуміло, що Росія та представники збройних формувань, грубо порушують її норми. Отже, Україні зважаючи на це необхідно вжити всіх заходів для повернення незаконно вивезених культурних цінностей та вимагати притягнення до відповідальності винних у навмисному пошкодженні об'єктів культурної спадщини.

Література

1. Защита культурных ценностей в случае вооруженного конфликта. URL: <http://www.unesco.org/new/ru/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/>.

2. Богуславский М. М. Культурные ценности в международном обороте: правовые аспекты: монография / Марк Моисеевич Богуславский. – Москва: Норма ИНФРА-М, 2012. – 416 с.

3. Акуленко В. І. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р.: актуальні питання імплементації і застосування / 2010. – №9. – С. 127–137.

4. Кот С. І. Про ратифікацію Україною Другого Протоколу (1999 р.) до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0013251>.

5. Пающик І. І. Способи і засоби захисту носіїв інформації та предметів культурно- історичної спадщини України з використанням радіоізотопів // Вісник Акад. внутр. справ. – 2001. – № 4. – С. 271– 273.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Гриб Г.М.

БІЛЧЕНКО ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ В УКРАЇНІ ТА ЗАХИСТ ДІТЕЙ

Беручи до уваги жахливі наслідки Другої світової війни, що охоплювали смерті численної кількості малолітніх дітей, питання про захист даної категорії населення знайшло свій вияв на порядку денному. Почали здійснюватися спроби закріпити заборону вербування дітей у збройні конфлікти на нормативному рівні, тому у 1946 році болівійське відділення Міжнародного Комітету Червоного Хреста запропонувало проект Конвенції про захист дітей у випадку міжнародного конфлікту або громадянської війни. Але, на жаль, ця ідея була провалена й було подано думку закріпити ці норми у рамках Женевської конвенції IV про захист цивільного населення 1949 р. Однак, положення цієї Конвенції не встановлювали спеціальний захист дітям й нижню вікову межу для узаконення їхньої участі у збройних конфліктах. Внаслідок цього були прийняті Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів та Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 р., що стосується захисту жертв неміжнародних збройних конфліктів (далі – ДП I та ДП II) [1].

Зобов'язання, що стосуються заборони вербування дітей на воєнну службу і їх участі у воєнних діях, в різних документах дещо відрізняються один від одного. У той час як до держав звертаються з закликком забороняти всі види вербування та

участі дітей в збройних конфліктах, які не досягли 18-річного віку, кожна з держав зобов'язана дотримуватися договорів, до яких вона приєдналася. Наприклад, ДП I вимагає, щоб держави-учасниці застосовували всіх можливих заходів для забезпечення того, щоб діти, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі в бойових діях [1]. У той же час ДП II поширює це правило на всі види участі в збройних конфліктах неміжнародного характеру. Так, якщо надання послуг збройній групі є непрямую участю, то участь у воєнних діях однозначно визнається прямою участю в конфлікті. У тих випадках, коли дітей у віці від 15 до 18 років все ж використовують в бойових діях, наполегливо рекомендується віддавати перевагу більш старшим дітям серед них [1].

Згодом, в 1989 р., приймається перший спеціальний міжнародно-правовий документ, що регламентує права дітей, – Конвенція про права дитини 1989 р. [2] (далі – Конвенція 1989 р.). Так, в п. 1 ст. 38 Конвенції 1989 р. зазначається, що держави-учасниці зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів та стосуються дітей, а також забезпечувати їх дотримання. Конвенція не містить положень про заборону на безпосередню або опосередковану участь дітей у воєнних діях, на відміну від ДП I. Проте вимагає від держав-учасниць, по-перше, вживати всіх можливих заходів для того, щоб діти, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях (п. 2 ст. 38 Конвенції 1989 р.), а по-друге, утриматись від призову будь-якої особи, яка не досягла вказаного віку, на службу в свої збройні сили.

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини 2000 р. підсилює захист дітей, які залучені до збройного конфлікту: на держав-учасниць покладається обов'язок вживати всіх можливих заходів для забезпечення того, щоб військовослужбовці їхніх збройних сил, які не досягли 18-річного віку, не брали безпосередньої участі у військових діях (ст. 1); не підлягають обов'язковому призову до збройних сил держав особи, які не досягли 18-річного віку (ст. 2); на держав-учасниць покладається обов'язок підвищити мінімальний вік добровільного призову з тим, щоб він був вище 15 років (ст. 3); збройні групи,

відмінні від збройних сил держави, за жодних обставин не повинні вербувати (ні примусовим, ні добровільним порядком) або використовувати у воєнних діях осіб, які не досягли 18-річноговіку. На держав-учасниць покладається обов'язок вжити всіх можливих заходів з метою попередження, заборони і криміналізації такої практики (ст. 4) [3].

Наступним міжнародним документом є Конвенція про заборону та негайні заходи по викорінюванню найгірших форм дитячої праці, яка була прийнята в Женеві на 87-й сесії Генеральної конференції МОП 1 червня 1999 р. [4]. Термін «найгірші форми дитячої праці», який міститься в цій Конвенції, включає також примусову або обов'язкову працю, у тому числі й примусове або обов'язкове вербування дітей для використання їх в збройних конфліктах. Варта уваги згадка про ініціативу на політичному рівні, виражену державами-членами, включаючи низку країн, які втягнуті в конфлікти, їх тверда позиція прихильності виконанню Паризьких зобов'язань та Принципів і керівних вказівок по питаннях дітей, що беруть участь в збройних силах або збройних групах (2007 р.) [5], в яких містяться керівні принципи відносно роззброєння, демобілізації і реінтеграції всіх категорій дітей, що беруть участь у збройних конфліктах, що у свою чергу є вираженням захисту дітей в період збройних конфліктів. Проте, не враховуючи таких заходів, світ у ХХ-ХХІ століттях продовжує залишатися ареною численних бойових дій. Як свідчать дані Дитячого фонду ООН, за останні роки щонайменше 300 тисяч дітей у якості солдатів були залучені до понад 30-ти конфліктів у різних місцях світу [6].

Слід зазначити, що наша країна, на території якої вже 8-ий рік триває збройний конфлікт, вносить свою частку у цю негативну статистику. На даний час, не було проведено глибокого дослідження рівня задіяння неповнолітніх дітей у воєнних діях на Сході України. Це роз'яснюється перш за все тим, що у складі постійної армії України, що функціонує на основі національного й міжнародного законодавства, неможлива присутність осіб, молодших 18-ти років, в той же час ретельний аналіз кількості дітей-комбатантів в сепаратистських збройних угрупованнях, російських частинах регулярної армії, що вторглися в нашу

державу, з явних причин ускладнене. Єдиною доступною наразі розвідкою є доповідь Коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі». «У 24 випадках вік дітей не перевищував 15 років на момент вербування, у 8-ми випадках точний вік дітей встановити не вдалося, але є підстави вважати, що ймовірно діти не були старшими 15 років», – йдеться у поданні Коаліції. Також, траплялися випадки й сексуального визиску неповнолітніх. Прикладом такого може бути випадок з дівчиною віком 14-16 років, яку протиправно утримували представники незаконного збройного формування «Бетмен» у підвалі, як покарання за відхилення від дисципліни, вони відправили її на фронт для задоволення сексуальних потреб бійців вищенаведеного формування» [7].

Також, з початком широкомасштабної збройної агресії рф проти України, Генпрокуратура встановила факт залучення підлітка до розвідки представниками збройних сил країни-агресора в одному з окупованих населених пунктів. Зокрема, СБУ встановила факт збору спецслужбами рф за допомогою ігор для смартфонів українськими дітьми інформації про місцезнаходження стратегічно важливих об'єктів (блокпостів, транспортних шляхів тощо), позицій Збройних Сил України, а також даних щодо охорони та патрулювання населеного пункту. Крім того, 20 березня 2022 року міністр оборони рф підписав наказ «Про організацію залучення членів військово-патріотичного громадського руху «Юнармія» до проведення спеціальної операції на території України», який передбачає підготовку звітності потенційного людського резерву у віці 17-18 років для залучення до бойових дій у складі окупаційної армії [8].

Опублікована доповідь ОБСЄ щодо війни в Україні від 11 травня 2022 року висвітлює ситуацію мовою фактів та підтверджує беззахисність дітей стосовно їх залучення у збройний конфлікт. За даними ООН, з 24 лютого 2022 року, понад половина населення України до 18 років, тобто 4,3 із 7,5 мільйонів осіб, були переміщені. Понад 1,8 мільйони перетнули кордони, а решта 2,5 мільйони ВПО залишаються на території України. Більшість дітей їдуть із сім'ями, але є також випадки, коли неповнолітні без супроводу самостійно дісталися безпечного місця. До початку конфлікту, майже 100 тисяч дітей в Україні проживали в закладах

(інтернатах та школах-інтернатах) [9] і деякі з них відтоді залишилися одні. Масове переміщення наражає дітей на численні ризики. Було зафіксовано, що російська федерація розглядає можливість призову на військову службу в Україні хлопців віком до 18 років з росії та, можливо, також з Криму. Такий призов, якщо він буде здійснений, становитиме собою явне порушення статей 1-3 Факультативного Протоколу до Конвенції 1989 р. [3].

Зобов'язання щодо заборони залучення дітей на воєнну службу і їх участі у збройних конфліктах в різних документах дещо відрізняються одні від одних, про що й аналізуються в наукових дослідженнях [10, 11].

Підводячи підсумки, слід зазначити, що безліч міжнародних і національних актів регулюють засади здійснення захисту дітей в період збройних конфліктів. Проте, на мою думку, потрібно зафіксувати мінімальний призовний вік – 18 років у всіх документах, які складають право Женеви. Щодо права прав людини, то у Конвенції 1989 р. у п. 2 ст. 38 слід використати наступне формулювання «Держави-учасниці вживають всі необхідні заходи для забезпечення того, щоб особи, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях», що посилить захист дітей та міститиме зобов'язання абсолютного характеру.

Література

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199. (дата звернення: 18.10.2022).

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів неміжнародного характеру від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text. (дата звернення: 18.10.2022).

3. Конвенція про права дитини, схвалена резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. (дата звернення: 18.10.2022).

4. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160#Text. (дата звернення: 24.10.2022).

5. Конвенція про заборону та негайні заходи по викорінюванню найгірших форм дитячої праці від 1 червня 1999 року. URL : Конвенція про заборону та нега... | від 17.06.1999 № № 182 (rada.gov.ua). (дата звернення: 18.10.2022).

6. Паризькі зобов'язання та Принципи і керівні вказівки з питань дітей, що беруть участь в збройних силах або збройних групах. URL: www.un.org/russian/children/conflict/parisprinciples.html. (дата звернення: 18.10.2022).

7. Доклад Спеціального представителя Генерального секретаря по вопросу о детях и вооруженных конфликтах // UN Doc. A/67/256. 6 августа 2012 г. П. 2. (дата звернення: 18.10.2022).

8. Правозахисники зафіксували 95 випадків, коли дітей залучали до збройного конфлікту на Донбасі. URL: <http://magnolia.org.ua/uk/content/pravozahisniki-zafiksuvali-95-vipadkiv-koli-ditey-zaluchali-do-zbroynogo-konfliktu-na>. (дата звернення: 18.10.2022).

9. Вербування та використання дітей на війні є одним із шести порушень, які вчиняє рф – Міноборони. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3497479-verbuvanna-ta-vikoristanna-ditej-na-vijni-e-odnim-iz-sesti-porusen-aki-vcinae-rf-minoboroni.html>. (дата звернення: 18.10.2022).

10. Звіт про порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені в Україні починаючи з 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/2/517815.pdf> (дата звернення: 18.10.2022).

11. Грушко М. В. Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених : монографія / М. В. Грушко ; [за наук. ред. к.ю.н., доц. Т.Р. Короткого]. – Одеса: Фенікс, 2016. – 284 с.

12. Грушко М. В. Співвідношення міжнародно-правових механізмів захисту дітей як учасників бойових дій в міжнародному праві захисту прав людини та міжнародному гуманітарному праві. Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. 2011. Вип. 62. С. 426-435.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Грушко М.В.

ГУБАР ВЛАДИСЛАВ СТАНІСЛАВОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО РУХУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ

Найхарактернішою ознакою міжнародного права є його спеціальні суб'єкти, які не властиві іншим галузям права, тому досить нагальним є питання, щодо тих утворень які являються цими суб'єктами, що приймають участь у міжнародно-правових відносинах, а саме ті, які не мають статусу повноцінних учасників і які вступають в ці відносини лише в частковому форматі. Одними із дійсно важливих суб'єктів міжнародного права є Міжнародна організація Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

В сучасних умовах глобалізація в світі породила велику кількість ситуацій, що потребують досить швидкого реагування на них міжнародної спільноти та кваліфікованого вирішення. Серед всього виділяються локальні воєнні конфлікти, стихійні лиха регіонального та періодичного характеру, техногенні катастрофи тощо. В результаті вищезазначених ситуації для усунення цих проблем задіюються як ресурси окремих держав, так і міжнародних організацій універсального та спеціального характеру. Серед останніх найважливіше місце посідає Міжнародне Товариство Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

В 2022 році до найбільшої мережі гуманітарної допомоги в світі входить: Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Міжнародна Федерація Червоного Хреста та 186 національних Товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Проте, відносно нещодавно в світовому вимірі, а саме до середини XIX століття в світі не існувало ефективної системи забезпечення лікування поранених у бою солдатів та місць для їхнього безпечного розташування, а тому в умовах постійних військових конфліктів дане питання потребувало негайного вирішення.

Точкою відліку історії Міжнародного Руху Червоного Хреста вважається 24 червня 1859 р. У цей день на півночі Італії, неподалік від маленького містечка Сольферіно, відбулася битва між італійськими і французькими військами, з одного боку, і австрійськими окупантами з іншого. Швейцарець Анрі Дюнан, який приїхав у справах у цю місцевість, був вражений величезною кількістю постраждалих (біля 40 тис. осіб поранених і вбитих). Розуміючи, що санітарні служби воюючих сторін не справляються з наданням допомоги пораненим, А. Дюнан організував для цього місцевих селян [1].

А. Дюнан зміг врятувати життя багатьох поранених, він знайшов для них продукти харчування, воду та саме головне, забезпечив доглядом. Про необхідність створення такої організації, він зрозумів коли приїхав до Кастільйону, де було виявлено величезну кількість поранених, які залишилися без необхідної допомоги. Від побаченого в Кастільйоні Анрі Дюнан отримав потрясіння, все це він опише в «Спогади про Сольферіно». У цій книзі він пропонує створювати в кожній країні добровільні товариства, які на період військового часу будуть брати на себе обов'язок щодо надання допомоги військовим, пораненим у боях, допомагаючи штатним медичним працівникам воюючих сторін.

У Женеві на основі благодійного товариства 17 лютого 1863 р. громадянами Швейцарії створюється Міжнародний комітет допомоги пораненим, а у жовтні 1863 року 16 європейських країн можна сказати, що фактично було започатковано Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Дана організація стала початком Міжнародному Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, до складу якого входять: МКЧХ, Міжнародна Федерація Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця й національні Товариства Червоного Хреста і Червоного Півмісяця[2].

Перша конвенція була прийнята в місті Женева 22 серпня 1864 р., в її основу було покладено принципи того що: воюючі сторони повинні допомагати пораненим на полі бою незалежно від їх національності, а також персонал і установи з пораненими та хворими, що перебувають у них на лікуванні мають право захисту та недоторканності

Міжнародний Комітет Червоного Хреста діє і донині. Його мета полягає в захисті жертв збройного конфлікту та допомозі їм. МКЧХ являється, як нейтральна сторона між воюючими, покликаний надавати медичну допомогу пораненим та хворим військовим та тим хто бере участь у внутрішніх збройних конфліктах. Він діє в інтересах цивільного населення, наглядає за дотриманням усіма сторонами норм міжнародного гуманітарного права[3].

В сучасних умовах Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця є найбільшим в світі гуманітарних об'єднанням. Завдання Руху – полегшувати страждання людей, захищати життя і здоров'я людини та забезпечувати повагу до людської особистості, особливо під час збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуацій. Сім фундаментальних принципів МРЧХЧП: гуманність, неупередженість, нейтральність, незалежність, добровільність, єдність і універсальність – які є втіленням філософії Руху [4].

Отже, можна сказати, що Міжнародний комітет Червоного Хреста та Червоного Півмісяця має значний вплив на міжнародне гуманітарне право та доводить те, що які б надзвичайні та тяжкі ситуації не переживала держава або нація, а життя і здоров'я людини мають найбільшу світову цінність, яка не може бути відчуженою просто по чийсь волі.

Література

1. Поляруш С. І. Міжнародний рух Червоного Хреста: правові аспекти становлення і співпраці з Україною. Наукові записки ЦДПУ. Серія: Право / МОН України, Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка ; ред. кол.: Є. Ю. Соболю та ін. Кропивницький : Полімед-Сервіс, 2017. Вип. 2: Спецвипуск. С. 178.

2. Міжнародне право: Навч. посібник. За ред. М. В. Буроменського. К.: Юрінком Інтер, 2006. С. 310.

3. Історія створення Міжнародного руху Червоного Хреста. Кіровоградська обласна організація Товариства Червоного Хреста України. URL: http://redcross-kr.at.ua/index/istorija_stvorennja_mizhnarodnogo_rukhu_chervonogo_khresta/0-12

4. Хендель Н. В. Статус та діяльність Міжнародного Комітету Червоного Хреста та інших гуманітарних організацій. 2018.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О. К.

ГУНЧАК ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Досліджуючи дане питання міжнародного захисту прав людини у період збройних конфліктів, варто звернути увагу на те, що раніше міжнародне право прав людини застосовувалося значною мірою для захисту осіб у мирний час, а уже безпосередньо міжнародне гуманітарне право – під час виникнення війни.

В період виникнення збройних конфліктів проблема захисту прав людини певним чином загострюється, оскільки ті механізми захисту прав людини, які розраховані на мирний час стають недостатньо ефективними, а життя і здоров'я особи залишається найбільшою цінністю, але на жаль вони перебувають під постійною небезпекою.

Історично склалося так, що в людстві періодично виникають певні збройні конфлікти. Науковці підраховали, що за 3 тисячі років існування людської цивілізації, у сукупності лише 270 років були мирними. Також прийнято вважати, що війна була першою формою міжнародних відносин, регулювання яких сформувало найстарішу галузь міжнародного права, яка до ХХ століття мала

назву «право війни» і складала подекуди найбільшу частину курсів міжнародного права.

І в умовах сьогодення, ми можемо спостерігати загострення збройних конфліктів і це призводить до того, що суди все частіше використовують у своїх рішеннях правила ведення збройних конфліктів, щоб ефективно застосовувати усі наявні механізми для захисту прав людини в таких умовах.

У наш час існує досить велика кількість міжнародних договорів, які направлені на захист осіб як у мирний час, так і під час збройних конфліктів. Але на жаль, ця кодифікація не призвела до більшої захищеності людини під час війни та не забезпечує у повній мірі захист їх прав від свавілля авторитарних режимів.

Окремі держави все ж таки здійснювали спроби встановити певні правила та обмеження щодо ведення воєнних дій. Але сам процес укладання міжнародних договорів про ведення війни розпочався тільки в 60-х роках 19 століття, коли з інтервалом у чотири роки відбулося дві міжнародних конференції – у м. Женева (Швейцарія) в 1864 р., на якій було ухвалено Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених на полі бою 1864 р. та у м. Санкт-Петербург (росія) в 1868 р., результатом якої стало укладання Декларації про скасування застосування вибухових і запалювальних куль 1868 р.

Також у 1863 році у зв'язку із зневагою до поранених і у зв'язку з відсутністю медичних формувань у тогочасних арміях було створено Міжнародний комітет Червоного Хреста.

Міжнародним комітетом Червоного Хреста було запропоновано визначення збройного конфлікту. Під збройним конфліктом нам слід розуміти збройне протистояння, що відбувається між державами, або тривале збройне протистояння між урядовою владою та організованими збройними угрупованнями або ж лише між організованими збройними угрупованнями. Своєю чергою, внутрішній (не міжнародний) збройний конфлікт – це збройний конфлікт, що відбувається на території однієї держави і в якому війська жодної іншої держави не беруть участі. Прикладом внутрішнього збройного конфлікту може бути застосування збройних сил держави проти дисидентських або повстанських угруповань або збройне

протистояння двох або більше збройних угруповань, що відбувається на території однієї держави, але не обов'язково із залученням регулярних збройних сил. [1].

Незалежно від свого соціального характеру (міжнародні війни, національно-визвольні війни, внутрішні конфлікти), законні чи незаконні (агресивні війни або оборонні війни; збройні дії сепаратистів всередині країни або дію урядових військ по захисту конституційного ладу), ці збройні конфлікти ставлять під загрозу реалізацію майже усіх прав і свобод людини, в тому числі найважливіше природне право, яке надане людині – це право на життя.

З огляду на це, у міжнародному праві вироблені норми, які призначені саме для обмеження вибору методів і засобів бойових дій і заборону найбільш жорстоких і нелюдських з них в тому випадку, якщо не вдається запобігти збройного конфлікту між державами або всередині країни і вичерпані всі можливі засоби його запобігання. Такі норми є нормами міжнародного гуманітарного права. Вони покликані сприяти гуманізації війни та певним чином обмежувати негативні наслідки збройних конфліктів. Основні засади і принципи, які втілені у нормах міжнародного гуманітарного права застосовуються і до не міжнародних збройних конфліктів: у будь-якому збройному конфлікті і за будь-яких обставин сторони мають дотримуватися елементарних міркувань гуманності, задля захисту жертв, зменшення людських страждань, зменшення людських страждань, а також зменшення шкоди, завданої об'єктам, що мають надзвичайно важливе значення для виживання. Отже, сторони конфлікту не є обмеженими у виборі засобів способів ведення війни, ані у виборі цілей нападу. Так само вони зобов'язані захищати жертв від впливів і наслідків війни. Сторони конфлікту, що дотримуються цих норм і принципів вважаються такими, що поважають міжнародний правопорядок, а ті хто їх порушують та вчиняють міжнародні злочини мають бути притягнуті до міжнародної кримінальної відповідальності.

Ідеї захисту прав людини отримали колосальний розвиток у період після Другої світової війни. Статут ООН у 1945 році після закінчення Другої світової війни заборонив ведення війни між державами, але відтоді склалася негативна тенденція зі збільшенням збройних конфліктів, які забирають все більше життів

серед мирного населення. Також з часом змінилась і природа конфліктів. Якщо у минулому сторіччі це були здебільшого конфлікти між державами, то у сучасному світі все більше внутрішньодержавних конфліктів з втручанням іноземних збройних сил, терористичних організацій та інших збройних сил.

Також варто зазначити, що Міжнародний суд ООН у своїх рішеннях використовує не тільки норми міжнародного гуманітарного права, а положення міжнародного права з захисту прав людини. Це яскраво продемонстровано консультативних рішеннях «Законність загрози або використання ядерної зброї» (Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons) [2, с. 17] та «Правові наслідки будівництва стіни на окупованій палестинській території» (Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory) [3, с. 46], а також у рішенні по справі «Збройна діяльність на території Конго» (Armed Activities on the Territory of the Congo) [4, с. 116].

Тобто Суд цим самим підкреслив, що захист прав людини, передбачений конвенціями, не має припинятись під час збройних конфліктів. Також варто звернути увагу на взаємозв'язок між міжнародним гуманітарним правом та правом захисту прав людини. В даному випадку можемо виділити три ситуації: деякі права можуть бути виключно питаннями міжнародного гуманітарного права; інші можуть бути виключно питаннями права людини; ще інші можуть бути питаннями обох цих галузей міжнародного права. Тобто Суд для того, щоб винести об'єктивне рішення, бере до уваги обидві галузі міжнародного права, а саме право прав людини та міжнародне гуманітарне право. Це було підтверджено також Комітетом з прав людини у Загальному Коментарі №36 до статті 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [5, с. 1].

Як і у 2014 році, так і нині внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну була порушена досить велика кількість норм міжнародного права серед яких принципи, недоторканості кордонів, суверенітету, невтручання у внутрішні справи країни, порушено норми Меморандуму про гарантії безпеки, порушено норми угоди про статус і умови перебування Чорноморського флоту на території нашої країни, порушення принципу незастосування сили і погрози силою та інші.

Також наявні грубі та серйозні порушення рф зобов'язань в сфері захисту прав людини, такі як право на життя, право на справедливий судовий розгляд, свобода вираження думок, самовизначеності народів т інші.

16 січня 2017 року Україна подала позов до Міжнародного Суду ООН проти Російської Федерації щодо порушення Російською Федерацією Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. та Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р.

Також Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) оприлюднило 29 червня 2022 року, спеціальну доповідь, присвячену ситуації в Україні з початку повномасштабного російського вторгнення. На міжнародному рівні визнається, що агресія рф призвела до «руйнівного впливу» по всій Україні.

Дослідження, яке проводили з 24 лютого по 15 травня, задокументувало тисячі порушень прав як цивільних громадян, так і комбатантів, зокрема, права на життя, свободу та особисту недоторканність. УВКПЛ перевірило численні твердження про вбивства та сумарні страти, свавільні затримання й насильницькі зникнення, катування та жорстоке поводження, а також про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом. І як найбільш кричущий випадок у доповіді наводиться удар по залізничному вокзалу у Краматорську 8 квітня, під час якого загинуло 60 людей і 111 отримали поранення. Станом на середину травня УВКПЛ було відомо про 108 заяв про випадки сексуального насильства пов'язаного з конфліктом. У 87 випадках ймовірними винуватцями були російські солдати. Це все являється підтвердженням того, що рф всіма можливими способами ігнорує міжнародні механізми захисту прав людини під час збройних конфліктів. Також , можна сказати, що міжнародна система захисту прав людини потребує більш жорстоких санкцій для того, щоб унеможливити здійснення порушень прав людини.

У своїх рекомендаціях УВКПЛ закликає РФ негайно припинити збройний напад на Україну, забезпечити доступ гуманітарних організацій до постраждалих людей, налагодити співпрацю з міжнародними місіями та сприяти розслідуванню воєнних злочинів, але агресором це ігнорується.

Отже, підсумовуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок, що міжнародні договори є важливим засобом закріплення правових гарантій захисту прав людини під у період збройних конфліктів. Але лише їх положень недостатньо для забезпечення належного рівня безпеки для цивільного населення під час збройних конфліктів, що вказує на потребу додаткового вирішення даної проблеми на міждержавному рівні, зокрема в рамках діяльності ООН та інших міжнародних міжурядових організацій.

Література

1. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів / Р. Алямкін // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 6. – С. 47-51. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://buv.gov.ua/jpdf/Nzizvru_2014_6_12.pdf

2. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, of 8 July 1996 ICJ. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf>

3. The Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory International Court of Justice, 9 July 2004. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf>

4. Case Concerning Armed Activity on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v Uganda), ICJ Judgment of 19 December 2005. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>

5. Human Rights Committee General comment No. 36 (2018) on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, on the right to life, Advance unedited version CCPR/C/GC/36, 30 October 2018. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CCPR/GCArticle6/GCArticle6_EN.pdf

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г.М.

**ДЕМ'ЯНЕНКО АННА ІГОРІВНА,
ПРИСЯЖНЕНКО ІГОР ІГОРОВИЧ**

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Збройні конфлікти з часом зазнали істотних змін, так само як і зазнала змін правова система регулювання обмежень воюючих сторін при веденні бойових дій. Однією з найважливіших аспектів цієї системи виступає регламентація правового статусу комбатантів і цивільних, і навіть проведення точних розмежувань цих двох категорій. Поява нових, невизнаних у міжнародному гуманітарному праві суб'єктів ведення бойових дій, таких, як терористичні угруповання, представники приватних військових компаній, і необхідність міжнародного права боротися з найманством пов'язані з певними новаціями Женевського права та інших застосовуваних у разі конвенцій, як-от конвенція ООН про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців [1].

Комбатант (від французького переводиться як – боєць, що б'ється) – особа, що входить до складу збройних сил і має право безпосередньо брати участь у військових діях.

Поняття комбатант використовується тільки в контексті міжнародного збройного конфлікту. Особовий склад збройних сил (окрім медичного і духовного персоналу, і деяких інших про який ідеться у статті 33 Третьої конвенції), а також добровольчих, партизанських загонів вважаються комбатантами, але вони повинні відповідати деяким вимогам. Стаття 1 Додатку до Конвенції Положення про закони і звичаї війни на суходолі вказує що, військові закони, права і обов'язки застосовуються не лише до армій, але й також до ополчення та добровольчих загонів, якщо вони відповідають таким умовам:

1. Знаходяться під командуванням особи, відповідальної за своїх підлеглих;
2. Мають закріплену відмітну емблему, яка може бути впізнана на відстані;

3. Відкрито носять зброю; і

4. Ведуть бойові дії відповідно до законів і звичаїв війни.

У країнах, в яких ополчення або добровольчі загони становлять армію чи входять до її складу, вони включаються у категорію «армія» [2].

Принцип проведення відмінностей комбатанта від цивільного населення є ключовим для сучасного міжнародного гуманітарного права. Проте розвиток він отримав лише у ст. 44 I Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 р. Він сформульований так: «Для сприяння посиленню захисту цивільного населення від наслідків воєнних дій, комбатанти зобов'язані відрізнити себе від цивільного населення у той час, коли вони беруть участь у нападі або у військовій операції, яка є підготовкою до нападу» [3].

Проте є й виняток із такого правила – воно зазначено у тому ж пункті і вказує можливість виникнення особливих ситуацій, у межах яких розрізнення комбатантів від громадянського населення неможливе. Зокрема, «під час збройних конфліктів бувають такі ситуації, коли через характер воєнних дій зброєний комбатант не може відрізнити себе від цивільного населення». Якщо така ситуація має місце, комбатантом вважатиметься будь-яка особа, яка відкрито носить зброю під час бойових дій чи підготовки до них. Отже, в змісті I Додаткового протоколу звужується перелік класифікації ознак визначення статусу комбатанта. У разі невиконання перелічених вимог розглянута особа позбавляється права вважатися військовополоненим. Втім, ця умова пом'якшується даними у п. 4 ст. 44 протоколу I твердженням про невід'ємне право на отримання рівноцінного захисту.

4. Комбатант, який підпадає під владу супротивної сторони в той час, коли він не виконує вимог, викладених у другій фразі пункту 3, позбавляється права вважатися військовополоненим, проте йому надається захист, рівноцінний у всіх відношеннях тому, який надається військовополоненим згідно з Третьою конвенцією і Протоколом [3].

Додатковий протокол I до Женевських конвенцій 1949 р. у ст. 43 надав розгорнуте визначення поняття «збройні сили», в якому указав, що:

1. Збройні сили сторони, що перебуває в конфлікті, складаються з усіх організованих збройних сил, груп і підрозділів, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом чи властями, не визнаними супротивною стороною. Такі збройні сили підпорядковані внутрішній дисциплінарній системі, яка, поряд з іншим, забезпечує додержання норм міжнародного права, застосовуваних у період збройних конфліктів [3].

У процесі збройного конфлікту особа має право застосовувати до ворога військову силу, також знищуючи його особовий склад, військові об'єкти, споруди та військову техніку без ризику бути притягнутим до кримінальної відповідальності, але потрапивши в полон, комбатант набуває статусу військовополоненого і до нього вже починають застосовувати інші норми. Таких комбатантів прийнято називати «hors de combat», тобто «поза бою».

З моменту як комбатант набув статусу військовополоненого та коли він підпадає під владу супротивника, до їхнього остаточного звільнення та репатріації вступає в силу Женевська Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 р [4].

Якщо є сумнів щодо того чи підпадає людина яка брала участь у воєнних діях і потрапила до рук супротивника, до категорій, які визначають військовополонених, то такі особи користуються захистом конвенції доти, доки їхній статус не буде визначений компетентним трибуналом.

Конвенція наголошує на тому що з військовополоненими необхідно завжди поводитися гуманно; вони мають право на повагу до їхньої особи й честі; мають право на безоплатне утримання і безоплатну медичну допомогу, якої вимагає їх стан здоров'я; повинні бути захищеними, зокрема від насильства чи залякування, а також від образ та зацікавленості публіки; із жінками необхідно поводитися з усією повагою, зумовленою їхньою статтю; будь-які фізичні чи моральні тортури та будь яка інша форма примусу не можуть

застосовуватися до військовополонених для одержання від них будь-яких відомостей, та допит який проводиться повинен бути мовою яку вони розуміють; військовополонених забезпечують питною водою в достатній кількості; одяг, білизна та взуття видаються військовополоненим у достатній кількості державою, що тримає в полоні, з урахуванням кліматичних умов місцевості, де вони перебувають та ін. Умова для всіх є незмінною, це дотримання законів і звичаїв війни.

Тобто, можливо зробити такий висновок, що багато міжнародних конвенцій та положень, а також національне законодавство регулюють умови, принципи та засоби ведення війни, закріплюють права, статус і обов'язки учасників збройних конфліктів. Але нажаль, в умовах сучасних реалій, не всі ці положення дотримуються. Отже людству є куди розвиватись не тільки в науковому плані але й у напрямку гуманізму і людяності.

Література

1. Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_103#Text

2. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#o271

4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Каненберг-Сандул О. К.

KOVBASNIUK O.R., ZINCHENKO A.O.

LEGAL REGULATION OF CHILD IN ARMED CONFLICTS

The involvement of children in armed conflicts is not a new phenomenon in modern realities. During hostilities, there are numerous violations of the fundamental rights of children, including the right to life, the right to health, the right to personal development, the right to be with family and community, the right to care and protection, as well as the involvement of children through their recruitment and use. The frequent involvement of children is due to their age characteristics, easy suggestion, not fully formed personality, and lack of awareness of the logic of military operations, in connection with which they become a profitable alternative to adult soldiers.

This has become especially relevant now for Ukraine, during Russia's aggression. In the occupied territories, the Russians are actively recruiting and engaging children to help in the armed conflict.

An example of such enlisting is the use of Ukrainian children for reconnaissance purposes. The Security Service of Ukraine figured out that Russian special services used Ukrainian children for spying. This was done through the use of harmless smart phone games. The children, without being aware of the whole situation, provided information about the location of strategically important objects because of awarding players with virtual prizes. Moreover there were cases, when, minor in exchange for money provide information about the location of personnel, equipment and positions of the Armed Forces of Ukraine.

Realizing the need for special protection of minors during hostilities, the world community established at the international level the definition of the notion of child with reference to age. According to the general rule, which is reflected in Article 1 of the UN Convention on the Rights of the Child, a child is every human being below the age of eighteen years unless under the law applicable to the child, majority is attained earlier [1].

At the same time, the norms of humanitarian law reflect the tendency to prohibit persons younger than 15 years of age from participating in the armed forces. The UN Convention on the Rights of the Child imposes an obligation on the States-Parties to take all feasible measures to ensure that persons under the age of 15 do not take a direct part in hostilities (Part 2, Article 38). In order to comply with this provision, the States-Parties to the Convention must refrain from recruiting persons who have not reached the age of 15, and also give preference to persons of older age for recruitment into their armed forces [1].

The same position is highlighted in Art. 77 of the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol 1) dated June 8, 1977.

It should be noted that international documents and customary international humanitarian law (norm 136) not only prohibit the recruitment of persons under the age of 15 into armed forces or armed groups, but also provide for the protection and care of children affected by armed conflict. Children enjoy special respect and are protected from any kind of indecent assault.

Norms of international law have found their embodiment and continuation in the national legislation of each state. The Law of Ukraine «On the Protection of Childhood» dated April 26, 2001 defines the notion of a child who has suffered as a result of hostilities and armed conflicts, prohibits the participation of children in hostilities and armed conflicts and provides for the state to take measures to prevent the direct participation of children in hostilities and identify recruited children and releasing them from military service [2].

Article 30 of the Law provides for criminal liability for the recruitment, financing, material support, training of children for the purpose of use in armed conflicts of other states or violent actions aimed at overthrowing state power or violation of territorial integrity, as well as the use of children in hostilities and armed conflicts, involving and/or involvement of children in paramilitary or armed formations not provided by the laws of Ukraine and war propaganda [2].

Such actions fall under the regulation of Article 438 of the Criminal Code of Ukraine as a violation of the laws and customs of war, without detailing the content regarding children. Such actions are specified as war crimes in the provisions of the Rome Statute of the International Criminal Court, which is currently at the stage of entry into force for Ukraine [3].

According to paragraphs xxvi p.b part 2 of Art. 8 and paragraph vii p.e part 2 of Art. 8 Conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into the national armed forces or using them for active participation in hostilities is a war crime both in relation to international armed conflicts and non-international armed conflicts [4].

Based on the above, it can be concluded that the enlisting and use of children and their protection in armed conflicts is a significant problem of our modern time. To respond to this phenomenon, a high-quality legal regulation has been developed that regulates this issue both at the international and national levels.

References

1. Конвенція ООН про права дитини (Конвенція ратифікована Постановою ВР №789-ХІІ (789-12) від 27 лютого 1991 р.). – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Закон України Про охорону дитинства: закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 30
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. із змінами.. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_588

Scientific supervisor: PhD, associate professor Kanenberg- Sandul O.K.

КАЛАШНИКОВ МИКИТА РУСЛАНОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Кожен громадянин України після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну зіткнувся з таким поняттям, як міжнародне гуманітарне право. Вперше цей термін запропонував Жанон Пікте, ще у 1950-х роках минулого століття, його норми починають свою дію тільки під час збройних конфліктів і охоплює два напрямки в яких він діє:

- 1) обмеження засобів (зброї) та методів (військова тактика) ведення війни («право Гааги») і
- 2) захист осіб, що не беруть чи припинили брати участь у збройних діях – жертв конфлікту («право Женеви»)

Після прийняття Додаткових протоколів 1977 р., в яких ці напрямки були поєднані, різниця складає лише науковий та історичний інтерес [1].

За допомогою, цих норм обмежуються насильницькі дії під час збройного конфлікту, які перевищують той обсяг, який необхідний саме для досягнення військової мети, а саме ослаблення військової моці супротивника та забороняють насильницькі дії по відношенню до мирних жителів та тих хто припинив брати участь у збройному конфлікті. Саме це наразі і відбувається в Україні, так як знищуються ракетними ударами військові об'єкти та проходять військові дії між комбатантами.

Щодо розмежування терміну «збройний конфлікт» та «війна» перший є ширшим за обсягом ніж другий. За класичним міжнародним правом «війна» вимагає наявності цілого ряду міжнародно-правових критеріїв: вона має бути проголошена, наслідком чого зазвичай є розрив дипломатичних відносин і припинення дії двосторонніх міжнародних договорів поміж воюючими. З цього і випливає, що згідно норм міжнародного права ситуацію в Україні не можна назвати війною, так як з боку Російської Федерації не було оголошено війну, замість неї вона оголосила про проведення «спеціальної воєнної операції», в

цьому і складність цього питання, так як в жодному міжнародному документі не прописано як саме регулювати такий конфлікт

Однак, норми міжнародного гуманітарного права все ж таки діють на території України. Так, в війні в Україні приймають участь лише комбатанти, тобто люди які входять до складу збройних сил країн учасників конфлікту та які мають право приймати безпосередньо участь у воєнних діях, та носять розпізнавальні знаки. Вони мають право застосувати військову силу до комбатантів супротивника і мають імунітет до цих вбивств, ще згідно з Женевській конвенції та додаткового протоколу [2] комбатанти мають право на статус військовополоненого. Окрім цього, військовополонений не обмежується лише військовими, Женевська конвенції зазначає й інших категорій людей, це можуть бути як правоохоронці, так і цивільні, які не беруть участь у конфлікті і не входять до формувань збройних сил учасників конфлікту. Щодо прав військовополонених, то вони мають право на: 1) медичну допомогу; 2) житло; 3) харчування; 4) заборонено катування військовополоненого. Також, існують і незаконні комбатанти, ними є шпигуни, найманці та цивільні особи, які беруть участь у воєнних діях. Щодо цивільних осіб, що незаконно беруть участь у воєнних діях, то для того, щоб конкретну дію можна було кваліфікувати, як участь у військових діях, ці дії повинні відповідати наступним вимогам [85]

1) Шкода, яка буде завдана має бути військовою за своїм характером, або наслідками їх дій має настати загибель, поранення або руйнування

2) Має бути присутній причинно-наслідковий зв'язок між дією і шкодою.

3) Їх дії мають бути частиною військового процесу і мати на меті допомоги одній зі сторін конфлікту

Норми міжнародного гуманітарного права передбачають і заборонені методи ведення війни, так вони забороняють нападати на цивільні об'єкти та цивільних та використання їх в якості «живого щиту», тероризування і погрози насильства цивільним, використовувати голод по відношенню до цивільного населення . Щодо цивільних об'єктів, то ними є всі об'єкти, які не відносяться до категорії військових. Забороняється використовувати засоби та методи, які можуть

заподіяти шкоду природі або навколишньому середовищі, нападати на поранених та військовополонених. Забороняються, певні типи зброї, їх можна поділити на зброю масового ураження та звичайна зброя, яка причиняє надмірні страждання та ушкодження. Норми міжнародного гуманітарного праву забороняють застосовувати зброю масового ураження, яка має невибірковий характер та завдає зайві ушкодження, як цивільним об'єктам так і навколишньому середовищу. До такого виду озброєння можна віднести ядерну, хімічну та біологічну зброю. Щодо звичаєвої зброї то до неї відносяться: отруйна зброя, протипіхотні міни, запалювальна зброя проти військових об'єктів, розташованих у місцях скупчення цивільних осіб, лазерна осліплювальна зброя, касетні боєприпаси, вибухові пережитки війни.

Також, на жаль і присутні проблеми під час застосування норм міжнародного гуманітарного права. Так, фіксуються численні порушення з боку Російської Федерації, так попри військові об'єкти існують влучання в дома цивільних, знищується критична інфраструктура, яка не відноситься до військових об'єктів, застосовуються заборонені види озброєння, а саме використовується касетна зброя та біологічна, фіксуються випадки катування та не дотримання прав військовополонених, застосовуються погрози застосування зброї масового ураження. Проблемою, ще можна зазначити, що попри порушення норм не існує досконалого механізму покарання за порушення цих норм. Звісно вводяться санкції, але їх кількість та характер не достатньо для зміни політики країни агресора. Однак, вже деякі країни, такі як Польща і Чехія визнали теперішній режим в РФ терористичним.

Отже, підсумовуючи зазначене вище міжнародне гуманітарне право наразі відіграє важливу роль під час складних часів в Україні, хоча агресор не завжди дотримується цих міжнародних норм, за допомогою них гуманізується спосіб ведення війни, хоча насправді жодну війну не можна назвати гуманною, але норми міжнародного гуманітарного права все ж таки захищає цивільні об'єкти та цивільних, захищає права військовополонених та учасників бойових дій. Впроваджуються механізми впливу на державу агресора, вводяться міжнародні

санкції, особливо для військово оборонного комплексу, країни ізолюють державу агресора від цивілізованого демократичного світу, а також надається міжнародна допомога для України у вигляді зброї, гуманітарної провізії, матеріального та технічного забезпечення країни.

Література

1. Див.: Буньон Ф. Право Женевы и право Гааги // Международный журнал Красного Креста. Сборник статей из выпусков № 841-844. – 2001. – С. 137-159; Кальсховен Ф. Ограничение методов и средств ведения войны. – М.: МККК, 1999. – С. 7-29

2. Женевська конвенція про поводження з військово поленими від 12 серпня 1949 року

3. Див.: Мельцер, Нильс. Непосредственное участие в военных действиях. Руководство по толкованию понятия в свете международного гуманитарного права. Москва, МККК, 2017. N. Melzer, Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law, ICRC, Geneva, 2009, <https://www.icrc.org/ru/document/rukovodstvo-neposredstvennoeuchastie-v-voennyh-deystviya>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О.К.

КАСЬЯНОВА ЄЛИЗАВЕТА МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДОТРИМАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Проблемні питання щодо прав людини та їх забезпечення в умовах війни на сьогодні є дуже вагомими та нагальними. Просування знань про міжнародне гуманітарне право (далі – МГП) покликане підвищити рівень обізнаності усіх осіб

щодо безпечної поведінки під час збройних конфліктів та надзвичайних ситуацій, також необхідно сприяти просуванню ідей щодо обмеження насильства за актуальним суспільним запитом під час війни.

Для України на часі дотримання норм міжнародного гуманітарного права, поширення знань з нього серед цивільних осіб, які є найбільш постраждалою категорією під час збройного конфлікту, є надзвичайно важливим. Освіта з міжнародного гуманітарного права дає не лише комплексне розуміння щодо обмеження форм і засобів ведення війни, але і може стати частиною власної безпеки чи порятунку.

Міжнародне гуманітарне право є складовою сучасного публічного міжнародного права, яка застосовується з метою захисту життя і людської гідності кожної особи за умов воєнного стану та відвернення чи зменшення страждань як цивільних осіб, так і військових, адже при воєнних конфліктах це невідхильно.

Міжнародне гуманітарне право – це право, яке регулює поведінку збройних сил на момент проведення бойових дій, а також порядок відносин з окремими категоріями людей, які припинили участь у бойових діях або ж зовсім не мали відношення до них. Іншими словами це право збройних конфліктів. Слід зазначити, що термін «міжнародне гуманітарне право» не відповідає поняттю «гуманітарна допомога», бо МГП – це саме право, яке діє на час збройного конфлікту. Збройний конфлікт існує тоді коли має місце застосування збройної сили між державами або відбувається тривале збройне насильство між урядовими силами та організованими збройними групами. Поширеним є правило 1-го пострілу: щойно пролунав 1-й постріл – починає діяти міжнародне гуманітарне право. У вузькому розумінні МГП потрібно для визначення озброєння, яке можна використовувати та методів його використання, визначення статусу учасників бойових дій та статусу цивільного населення.

До структури міжнародного гуманітарного права входять два елементи – «право Гааги» (права війни) та «право Женеви» (права миру). Одне з безумовних зобов'язань держави по «праву Женеви» є поширення знань про міжнародне

гуманітарне право. Це пряме і безпосереднє зобов'язання держави, формалізації якого можуть бути різними. Поширення знань з міжнародного гуманітарного права та формування на їх основі громадянської компетентності кожної особи є значним поштовхом до створення загальносупільного та індивідуального розуміння потреби використання норм МГП під час сучасного повномасштабного вторгнення. [1]

Нині існують проблеми не лише з нормами МГП, а й з їх імплементацією. Вагома роль ефективності характеризує не тільки норми МГП, а міжнародне та національне право в цілому. Лише у випадку міжнародного гуманітарного права ця неефективність є ще більш вираженою, жахливішою та трагічнішою за існуючих умов, і тому її імплементація у національне законодавство, правозастосування, підвищення рівня дослідження та розповсюдження міцно пов'язані між собою, особливо в умовах збройного конфлікту, який зараз відбувається в Україні.

Відповідальність за дотримання зобов'язань МГП покладається насамперед на держави-учасники конфлікту, але відповідальність за порушення МГП, включаючи кримінальну відповідальність, несуть ті, хто порушує або не виконує положення МГП. [2]

Наразі для нашої країни нагальними є проблеми, пов'язані з саме дотриманням визначених МГП норм, адже умова збройного конфлікту Російської Федерації та України ускладнює втілення усіх можливих процедур, передбачених цим правом. Найбільш важким на сучасному етапі є питання щодо забезпечення додержання норм МГП усіма особами, котрі беруть участь у конфлікті, й передусім – військовослужбовцями. На відміну від більшості інших юридичних норм, порушення МГП, як правило, незворотні, й юридичні механізми направлені або на превентивний захист жертв війни, або на притягнення винних у порушенні МГП до відповідальності. Відновлення порушеного права в умовах збройного конфлікту – не найбільш ефективний спосіб забезпечити захист жертв війни. Інша причина проблемності міститься у суб'єктивній сфері, адже війна породжує жорстокість, втрату моральних ідеалів, послаблення дії соціальних регуляторів, у

тому числі моральних і юридичних. За вітчизняним законодавством окремо визначені норми щодо дотримання правил і норм МГП військовослужбовцями України, які саме закріплені у Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права, що затверджена Наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 р. № 164. [4]

Порушення МГП, здійснення воєнних злочинів тягнуть у край несприятливі наслідки для держави в цілому. Воєнні злочини, які скоює особовий склад збройних сил, присвоюють державі в цілому, адже держава несе міжнародно-правову відповідальність за скоєння воєнних злочинів її збройними силами. Результатом може бути позбавлення міжнародної підтримки, санкції, притягнення держави до відповідальності, враховуючи відшкодування спричиненого збитку.

Порушення МГП однією стороною може провокувати другу сторону збройного конфлікту до порушення МГП (наприклад, у ставленні до військовополонених). У цьому випадку дії обох сторін будуть кваліфікуватися як протиправні. Порушення МГП щодо захисту цивільних осіб і цивільних об'єктів спричиняє у подальшому додаткові витрати держави на лікування, компенсації, відновлення інфраструктури та цивільних об'єктів тощо [3].

Невирішеність проблем міжнародно-правової відповідальності призводить до безкарності міжнародних правопорушень, призводить до дестабілізації міжнародного правопорядку, а тому забезпечення поваги до норм міжнародного гуманітарного права є надзвичайно актуальним та важливим, проте таке забезпечення має значну специфіку. Держава несе відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права, які були вчинені усіма гілками влади (законодавчої, виконавчої, судової), фізичними і юридичними особами, що знаходяться під її владою чи контролем [1].

Отже, на сучасному етапі життєдіяльності постає питання забезпечення і дотримання норм міжнародного гуманітарного права, адже в умовах воєнного стану як цивільні особи, так і військові часто стикаються з проблемами дотримання цих норм іншою стороною конфлікту або іншими суб'єктами МГП. Поширення знань з міжнародного гуманітарного права дозволить створити більш

безпечні умови для реалізації захисту жертв війни, для забезпечення життя та здоров'я під час збройного конфлікту. Таке розповсюдження міжнародно-гуманітарних знань, насамперед, є загально визначеним юридичним обов'язком держави, який повинен відповідати потребам нинішнього суспільства при захисті особистих прав, кваліфікації воєнних злочинів та відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права, крім того, це стосується також індивідуальної безпеки, формування системи життєдіяльності та застосування принципів правосуддя перехідного періоду та реінтеграції територій, які постраждали внаслідок воєнних дій.

Література

1. Міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права, професора О. В. Бігняка. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 136 с.

2. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М.М. Гнатівський, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель. – 2-ге вид., доповн. – Одеса : Фенікс, 2015. – 92 с.

3. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатівський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого – Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. – 2017. – 145с.

4. Наказ Міністерства оборони України Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України №164 від 23.03.2017 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>.

Науковий керівник к.ю.н., доц. Федорова Тетяна Сергіївна

КОВАЛЬЧУК КАТЕРИНА КОСТЯНТИНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ МІННОЇ ЗБРОЇ У ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ НА МОРІ

Мінна зброя відіграла істотну роль у збройних конфліктах різного характеру протягом усієї історії людства і наразі залишається одним із вагомих факторів при збройних конфліктах на морі, оскільки дає змогу з мінімальними витратами вирішувати цілу низку як оборонних, так і наступальних завдань.

Военно-морські міни можна використовувати в стратегічних цілях, направляючи або забороняючи прохід через обмежені води, входи та виходи з портів, необхідних для існування прибережних країн. Вони можуть формувати морський бойовий простір, підступи до нього та шляхи торгівлі, встановлюючи особливі умови кампанії. При тактичному застосуванні вони можуть уповільнити або зупинити рух через вузькі протоки, а також до зон висадки на пляжі, і таким чином можуть зробити уповільнену або зупинену силу більш вразливою [1, с. 163].

У теорії міжнародного права немає визначення про те, що саме вважається морською міною. Проте, НАТО визначає морські міни як «вибуховий пристрій, встановлений у воді, на морському дні або підводних надрах, з метою пошкодження чи потоплення кораблів або перешкодження судноплавства для входу на територію» [2, с. 58].

Перший прототип сучасної морської міни було створено у XVI ст. задля боротьби з піратами, котрі вели активні протиправні дії поблизу берегів Китаю. У 1904-1905 рр. після війни між Російською та Японською імперіями використання воєнно-морських мін набуло популярності та згодом стало звичайним засобом ведення війни на морі.

Під час збройного конфлікту виокремлюють два види цілей встановлення мін: це може бути захисне (оборонне) або наступальне мінування. Перше полягає у тому, що міни встановлюють у внутрішніх водах з метою захисту проходів, портів та входів до них. Друге, у свою чергу, спрямоване на активні дії у ворожих

територіальних або внутрішніх водах чи тих, що контролюються ворожою стороною для здійснення атак на воєнно-морські цілі ворога [2, с. 113].

Воєнно-морські міни на міжнародному рівні визнані як законна зброя, застосування, виробництво і передача якої обмежується та регулюється нормами міжнародного гуманітарного права та безпосередньо договірним правом. Основними джерелами у сфері використання мін під час морських збройних конфліктів виступають Гаазька конвенція VIII про встановлення підводних мін, що автоматично підриваються від зіткнення 1907 року та Інструкція Сан-Ремо з міжнародного права від 1995 року.

Конвенція заклала фундаментальні принципи поведження із засобами мінної війни, однак деякі її положення потребують оновлення та удосконалення відповідно до сучасних умов та можливостей. Проаналізувавши, можна виокремити ряд принципіальних заборон, що стосуються розташування та використання окремих видів морських мін.

Відповідно до VIII Гаазької конвенції забороняється застосовувати зброю невибіркової дії, при використанні якої неможливо провести відмінність між військовими об'єктами та цивільними особами. Це стосується самохідних мін та тих, які підриваються від зіткнення (наприклад, якірні).

Торпедна зброя до цього часу залишається найбільш смертельною для кораблів і підводних човнів, від якої дуже складно захиститися навіть сучасними технологіями. Цей тип морських мін становить загрозу для цивільних суден через те, що вони проходять невелику дистанцію без дистанційного керування та з невеликою надійністю спрацювання [3].

Другий вид мінної зброї, який є актуальною проблемою наших реалій сьогодні – якірні міни. Їх особливість полягає в тому, що вони утримуються на завданих глибинах якорями та підриваються, коли їх торкається корпус корабля. Однак досить часто трапляються випадки зірвання мін з якорів штормами, що призводить до їх блукання морем у напівзатопленому стані та підвищує небезпеку на прибережних ділянках.

Воюючі сторони повинні поважати свободу судноплавства: конвенція забороняє установку мін воюючими сторонами не тільки в водах їх супротивників з єдиною метою «переривати торговельне мореплавство» (ст. 2), але навіть у власному територіальному морі без попереднього попередження або повідомлення усієї міжнародної спільноти [4, с. 523].

Другим важливим джерелом, регламентуючим застосування мінної зброї у збройному конфлікті на морі, є Інструкція Сан-Ремо 1994 року. Вона зобов'язує воюючі сторони не тільки оповіщати один одного про встановлення мін, приведених у бойове положення, але й урахувувати можливість вільного виходу суден нейтральних держав при мінуванні.

Згідно з Інструкцією міни можуть бути використані тільки в законних воєнних цілях [5]. Мається на увазі, що міни можуть бути застосовані для ураження виключно військових об'єктів та при втраті контролю над ними не повинні становити небезпеку.

Не менш важливим аспектом мінування є реєстрація місць встановлення мін сторонами, що воюють. Оскільки положення Інструкції вимагають від сторін, які беруть участь у конфлікті «зробити все від них залежне, щоб зняти або знешкодити, кожна зі свого боку, міни, встановлені ними» [5].

На сьогодні мінна загроза на морі є реальною та цілком актуальною для України. За винятком території «зернового коридору», яка була розчищена у липні цього року, акваторія Чорного моря залишається замінованою. Це становить небезпеку не тільки військовим об'єктам, але й цивільним суднам та населенню. Отже, потрібно враховувати шкідливі наслідки та слідувати правилам відвідування прибережної зони.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що мінна зброя характеризується універсальністю, оскільки вона завдає шкоди не тільки довготривалим впливом на противника через створення постійної небезпеки руху акваторіями, але й ефективним тиском на економічну стабільність країни.

Література

1. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. 2001. *Naval Mine Warfare: Operational and Technical Challenges for Naval Forces*. Washington, DC: The National Academies Press. URL: <https://doi.org/10.17226/10176>.
2. Вольф Хайнштель фон Хайнегг «Закон збройного конфлікту на морі» [«The law of armed conflict at sea»]. *Довідник з гуманітарного права у збройних конфліктах за ред. Дітер Флек*: ОЮП, 1995. – 445 с.
3. Антонов Р. «Сучасні торпеди та їх важливість для ВМС ЗС України» // Український мілітарний портал: онлайн-видання, 2020. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/suchasni-torpedy-ta-yih-vazhlyvist-dlya-vms-zs-ukrayiny/>.
4. Сучасні проблеми міжнародного права. *Liber Amicorum до 60-річчя проф. М.В. Буроменського*: моногр. / авт.кол.; за ред. В.М. Репецького та В.В. Гутника. – Львів; Одеса : Фенікс, 2017. – 564 с.
5. Інструкція № 995_344 від 01.12.1994. Інструкція Сан-Ремо з міжнародного права, що застосовується до збройних конфліктів на морі. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/160807___160807.

КОЛОМІЄЦЬ ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Суверенна Україна вже понад вісім місяців потерпає від численних військових злочинів з боку Російської Федерації. Держава-агресор демонструє нехтування головним правилом війни – не вбивати цивільне населення. Зафіксовано численні випадки фізичного та морального знущання над українцями, депортацію українських дітей. Таким чином Росія порушує основоположні принципи міжнародного гуманітарного права, що мають на меті захистити цивільне населення від впливу збройного конфлікту.

Саме тому на перше місце постає проблематика захисту прав людини в контексті військової агресії Російської Федерації проти України. Вітчизняні науковці продовжують досліджувати дану проблематику, прагнучи знайти шляхи притягнення агресора до відповідальності, а також подолання негативних наслідків війни для цивільного населення. Так, відзначимо наукові праці Я. Богів, І. Толкачову, М. Самбор, Н. Шевелер, Т. Заворотченко, А. Олійника, А. Моца, Н. Діденко та багатьох інших.

Світова спільнота після Другої світової війни активно працює над механізмом захисту прав людини. Зокрема, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод закріпила комплекс основних прав та свобод, а також гарантії їх дотримання. Для їх захисту створено Європейський Суд з прав людини, практика якого вже привносить позитивні зрушення в контексті війни в Україні. Особливої уваги заслуговує IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі [1]. Так, стаття 25 визначає, що заборонено будь-яким способом атакувати чи бомбардувати незахищені міста, селища, житлові будинки чи споруди. Статтею 28 зазначено, що мародерство у місті чи місцевості, навіть у випадку, якщо його взяли штурмом, забороняється.

Російська Федерація, порушуючи зазначені принципи, демонструє нехтування основоположними правами людини – правом на життя та безпечне довкілля. Слушно підсумовує військові злочини держави-агресора Я. Богів, зазначаючи, що Російська Федерація здійснила масові звірства щодо мирного населення на тимчасово окупованих територіях, особливо у містах Буча, Бородянка, Гостомель, Ірпінь та Маріуполь, та у багатьох інших населених пунктах України. Вони полягають у вбивстві, викраденні людей, депортації, позбавленні волі, тортурах, зґвалтуванні, а також оскверненні трупів [2, с. 306].

Міжнародна спільнота з початку повномасштабного вторгнення посилила співпрацю в контексті захисту прав людини в умовах війни в Україні. Так, 4 березня 2022 року Рада ООН з прав людини створила незалежну міжнародну

комісію з розслідування геноциду українців, адже держава-агресор не повинна уникнути відповідальності за постійні порушення основоположних прав людини.

Численні звернення України до Європейського Суду з прав людини є доказом того, що країна активно працює в напрямку притягнення до відповідальності агресора за порушення прав людини. Позитивним зрушенням є офіційна позиція ЄСПЛ: «Суд бере до уваги поточні військові дії, що розпочалися 24 лютого 2022 року в різних частинах України, і вважає, що вони створюють реальну та постійну загрозу серйозним порушенням конвенційних прав цивільного населення» [4]. На нашу думку, Європейський Суд як міжнародний судовий орган повинен відійти від викладення правових позицій до безпосереднього прийняття рішень у відповідь на зафіксовані злочинні посягання на права цивільного населення.

16 вересня 2022 року Російська Федерація перестала бути стороною Європейської конвенції з прав людини. Таким чином ЄСПЛ не буде розглядати порушення, вчинені агресором після цієї дати, що створює ще одну перепону на шляху до притягнення її до відповідальності. Вбачаємо доцільним продовження розгляду Судом таких правопорушень, а також створення спеціальних комісій при інших міжнародних організаціях, котрі сприятимуть дослідженню військових злочинів РФ в Україні.

Особливої уваги заслуговує проблематика визнання геноцидом українського народу військові дії з боку Росії. На разі тільки Україна, Естонія, Латвія, Канада, Польща, Литва, Чехія офіційно визнали дії агресора геноцидом. На нашу думку, використання забороненої конвенціями зброї, мародерство, руйнування пам'яток архітектури та мистецтва, депортація українців, порушення правил поведінки з військовополоненими, постійні обстріли цивільного населення, знущання над мирним населенням на окупованих територіях є підтвердженнями не тільки здійснення численних військових злочинів, але також систематичного порушення основоположних прав і свобод людини, прагненням знищити культурне надбання цілого народу.

Позитивним шляхом для подолання досліджуваної проблематики вважаємо створення Україною веб-платформи «<https://humanrights.gov.ua>». Вона дозволяє збирати та обробляти інформацію про порушення прав людини під час збройного конфлікту. Факти, зібрані за допомогою міжурядової платформи, будуть в подальшому використані для захисту та представництва України в Європейському суді з прав людини та Міжнародному суді ООН. Як відомо, наразі Прокурором Міжнародного кримінального суду відкрито офіційне розслідування звірств, вчинених державною-агресором в Україні [3, с. 119].

Отже, доведення беззаперечної провини Російської Федерації в порушенні основоположних прав людини в Україні є питанням часу. Саме тому вважаємо доцільними наступні напрями посилення співпраці для подолання досліджуваної проблематики: 1) забезпечення тісної співпраці України з Міжнародним кримінальним судом та ЄСПЛ для безпосереднього розслідування посягань на права людини державою-агресором; 2) формування трастового фонду для відшкодування збитків, завданих жертвам військових злочинів в Україні; 3) створення спеціального міжнародного механізму правосуддя для держав, котрі порушують основоположні права та свободи людини; 4) відкриття кримінальних проваджень в різних країнах на рівні національних юрисдикцій; 5) створення дієвого та доступного механізму звернення осіб, котрі постраждали від злочинних дій агресора, щодо надання безоплатної допомоги.

Література

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 31.10.2022).

2. Богів Я., Кухта М. Воєнна агресія Російської Федерації проти України в контексті міжнародного гуманітарного права. *Незалежність України: права людини та національна безпека*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 20 травня 2022 року / Галицька видавнича спілка, 2022. С. 305-308.

3. Діденко Н.Г. *Порушення прав і свобод громадян у війні Росії проти України. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в пост воєнний період в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 15-28 квітня 2022 року / ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. С. 119-123.*

4. ЄСПЛ вимагає від Росії припинити бомбардування цивільних об'єктів в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/01/novyna/pravo/yespl-vumahaе-rosiyi-prupnyty-bombarduvannya-cyvilnyx-obyektiv-ukrayini-zmi>. (дата звернення: 31.10.2022).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О.К.

КРИСТЕНЧУК КРИСТИНА СЕРГІЙВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Воєнні злочини вважаються грубим порушенням законів та звичаїв війни, це поняття об'єднує в собі групу серйозних порушень правил ведення бойових дій та норм і принципів міжнародного гуманітарного права, що вчиняється умисно або через грубу необережність. Саме суб'єктивна сторона цих діянь – вчинення з прямим умислом чи через грубу необережність робить такий вид злочинів одним із найбезжальніших.

Актуальність самого питання про відповідальність за воєнні злочини спричинена ситуацією яка відбувається в Україні – збройною агресією, війною, яку ініціювала Російська Федерація від 2014 року, зокрема активною фазою яка почалась 24 лютого 2022 року. Саме з цього періоду до сьогодні було зафіксовано, та, нажаль, досі фіксуються, рекордні показники по вчиненню

воєнних злочинів проти населення нашої держави, тому у зв'язку з цим гостро постає питання відповідальності за вчинення таких протиправних діянь.

За весь час існування нашої держави – України було прийнято велику кількість нормативно-правових актів які врегульовували безліч питань у різноманітних сферах життя. Одним із найголовніших напрямків було, і є, відповідальність за скоєнні протиправні діяння, одним із видів яких є воєнний злочин.

З 1991 року Україна вийшла зі складу СРСР та проголосила незалежність, а 1996 року було прийнято Основний Закон – Конституцію, де повідомляється про те, що віднині «...Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава...» [1, ст. 1]. А у другому розділі зазначаються права, свободи та обов'язки людини та громадянина, проте згідно зі статтею 22 увесь цей перелік не є вичерпним та може доповнюватись. Зазначені норми права є нормами прямої дії, також існують ще і не прямої, до них відносяться норми цивільного, адміністративного, кримінального, трудового, екологічного права та багатьох інших.

У законодавстві СРСР не було спеціально виділено відповідальність за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (пропаганда війни, порушення законів та звичаїв війни, застосування зброї масового знищення та інші). Тому після його розпаду, у країнах, які стали незалежними, у тому числі Україна, виникла потреба врегулювання цієї сфери.

Якщо говорити про воєнні злочини та відповідальність за їх скоєння, звичайно, у національному законодавстві ці суспільні відносини будуть регулюватись приписами кримінального права. Основними нормативно-правовими актами, прийнятими Верховною Радою, які регламентують діяльність пов'язану із кримінальним правом та кримінальними правопорушеннями є, Конституція України, як найголовніший закон, який лежить в основі усіх інших, Кримінальний Кодекс (далі ККУ) та низка підзаконних актів.

У Кримінальному Кодексі не зазначено визначення поняття «воєнний злочин», там містяться лише норми пов'язані із поняттям «військовий злочин»,

тобто злочином проти встановленого порядку несення військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів [2, ст. 401]. Незважаючи на відсутність законодавчого визначення воєнних злочинів, деякі з тих, що передбачені ККУ, є воєнними злочинами, а саме: насильство над населенням у районі воєнних дій (стаття 433 ККУ); погане поводження з військовополоненими (стаття 434 ККУ); незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними (стаття 435 ККУ); мародерство (стаття 432 ККУ) [2].

Якщо порівнювати зміст норми національного та міжнародного законодавства с приводу мародерства, то відповідно до ККУ воно має значно вужче застосування на відміну від Женевських конвенцій 1949 року про захист жертв війни та Додаткових протоколів до них 1977 року (Протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, Протокол II, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру та інші) та Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р.

Так, згідно з Кримінальним Кодексом України, мародерство це – викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених, тоді як відповідно до Римського статуту мародерство це заволодіння будь-яким майном без згоди його власника для особистого користування [4].

Можна зауважити, що у Розділі XX ККУ міститься певним чином універсальна норма щодо воєнних злочинів. Так, відповідно до статті 438 ККУ «Порушення законів та звичаїв війни» вважається злочином – жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій [2].

Покарання за такі дії передбачене у вигляді позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років. Якщо такі діяння були поєднані з умисним вбивством, то застосовується покарання у вигляді позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічного позбавлення волі [2]. Проте, незважаючи на вище викладене існує певна правова прогалина у національному законодавстві с приводу відповідальності за воєнні злочини, оскільки немає чітко встановлених норм які б регламентували цю діяльність. Саме через це у Верховній Раді ще у 2019 році було запропоновано ввести певні зміни до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права, у тому числі і щодо відповідальності за воєнні злочини. На теперішній час, з травня 2021 року постанова про внесення змін була частково прийнята, проте норми які стосуються воєнних злочинів так і не були внесені до національного законодавства.

Відповідно до Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права, планувалось, що буде існувати стаття 438 Воєнні злочини проти особи, стаття 438¹ Воєнні злочини проти власності, стаття 438² Воєнні злочини, що полягають у застосуванні заборонених методів ведення війни, стаття 438³ Воєнні злочини, що полягають у застосуванні заборонених засобів ведення війни, стаття 438⁴ Воєнні злочини проти гуманітарних операцій та використання символів, стаття 438⁵ Воєнні злочини проти культурних цінностей, що перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права.

У них будуть зазначені чіткі умови за яких буде відбуватись встановлене цими нормами покарання за окремий вид воєнного злочину [3].

Питання воєнних злочинів в період збройних конфліктів є одним з найважливіших напрямів у міжнародному праві. На жаль, на прикладі нашої держави ситуація з окупованою російською федерацією ряду областей та АРК, наглядно демонструє систематичні порушення прав людини. Невиконання міжнародних зобов'язань зі сторони держави-агресора щодо забезпечення прав і свобод людини в період окупації на відповідній території та їх порушення кваліфікуються як воєнні злочини [5].

Таким чином, можна зауважити, що Україна рухається у правильному напрямку вдосконалення законодавства у сфері відповідальності за вчинені злочини відповідно до міжнародно-правового регулювання та здійснює імплементацію міжнародних норм, задля покращення умов існування своїх громадян. Ратифікувавши міжнародні акти та договори, вносячи зміни у чинне законодавство задля вирішення певних правових прогалин, які залишились із часів СРСР та для того щоб розвиватись у правовій сфері у подальшому.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР
2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III
4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права
6. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67804.
7. Римський статут міжнародного кримінального суду Міжнародні суди, ООН; Статут, Міжнародний документ від 17.07.1998

8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588/conv#o148

9. Грушко М. В. Воєнні злочини як міжнародні злочини *jus cogens*. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 241-244. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2018/58.pdf; Грушко М. В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим і м. Севастополь. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 130-238 URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf; Грушко М. В. *Перехідне правосуддя: міжнародний досвід та застосування в Україні. Проблеми публічного та приватного права: колективна монографія. / за заг.ред. Н. В. Мішиної. – Львів-Торунь: Ліга Прес. 2021. 500 с. (С. 273-308)*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Грушко М.В

САДАНОВА ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВАЖЛИВІСТЬ ДОТРИМАННЯ ЖЕНЕВСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ (III) ПРО ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, Указом Президента України №64 від 24 лютого 2022 року на території нашої держави було введено воєнний стан [1]. Задля сприяння захисту жертв війни, Женевські конвенції від 12 серпня 1949 р., як фундамент міжнародного гуманітарного права, повинні застосовуватися в усіх випадках оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що виникає між двома чи більше Високими Договірними Сторонами [2]. Але, на жаль, кількість військових злочинів зі сторони держави-агресора тільки зростає. Особливо гостре місце останнім часом посідає жорстоке поводження російських військових з полоненими українськими військовослужбовцями. Вони систематично порушують положення Конвенції про поводження з

військовополоненими і не тільки, що свідчить про їхнє тотальне ігнорування фундаментальних норм [4, 5].

Звільнений з полону Михайло Діанов, старший сержант 36 ОБрМП ЗСУ у своєму інтерв'ю зазначав: «Я бачив, як виводили командирів морської піхоти з ДІЗО, туди заводили людей, яких просто треба було побити, там крики були постійно...Охорона «Оленівки», щоб ви розуміли, це просто садисти, які отримували задоволення від того, що тобі погано...Вони говорили, азовець в ДІЗО ніби сам порізав собі вени. Йому порізали вени...100%, тому що жодного випадку суїциду я не бачив...» [3]. Відповідно до ст. 3 Конвенції про поводження з військовополоненими (далі – цієї Конвенції), у випадку збройного конфлікту, який виникає на території однієї з Високих Договірних Сторін, кожна сторона конфлікту зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення: 1) З особами, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема з тими особами зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тими, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої причини, поводитися за будь-яких обставин гуманно, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового становища чи будь-якими іншими аналогічними критеріями. Із цією метою заборонено вчиняти стосовно зазначених вище осіб: а) насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; б) захоплення заручників; с) наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; д) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії визнані цивілізованими народами як необхідні. 2. Підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу. Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються та будуть розглядатися як серйозне порушення цієї Конвенції [2].

Що стосується розміщення, харчування та одягу, то згідно ст. 25 цієї Конвенції, військовополонених мають розміщувати в умовах, настільки сприятливих, наскільки сприятливими є умови розквартирування в тій самій місцевості військ держави, що тримає в полоні. Ці умови створюються з урахуванням звичок та звичаїв військовополонених і в жодному випадку не повинні бути шкідливими для їхнього здоров'я. Приміщення повинні бути повністю захищеними від вологи, достатньо обігріватися й освітлюватися, зокрема між настанням темноти й вимкненням світла. Необхідно вживати всіх запобіжних протипожежних заходів. Відповідно до ст. 26 цієї Конвенції, основний добовий раціон харчування повинен бути достатнім за кількістю, якістю й різноманітністю для того, щоб підтримувати добрий стан здоров'я військовополонених та запобігати втраті ваги або розвитку недостатності харчування. До уваги слід брати й звичний для військовополонених режим харчування. Держава, що тримає в полоні, забезпечує працюючих військовополонених необхідними додатковими раціонами, що необхідні для роботи, яку вони виконують. Військовополонених мають забезпечувати питною водою в достатній кількості. [2]. З приводу харчування Михайло Діанов сказав наступне: «Тебе можуть різати, бити, знущатися...біль ти можеш витримати любий, а ось голод – це просто жах. На «Оленівці» ти їв то, що тобі дадуть...комбікорм постійно, варений без солі. Сіль була заборонена, щоб не отримувати мінеральних речовин...На сніданок – тарілка комбікорму, по ємності, як великий одноразовий стакан. На обід – щі, тобто вода і трішки тої квашеної капусти. Ну і, якщо сильно пощастить, то якийсь шматочок картоплі. На вечір знову комбікорм...Ті люди, які ходили в столову, для того, щоб поїсти, мали 30 секунд, а їм спеціально давали кип'яток і твердий хліб...» [3].

Ст. 27 цієї Конвенції встановлюється, що одяг, білизна та взуття видаються військовополоненим у достатній кількості державою, що тримає в полоні, з урахуванням кліматичних умов місцевості, де вони перебувають. Згідно з ст. 29 цієї Конвенції, держава, що тримає в полоні, зобов'язана вживати всіх санітарно-профілактичних заходів, необхідних для забезпечення в таборах чистоти й умов, сприятливих для здоров'я, а також для запобігання епідеміям. Військовополонені

повинні мати у своєму розпорядженні вдень і вночі санітарне обладнання, що відповідає правилам гігієни й тримається в постійній чистоті. У будь-яких таборах, в яких перебувають військовополонені-жінки, для них передбачають окреме санітарне обладнання. Відповідно до ст. 30 цієї Конвенції, кожний табір повинен мати відповідний лазарет, в якому військовополонені можуть отримувати необхідну медичну допомогу, в якому військовополонені можуть отримувати необхідну медичну допомогу й в якому їм може бути забезпечений необхідний режим харчування. За необхідності окремо створюються ізолятори для інфекційних хворих і душевнохворих [2].

Говорячи про забезпечення захисту військовополонених, у Женевських конвенціях та у міжнародному праві чітко вказано, що саме Міжнародний комітет Червоного Хреста відповідає за моніторинг дотримання прав військовополонених, перевірку стану та умов їх утримання. Він може надавати послуги сторонам конфлікту, підбирати поранених та хворих, надавати їм допомогу, передавати інформацію про безвісно зниклих осіб, яких розшукують сторони конфлікту. Учасники у свою чергу мають надавати йому всі засоби і можливості для реалізації своїх повноважень. Україна надає безперешкодний доступ Міжнародному комітету Червоного Хреста до місць утримань російських військовополонених, а Росія – ні. Вона не надає інформацію ні про місця утримання наших військовополонених, також не допускає до моніторингу умов їх утримання [7]. Що буде, якщо воююча сторона не пускає представників Червоного Хреста до полонених? Нічого. Тому що у Женевських Конвенціях немає механізму примушування сторін до виконання положень Конвенції. Хоча по суті таким механізмом має бути: а) санкції, б) правосуддя (національне чи міжнародне), с) авторитет «держав-покровительок», які можуть бути посередниками у переговорах чи гуманітарних питаннях, д) розслідування фактів порушення конвенцій комісією з представників держав, що приєдналися до них. Слід враховувати, що одним з принципів міжнародного руху Червоного Хреста є нейтральність. Це означає, що Міжнародний рух не може приймати будь-яку сторону у збройних конфліктах і вступати в суперечки політичного, расового, релігійного або ідеологічного характеру. Тобто складається

ситуація, коли, з одного боку, Червоний Хрест має допомагати полоненим, а з іншого – бути нейтральним. Але, на жаль, цей підхід працює лише зі сторонами, які в принципі збираються добровільно дотримуватися міжнародного права. Якщо вони не збираються цього робити – то Червоний Хрест може хіба що вести переговори або зафіксувати відмову і піти геть. Чи працює це в умовах російсько-української війни? Питання не юридичне, але судячи із загального незадоволення сторін результатами роботи Червоного Хреста – ні [8].

Отже, підсумуючи вищевикладене, ми бачимо лише маленьку частину того, як російські військові систематично порушують положення Конвенції про поводження з військовополоненими та величезну кількість інших міжнародно-правових актів, які закріплюють загальні норми ведення війни. Заперечення, ігнорування фундаментальних норм, ставить державу-агресора поза межею цивілізованого співтовариства, а дії всіх причетних до геноциду українського народу та злочинів проти людяності кваліфікуються як міжнародні злочини і підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду [6]. Жодній Високій Договірній Стороні не дозволено звільняти себе чи будь-яку іншу Високу Договірну Сторону від будь-якої відповідальності, яку вона чи інша Договірна Сторона несе за свої порушення [2]. Наразі всі правоохоронні і державні органи України продовжують збирання доказів воєнних злочинів російських військових, об'єднуючи зусилля експертів, представників громадських і міжнародних організацій, журналістів і всіх, хто хоче допомогти і фіксує звірські злочини Російської Федерації на нашій землі. Зібрана інформація згодом буде використана Офісом Генпрокурора в Міжнародному кримінальному суді в Гаазі, а також Міністерством закордонних справ у Міжнародному суді ООН та Міністерством юстиції в Європейському суді з прав людини, а усіх винних у скоєнні воєнних злочинів буде притягнуто до кримінальної відповідальності. [4, 5].

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента від 24.02.2022 р. № 64/2022. *Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира*

Зеленського. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 07.10.22)

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція ООН від 12 серпня 1949 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#top (дата звернення: 07.10.22)

3. Старший сержант Михайло Діанов: ‘Ми не любимо, коли нас називають героями! Герої лежать в землі!’: інтерв’ю. Опубліковано каналом FRONT 18 (1 жовтня 2022 р.). *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QmMyukvOMsw> (дата звернення: 08.10.22)

4. Жорстоке поводження з полоненими українськими військовослужбовцями учасниками збройних формувань Російської Федерації. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/zhorstoke-povodzhennya-z-polonenimi> (дата звернення: 09.10.2022)

5. *Warcrimes.gov.ua* – головна платформа збору доказів злочинів РФ. *Офіс Генерального прокурора*. *Новини від 06.03.2022 р.* URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/warcrimesgovua-golovna-platforma-zboru-dokaziv-zlociniv-uf> (дата звернення: 09.10.2022)

6. Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р. *Уповноважений Верховної Ради з прав людини*. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zhenevski-konvenciyi-pro-zahist-zhertv-vijni-1949-roku> (дата звернення: 08.10.22)

7. Лелека. М. Які країни та міжнародні організації допомагають в обміні військовополонених. *24 канал*. 2022 р. №9 – С. 34-36 – URL: https://24tv.ua/yaki-krayini-mizhnarodni-organizatsiyi-dopomagayut-ukrayini-obmini_n2180127 (дата звернення 10.10.22)

8. Веретільник О. Як (не)допомагає Червоний Хрест українцям під час війни? Спеціально для *УІ. Життя*. 2022. №3. – С. 18-21 – URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/08/25/250125/>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г.М.

ШЕНЬКАРУК ПОЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ ЗМІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Журналісти під час збройних конфліктів є одними з ключових суб'єктів, які відіграють важливу роль, надаючи інформацію та розкривають незаконність, вони забезпечують реалізацію права людини на інформацію у всьому світі.

Під час збройного конфлікту вбито та поранено багато журналістів. Міжнародне гуманітарне право забезпечує основну міжнародно-правову базу, яка регулює діяльність засобів масової інформації під час збройних конфліктів. Так, у ст. 79 Додаткового протоколу I Женевських конвенцій зазначено, що «Журналісти, що перебувають у небезпечних професійних відрядженнях у районах збройного конфлікту, розглядаються як цивільні особи. Як такі, вони користуються захистом згідно з Конвенціями й цим Протоколом за умови, що вони не чинять дій, несумісних з їх статусом цивільних осіб, і без шкоди праву воєнних кореспондентів, акредитованих при збройних силах» [3].

Згідно зі зазначеної статті впливає те, що журналісти мають право на такий же захист, як і цивільні особи. Таким чином, журналісти також захищені статтями Додаткового протоколу I і Женевської конвенції IV, які стосуються саме цивільних осіб.

Якщо журналісти беруть активну участь у бойових діях, то за таких обставин вони втрачають захист як цивільні особи.

Виходячи зі змісту ч. 2 ст. 79 Додаткового протоколу I Женевських конвенцій ми говоримо про дві категорії журналістів, а саме: військових кореспондентів і незалежних журналістів.

Військові кореспонденти визначаються як «спеціалізовані журналісти, які присутні, з дозволу та під захистом збройних сил воюючої сторони, на території бойових дій і чия місія полягає в тому, щоб надавати інформацію про події, що

стосуються триваючих військових дій» [1]. Із розуміння поняття можемо зробити висновок, що військові кореспонденти охороняються збройними силами, а незалежні журналісти під таким особливим захистом не перебувають.

Незалежні журналісти залишаються цивільними особами, і їм «виключно» надається захист згідно зі статтею 75 Додаткового протоколу I, статтею 3 Женевської Конвенції та Женевською Конвенцією IV, військові кореспонденти згадуються в Женевській Конвенції III і на них розповсюджується захист військовополонених.

Так, «військовополонених не можна примушувати відповідати під час допиту та не можна звинуватити у шпигунстві, про їхнє захоплення необхідно додатково повідомити відповідні органи влади та їхні родини, що означає, що їх не можна утримувати без контакту із зовнішнім світом» [4].

Захист медіа-професіоналів у зонах конфлікту також передбачені у Резолюції Ради Безпеки ООН 2222 від 27 травня 2015 р. У резолюції наголошується на заохоченні щодо захисту прав людини та захисті цивільних осіб, зокрема журналістів, медіа-професіоналів та пов'язаного з ними персоналу, в тому числі шляхом моніторингу та звітування про порушення та зловживання, а також надання підтримки зусиллям національних урядів щодо заохочення та захисту прав людини, а також з метою посилення боротьби з безкарністю за злочини, скоєні проти цивільних осіб, у тому числі журналістів, медіа-професіоналів [2].

Отже, журналісти під час здійснення своїх професійних обов'язків під час збройного конфлікту часто можуть піддаватися насильству. Порівнювати захист журналістів з цивільними особами є не зовсім доречним, оскільки треба враховувати небезпечність їх діяльності, що забезпечує реалізацію права людей на інформацію.

Література

1. Dictionnaire de droit international public. Bruxelles : Bruylant, 2001. 1198 p.
2. Resolution on the protection of media professionals in conflict zones UNSC Res 2222 (27 May 2015) UN Doc S/RES/2222. URL: <https://documents-dds->

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/153/83/PDF/N1515383.pdf?OpenElement (дата звернення 26.10.2022);

3. Додатковий протокол I Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#o520 (дата звернення 26.10.2022);

4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення 26.10.2022);

5. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. М. Буроменьский, С. Штурхецький, Е. БЛЗ та ін. Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118с. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/> (дата звернення 26.10.2022).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Мануїлова К.В.

ЯКУШКО ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

На сьогодні питання, щодо правового статусу та діяльності гуманітарних організацій для України є як ніколи актуальною, оскільки 24 лютого 2022 року Указом Президента України №64/2022 на всій території держави був ведений воєнний стан у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації.

Зміст поняття «гуманітарна організація» можемо трактувати як некомерційна організація або агенція (установа) основною метою якої є надання необхідної допомоги, задоволення основних потреб цивільного населення в зонах конфлікту, надання медичної, психологічної та правової допомоги, надання притулку в

таборах і центрах постраждалим верствам населення (або іншим групам) у важкі часи (війни, політичні, соціальні, економічні проблеми тощо) [2, с. 2–3].

На даний час існує безліч гуманітарних організацій які діють згідно зі своїм мандатом, щоб мінімізувати дублювання зусиль і можливі конфлікти. Кожна організація має свої сфери діяльності, такі як: розв'язання проблем біженців та переселенців; подолання гуманітарної катастрофи; створення «безпечних» територій; моніторинг ситуації у сфері прав людини; пошукова робота; розслідування воєнних злочинів, забезпечування необхідних потреб дітей тощо [1, 14].

Найвідомішими гуманітарними організаціями є:

- Міжнародний Комітет Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МКЧХ);
- Всесвітня організація охорони здоров'я. Установа ООН, стежить за станом здоров'я в усьому світі та координує міжнародну відповідь. Завдання включають підготовку до надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я, розробку засобів охорони здоров'я, реагування на надзвичайні ситуації та підтримку доставлення постачання;
- ЮНІСЕФ (UNICEF), Агенція ООН, яка надає першочергову увагу потребам дітей через програми з дитячого харчування, безпечної води, освіти тощо. Він працює як у сфері гуманітарної допомоги, так і у сфері розвитку;
- Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН);
- Save the Children є однією з найстаріших і найбільших гуманітарних НУО у світі. Він зосереджений на програмах для дітей і працює в таких сферах, як реагування на стихійні лиха, харчування, охорона здоров'я, житло та освіта;
- Міжнародний комітет порятунку (IRC). зосереджується на санітарії, притулку, безпечній воді та освіті для біженців і всіх, хто переміщений через стихійні лиха, війну чи переслідування. Він також допомагає біженцям у переселенні та самозабезпеченні;
- Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти.

Розглянемо деякі організації більш детально.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

З моменту свого створення в 1863 році єдиною метою МКЧХ було забезпечення захисту та допомоги жертвам збройних конфліктів і чвар. Діяльність організації ґрунтується на Женевських конвенціях 1949 року, Додаткових протоколах до них, статуті Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, а також на резолюціях Міжнародних конференцій Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Основними завданнями організації є:

– захищати та розповсюджувати основних 7 принципів організації (людяність, неупередженість, нейтралітет, незалежність, волонтерська служба, єдність, універсальність) [3];

– стежити за дотриманням сторонами, що воюють, Женевських конвенцій;

– організувати догляд і догляд за пораненими на полі бою;

– наглядати за поведженням з військовополоненими;

– сприяння розшуку зниклих безвісти під час збройного конфлікту;

– організувати захист і піклування про цивільне населення;

– здійснювати арбітраж між сторонами, що ворогують, у збройному конфлікті.

Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти.

Створена у 1996 році на саміті G7 у Ліоні, Франція, для розв'язання проблеми осіб, зниклих безвісти внаслідок різних конфліктів. Комісія працює відповідно до Угоди про статус і функції Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти.

Робота комісії полягає у:

– забезпечені співпраці урядів та інших органів влади у розшуку осіб, зниклих безвісти внаслідок збройних конфліктів, права людини зловживань, природних і техногенних катастроф та інших ненавмисних причин і для надання допомоги їм при цьому [4];

– участі у розкопках понад масових і підпільних поховань;

– роботі процесів ідентифікації людей і возз'єднання сімей за допомогою тестування ДНК;

– створені захищеної бази даних про зниклих безвісти осіб для збору, управління та аналізу даних, пов'язаних із розслідуванням зниклих безвісти осіб, включаючи біометричні дані, такі як генетичні дані.

Отже, діяльність гуманітарних організацій є вкрай важливою в умовах збройних конфліктів, попри те що у кожної організації є свої завдання, функції та сфери діяльності мета у всіх є одна – захисті не захищених верств населення та надання допомоги особам, які перебувають у складній ситуації.

Література

1. Agreement on the Status and Functions of the International Commission on Missing Persons. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/401993/Misc_2.15_Cm_9010_Web.pdf (дата звернення: 22.10.2022);

2. Salamon L., Anheier H. M. The international classification of nonprofit organizations: ICNPRO-REVISION 1, 1996. Baltimore: The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, 1996. 23 p. URL: https://asauk.org.uk/wp-content/uploads/2018/02/CNP_WP19_1996.pdf (дата звернення: 22.10.2022);

3. STATUTES OF THE INTERNATIONAL RED CROSS AND RED CRESCENT MOVEMENT. URL: <https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-07/statutes-en-a5.pdf> (дата звернення: 22.10.2022)

4. The International Commission on Missing Persons. URL: <http://www.icmp.org/about-icmp/> (дата звернення: 22.10.2022);

5. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153?find=1&text=%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%BD#w1_6 (дата звернення: 22.10.2022);

6. Женевських конвенцій з питань надання допомоги пораненим, хворим та іншим особам, які постраждали під час збройних конфліктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152?find=1&text=%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%B#w1_16 (дата звернення: 22.10.2022).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Мануїлова К.В.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

БІЛОУШЕНКО А.Ю.

Національний університет «Одеська юридична академія»

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

До реалій збройного конфлікту наразі пристосовується Україна. На сьогоднішній день Російська Федерація визнає себе відповідальною за анексію та окупацію Кримського півострова, але у випадках окремих районах Донецької та Луганської областей окупація цих територій має бути доведена в судовому порядку. Відповідно до підписаного Закону України від 18 січня 2018р. «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», статтею 2 якого визнала окремі території Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими Російською Федерацією. Присутність на Сході України та участь у збройних протистояннях держава-агресор не визнає. [1] З кожним днем на просторах інтернету все більше та більше з'являється прямих доказів про перебування. Збройні Сили Російської Федерації незаконно перебувають на території Донецької та Луганської областей концентруючи свої війська та військову техніку, також неодноразово постачали гуманітарну допомогу та надавали політичну підтримку з боку Російської Федерації.

Переломним моментом для всієї України та її громадян стало 24 лютого 2022 року, коли держава-терорист незаконно перейшла кордон з Україною та відкрито розпочала свій військовий напад. Держава-агресор не визнає своєї участі у конфлікті, тобто самий факт проголошення незалежності самопроголошених

республік має бути доведений Україною на рівні міжнародних інстанцій , незважаючи на ситуацію у Криму . На передодні воєнного наступу , Росія скликав позачергове засідання Держдуми та визнали незалежність самопроголошених республік у складі Російської Федерації. Російська Держдума абсолютною більшістю голосів звернулася до президента Російської Федерації Путіна В.В з проханням визнання незалежності самопроголошених республік «ЛДНР». Тобто цілком логічно , що з формальної точки зору без звернення Російської Держдуми можна було обійтися. Це виглядало насамперед , як підвищення ставок зі сторони держави-терориста . За декілька днів до прийняття рішення на території Донбасу почалося різке загострення ситуації . На території масово почала поширюватися інформація про нібито масові обстріли ОРДЛО і самої РФ, незрозуміла евакуації жителів РФ. У Кремлі вирішили трішки потягнути інтригу та вивести конфлікт на новий етап . Проголошення ЛДНР порушує Мінські угоди , які підписала РФ у 2014-2015 роках. [2],[3] Відповідно до Мінських угод , ОРДЛО є частиною України , тобто про ніякий суверенітет та незалежність не має іти й мови , оскільки це суперечить змісту цих угод. Протягом останніх років Москва вимагала від Києва «Особливого статусу Донбасу », але відповідно до угод знаходження ОРДЛО перебувають в складі України, на правах широкої автономії . Після таких рішучих дій Російської Федерації , президент України В.О Зеленський скликає екстрене засідання РНБО та записує звернення до українського народу . «Ми нічого і нікому не віддамо », - заявив президент . За слова президента , Україна має достатньо сил для оборони території та її цілісності , але вирішення цього конфлікту хоче здійснити лише дипломатичним та мирним шляхом , оскільки життя та гідність громадян країни стоїть на першому місці .[5]

Президент Зеленський оголосив воєнний стан і розірвання дипломатичних відносин із Росією та прокоментував її напад словами, що Росія підло і самовбивчо напала на Україну, а російська держава стоїть на шляху зла. Володимир Зеленський перерахував і перші дипломатичні кроки України: запит до країн-членів Ради безпеки ООН щодо проведення консультацій на основі

Будапештського меморандуму, а також скликання засідання Ради безпеки ООН, спеціального засідання ОБСЄ та саміту «нормандської четвірки» [7, 8].

Уже протягом 9 місяців на території України триває повномасштабна війна . Кожного дня від обстрілів та бомбардування в Україні гинуть люди . Державо-терорист прагне знищити дух українського народу , любов до свободи та вільного проживання . З початку повномасштабної війни Росія порушує правила ведення війни та масово чинить воєнні злочини . Крім того, російська влада веде активну інформаційну війну та застосовує шовіністичну пропаганду [6].

Вторгнення Росії на території України отримало міжнародний осуд з боку уряду та міжурядових організацій , це насамперед призвело до введення санкцій проти Росії , які завдали великих збитків по державному бюджету країни . Уряди усіх цивілізованих країн негативно виражали свою думку , критику та осуд у бік Російської Федерації .Європейський союз запровадив заборону російським літакам використовувати повітряний простір ЄС, заборону SWIFT для деяких російських банків, заборонив деякі російські ЗМІ. Міжнародні організації, зокрема ООН та НАТО, також висловили осудження воєнної агресії РФ. Шириться бойкот Росії та Білорусі з боку неурядових організацій у сферах розваг, ЗМІ, бізнесу та спорту.

Лідери провідних країн світу завітали до України у такий складний час, надавали їм свою підтримку , гуманітарну та збройну допомогу , прихисток для біженців та все необхідне для нормального життя .

Держави та наддержавні утворення закликали Росію припинити чинити воєнні злочини проти українського народу . Насамперед Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш закликав Росію зупинити агресію проти України, а послы Франції та США заявили, що 25 лютого 2022 року нададуть резолюцію до Радбезу ООН . Також 25 лютого Рада Європи припинила членство Росії в усіх своїх органах за порушення її статуту, а саме статті 3 (про повагу до верховенства права та фундаментальних свобод. Також було припинено спрощену видачу віз громадянам Росії . Також запровадили ряд санкцій для припинення бойових дій на

території України . Окрім держав та наддержавних організацій , громадяни різних країн виходили на протести у підтримку України.

На даний час , на території України небезпечно перебувати , але український народ буде стояти до останнього аби жити у вільній країні . Влада забезпечує громадян безпекою від обстрілів та бомбардувань , але у кожного правила є виключення , не завжди вдається як би хотілося . Гинуть , гинули і будуть гнути українці поки Російська Федерація не припинить своїх воєнних злочинів на території . Національна безпека зараз перебуває на досить низькому рівні , але влада країни робить усе можливе та неможливе за для безпеки та нормального життя в Україні . Рано чи пізно , але ця війна закінчиться . Люди будуть жити у мирі та злагоді у вільній країні . Кожен українець вірить всім серцем , що колись настане . Тому на даний час потрібно боротися з цим злом та відвоювати наші землі .

Література

1. Закон України: «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2217-IX від 21.04.2022// [Електронний ресурс]. – Режим доступу . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>

2. Мінський протокол: «Перша Мінська угода» від 5 вересня 2014 року // [Електронний ресурс]. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB#:~:text=%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%20\(%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B6%20%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%8F,%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%83%205%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%8F%202014%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB#:~:text=%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%20(%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B6%20%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%8F,%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%83%205%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%8F%202014%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83)

3. Друга Мінська угода : від 11-12 лютого 2015 року.

4. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї укладена 5 грудня 1994 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158

5. Закон України: «Про оборону України» № 1933-ХІІ від 06.12.91// [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

6. Закон України: «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

7. Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ: «Про затвердження Указу Президента України: «Про введення воєнного стану в Україні» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

8. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64: «Про введення воєнного стану в Україні» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу. URL:

9. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

Науковий керівник : к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р.Ф.

ГРИНЬ МАКСИМ ДМИТРОВИЧ

Національна академія Служби Безпеки України

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА НА МОРАЛЬНО-ДУХОВНУ СКЛАДОВУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ГЛОБАЛЬНА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку української держави, поняття та особливості національної безпеки відображені в чинному законодавстві, зокрема в законі України «Про національну безпеку України» [1] та в Стратегії національної безпеки України[2]. Ці нормативно-правові акти є ключовими для ефективного забезпечення національних інтересів та їх реалізації в багатьох сферах державного функціонування. Відстоювання незалежності та державного суверенітету займає особливе місце, адже ці поняття фактично відображають сутність держави та її можливості щодо організації та підтримки суспільного розвитку. Він складається з багатьох елементів, але в системі національних інтересів та за умов російської інформаційної агресії, надзвичайного значення набуває культурна та науково-освітня сфера діяльності. Вона забезпечує суспільство необхідними елементами для сталого розвитку і визначає подальші перспективи використання людського капіталу в загальній структурі прогресивного демократичного державотворення. За сучасних умов глобалізації та російської інформаційної агресії, українське суспільство зазнає великого тиску стосовно власних морально-духовних цінностей. Основні їх категорії передбачаються чинним законодавством України, а саме Конституцією [3] і законом України «Про національну безпеку України» [1]. В стратегії Національної безпеки України[2] чітко визначається проблематика інформаційно-підривної пропаганди з боку російської федерації, яка визначає за мету створення конфліктних ситуацій всередині української держави і суспільства. Держава-агресор же визначається джерелом довгострокових системних загроз національній безпеці України.

Інформаційний вплив російської федерації на Україну є доволі значним, що виражається у різних проявах інформаційної агресії, а також відображено в чинній стратегії інформаційної безпеки України [4]. Зазначається, що основний акцент російська федерація робить на ліквідацію української державності через поширення панічних настроїв та знищення української ідентичності. Діяльність щодо розмивання ідентичності реалізується або шляхом лобювання проросійських інтересів в Україні, або формуванням мета-повідомлення, яке видозмінює та підмінює морально-духовні цінності українського народу.

Першочергово, це стосується культурної площини, адже більшість російських представників культурного середовища є провладними елементами російського терористичного режиму, які відображають чітку позитивну позицію щодо агресивної зовнішньої політики російської федерації стосовно України. Варто зауважити, що така публічна однозначність культурного сегменту визначилася лише в процесі повномасштабного вторгнення російської федерації від 24.02.2022. Однак, враховуючи глобалізаційні тенденції, переважна кількість українців до повномасштабного вторгнення, була споживачем культури російської федерації яка ретранслювалася через соціальні медіа, сучасні застосунки з ознаками ЗМІ та українській інформаційний простір. В результаті чого, російські представники культури могли пропагувати наративи, які негативно впливали на морально-духовні цінності українців. Якщо визначати такі цінності, як базові уявлення людини про добро і зло, про те що прийнятне і не прийнятне – то, це має чіткий правовий вимір в сучасному українському законодавстві. Зокрема, це позначається як національні інтереси, які формуються з домінуючої сукупності уявлень громадян України щодо основної суспільної моделі життєдіяльності. Такі цінності репрезентуються у законодавстві, державних та суспільних ініціативах, культурні та науково-освітні орієнтири народу, тощо. А тому, споживання контенту сучасної російської культури є вкрай негативним явищем, особливо в межах чіткої та системної стратегії інформаційної агресії та експансії з боку російської федерації. Це становить безпосередню загрозу національній безпеці України і обмежує розвиток української держави та суспільства. Якщо російська пропаганда є очевидною, незважаючи на її варіативність та спроби маскування, то підміна морально-духовних цінностей базується на тезисах про непричетність культури до політичної діяльності. Натомість, така діяльність і визначає вектори розвитку культури у будь-якій країні, адже репрезентанти культурної дійсності завжди є представниками того чи іншого суспільства або держави.

Глобалізація та науково-технічний прогрес створили умови за яких українці можуть слідувати за російськими спортсменами, співаками, бізнесменами та

іншими лідерами думок. За умови, коли держава не обмежує та не слідує за поширенням, орієнтованого на російські морально-духовні цінності, контенту – ворог формує інформаційні потоки, які спрямовуються на підміну моральних і духовних цінностей українців. Це входить до складу загальної доктрини знищення української державності та ідентичності. Адже якщо в Україні визначається провідна роль верховенства права і законності, тобто морально-духовна цінність справедливості та чесності, то через своїх лідерів думок російська федерація просуває тезу про продажність влади. Українці орієнтуються на сучасні процеси глобалізації і потребу співпраці зі світом, натомість російська федерація просуває вороже ставлення до Європи та США, повертаючи морально-ціннісний орієнтир до часів Холодної війни. Одним із пріоритетних напрямків морально-духовного розвитку українців можна визначити силу та значення однієї людини, її індивідуалізм, що репрезентується через дотримання прав і свобод людини і громадянина – російська федерація через лідерів думок акцентує увагу на неспроможності людей впливати на зміни в державі і формує політичну апатичність. Це саме стосується і морально-духовного значення сім'ї, що в Україні відображено на законодавчому рівні[5], але всередині російського культурного нарративу інтерпретується як застаріла форма організації суспільства і тому акцент робиться на нетривалих стосунках, які здебільшого орієнтуються на матеріальний зиск. Так само в українському законодавстві відображено важливий морально-духовний елемент розвитку талантів та здібностей[4], який є структурною одиницею прогресу людського капіталу. Держава-агресор, на противагу, використовує матеріальний елемент для побудови суспільства, який є ключовим при формуванні будь-якого типу стосунків, а тому поступова та складна робота замінюється швидким створенням додаткової вартості. Наука і освіта, які є провідними напрямками для найбільш розвинених країн, в російській моделі світу є другорядними. Проте, держава-агресор активно використовує тези, які вихваляють агресію та примітивні види діяльності, що найбільш сильно впливає на молодь.

Таким чином, найбільшу загрозу для національної безпеки України становить не очевидна пропаганда або інформаційно-психологічні операції ворога, а поступова інформаційна експансія, що підмінює морально-духовні цінності українського суспільства. На заміну традиційним та актуальним орієнтирам української ціннісної моделі світу, російська культурно-пропагандистська машина насаджує конгломерат марксизму, ленінізму та російського імперіалізму. Всі ці поняття за своєю сутністю є ворожими для України, а тому на правовому рівні необхідно сформулювати модель протидії цьому аспекту інформаційного впливу російської федерації. Розвиток сучасної України не є можливим, якщо суспільство буде орієнтуватися на морально-духовні цінності держави-агресора. Тому необхідно не лише визначати проблематику протидії інформаційному впливу на морально-духовні цінності в національному контексті, але і створювати міжнародні ініціативи. Також важливого значення набуває політика коєкзистенції, яка передбачає мирне співіснування з російською федерацією, проте в умовах сьогодення це неможливо. Так само Україна має не лише створити легітимну, ефективну та комплексну систему відкритої правової протидії державі-агресору, але і просувати на міжнародній арені тезу про неможливість ведення будь-яких перемовин з російською федерацією через її неспроможність дотримання умов договорів міжнародного або будь-якого іншого характеру та ризики виникнення ідей реваншизму в російській культурній площині.

Література

1. Закон України «Про національну безпеку України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Стратегія національної безпеки України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>
3. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

4. Стратегія інформаційної безпеки України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>

5. Сімейний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

Науковий керівник : д.ю.н., професор кафедри Стрельбицька Л.М.

ЛЯХ ІРИНА ІВАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ СТАТУСУ ДЕРЖАВИ-ТЕРОРИСТА ТА ДЕРЖАВИ-СПОНСОРА ТЕРОРИЗМУ

Тероризм наразі залишається одним із головних викликів сучасності міжнародному миру та безпеці, загрожуючи основним цінностям і принципам суспільства, в тому числі правам людини, верховенству права, демократії, рівноправності та свободі. Протягом останнього часу він стає все більш досконалим і багатограним за своєю природою. Так, безпрецедентна жорстокість збройної агресії Російської Федерації проти України, щоденні акти терактів, які вперше торкаються не тільки сторін конфлікту, а й ставлять під загрозу існування всього людства, демонструють вихід тероризму за рамки способу дій приватних осіб чи угруповань на рівень держави, яка не бажає обмежувати себе правилами ведення воєнних дій, і компенсує недостатність можливостей при досягненні політичних цілей вчиненням злочинів проти цивільного населення.

Безперечно, це зумовлює необхідність США визнати Росію дев'ятою у світі державою-спонсором тероризму та приєднати останню до таких країн як Куба, Іран, Північна Корея, Сирія, Ірак, Лівія, Південний Ємен та Судан, які починаючи з 1979 року в різні часи отримували даний статус. Враховуючи глобальне лідерство США у світі, практику визнання держав спонсорами тероризму та

характером застосованих наслідків до Росії, саме прийняття США відповідного рішення є найпріоритетнішим у міжнародному порядку денному.

Тема державного спонсорства тероризму незмінно починається з питань визначення. Існує понад 100 різних визначень тероризму, що являє собою проблему, яка часто згадується при спробах розробки стратегії боротьби з тероризмом: відсутність загальної термінології [1]. Державним департаментом прийняте визначення, що наведене в розділі 22 Кодексу США, частині 2656f, де «*тероризм*» – це навмисне, політично вмотивоване насильство, яке вчиняється проти некомпатантів субнаціональними групами або таємними агентами [2].

Державний департамент описує держав-спонсорів тероризму як країни, визначені Державним секретарем як такі, що неодноразово надавали підтримку актам міжнародного тероризму. Важливо зауважити, що державне спонсорування тероризму відрізняється від явища, яке часто називають державним тероризмом. Останнє охоплює репресивні акти, застосовувані агентами держави для придушення власних громадян, такі як «Брудна війна», яка мала місце в Аргентині наприкінці 1970-х років [3].

Підполковником Air Force Lieutenant Colonel Річардом Еріксоном у праці «Законне використання військової сили проти міжнародного тероризму, який спонсорується державою» виділив і визначив *чотири рівні участі* держави, починаючи від бездіяльності, коли держава не бажає ігнорувати міжнародних терористів у межах своїх кордонів, але не має спроможності ефективно реагувати, до спонсорства, коли держава безпосередньо використовує міжнародний тероризм. У проміжку між категорією державної підтримки він перераховує такі форми підтримки, як навчання, зброя, вибухівки, обладнання, розвідка, безпечні місця, засоби зв'язку, проїзні документи, фінансування чи інша матеріально-технічна підтримка [4].

27 липня Сенат США прийняв резолюцію необов'язкового характеру, якою закликав Державного секретаря США визнати Російську Федерацію *державою-спонсором тероризму*, однак держсекретар поки не прийняв відповідне рішення, аргументуючи це тим, що всі заходи, які вже були застосовані США щодо

Російської Федерації, абсолютно відповідають наслідкам, які випливають із визнання державою-спонсором тероризм і практичні наслідки того однакові. Канада також має такий механізм і визнала з 2012 року Іран і Сирію державами-спонсорами тероризму. Таким же чином Європейська Рада веде список осіб, груп та організацій, причетних до терористичних актів, щодо яких застосовуються санкції та інші обмежувальні заходи.

В свою чергу, не менш важливим є те, що на виконання обов'язку держави вживати розумних і пропорційних заходів для демократії та верховенства права від загрози тероризму, що продюковані як Європейською конвенцією з прав людини, так і іншими міжнародними документами з прав людини, парламент України 22 травня 2022 року визнав Росію державою терористом на рівні Закону № 2265-IX, згідно до п.1 ч.1 якого «*держава терорист*» – це держава, яка відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань, або приховано, з використанням збройних формувань, що діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчиняє терористичні акти, акти міжнародного тероризму [5]. Натомість, спроби надати дефініцію терміну «*держава-спонсор тероризму*» зроблено в Проекті Закону України № 8002 від 06.09.2022 «Про статус держави-терориста та держави-спонсора тероризму» відповідно до якого *держава-спонсор тероризму* – держава, яка надає матеріальну та іншу допомогу терористичному угрупованню, яке становить загрозу національній безпеці Україні, або іншій державі-терористу [6].

13 жовтня Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію про визнання Росії *терористичним режимом*, яким визнано, що саме керівництво Росії вдається до терористичних дій. Це перша міжнародна інституція, яка офіційно назвала дії російських військових в Україні тероризмом. Владу російської федерації терористичним режимом також визнав сенат Польщі, проголосувавши за резолюцію 26 жовтня. Крім цього, 10 травня Сейм Литви одноголосно підтримав резолюцію, у якій Росія розглядається як «*держава, яка підтримує та здійснює тероризм*» 11 серпня та 18 жовтня парламенти Латвії та

Естонії відповідно ухвалили резолюції про визнання Росії *державою-спонсором тероризму*.

З огляду на викладене вище, можемо констатувати поліваріантність вживаних міжнародною спільнотою та національними органами державної влади таких термінів щодо дій Росії як «держава-терорист», «держава-спонсор тероризму», «терористичний режим» тощо. Важливо зауважити, що на міжнародному рівні відсутні їх визначення та регламентація. Голова комітету Верховної ради з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, Олександр Мережко, зазначає, що Україна намагається це змінити й лобіює появу міжнародної конвенції, яка б закріпила визначення «державного тероризму» і «держави-терориста», адже, усе починається з того, що спочатку якесь поняття і його зміст фіксується у галузі міжнародної політики, а потім вже виходить на рівень міжнародного права і розробляється відповідна міжнародна конвенція [7].

Тому, головним чином, проблема полягає в тому, що дані терміни мають радше політичне та декларативне, аніж юридичне значення. Єдина країна, де такий статус передбачає конкретні наслідки, зокрема санкційні – це США.

Однак, постає інше питання стосовно того, що в разі визнання США Росії державою – спонсором тероризму виникнуть значні ризики та навіть .для українських фінансових інтересів у контексті компенсації втрат та збитків та післявоєнного відновлення, оскільки: 1) лише американські громадяни мають право подавати позови проти держави, яка є спонсором тероризму, і цей принцип навряд чи буде змінено; 2) успішне виконання таких рішень на користь американських позивачів може значно зменшити частку України та українського народу в заморожених російських активах, які могли б бути передані Україні за іншими альтернативними механізмами. Проте, це не означає, що США не може визнати Росію державою-спонсором тероризму за умови внесення конкретних поправок до чинного законодавства США чи прийняття ними нових актів для допомоги забезпечення потреб України [8].

Підсумовуючи вищевикладене, визнання Росії державою-спонсором тероризму має для України життєво важливе значення в ширшому контексті, з огляду на що США разом з іншими держави мають змінити свою політику інкременталізму та безсумнівно прийняти відповідні рішення це по-перше, а по-друге виникає необхідність конвенційної регламентації статусу держави-спонсора тероризму міжнародними інституціями.

Література

1. Alex P. Schmid and A. J. Jongman, *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, & Literature* (New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2005), 32–37 p.

2. US Code 1994. URL: <https://law.justia.com/codes/us/1994/title22/chap38/sec2656f>.

3. María José Moyano, *Argentina's Lost Patrol: Armed Struggle, 1969–1979* (New Haven, CT: Yale University Press, 1995), Ch. 5 and 6.

4. Richard J. Erickson, *Legitimate Use of Military Force against State-Sponsored International Terrorism* (Air University Press, 1989), 26 p.

5. «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну»: Закон України від 22.05.2022 року № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>

6. «Про статус держави-терориста та держави-спонсора тероризму»: проект Закону України від 06.09.2022 року № 8002. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1458396>.

7. Куренкова О. Росія – держава-терорист. Чому Україна просить світ надати РФ такий статус і що він змінить. 2022. URL: <https://suspilne.media/295828-rosia-derzava-terrorist-comu-ukraina-prosit-svit-nadati-rf-takij-status-i-so-vin-zminit/>.

8. Міжнародна робоча група із питань санкцій проти Росії. Документ № 5 Справа про визнання Російської Федерації державою –спонсором тероризму.

2022. URL:https://www.president.gov.ua/storage/jfilesstorage/01/16/05/18939812967aebb63b2fe1d38faa5b79_1664395491.pdf.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О.О.

КЛИМИШИНА АНАСТАСІЯ ЄВГЕНІЇВНА,

МАЛАХАТЬКО ДІАНА КОСТЯНТИНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СВІТОВИЙ ПОГЛЯД НА ПИТАННЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення, неймовірно важливим питанням стало питання національної безпеки України в реаліях збройного конфлікту. Розкриваючи актуалізацію питання потрібно зазначити про поняття збройного конфлікту, історію та періодизацію, його реалії та проблеми вирішення.

Історично першим видом збройних конфліктів була війна. Однак навіть відносно тлумачення і застосування такого терміну, як «війна», існують певні складності. Так, наприклад, видатний голландський юрист Гуго Гроцій у своїй знаменитій праці «Про право війни і миру» відзначав, що війна є змагання силою, виключно тільки збройне зіткнення держав. Карл Клаузевіц, своєю чергою, вважав, що війна є продовження політики іншими, насильницькими засобами. Англійський дослідник Л. Оппенгейм, зокрема, писав, що війна є зіткнення між двома або більшою кількістю держав, здійснюване за допомогою застосування їх збройних сил, в цілях подолання один одного і примусу переможеного прийняти умови миру, бажані переможцю [2, с. 187]. Поняття «збройний конфлікт» також згадували в рішенні Міжнародного кримінального трибуналу по колишній Югославії, де зазначали що термін «збройний конфлікт» має місце, коли між державами або урядом відбувались зіткнення або війни [4]. Щодо офіційного трактування поняття збройного конфлікту, можна зазначити, що вперше термін

«війна» знайшов свій відбиток в Гаазьких конвенціях 1907 року, згодом у Женевських конвенціях та додаткових протоколах зазначили про війну та міжнародний збройний конфлікт [1]. Підсумовуючи зазначене, можна зауважити, що збройний конфлікт – це збройне зіткнення між ворогуючими сторонами та безпосередньо із застосуванням зброї та військової сили.

Розкриваючи зміст даної теми, необхідно зазначити про світову практику збройних конфліктів. Відповідно до міжнародного досвіду війни та збройних конфліктів, можна виокремити те, що не завжди війна або збройний конфлікт ведуться роками або століттями, прикладом буде слугувати Англо-занзібарська війна, яка відбувалась між Великою Британією і Занзібаром 1896 року. Дана війна тривала 38 хвилин, і нарешті, навіть увійшла до книги рекордів Гіннеса, як найкоротша війна в історії людства. Протилежним прикладом буде слугувати найдовша війна світу – столітня війна між Королівством Англія та Королівством Франція. Тобто, можна зазначити, що війна або збройний конфлікт не є новелою у сучасному світі. Ще з давніх часів, коли у суспільства виникали певні протиріччя – вони у більшості випадків починали вирішувати конфлікт війною. Можливо, на часи Середньовіччя дане явище рахувалось припустимим, але на сьогодні, в XXI столітті дане поняття є нонсенсом. Адже, в даному столітті однозначно будь-який конфлікт вирішити дипломатично.

Визначення поняття злочину агресії є чи не одним з найскладніших питань на сьогодні. І це не дивно, адже саме цей злочин зачіпає інтереси міжнародного співтовариства та є одним з найнебезпечніших злочинів проти миру та безпеки людства.

Віднесення даного злочину до найнебезпечніших виправдовується тим, що він направлений на порушення основоположних принципів міжнародного права, а саме: відмова від погрози силою, вирішення спорів мирним шляхом, невтручання у внутрішні справи інших держав тощо. У зв'язку з цим ООН та інші міжнародні організації поставили перед собою завдання забезпечити підтримання миру та безпеки людства, усунувши при цьому будь-яку загрозу миру та навіть малозначні акти агресії.

Однією з найвизначніших спроб закріплення злочинності було прийняття Гаазьких конвенцій про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1899 та 1907 років. Конвенції передбачали, що Договірні держави повинні будуть докласти усіх зусиль для попередження застосування сили у відносинах між державами. Проте прямої заборони на вчинення злочину агресії конвенція не передбачала.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України та тим, що у 2016 році відбулися зміни у Конституції України, для того, щоб ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду, як ніколи актуальною є тема злочину агресії та притягнення за нього до відповідальності.

Для цього, звернемося до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 року, яка вказує, що злочином агресії варто вважати такі дії:

- вторгнення або напад військових сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, яка є результатом цього вторгнення або нападу, або анексія;
- бомбардування військовими силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;
- блокада портів або берегів держави військовими силами іншої держави;
- напад військовими силами держави на сухопутні, морські або повітряні флоти іншої держави;
- застосування військових сил однієї держави, яка знаходиться на території другої держави за домовленістю;
- дії держави, які дозволяють, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження другій державі, використовувала цю другу державу для акту агресії проти третьої держави [3].

Крім злочинів агресії, Російська Федерація вчиняє воєнні злочини, які проявляються у порушенні правил ведення бойових дій та принципів міжнародного гуманітарного права. Зокрема мова йде про вбивства, катування, вбивство заручників, знищення міст, катування військовополонених. Важливим є

те, що такі дії не позбавляють особу відповідальності навіть у випадку якщо вона виконувала наказ.

Прикладом таких дій на території України є: виявлення тіл дітей у віці до 10 років з ознаками катувань; обстріл Ірпеня 22 березня фосфорними боєприпасами; катування літнього чоловіка поблизу села Мощун тощо.

Наступним, про що важливо зазначити, є злочини проти людства. Вони характеризуються системним широкомасштабним нападом на цивільних осіб. Цей напад проявляється у вигляді вбивства, поневолення, тортур, насильницького викрадення. Прикладом таких дій в Україні є відомості про те, що, наприклад, в Запорізькій області, станом тільки на 22 квітня було викрадено 182 людини. Звісно ці приклади є занадто мізерними, для того передати всі злочини вчинені на території України.

Аналізуючи дану тему, можна зазначити, що на разі Україна займає дуже складне становище на арені міжнародного права. У зв'язку із вторгненням Російської Федерації на територію України у 2014 році питання збройного конфлікту стало досить актуальним. Стоїть питання, які передумови передували даному конфлікту та анексії АР Крим. Передумовами збройного конфлікту беруть свій початок ще з проголошенням України своєї незалежності, але вагомою та кульмінаційною причиною стала безпосередньо відмова від ядерної зброї у 1996 році, чим Україна значно зменшила свій військовий пріоритет. Згодом Російська Федерація повномасштабно вторглась на територію України у 2022 році, тим самим анулювала всі попередні домовленості та повністю знецінила роль міжнародного права.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна дійти висновку, що майже усі пункти Резолюції Генеральної Асамблеї ООН були порушені, проте жодного покарання, на жаль, суб'єкт агресії не поніс.

Література

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру

(Протокол II), від 8 червня 1977 року [Електронний ресурс] / ООН; Протокол, Міжнародний документ. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_200

2. Кузьмін Е.Е. Поняття збройного конфлікту:первісні роздуми. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.Одеса. 2014 р.С.187.

3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1939 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://heninen.net/sopimus/1939q.htm>.

4. Топольницька М.І. Критерії визначення збройного конфлікту в міжнародних нормативно- правових актах. Науковий вісник Ужгородського національного університету.Ужгород.2017р.С.177-178.

Науковий керівник :к.ю.н., доцент кафедри Кирилюк А.В.

НОВІКОВА ДАР'Я ВІТАЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СТОСОВНО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Сучасні реалії в нашій державі (агресія рф) потребують змін в усіх галузях законодавства, особливо в кримінальному процесуальному. Через нагальну необхідність здійснювати розслідування фактів порушення законів та звичаїв війни, система правосуддя України має застосовувати на практиці міжнародні стандарти дослідження подібних фактів вчинення найтяжчих міжнародних злочинів, а саме: запровадження окремих механізмів збору та збереження доказів, зміни у проведенні процесуальних дій, робота з цифровими доказами, захист свідків та потерпілих. В судовій практиці вже є декілька прикладів щодо застосування міжнародних і вітчизняних норм у покаранні військових рф. Прикладом може слугувати достатньо цікавий вирок Котелевського районного суду Полтавської області від 31 травня 2022 року у справі № 535/244/22 [1], в

якому були наведені норми, які містяться у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН, протоколах Женевської конвенції, Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) тощо. В даному вирокі міститься роз'яснення щодо поняття збройної агресії, акту агресії, порушень законів та звичаїв війни та інших споріднених понять. Проте, найголовнішим є те, на основі чого вирок було винесено. Фактично вирок ґрунтується на щирому каятті обвинувачених та їхніх показаннях. Відповідно до положень ч. 3 ст. 349 КПК України, за згодою учасників судового провадження, судом було визнано недоцільним дослідження доказів по справі, щодо тих обставин, які ніким з учасників процесу не оспорується і що ці докази були долучені до матеріалів справи. Задля підтвердження достатності доведення винуватості обвинувачених також наводяться рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), а саме рішення ЄСПЛ «Коробов проти України» (заява №39598/03, остаточне рішення від 21.10.2011) щодо стандарту доказування «поза розумним сумнівом» і підсумував наведене тим, що доведення на такому рівні може впливати із сукупності достатньо переконливих, чітких і узгоджених між собою висновків чи схожих неспростовних презумпцій факту [2, §65].

В судовій практиці виникають питання: чи дійсно можна посилатися тільки на показання обвинувачених як на основний доказ? Вважаємо, що впевненість у правильності розуміння обвинуваченими змісту обставин кримінального правопорушення, враховуючи, що вони є громадянами іншої держави і можуть бути не обізнаними щодо самого правопорушення, яке їм інкримінують, на наш погляд є доволі сумнівна. Тягар доказування невинуватості обвинуваченого та необхідність дослідити інші докази за загальним правилом у судовому розгляді покладається на захисника, а щодо обов'язку – в даному випадку обов'язок доказування справедливості вироку і доведеності вини особи «поза розумним сумнівом» покладається на суд. Якщо учасники справи подадуть апеляційну скаргу на неналежне виконання судом обов'язку доказування може призвести до скасування вироку першої інстанції. Розглядаючи законодавче закріплення положень щодо іноземців, якими і є воєнні злочинці в даному випадку, слід

звернутися також до ч. 6 ст. 42 КПК: «підозрюваний, обвинувачений, який є іноземцем і тримається під вартою, має право на зустріч з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави, яку йому зобов'язана забезпечити адміністрація місця ув'язнення» [3]. Цілком очевидно, що за обставин військового вторгнення ніяка зустріч з представником дипломатичної чи консульської установи рф неможлива, як мінімум через їхню відсутність в Україні. Але як бути? Чи законно відмовити особі у такому праві через об'єктивну неможливість такої зустрічі? Вважаємо, що неможливість здійснити процесуальну дію через об'єктивні обставини, які не залежать від правоохоронних та судових органів не є порушенням прав підозрюваного або обвинуваченого, так як безпосередньо на визнання вини цієї особи воно не впливає. Тягар доказування цієї обставини покладається на органи, які зустріч мають забезпечити.

Окремо хотілося б звернути увагу на взаємодію правоохоронних органів України з Міжнародним кримінальним судом (далі – МКС). Після повномасштабного вторгнення рф, новелою в українському кримінальному процесуальному законодавстві стали норми щодо особливостей співпраці з МКС, їм присвячений IX-2 Розділ КПК України, перед яким міститься примітка, що дія цього розділу поширюється виключно на співробітництво з МКС, з метою поширення його юрисдикції на осіб, які на момент вчинення злочину, що підпадає під юрисдикцію МКС, були підпорядковані та/або діяли, з метою здійснення збройної агресії проти України, та/або на підставі посадових осіб, військового командування, або органів державної влади рф або іншої країни, що здійснювала агресію, або сприяла її здійсненню проти України.

Аналізуючи питання законодавчого закріплення такої співпраці, перш за все зазначимо, що згідно зі ст. 1 Римського статуту МКС (далі – Статут) – цей суд є постійним органом, уповноваженим здійснювати юрисдикцію відносно осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, які викликають стурбованість міжнародного співтовариства, і доповнює національні органи кримінальної юстиції. Суд може здійснювати свої функції й повноваження на території будь-

якої держави-учасниці, а за спеціальною згодою – на території будь-якої іншої держави [4]. Так як Україна не ратифікувала Римський статут, а лише визнала юрисдикцію МКС, співпраця з цим судом відбувається за спеціальною згодою. Юрисдикція МКС відповідно до ст. 5 статуту поширюється на наступні злочини: 1) злочин геноциду – тобто діяння вчинене з наміром знищити, повністю або частково національну, етнічну або релігійну групу як таку; 2) злочини проти людяності – під ознаки якого підпадають будь-які дії направлені на вбивство, пригнічення, заподіяння сильних страждань, серйозних тілесних ушкоджень або серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю людини, які перелічені в ст. 7 Римського статуту (далі РС); 3) військові злочини; 4) злочин агресії. На відміну від національного кримінального законодавства, юрисдикція МКС направлена більше на притягнення до відповідальності вищого керівництва винної сторони, а не окремо взятих осіб. І з цього починаються проблеми практичного відтворення співпраці, закріпленої в законодавстві. Відповідно до положень ч.1 ст. 624 КПК, процесуальні дії на території України можуть здійснюватись на підставі та на виконання прохання МКС може проводити Прокурор МКС або уповноважені ним працівники цього суду, крім процесуальних дій, виконання яких в Україні здійснюється за погодженням із прокурором або з дозволу слідчого судді, суду. Тобто не можна до приїзду уповноваженої МКС особи починати досудове розслідування і проводити процесуальні дії, крім вибраних, які відповідно до цієї статті, все одно мають проводитись за спільним погодженням як прокурору МКС, так і слідчого судді, суду в Україні.

Щодо розподілення обов'язку та тягаря доказування, то тягар доказування необхідності залучення співробітників МКС покладається на національні правоохоронні органи, а вже під час розслідування обов'язок доказування і майже всі повноваження органів досудового розслідування переходять до прокурора МКС, в судовому ж розгляді даний обов'язок покладається на сам МКС.

За загальним правилом відсутність ратифікації Статуту зі сторони рф не є перешкодою для проведення розслідування щодо неї, але не можна виключати певного блокування у проведенні процесуальних дій. Також недоліком є значний

рівень бюрократизації, як приклад у вже окреслених моментах щодо обов'язкової присутності Прокурора МКС, так як кількість співробітників даного суду доволі обмежена, розгляд заяв може розглядатися повільно, як і проведення подальших процесуальні дій. Але перевагами є більша правоздатність МКС, якщо відкинути бюрократичні проблеми, цілком можливе поширення повноважень МКС на тимчасово окуповані території і притягнення винних осіб до відповідальності, а також здатність покарати осіб, які є носіями дипломатичного імунітету.

Отже, пристосувавшись до умов воєнного часу, суди вже розглядають справи щодо обвинувачення воєнних злочинців, а в законодавчій площині вводяться новели щодо взаємодії з МКС. Вважаємо за потрібне ратифікувати Статут МКС задля набуття статусу повноправної держави-учасниці даного суду і мати більше можливостей для покарання вищих чинів країни-агресора.

Література

1. Вирок Котелевського районного суд Полтавської області від 31 травня 2022 року у справі № 535/244/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104531363> (дата звернення: 04.11.2022).

2. Постанова ЄСПЛ від 21.07.2011 у справі «Коробов проти України» № 39598/03 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_790#Text (дата звернення: 04.11.2022).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 01. 10. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.11.2022).

4. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 р. (дата звернення: 04.11.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри Гуртієва Л. М.

ПОКРИЩЕНКО ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА В РЕАЛІЯХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Міжнародний комітет Червоного Хреста (далі – МХЧХ) на сьогоднішній момент робить все можливе на шляху для отримання статусу міжнародної міжурядової організації, оскільки бере активну участь у міжнародній гуманітарній діяльності. Базується приватна установа передусім на праві Женевських конвенцій, додаткових протоколів і власному статуті.

Особливий статус комітету зумовлений дотриманням нею основоположних гуманітарних принципів гуманності, нейтральності, незалежності, добровільності, єдності та універсальності. Зокрема Міжнародний комітет Червоного Хреста заявляє, що він є неупередженою, нейтральною та незалежною організацією, цілі й завдання якої мають виключно гуманітарний характер і полягають в тому, щоб захищати життя й гідність людей, які постраждали через збройні конфлікти та інші ситуації насильства, і надавати їм допомогу.[1] Отже зараз ми маємо наявні докази, які можуть спростувати вищезазначене і відповідно вплинути на довіру з боку суспільства, чий інтерес мала б «захищати» дана організація відповідно до її масштабного та гучного гасла.

Варто зазначити, що МХЧХ робить великий вклад в період збройних конфліктів, виступаючи нейтральним посередником між сторонами конфлікту. Але розуміння організацією поняття нейтральності суперечить основному напрямку її діяльності – надання захисту і допомоги жертвам збройних конфліктів.

Досліджуючи дане питання, потрібно посилатися саме на наявні реальні факти, які й слугують підставою для наданих вище висновків. Співпраця України з Міжнародним комітетом Червоного та активна її фаза почалась після російського вторгнення на територію суверенної незалежної держави 24 лютого

2022 року. Організацією було проведено низку заходів у галузях критично важливої інфраструктури та допомоги з житлом, охорони здоров'я, захисту життя та гідності, фінансової допомоги внутрішньо переміщеним особам.

МКЧХ володіє активним посольським правом відповідно до Женевських конвенцій, що випливає з його права посилати делегатів у держави, на території яких відбувається збройний конфлікт для сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права.[2, с. 165] Згідно з Третьою Женевською конвенцією військовополонені мають право на те, щоб їх регулярно відвідували делегати МКЧХ.

Український уряд вимагав від Міжнародного комітету Червоного Хреста візиту до всіх місць, де тримаються військовополонені та цивільні заручники. Проте організація, не зважаючи на свою заявлену готовність, не виконала свій обов'язок тому що, як вона зазначила, не мала гарантій безпеки та дозволу від окупаційної влади на візит. Навіть маючи цей факт, МКЧХ у своїх заявах не наважується вказати, що саме агресор не допускає співробітників організації до військовополонених, не говорячи вже про самий тиск на країну-агресора через виступи на Генасамблеї ООН та у медіапросторі. Тому можна заявити, про відсутність рішучості МКЧХ у вирішенні головного поставленого ними завданні – відвідуванні військовополонених, а також цивільних осіб, затриманих у зв'язку з конфліктом.

Женевські конвенції про захист жертв війни визначають повноваження МКЧХ як нейтрального посередника. Відразу після початку повномасштабного вторгнення президент Міжнародного комітету Червоного Хреста відвідав росію, де зустрівся з їхнім міністром закордонних справ. Звичайно, сам по собі візит не порушує компетенції МКЧХ. Але, попри примусову депортацію мирного населення на територію країни-агресора, пропуск переселенців через спеціальні фільтраційні табори, що порушує четверту Женевську конвенцію, яка забороняє вивезення або здійснення індивідуальних чи масових примусових переміщень осіб, які перебувають під захистом, з окупованої території на територію держави-окупанта чи будь-якої іншої країни, незалежно від мотивів цієї

евакуації/переселення, на ньому президент МКЧХ заявив про намір відкрити там офіс для підтримки громадян України. Таким чином, такі їх дії можуть легітимізувати злочин росії та однозначно пом'якшити образ її як держави, що звинувачується у серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права. Тим паче, що Комітет Ради з прав людини вже відреагував на цю заяву та зазначив, що це стане своєрідною підтримкою для примусового викрадення громадян України та вивезення їх на територію держави-агресора.

Проблема діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста пояснюється виключно високими очікуваннями від організації як нейтрального посередника із великою репутацією та довірою і найбільшим досвідом допомоги людям в реаліях збройного конфлікту.

Тому Україна має всі підстави очікувати рішучих дій від МКЧХ з імплементації його гуманітарного мандату, а також чіткої публічної позиції та комунікації всіх його дій, спрямованих на подолання найгострішого гуманітарного виклику в Європі.[3]

Література

1. Міжнародний комітет Червоного хреста в Україні. Основні напрямки діяльності у 2022 року. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/about-us/>
2. Жаровська І.М. Діяльність МКЧХ у період збройних конфліктів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки, 2018. 163-167 с.
3. Новини. Офіс президента. URL: <https://www.president.gov.ua/news>

Науковий керівник: к. ю. н. кафедри, Гриб Г. М.

ТИМОШИШИН ІННА ЛЮБОМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИРУ
В РЕАЛІЯХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

24 лютого 2022 року Указом Президента України було введено воєнний стан на території нашої держави строком на 30 діб у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України [1]. Ми стали свідками того, як в XXI столітті порушуються основні принципи та положення міжнародного права, як держава-агресор нехтує положеннями Будапештського Меморандуму, Статуту Організації об'єднаних націй, низкою конвенцій ООН, Гельсінських угод та багатьма іншими. Багато вчених та практиків задаються питаннями заради чого вони працювали усі ці роки, якщо норми міжнародного права не можуть попередити війну, не можуть її припинити? Та чи справді міжнародне право не працює?

Норми міжнародного права забезпечуються шляхом ратифікації державами-учасниками, при цьому попередження виникнення війн можливе, по великому рахунку, завдяки суб'єктивним вольовим факторам. А припинення існуючих конфліктів – справа дієвого санкціонування. Санкціями вважається каральний захід правового впливу, міра примусу щодо держави, що порушила міжнародні норми, договори, зобов'язання; спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи, які застосовуються проти фізичних чи юридичних осіб за законодавством певної держави [5]. Проблематика інституту санкцій полягає у тому, що санкції застосовуються, як правило, тоді, коли всі заходи добровільного врегулювання вичерпано. Та хіба країна, яка розпочала війну може добровільно відступити назад?

За даними The Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) [2], тільки за минулий (2021) рік зафіксовано понад 30 збройних конфліктів по всьому світу [5]. З огляду на такі дані можна зробити висновки, що міжнародне право все ж, малоефективне і якщо держава розпочинає конфлікт, то навряд, що відступить назад. Тому, припинення конфліктів забезпечується санкціями до країни-агресора.

На даний час існують 3 основні види санкцій:

- **економічні** (які є найбільш поширеними і виявляються не дуже дієвими, так як часто лише на певний період гальмують розвиток економіки підсанкціоної країни, яка, згодом, адаптується до умов та продовжує розвиватись) [5];

- **дипломатичні** (що передбачають зменшення дипломатичних відносин або й повне їх розірвання, що теж не є окремо дієвим методом, тому що сенс таких санкцій може бути лише у випадку, якщо всі країни, які співпрацюють з агресором повністю розірвуть дипломатичні зв'язки);

Дані види санкції потребують паралельного внесення заборон і до національного законодавства усіх країн, що їх підтримують із заборонами співпраці та взаємодії з країною-агресором із та відповідальністю за їх порушення. Важливо забезпечити повну економічну та дипломатичну ізоляцію країни з постійним збільшення тиску, щоб унеможливити повноцінну адаптацію до нових умов.

- **військові** (застосовуються в крайніх випадках та передбачають військову інтервенцію, яка часто стає причиною загострення конфлікту) [5].

Суттєвим недоліком військових санкцій є те, що країна-агресор, яка є членом Ради Безпеки ООН може накласти вето на застосування таких заходів [5]. Тому, необхідним є перегляд даного положення і заборона права голосу країни-агресора.

Кожен вид санкцій має свої недоліки та переваги, проте жоден не буде достатньо ефективним самотійно. Задля ефективного та швидкого врегулювання конфліктів слід застосовувати їх в комплексі.

Не менш важливим є і миттєве реагування на збройну агресію, шляхом введення санкцій, в межах, наприклад 48 годин. Цього часу буде достатньо, щоб забрати всіх учасників Ради Безпеки ООН та ґрунтовно обговорити ситуацію.

Беззаперечно, що агресія з боку РФ не залишилась непоміченою світовим товариством, так як суди розпочали нові міжнародні процеси проти агресора та значно прискорили терміни розгляду. Наприклад, **Міжнародний суд ООН (МС ООН)** за 18 днів виніс рішення про застосування запобіжного заходу про припинення агресії та виведення військ із території України та зобов'язав агресора:

1) негайно призупинити військову операцію, яку вона розпочала 24 лютого 2022 року в Україні

2) впевнитися, що ніхто, включно з будь-якими збройними силами чи нерегулярними збройними угрупованнями, не вживає заходів щодо продовження військової операції [4].

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) 1 березня 2022 року (через 24 години після подання Україною заяви про надання допомоги) ЄСПЛ підтвердив, що дії російських збройних сил становлять ризик серйозного порушення прав людини, захищених Європейською конвенцією з прав людини, зокрема: права на життя; заборони тортур та нелюдського або принизливого поводження чи покарання; права на повагу до особистого та сімейного життя [4].

Так, реакція окремих органів є досить швидкою, проте основні засоби впливу, які суттєво можуть змінити ситуацію застосовуються довго та дуже обережно, а окремі санкції застосовуються лише частиною міжнародного товариства.

Хоч норми міжнародного права не досконалі і потребують ще багатьох змін задля того, щоб вони могли попереджати появу збройних конфліктів, але не вірно стверджувати, що існування міжнародно-правових норм зовсім нічого не змінює. Наявні на сучасному етапі норми, хоч і не попереджають агресію, але забезпечують певні межі, за які країни-агресори не дозволяють собі виходити, так як не дивлячись на все, що відбувається вони є учасниками міжнародно-правових договорів та бізнес партнерами. Не даремно основою існування міжнародного права вважається взаємний інтерес держав: взаємний інтерес укласти договір, взаємний інтерес у його дотриманні та настанні негативних наслідків в разі порушення [3].

Проте у випадку розгортання збройного конфлікту цей інтерес поступово відступає на задній план. Тому, необхідно вдосконалювати норми міжнародного права та механізми його застосування.

Таким чином, можна дійти висновку, що в наших реаліях, міжнародне право – скоріше, омріяна ціль ніж дійсність. Але наявні норми є потужною базою для створення дієвого механізму досягнення миру, необхідно тільки вдосконалити їх, опираючись на отриманий досвід.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022/conv#n31>
2. The Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED). URL: <https://acleddata.com/analysis/>
3. Васюк В. Міжнародне право: пацієнт живий чи швидше мертвий?: Європейська правда, 2015 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/04/21/7033091/>
4. Кучмієнко О. В. Війна в Україні: чому міжнародне право лишається ефективним механізмом покарання агресора, 2022 р. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/vijna-v-ukrajini-chomu-mizhnarodne-pravo-lishajetsja-efektivnim-mekhanizmom-pokarannja-ahresora.html>
5. Мамедов Г. А. Санкції чи нові інструменти міжнародного права?: Українська правда, 2022 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/02/23/7325015/>
6. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія (відп. ред.) – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. – Т.5: П – С. – 736 с. URL: https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/02/Law_full.pdf

МАЗУР МАКСИМ ЯРОСЛАВОВИЧ

ШОР АНАСТАСІЯ МАКСИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

В умовах поширення та розгортання повномасштабної загарбницької збройної агресії проти України новим глобальним викликом для українського суспільства постає питання щодо особливостей функціонування національної

безпеки України, враховуючи підвищення конфліктності та появу нових всеохоплюючих проблем. Загальновідомо, що безпека – це базова потреба людини, дефіцит якої найбільше відчувається в умовах війни. Натомість якраз небезпека під час війни досягає найбільшої концентрації. Подібна ситуація зазвичай обумовлюється тим, що страх перед загрозами безпеці змушує людину шукати в суспільстві засоби захисту від потенційних загроз, тому нашим першочерговим завданням є збереження та подальший розвиток системи базисних цінностей людини і суспільства в цілому. З огляду на це, дослідження та вирішення проблеми забезпечення національної безпеки України, потребує не тільки традиційних підходів, а й реформування всього державного апарату, його функціональних обов'язків, а також гуманітарної та освітянської сфери.

Питання національної безпеки в Україні набуло широкої актуальності після подій кінця 2013 – початку 2014 року. На думку С. Федунюка, занепад системи національної безпеки в Україні розпочався ще далеко до цього періоду [4]. Так, проаналізувавши стан та рівень оборонного забезпечення нашої країни на початку 2014 року, можна дійти висновку, що питанням дестабілізації в сфері національних інтересів нашої держави займались не один рік поспіль. Окрім цього, варто зауважити, що в політико-ідейному спрямуванні українців завжди переважали демократичні та проєвропейсько-інтеграційні погляди, що кардинально відрізняє Україну від Російської Федерації, держави, яка і досі застрягла у пострадянському векторі розвитку.

Поняття «національна безпека» є глобальним, яке включає в себе цілий спектр різноманітних напрямів. Так, беручи до уваги положення норм українського законодавства, можна дійти висновку, що об'єктами національної безпеки в Україні є: людина і громадянин, суспільство та держава [1]. Перелічені поняття є обширними та, на нашу думку, потребують особливої уваги. Наприклад, людина в Україні користується конституційними правами та обов'язками, які їй забезпечує наша держава у вигляді всіх гілок влади. Суспільство має певний ряд цінностей, які ми намагаємося відстоювати протягом усього часу. Однак,

найголовніше, що функціонує в нашій країні – це конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність.

Неоднозначним є також питання доцільності розміщення в Особливій частині Кримінального кодексу України найпершим саме розділу, присвяченого злочинам проти основ національної безпеки України [3]. Проте, на наш погляд, таке розміщення є виправданим, адже без повного функціонування державного ладу не можна говорити про безпеку громадянського суспільства в цілому. Слід пам'ятати, що наша держава гарантує українцям гідний рівень життя та розвитку у всіх сферах. Незважаючи на це, слід зауважити, що ніякий розвиток неможливий, коли наших мирних жителів щоденно тероризує країна-агресор, яка й досі офіційно не визнана терористичною державою.

Сьогодні очевидним стає той факт, що територіальна цілісність України є запорукою не тільки національної безпеки України, а й світу. Сумний досвід показує, що злочинна анексія території АР Крим та багато в чому була вдалою не лише завдяки детально розробленому плану дій з боку російських спецслужб, однак і доволі обраному моменту для його реалізації. До нього входили певні чинники, а саме – ослаблення апарату центральної влади нашої держави та вкрай не вигідне перехідне становище у верхньому ешелоні влади, на фоні втечі тогочасного президента та прийняття злочинних законів депутатами.

Варто також зауважити, що активну роль у політиці ослаблення та підризу основ національної безпеки України відіграла безжалісна інформаційно-пропагандистська робота Росії саме в Криму. Однак уже у подіях, які розгортались у регіонах східної частини України, значна кількість цих умов не виконувалася, що змусило Росію перейти до формату традиційного військового вторгнення, прихованого під егідою «допомоги корінному російському населенню» [5].

Наразі, Україна зазнала повномасштабної атаки по всій території нашої держави. 24 лютого 2022 року весь світ побачив, на що готова йти путінська держава, заради досягнення своїх нелюдських планів. Уже понад вісім місяців наша держава героїчно обороняється, а наші мирні жителі, на жаль, зазнають на

собі всіх жахів війни. Російські «військові» нехтують всіма загальноприйнятими міжнародними стандартами поводження з мирними населенням, військовополоненими, дітьми. Використання заборонених Женевськими конвенціями видів зброї, постійна погроза застосування ядерної зброї масового ураження – це сучасні реалії, в яких звичайні українці намагаються продовжувати жити [2].

Отже, в умовах глобального загострення українсько-російського конфлікту важливими напрямками зовнішньої політики України повинні бути: формування сприятливих політичних передумов, що будуть досягатись саме мирними, заснованими на принципах міжнародного права, засобами; відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону 1991 року; формування ефективної системи гарантій та реальної підтримки національної безпеки, шляхом повноцінного співробітництва України з НАТО; та продовження євроінтеграційного напрямку розвитку у всіх внутрішньодержавних сферах, в тому числі поширення антикорупційної політики. Однак, слід зауважити, що хоча за останні роки сектор національної безпеки та оборони був значно модернізований, саме для того, щоб оперативно протидіяти російській агресії в багатьох площинах, проте наразі ще залишається багато невирішених питань, проблемних зон та прогалів, що потребують подальшого вивчення та дослідження.

Таким чином, у зв'язку з нагальними потребами держави та суспільства в цілому, наразі існує лише єдиний шлях: зробити рішучий стрибок у економіку 21-го сторіччя, створити чітку стратегію зовнішньої політики і зрештою – перемогти «смерть» та «темряву».

Література

1. Закон України «Про національну безпеку України» : Закон від 21.06.2022 № 31 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 26.10.2022)

2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни, Женева, 12 серпня 1949 року URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 26.10.2022)

3. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.10.2022)

4. Федуняк С. Кінець ілюзорній позаблоковості: зовнішньополітична орієнтація України у контексті Ро-сійської агресії URL: <http://buk-visnyk.cv.ua/evropejska-intehracija/300/>

5. Щодо інформаційно-психологічної складової агресії Російської Федерації проти України (за ре-зультатами подій 1-2 березня 2014 року) URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyi-strategii/schodo-informaciyno-psikhologichnoi-skladovoi-agresii#_ftn3.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Белогубова О. О.

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

КЛИМИШИНА АНАСТАСІЯ ЄВГЕНІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

**АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРАВА
МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ**

Питання конфлікту не є новелою у сучасному суспільстві, адже у далекому минулому єдиним виходом вирішенням конфлікту була війна. Історія регламентує досить велику кількість прикладів вирішення конфлікту війною. З кожним подальшим тисячоліттям та зміни покоління окрім традиційної війни з'явилися нові загрози: організована злочинність, регіональні та внутрішні збройні конфлікти, тероризм, АТО, ООС та багато інших факторів, які загрожують людству. На жаль, навіть у XXI столітті людство не змогло обійти конфліктні ситуації та проковує війни, замість дипломатичного розв'язання проблем.

Щодо поняття міжнародної безпеки стоїть питання щодо сутності даного поняття. Поняття міжнародної безпеки є широко застосованим та дискусійним питанням, Васильєв Г.Ю. співвідносить поняття міжнародної безпеки, як відсутність безпосередньої військової загрози [1,с. 158]. Тому можна зауважити, що поняття міжнародної безпеки є стан захищеності інтересів держави чи групи держав, міжнародного товариства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Необхідно зауважити щодо мети міжнародної безпеки, з даного приводу статут ООН зазначає, що мета міжнародної безпеки – «підтримувати мир та міжнародну безпеку шляхом вжиття ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру та придушення актів агресії чи інших порушень світу» [2,ст.1].

Аналізуючи поняття даного питання необхідно визначити його актуалізацію, позитивні та негативні аспекти. Отже, щодо позитивного аспекту права міжнародної безпеки – норми міжнародного права, орієнтовані на забезпечення миру, у свою чергу негативний – норми, спрямовані на відвернення війни.

Досить актуальним питанням права міжнародної безпеки залишається наразі, адже жодна держава не може самостійно гарантувати свою безпеку. Спектр загроз міжнародній безпеці постійно розширюється. Можна виокремити саме такі загрози міжнародної безпеки: соціальні, економічні, екологічні, територіальні.

Питання міжнародної безпеки розкриває свою сутність не тільки щодо збройних конфліктів та війни, а також дане визначення безпосередньо належить до соціальної складової міжнародної безпеки, до якої входять як соціальна незахищеність населення, фінансову складову та медичну складову. У 2020 році медична складова світу стала під загрозу, адже від пандемії COVID-19 гинуло тисячі людей у світі. Отже, необхідно заважити, що не лише фізична зброя може знищити людство, а й існують інші фактори, які зазначались вище.

Вивчаючи зміст питання міжнародної безпеки однозначно потрібно зауважити щодо складової та системи міжнародної безпеки. Тому аналізуючи дане питання можна виокремити складові, які складають систему міжнародної безпеки, а саме: політика, яка регулює питання гарантії миру як для окремої країни, так і всієї світової спільноти; відносини у сфері економіки, політики, соціального та військового спрямування, конфлікти та сутички; умови, які необхідні для існування і функціонування держав, забезпечення їхнього повного суверенітету та рівноправних відносин з іншими країнами; метод захисту безпеки громадян, суспільства та національних інтересів держав.

Розкриваючи суть даної проблеми необхідно зазначити про моделі міжнародної безпеки. Для прикладу будуть слугувати цивілізовані та стабільні країни світу, які входять до світового форуму G20. У науці права міжнародної безпеки багато науковців класифікували моделі міжнародної безпеки, в тому числі науковець та доктор політичних наук Коломієць О.В. поділив моделі міжнародної безпеки таким чином: «Англосаксонська модель «світового

панування» – представниками даної моделі є США та Великобританія. Дані моделі притаманні принципи дипломатії, співробітництва, міжнародно-правове врегулювання проблем. Наступна модель «Безпекова модель «регіонального лідерства» – представники Франція, РФ, Японія, Бразилія. Модель «ядерного стримування» Китаю та Індії, дотримуються певної стратегії «ядерного стримування». Наступна модель міжнародної безпеки нейтральна модель безпеки, її представниками є країни Швейцарія, Швеція, Фінляндія. Даної моделі особливістю є політика неприєднання до військово-політичних блоків і нейтралітету. І нарешті колективна модель безпеки (Німеччина, Італія, Польща, Румунія та ПАР) [3,с. 23]. Дані моделі свідчать про високу розвиненість та готовність до будь-яких агресивних нападів в їхню сторону. Щодо Української моделі безпеки виникають дефініції та суперечки, адже Україна перебуває у складному періоді, тому її досить важко віднести до вищезазначених моделей міжнародної безпеки. Відмова України від ядерної зброї 1996 року зробила державу значно слабшою та в майбутньому спричинила важкі наслідки, які ще тривають нині. У 2014 році Україна зіткнулась із військовою операцією зі сторони Росії, яка у своєю чергою напала на територію України та анексувала АР Крим. Але найважчим для України виявився все-таки 2022 рік, адже країна – агресор почала повномасштабну війну та військові дії на всі території України. Вступивши на територію України країна – агресор повністю зневажила міжнародне право та кожен день порушує міжнародне гуманітарне право та не дотримується права міжнародної безпеки.

Підсумовуючи вищесказане, можна зауважити, що тема міжнародної безпеки буде актуальною завжди. Міжнародна безпека є важливим фактором для усіх країн світу. Для української держави сучасні трансформації політики, обумовлюють необхідне формування безпеки та взаємодії з міжнародними системами безпеки. Отже, удосконалити систему безпеки України й забезпечити захист інтересів держави потрібно негайно створити могутню армію.

Література

1. Васильєв Г.Ю. Підтримка міжнародної безпеки-глобальна проблема людства. Харків: Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого № 2 (21) 2014.158 с.

2. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#text

3. Коломієць О.В. Особливості системи міжнародної безпеки в умовах глобалізації: автореферат. Одеса: 2015. 23 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О.О.

КОНСТАНТИНОВА ІРИНА ВІТАЛІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Що є міжнародна безпека? Поняття міжнародної безпеки є досить дискусійним і Г.Ю. Васильєв завжди пов'язує її з відсутністю безпосередньої військової загрози [1, с. 158]. Ми можемо сказати, що поняття міжнародної безпеки – це стан захищеності інтересів держави або групи держав, міжнародного співтовариства від зовнішніх і внутрішніх загроз. Ця тема в наш час дуже актуальна, та не тільки для нашої країни а й для всього всесвіту. Окреслюючи цю проблему, необхідно визначитися з її змістом та вимірами.

У сучасному світі жодна країна не може самостійно гарантувати свою безпеку. Масштаби загроз міжнародній безпеці з кожним роком зростають. У 2022 році важливим стало не лише питання соціальної безпеки, включаючи бідність та інфекційні захворювання а й на жаль питання збройних конфліктів між окремими країнами. З появою COVID-19 то щодо військових конфліктів питання міжнародної безпеки стало дещо дискусійним, адже щодня одночасно помирають тисячі людей не тільки від збройних конфліктів а й від захворювань.

Виклики миру та загрози міжнародній безпеці розглядаються за кількома напрямками: запобігання агресії, нерозповсюдження, контроль над озброєннями та

роззброєння, запобігання та врегулювання збройних конфліктів, повага до правил ведення війни та зміцнення регіональної безпеки.

Виходячи з цього, право міжнародної безпеки можемо поділити на два виміри:

(1) позитивні – норми міжнародного права, спрямовані на підтримання миру;

(2) негативні – норми, спрямовані на запобігання війнам і збройним конфліктам. Питання міжнародної безпеки сьогодні є дуже важливим

Мир і війна знаходяться в центрі міжнародних відносин. Забезпечення міжнародної безпеки – це саме забезпечення миру в усьому світі та запобігання війні. Це колективна безпека держав, система соціальних заходів, що вживаються всіма державами для запобігання порушенням миру та агресивним діям. Воля держав до забезпечення миру на землі залежить насамперед від реалізації принципів і норм міжнародного права. Фундаментальною особливістю права міжнародної безпеки є те, що його принципи тісно переплітаються з принципами інших частин міжнародного права в регулюванні міжнародних відносин.

Крім Статуту, важливе місце в системі джерел права міжнародної безпеки посідає Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами, прийнята на основі Статуту ООН 1970 року та Заключного акта 1975 року [2]. Нарада з безпеки і співробітництва в Європі значно уточнила зміст основних принципів права міжнародної безпеки, сформульованих у Статуті ООН.

Право міжнародної безпеки – це система принципів і норм, що регулюють військово-політичні відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з метою запобігання застосуванню військової сили в міжнародних відносинах, обмеження і скорочення озброєнь. Головною метою Організації Об'єднаних Націй є забезпечення миру та безпеки у світі. ООН в цілому прагне досягти наступних цілей: придушення актів агресії, придушення інших порушень миру, а також запобігання та усунення загрози миру [3, с. 78].

Нові принципи, що мають фундаментальне значення для міжнародного права безпеки (принцип територіальної цілісності, принцип непорушності кордонів та

принцип поваги до прав людини). ООН прийняла низку резолюцій та декларацій, спрямованих на консолідацію правової бази та підвищення ефективності міжнародної безпеки. Одне з найважливіших визначень агресії міститься в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1974 року [4]; також важливими є Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 1986 року «Встановлення загальної системи міжнародного миру і безпеки» [5] та Резолюція Статуту ООН 1987 року «Всебічний підхід до зміцнення міжнародного миру і безпеки»; Резолюція Статуту ООН 1989 року «Зміцнення міжнародного миру і безпеки» [6]; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 1989 року «Встановлення загальної системи міжнародного миру і безпеки» [7]; та Резолюція Статуту ООН 1989 року «Всебічний підхід до зміцнення міжнародного миру і безпеки». Резолюція Статуту ООН 1991 р. про підтримання міжнародного миру, безпеки та співробітництва в усіх його аспектах; окремі питання безпеки розглядаються в Декларації ООН 1991 р. про збір інформації для підтримання міжнародного миру та безпеки [6, с. 1]. 251].

Безпека – це гаряча тема сьогодення. Причина зрозуміла. У сучасну епоху перманентних воєнних конфліктів нам потрібен механізм управління ними і, перш за все, їх попередження. Загальною метою всього сучасного міжнародного права, як зазначено в міжнародних документах, а найчастіше у визначеннях міжнародного права, є забезпечення миру та міжнародної безпеки. Забезпечення міжнародної безпеки зводиться до вирішення проблем розробки та реалізації політико-правових засобів запобігання війнам і збройним конфліктам, підтримання або відновлення міжнародного миру. У найширшому розумінні вся нормативна база сучасного міжнародного права покликана вирішувати ці проблеми.

Кардинальні зміни, що відбулися в міжнародній системі у ХХ – на початку ХХІ століть, зокрема, крах протистояння соціально-політичних систем, становлення монополістичного світового порядку та зростання загроз регіональній і глобальній безпеці з боку міжнародного тероризму та організованої злочинності, ставлять питання про конструкцію та функціонування системи

міжнародної безпеки. Розпочнемо з розгляду теоретичних аспектів, пов'язаних з необхідністю перегляду поняття «міжнародна безпека» та проблеми джерел сучасних загроз, а також ролі міжнародних інституцій, статутним і першочерговим завданням яких є інституційне та функціональне забезпечення міжнародної безпеки. У наведеному контексті проблеми, пов'язані зі створенням якісно нової системи міжнародної безпеки, набувають надзвичайної актуальності не тільки через її безумовну важливість для збереження людської цивілізації, але й з огляду на її роль у стабільному функціонуванні світової спільноти в цілому.

Крім нормативної частини, яка об'єднує норми права міжнародної безпеки, важливу роль відіграють міжнародно-правові інститути та засоби забезпечення міжнародного миру і безпеки, які об'єднані в рамках глобальної та регіональної системи колективної безпеки.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що питання міжнародної безпеки завжди буде актуальним. В наш час міжнародна безпека є важливим фактором для всіх країн світу. Сучасна політична трансформація Української держави потребує безпеки та взаємодії з міжнародними системами безпеки. Право міжнародної безпеки – це певна система принципів і цілей, що регулюють військово-політичні відносини держав з іншими суб'єктами міжнародного права з метою недопущення застосування військової сили у відносинах між державами.

Література

1. Васильєв Г. Ю. Підтримка міжнародної безпеки-глобальна проблема людства. Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». 2014. № 2(21). 158 с.

2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй: декларація від 24.10.1970. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text

3. Ліпкан В.А. Міжнародне право : Підручник. К. : КНТ, 2009. 752 с

4. Визначення агресії: Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1974. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#Text

5. Резолюція 41/187 (XLIV) Генеральної Асамблеї ООН «Проголошення всесвітнього десятиріччя розвитку культури» від 08.12.1986. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_716#Text

6. Репецький В. М., Лисик В. М., Микієвич М. М. Міжнародне публічне право : підручник / за ред. В. М. Репецького. 2-ге вид. Київ : Знання, 2012. 437 с

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О.К.

ЛОБОВА ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Усвідомлення потреби світового співробітництва держав у сфері забезпечення миру створило передумови зародження і розвитку нової галузі міжнародного публічного права – права міжнародної безпеки. Відповідно до нормативних гарантій забезпечення міжнародної безпеки, чинне міжнародне право покликане служити миру. Система міжнародно-правових норм і принципів, спрямовані на підтримання миру та забезпечення безпеки у всіх сферах міжнародних правовідносин. Головною метою міжнародних організацій є врегулювання організаційних питань діяльності міжнародних міждержавних організацій, а метою міжнародного гуманітарного права – додержання прав людини в умовах збройних конфліктів, метою права міжнародної безпеки є попередження нових збройних конфліктів, припинення існуючих та створення нових умов для розвитку мирних відносин між державами.

Предмет права міжнародної безпеки містить:

- військово-політичні відносини, спрямовані на припинення та попередження застосування військової сили і погрози силою як засобу вирішення міжнародних спорів;

- військово-політичні відносини, спрямовані на обмеження та скорочення озброєнь;

· політичні відносини, спрямовані за забезпечення політичної, економічної, продовольчої, технологічної, інформаційної та інших видів безпеки держав.

Норми міжнародного права, перш за все пов'язані з питаннями міжнародної безпеки, зосереджені у значній кількості міжнародно-правових актів, серед яких можна назвати і Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р., Декларацію про принципи міжнародного права 1970 р., Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом 1977 р., Конвенцію ООН з морського права 1982 р. і т.д.

З метою підтримання миру та гарантування міжнародної безпеки державами, групами та міжнародними організаціями розробляються системи колективної та індивідуальної безпеки.

У сучасному міжнародному праві значна перевага надається застосуванню систем колективної безпеки, системи індивідуальної безпеки не повинні використовуватися на шкоду інтересам загальної безпеки. Так, відповідно до ст. 51 Статуту ООН, якщо матиме місце напад на члена ООН, то жодною мірою не обмежується невід'ємне право на індивідуальну чи колективну самооборону, але лише до тих пір, поки Рада Безпеки ООН не застосує заходів, необхідних для підтримання міжнародного миру та безпеки.

Загальна система колективної безпеки ґрунтується на нормах Статуту ООН і передбачає здійснення державами узгоджених заходів з підтримання загальносвітового миру та безпеки на основі рішень ООН.

У відповідності зі Статутом ООН підтримання міжнародного миру та безпеки має ґрунтуватися на загальновизнаних нормах і принципах міжнародного права, здійснюватися Генеральною Асамблеєю та Радою Безпеки, компетенція яких чітко розмежована.

Генасамблея вправі обговорювати будь-які питання і справи, що стосуються підтримання міжнародного миру і безпеки, в т.ч. розглядати загальні принципи співробітництва між державами та розробляти відповідні рекомендації державам та Раді Безпеки ООН.

На Раду Безпеки покладається головна відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки, вона є єдиним органом ООН, наділеним правом здійснювати від імені Об'єднаних Націй превентивні та примусові дії, як з використанням, так і без використання об'єднаних збройних сил держав-членів ООН[1].

Одним із важливих заходів загальної колективної безпеки, що активно застосовується останнім часом, є проведення операцій ООН з підтримання миру (миротворчих операцій).

Нині сформувалися та використовуються два основні типи миротворчих операцій:

а) місії військових спостерігачів у складі незброєних офіцерів – т.зв. «блакитні шоломи» (перша така місія була утворена у 1948 р. для спостереження за виконаннями умов перемир'я в Палестині);

б) сили з підтримання миру у складі національних військових контингентів, озброєних легкою стрілецькою зброєю – т.зв. «блакитні шоломи» (перша така операція була проведена у 1956 р. на Близькому Сході)[2].

Поряд із загальною системою колективної безпеки Статут ООН передбачає можливість створення і регіональних систем підтримання міжнародного миру за умови, що такі системи та їх діяльність сумісні з цілями та принципами ООН і підходять для регіональних дій.

Нині існує декілька регіональних систем колективної безпеки, причому регіони їх функціонування досить часто пересікаються. Основними серед таких є Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ), Організація Північноатлантичного договору (НАТО), Система колективної безпеки СНД. Певні заходи колективної безпеки розроблені і в рамках Ліги арабських держав (ЛАД), Об'єднання американських держав (ОАД) та Організацією африканської єдності (ОАЄ), але особливою ефективністю вони не відзначаються.

Одним із найефективніших заходів міжнародної безпеки є роззброєння та обмеження озброєнь. Початок сучасним механізмам роззброєння було покладено резолюцією Генасамблеї ООН від 20.11.1959 р. «Про загальне і повне

роззброєння» та Спільною заявою урядів СРСР та США 1961 р., які передбачали розпуск збройних сил, ліквідацію військових установ та зброї, припинення військового навчання та фінансування військових заходів.

Важливим елементом системи колективної безпеки, безпосередньо спрямованим на попередження збройних конфліктів, є проведення заходів посилення довіри.

Новим напрямом в розвитку інституту заходів довіри є концепція відкритого неба. Відповідно до Договору про відкрите небо 1992 р. держави зобов'язалися сприяти більшій відвертості їх військової діяльності, для чого надали один одному право проводити спостережні польоти неозброєних літаків, в т.ч. і обладнаних аерофотознімальною технікою, над своєю територією.

Держави повинні, тому прагнути до якнайшвидшого і справедливого вирішення своїх міжнародних спорів шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітраж судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами на свій вибір. У пошуках такого врегулювання сторони повинні погоджувати такі мирні засоби.

Сторони в суперечці зобов'язані у разі, якщо вони не досягнуть вирішення спору одним із вищезазначених мирних засобів, продовжувати прагнути до врегулювання спору іншими узгодженими між ними мирними засобами.

Важливим міжнародно-правовим засобом забезпечення міжнародної безпеки є нейтралітет. У сучасних міжнародних відносинах існують такі види нейтралітету: постійний, позитивний, традиційний і договірний[3].

Таким чином, міжнародна безпека є складне політико-правове поняття, що мають конкретно-історичний характер. На процес формування у суспільній правосвідомості уявлень про засоби і методи забезпечення міжнародної безпеки, військово-політичному і правовому змісті цього поняття, про характер взаємозв'язку міжнародної і національної безпеки, а так само на відповідну нормотворчу і правозастосовну діяльність держав в різні епохи людської історії істотний вплив надавали результати тривалого і далеко не

прямолінійного процесу осмислення проблем війни і миру, співвідношення права і сили в міжнародних відносинах.

Література

1. <http://jure.in.ua/tema-11-pravo-mizhnarodnoyi-bezpeky/>
2. 2013_1_chekhovych.pdf (naia.kiev.ua)
3. <https://veche.kiev.ua/journal/1062/>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Цибульська О.Ю.

ЖЕЛЯСКОВ АРТУР ОЛЕКСАНДРОВИЧ, ЧЕМІЗОВА ВІТАЛІЯ ВАДИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ТЕРОРИЗМ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Тероризм... Що відчуває людина коли чує це слово? Біль? Страх? Ненависть?

З давніх – давен людство мало купу ситуацій коли на арену життя виходила зла частина душі та робила такі речі, які не можна згадувати без болю у серці. Сутністю людського буття завжди була боротьба. Спочатку за їжу, потім за місце у соціумі, а в кінці за територію та суверенітет.

Люди показували свою силу та навпаки слабкість у страшних ситуаціях. Якщо не можеш перемогти словами та дипломатичним шляхом – вирішуй справи насильством. Саме так у наші часи людське нутро згадує своє минуле. Коли за місце під сонцем треба було боротись (колись до крові, а інколи і на смерть). Але здоровий глузд та людяність взмозі контролювати «темну» сторону свідомості. Після численних подій, які перевернули світ та забрали мільйони життів, почала

розвиватись добра частина душі і вже сотні років бореться проти цієї пухлини на нашій планеті.

Україна, на даний час, є територією на якій тероризм досяг свого апогею.

Питання боротьби з тероризмом, зокрема його міжнародними проявами, особливо загострилися після подій 11 вересня 2001 р. в США та захоплення заручників у Москві 23 жовтня 2002 р.

Існують окремі передумови та чинники, які посилюють загрозу виникнення терористичних проявів. Такими чинниками зовнішнього та внутрішнього характеру поширення тероризму в нашій державі є:

- можливе перебування на території України прихильників терористичних організацій;

- використання лідерами терористичних структур території України з метою одержання додаткових джерел фінансування шляхом участі їх прихильників у контрабандних операціях, нелегальній міграції, наркобізнесі, виготовленні фальшивих грошей тощо;

- негативні аспекти міграційних процесів, що привели до збільшення кількості нелегалів;

- наявність на території України об'єктів (підприємств, лабораторій), на яких виробляються і використовуються небезпечні хімічні, біологічні та радіаційні матеріали і речовини, що створювали об'єктивні передумови для можливого вчинення актів технологічного тероризму. [1, с. 4]

Сучасна література поділяє терористичні організації на чотири групи :

1. Організації анархічного типу або групи, що ставлять собі за мету розв'язання певної проблеми, наприклад, організації, що борються за охорону навколишнього середовища, антиглобалісти тощо.

2. Організації, метою яких є «національне визволення» і створення національних держав, які орієнтуються на певні суспільні верстви.

3. Організації, орієнтовані на будь-яку релігію або секту, в число яких входить широкий прошарок населення.

4. Організації, які ставлять перед собою ідеологічні завдання і орієнтуються на певний соціальний клас, соціальну групу, а також підтримуються представниками одного досить вузького прошарку населення [2, с. 3]

На всі дії завжди знайдуться протидії, тому боротьба з міжнародним тероризмом та захистом міжнародного права має певні методи.

Найголовніше, щоб тероризм позбувся свого фінансування. Задля цього у 1999 р. була прийнята Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму. У рамках Конвенції були викладені заходи зі створення ефективної та робочої системи контролю за фінансовими потоками як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівнях. Про важливість такого способу міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом свідчить «Резолюція 1373», яка була прийнята Радою Безпеки ООН 28 вересня 2001 р., яка серед основних заходів протидії тероризму позначила спільні дії з ліквідації та обмеження його фінансових потоків. У ній зазначається, що «всі держави мають:

а) попереджати, в найкращому варіанті запобігати, та зупиняти фінансування терористичних актів;

б) ввести кримінальну відповідальність за передання або збирання коштів будь-якими методами, прямо або опосередковано, їх громадянами або на їх території для використання на вчинення терористичних актів;

в) відразу заблокувати кошти чи інші фінансові активи або економічні ресурси людей, які вчиняють або намагаються вчинити терористичні акти, або приймають участь у вчиненні терористичних актів, або сприяють чи не запобігають їх вчиненню; організацій, які прямо чи опосередковано перебувають у власності або під контролем таких осіб, а також осіб і організацій, що діють від імені чи за наказом таких осіб і організацій, включаючи кошти, отримані або набуті за допомогою власності, що прямо чи опосередковано перебувають у власності або під контролем таких осіб і пов'язаних з ними осіб та організацій; [3]

г) заборонити своїм громадянам або будь-яким особам та організаціям на своїй території надання будь-яких коштів, фінансових активів, економічних ресурсів або фінансових та інших відповідних послуг, прямо чи опосередковано,

для використання в інтересах осіб, які вчиняють або намагаються вчинити терористичні акти, або беруть участь у вчиненні терористичних актів, або сприяють їх вчиненню; організацій, що прямо або опосередковано перебувають у власності або під контролем таких осіб, а також осіб і організацій, що діють від імені або за наказом таких осіб».

Зараз увесь світ турбує таке питання: «Чи можна вважати Росію – країною-терористом та до якої групи її віднести?» Але нас об'єднує одна правильна відповідь: «Так!»

Судячи з передумов, РФ ще з 2014 року почала свій терористичний шлях, який діє досі. Росія майстерно розробила план дії щодо знищення та геноциду держави – сусіда і реалізує його кожного дня ворожими атаками на мирні міста нашої рідної країни. Саме тому, чисельні санкції застосовуються у бік Росії, активи та майно громадян РФ заблоковані та вилучені у державне користування. Багато країн світу відмовляються від придбання у держави -агресора природного газу та шукають альтернативні способи отримання цього вкрай важливого сировинного ресурсу. Це тільки менша частина заходів протидії міжнародному тероризму, які застосовуються зараз. Ось так один необачний наказ лідера країни агресора зміг обернути проти РФ майже весь світ. Він, напевно, не міг передбачити, що вперше терористи не увійдуть в історію, а замість яскравої перемоги на них чекатиме ганебна поразка та осуд усього світу. Статус «переможця» зміниться на статус «вигнанця». Застаріла модель «звільнення» вже не працює, а навпаки ув'язнює весь народ Російської Федерації.

На нашу думку, світ вже втомився від постійної ворожої агресії, яка виснажує народи, знищує людей, руйнує міста та, насамперед, шкодить емоційному стану цілого суспільства. Ворожа агресія – це традиція, фішка та стиль існування Російської Федерації. Скільки країн потерпали від її жорстокої поведінки на міжнародній арені? Скільки життів загубили? Скільки територій нахабно забрали? Цьому має прийти кінець. Зараз ми живемо в історичні часи, коли можна назавжди стерти з лиця землі болючу пухлину і забути про існування тероризму на міжнародній арені.

Україна зараз – є «воїном світла», який дарує усьому світу надію на прекрасне майбутнє. Нашими руками створюється історія і тільки при умові суцільного об'єднання та підтримки лідерів інших країн, ця боротьба назавжди закінчить епоху існування та процвітання міжнародного тероризму.

Література

1. Навчальний посібник «Міжнародний тероризм: консолідований аналіз забезпечення безпеки» Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л. – Київ, ННІПСК КНУВС, 2009. Серія «Безпека людини, суспільства, держави», с.98.

2. «Міжнародний тероризм та особливості боротьби з ним на регіональному рівні на прикладі ЄС та шос» Ярмош О.В., Хом'якова М.Є., с. 69-77.

3. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму. «Резолюція 1373»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text

Науковий керівник – к.ю.н, доцент кафедри Каненберг-Сандул О.К.

СЕКЦІЯ 10

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

ЛАЗАРЕВА Є.С., ВОЛКОВ М.С.

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНИХ ТА ОБВИНУВАЧЕНИХ З ОГЛЯДУ НА ПРАКТИКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Сучасна Україна переживає складний період через збройну агресію Російської Федерації. Захист прав підозрюваних та обвинувачених зараз набуває особливого значення, оскільки зараз вчиняється велика кількість злочинних діянь,

пов'язаних із режимом надзвичайного стану та вчинених у такому стані кримінальних правопорушень. Тому предметом ретельного наукового аналізу є проблема забезпечення прав підозрюваного та обвинуваченого в контексті стандартів, встановлених нормами визнаних Україною міжнародно-правових актів. Важливою є і практика Європейського суду з прав людини, адже в Україні діє Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який визначає, що рішення ЄСПЛ є обов'язковими для нашої країни [1].

Основним міжнародним багатостороннім договором, який містить міжнародно-правові гарантії прав підозрюваних у кримінальному провадженні, є Конвенція «Про захист прав людини і основоположних свобод», прийнята 4 листопада 1950 року. Відповідно до частини 3 ст. 6 згаданої Конвенції кожна особа, обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення має, зокрема, такі права:

- а) бути негайно й детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;
- б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;
- в) захищати себе особисто або використовувати юридичну допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або – за браку коштів для оплати юридичної допомоги захисника – отримувати таку допомогу безкоштовно, коли цього потребують інтереси правосуддя;
- г) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення [2].

Верховенство права та належне відправлення правосуддя також є ключовими принципами цієї Конвенції. Ці принципи також є основними елементами права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції. На думку Європейського суду з прав людини, стаття 6 Конвенції посідає «центральне місце». Водночас аналіз статистики ЄСПЛ показує, що більшість рішень ЄСПЛ, які стосуються

нашої країни, в яких було визнано принаймні одне порушення Конвенції, стосуються порушення статті 6. Також, на тому ж рівні, що й ряду порушень статті 6 цієї Конвенції є порушення статті 5. «Право на свободу та особисту недоторканість». Так, у рішеннях ЄСПЛ «Молодорич проти України», «Бабіч проти України», «Кудашкевич проти України» суд постановив порушення пп. 1, 4 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3, 4, 5]. Зокрема, суд вважає, що питання з пункту 4 статті 5 Конвенції, порушене в цих справах, стосується не просто випадкової відсутності належного реагування національного суду на питання законності тримання заявників під вартою. Це бере початок із більш загальної проблеми відсутності чіткої та передбачуваної національної процедури судового розгляду такого питання.

Зокрема, хоча наше національне законодавство вимагає від судів обґрунтовувати рішення про тримання під вартою під час досудового розслідування та визначати строк такого тримання, воно не містить подібної вимоги щодо рішень про подальше застосування такого запобіжного заходу після розгляду справи. передано до суду. Суд також зазначає, що хоча стаття 237 КПК покладає на суддю обов'язок з'ясувати питання про застосування запобіжних заходів під час попереднього розгляду справи, такий розгляд справи з огляду на положення ст. . Стаття 240 Кодексу може бути реалізована без участі відповідної особи та її захисника

У зв'язку з цим Суд зазначає, що в інших справах проти України, які посилалися на той самий нормативний механізм, але в контексті скарг із пункту 1 статті 5 Конвенції, він уже неодноразово встановлював, що норми процесуального законодавства України щодо тримання заявників під вартою не забезпечила належного захисту від свавілля, наприклад, рішення у справі «Єлоєв проти України» (Yeloyev v. Ukraine) [3].

Отже, аналізуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що в багатьох міжнародно-правових актах, які визначають права осіб, які є суб'єктами кримінального переслідування, окремі їх норми прямо чи опосередковано регулюють можливість забезпечення прав підозрюваного в кримінальне

переслідування. виконання кримінального правопорушення, а також встановити певні гарантії реалізації підозрюваними своїх процесуальних прав. Проте участь підозрюваного у кримінальному провадженні, регламентованому нормами міжнародно-правових актів, досягається шляхом визначення певної мінімальної кількості (обсягу) прав особи, яка за певних умов знаходиться під найбільшою загрозою в процесі кримінальної справи. кримінальний процес. Такі умови можуть виникнути переважно в процесі затримання підозрюваного чи тримання його під вартою.

Література

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV , URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

2. Про ратифкацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950р.): Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР URL://<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>

3. Рішення ЄСПЛ по справі «Молодорич проти України» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_693#Text

4. Рішення ЄСПЛ по справі «Кудашкевич проти України» URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/Kadushkevich_Ukraine.pdf

5. Рішення ЄСПЛ по справі «Бабіч проти України» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01620>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб А.М.

БОЙКО НІНА ОЛЕКСАНДРІВНА
КОВАЛЬ ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ РФ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД

Всі ті діяння, що російські громадяни скоюють на території України і від чого страждають українські цивільні, полонені та поранені військові, – це міжнародні злочини. І для розгляду міжнародних злочинів ще у 1998 році на основі Римського статуту був заснований Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС), який розпочав свою роботу з липня 2002 року. Міжнародний кримінальний суд є першим постійним міжнародним судом з кримінальних справ, створений на основі міжнародного договору з метою подолання безкарності осіб, відповідальних за найтяжчі міжнародні злочини.

Римським статутом встановлено чотири основні міжнародні злочини: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини і злочини агресії, на які поширюється юрисдикція МКС [1].

Ні Україна, ні РФ не є країнами-учасницями Римського статуту. Україна підписала Римський статут МКС ще у 2000 році, але не ратифікувала його станом на жовтень 2022 року. Перешкодою став висновок 2001 року Конституційного суду про невідповідність деяких положень документа Основному закону. Наразі негайна ратифікація Римського статуту не є критичною, адже це практично нічого для нас не змінить з точки зору юрисдикції, оскільки Римський статут передбачає можливість, що й без ратифікації держава може визнати юрисдикцію суду в певних справах, подавши про це належну заяву.

Україна визнала юрисдикцію *ad hoc* Міжнародного кримінального суду, подавши дві заяви за статтею 12(3). Перша заяву було подано у 2014 році, стосовно ймовірних злочинів, скоєних під час протестів на Майдані, другу заяву – після анексія Криму та спалаху проксі війни (довіреної війни) Росії на сході України. На відміну від першої заяви, у якій, відповідно до висновку, відсутні ознаки широкомасштабності та систематичності, які є обов'язковими для кваліфікації дій як злочинів проти людяності, друга заява поширювалась на злочини, які були вчинені з 20 лютого 2014 року і далі. Відкрите часове положення

цієї другої заяви означає, що вона також охоплює злочини, пов'язані з триваючою війною з Росією.

Незважаючи на те, що Росія символічно відкликала свій підпис під Римським статутом після оприлюднення попереднього звіту прокуратури у 2016 році, у якому було визнано міжнародний збройний конфлікт між Україною та РФ, МКС має юрисдикцію переслідувати будь-яких осіб, у тому числі громадян Росії, що вчиняють злочини, які підпадають під його юрисдикцію на території України. Однак через юрисдикційні обмеження, які застосовуються до злочину агресії, сфера дії МКС залишається обмеженою воєнними злочинами, злочинами проти людства та геноцидом.

Попереднє вивчення ситуації в Україні Міжнародним кримінальним судом завершилося в грудні 2020 року, коли колишній прокурор Фату Бенсуда оголосила, що існують достатні підстави вважати, що широкий спектр воєнних злочинів і злочинів проти людяності, які підпадають під юрисдикцію Суду, були скоєні в окупованому Криму і на Сході України, і всі вони відповідають необхідному ступеню тяжкості. Фату Бенсуда залишила рішення про надання дозволу на розслідування ситуації своєму наступнику Каріму Хану [2].

Нещодавня агресія Росії проти України у 2022 році кардинально змінила ландшафт конфлікту в Україні, піднявши його до рівня повномасштабного міжнародного збройного конфлікту (МЗК). З початку повномасштабного російського вторгнення в Україну, що супроводжується вчиненням російськими військами міжнародних злочинів, діючи за колективним зверненням держав-учасників, прокурор МКС швидко розпочав розслідування ситуації.

Багато достовірних повідомлень вказують на масове вчинення воєнних злочинів і злочинів проти людяності на території України російськими військами, які потенційно підпадають під юрисдикцію Суду. Такі інциденти включають навмисні та невибіркові напади на цивільне населення та цивільну інфраструктуру, а також використання забороненої зброї, такої як касетні боеприпаси та фосфорні бомби. З'явилися шокуючі кадри та свідчення свідків з деокупованих районів Київської області, зокрема Бучі, де на вулицях були виявлені трупи мирних

жителів і понад 400 тіл чоловіків, жінок і дітей, вони були виявлені зі слідами тортур і сексуального насильства.

Президент Зеленський публічно заявив, що злочини проти мирного населення в Бучі були вчинені з явним наміром знищити українців як національну групу і тому повинні кваліфікуватися як геноцид. Дійсно, тривожна риторика Кремля та російських ЗМІ, яка заперечує українцям право на існування як нації, у поєднанні з нестримними ексцесами російських військ на окупованих територіях, може вказувати на існування геноцидних намірів.

Зважаючи на те, що МКС зосереджується на судовому переслідуванні тих, хто несе найбільшу відповідальність за вчинення жорстоких злочинів, Суд, ймовірно, переслідуватиме лише кілька осіб, пов'язаних із ситуацією в Україні. Що стосується злочинів, скоєних в окупованому Криму з 2014 року в контексті міжнародного збройного конфлікту між Росією та Україною [3], прокурор МКС може вимагати ордери на арешт деяких високопоставлених членів адміністрації окупаційної держави в Криму. Що стосується змішаного збройного конфлікту на сході України (2014-2022 рр.), нещодавній запит прокуратури щодо ордерів на арешт щодо ситуації в Грузії щодо трьох високопоставлених членів де-факто адміністрації Південної Осетії може бути для нас прикладом [4]. Оскільки, подібним чином, якщо прокурор вимагатиме ордери на арешт за вчинення міжнародних злочинів на сході України в 2014-2022 роках, ймовірно, що такі ордери будуть спрямовані проти членів проросійських сепаратистських угруповань (ДНР і ЛНР).

Безумовно, розслідування МКС ситуації в Україні стикається з багатьма проблемами. Гучна ворожість Росії щодо Суду є найбільшою перешкодою для збору доказів, особливо на окупованих територіях, які контролюються Росією. Це також ускладнить будь-які зусилля щодо видачі ордерів на арешт росіян, враховуючи, що МКС значною мірою покладається на національні органи влади для затримання підозрюваних і передачі їх до Гааги для суду. Поки що прокурор не отримав «жодної відповіді» від російської влади на свій офіційний запит обговорити поточну ситуацію в Україні. Також нинішні міжнародні санкції проти

високопосадовців російського уряду можуть ще більше ускладнити затримання потенційних підозрюваних. Якщо говорити точніше, то заборона на поїздки, яка поширюється на росіян, включених до санкційних списків, робить малоімовірною їхню поїздку за кордон у найближчому майбутньому. Тобто, навіть якщо МКС видасть ордери на їх арешт, це обмежує шанси на їх арешт за кордоном і передання для суду. Отже, найвірогідніша перспектива для того, щоб МКС судив таких осіб, це вимога зміни режиму в Росії та обрання уряду, який буде більш готовий співпрацювати з МКС. Наразі мало доказів того, що це станеться десь у найближчому майбутньому. Проте в Україні відбуваються деякі важливі події щодо притягнення до відповідальності російських військових нижчого рангу, які потрапили у полон як військовополонені, нещодавно українські суди винесли перші обвинувальні вироки. Переслідування таких «дрібних рибок», ймовірно, становить обмежений інтерес для МКС, а це означає, що українське правосуддя візьме на себе велику частину відповідальності за такі судові процеси.

Також протягом останніх років Офіс Прокурора зіткнувся зі значними фінансовими та ресурсними обмеженнями на тлі свого постійно зростаючого робочого навантаження, що змусило прокурора вимагати додаткової бюджетної підтримки після оголошення розслідування ситуації в Україні [5]. Демонструючи безпрецедентну підтримку, 21 держава-учасниця МКС підтвердила свою готовність відрядити національних експертів, а 20 держав-учасниць погодилися виділити фінансові ресурси на розслідування.

Однак є й певні успіхи у процесі розслідування міжнародних злочинів вчинених РФ, а саме: безпрецедентне розгортання ресурсів МКС і оновлена увага до співпраці між Судом і національними юрисдикціями. У травні 2022 року прокурор МКС направив найбільшу за всю історію групу з 42 слідчих, включаючи відряджених національних експертів, для збору доказів в Україні. Це відкриває нову главу в історії МКС, яка більш відкрито та прозоро бере участь у розслідуваннях на місцях разом з іншими учасниками, включаючи спільну слідчу групу, створену Україною та іншими державами під егідою Євроюсту [7].

Незважаючи на безліч перешкод, розслідування МКС в Україні обіцяє, що громадяни держав, таких як Росія, не зможуть уникнути правосуддя і що жертви будуть виправдані в майбутньому, яким би далеким воно не було.

Література

1. Римський статут Міжнародного Кримінального Суду [Електронний ресурс] – 1998 рік. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

2. ICC OTP, Report on Preliminary Examination Activities §§ 277-281 [Електронний ресурс] – Dec.14, 2020, – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=201211-otp-statement-ukraine>.

3. ICC OTP, Report on Preliminary Examination Activities § 158 [Електронний ресурс] – Nov. 14, 2016 – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf.

4. Situation in Georgia, Case No. ICC-01/15, Public redacted version of «Prosecutor’s application pursuant to article 58 for warrants of arrest against Mikhail Mindzaev, Gamlet Guchmazov and David Sanakoev» [Електронний ресурс] – 10 March 2022 – ICC-01/15-34-Conf-Exp – Режим доступу до ресурсу: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2022_01944.PDF.

5. ICC OTP, Statement of ICC Prosecutor, Karim A.A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: «I have decided to proceed with opening an investigation.» [Електронний ресурс] – Feb. 18, 2022, – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=20220228-prosecutor-statement-ukraine>.

6. Office of the Prosecutor General of Ukraine, The Office of the Prosecutor of the ICC joined a joint investigative team of Ukraine, Lithuania and Poland regarding the prosecution of Russian crimes [Електронний ресурс] – Apr. 25, 2022, – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/ofis-prokurora-mks-prijednavsya-do-spilnoyi-slidcoyi-grupi-ukrayini-litvi-ta-polshhi-shhodo-rozsliduvannya-zlociniv-uf>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Каненберг – Сандул О. К.

KOSTYLIEVA YULIIA VOLODYMYRIVNA

National University «Odesa Law Academy»

**CRIME OF AGGRESSION IN UP-TO-DATE INTERNATIONAL
CRIMINAL LAW**

Actuality. Crimes aimed at violating the international legal order or international crimes *stricto sensu* have an extremely destructive role. And among them, it is necessary to emphasize such a crime as committing an act of aggression, the essence of which is that they are the first step to the increasing and commission of other terrible crimes, creating a threat to humanity and national sovereignty.

«... The crime of aggression is the key (mother crime, as has said Prince Alois – the Prince of Liechtenstein): there wouldn't be Russian attack on Ukraine, there wouldn't be and Buchi and Mariupol, «Isolation» in Donetsk, years of repression against Crimean Tatars and Ukrainians in occupied Crimea...» [1].

Necessary, to note that this type of international crime has been researched by many scientists, among whom can list the first vice-president of the Ukrainian Association of International Law – Mykola Hnatovsky; candidate of legal sciences, vice-president of the Ukrainian Association of International Law – Timur Korotky; the Head of the board of the media resource of the ZMINA for Human Rights – Tetyana Pechonchyk.

Statement main material. First of all, need to define the concept of «aggression». In 1974 United Nations General Assembly established in Resolution 3314 (XXIX) in Article I: «aggression is the use of armed force by a State against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another State, or in any other manner inconsistent with the Charter of the United Nations» [2].

On International Conference in Kampala, Uganda 31 May – 11 June 2010 [3], Rome Statute of the International Criminal Court was accepted 17 July 1998, was added rule regarding crime of aggression in article 8bis. So it can be considered that this event

became decisive in the codification of the Rome Statute, which in its final form establishes four types of crimes *stricto sensu*.

The foregoing article defines the forms of manifestation of the crime of aggression, such as:

(a) The invasion or attack by the armed forces of a State of the territory of another State, or any military occupation, however temporary, resulting from such invasion or attack, or any annexation by the use of force of the territory of another State or part thereof;

(b) Bombardment by the armed forces of a State against the territory of another State or the use of any weapons by a State against the territory of another State;

(c) The blockade of the ports or coasts of a State by the armed forces of another State;

(d) An attack by the armed forces of a State on the land, sea or air forces, or marine and air fleets of another State;

(e) The use of armed forces of one State which are within the territory of another State with the agreement of the receiving State, in contravention of the conditions provided for in the agreement or any extension of their presence in such territory beyond the termination of the agreement;

(f) The action of a State in allowing its territory, which it has placed at the disposal of another State, to be used by that other State for perpetrating an act of aggression against a third State;

(g) The sending by or on behalf of a State of armed bands, groups, irregulars or mercenaries, which carry out acts of armed force against another State of such gravity as to amount to the acts listed above, or its substantial involvement therein [4].

Unfortunately, these terrible crimes are not unusual for people, since the aggressor state russia committed them not only in Ukraine and not since 24 February 2022 (the countdown begins from February 2014, with the beginning of the encroachment on the territorial integrity of Ukraine, the occupation of the Crimean peninsula).

We consider it necessary to say that unlike other crimes of International Law, international criminal responsibility for crimes of aggression is by a special subject of

law, namely the highest political leadership of russia – putin, shoygu, lavrov, kadyrov, medvedev, bortnikov, kolokoltsev, krasnov and others. After all, they have powerful authorities, carry out public authorities, therefore only persons like them bear responsibility. Most importantly, according to Article 27 of the Rome Statute, these persons cannot invoke their official position and their national immunities shouldn't become an obstacle to their punishment.

Part 1 article 4 Charter Of The United Nations, signed 26 June 1945 in San Francisco, enshrine that membership in this organization is open to all other peace-loving states which accept the obligations contained in Charter and, in the judgment of the Organization, are able and willing to carry out these obligations [5]. This confirmation indicates that russia has also roughly has violated one of the fundamental principles of international law, *pacta sunt servanda*.

Concerning other principles after analyzing Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe, signed in Helsinki on 1 August 1975, which finally enshrines the fundamental principles of International Law, it is possible to conclude that the following in the context of the crime of aggression are violated principles such as: sovereign equality, refraining from the threat or use of force, inviolability of frontiers, territorial integrity of States fulfilment in good faith of obligations under International Law [6].

On 2 March 2022 141 States supported the Resolution of the UN General Assembly with demands on the russian federation to stop aggression against Ukraine, recalling further resolution 3314 (XXIX) of 14 December 1974, recalling the Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe from 1975, and the Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (Budapest Memorandum) of 5 December 1994 [7].

Conclusion. Crimes of aggression by russia must be punished, because impunity will open the way for new crimes, and people will finally despair of international law. And it will look like international law exists as a formality, an empty declaration, and when the time comes to act, it turns out unable.

And the world will absorb «war life», as George Orwell has described in his novel «1984», when all continents are at war with each other, when the meaning of life and everyone's life is war, and life in the conditions of war is an ordinary commonplace. When there is no corner of the world in which reigns a calm and peaceful life.

Therefore, it is necessary to break this circle and punish the guilty, make them bear responsibility for their actions and show the ability of International Law, including International Criminal Law, to play a role in restoring the world legal order.

Literature

1. Уродженка Довговолі побувала в Австрії – політикиня і захисниця України на міжнародному рівні. 13.09.2022. *Володимирець.City*. URL: <https://volodymyrets.city/articles/236497/urodzhenka-dovgovoli-pobuvala-v-avstrii-poltikinya-i-zahisnicya-ukraini-na-mizhnarodnomu-rivni> (date of application 02.11.2022).

2. Definition Of Aggression General Assembly Resolution 3314 (XXIX) 14 December 1974. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/da/da_ph_e.pdf.

3. ICC – Review Conference of the Rome Statute concludes in Kampala. 12. 06. 2010. URL: <https://asp.icc-cpi.int/reviewconference/pressreleaserc/review-conference-of-the-rome-statute-concludes-in-kampala> (date of application 02.11.2022).

4. Rome Statute of the International Criminal Court was accepted 17 July 1998. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>.

5. Charter Of The United Nations was signed 26 June 1945. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>.

6. Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe was signed 1 August 1975. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>.

7. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю Організація Об'єднаних Націй «Агресія проти України» від 02.03.2022 № A/RES/ES-11/1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22003?an=2>.

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри Андрейченко С.С.

ФІАЛКО АНГЕЛІНА ВАДИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 2022: ХТО НЕСТИМЕ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ?

З 24 лютого 2022 року на території України було розпочато повномасштабне вторгнення Російської Федерації з метою загарбання української території та знищення українського народу. Російський уряд називає свої дії спецоперацією з метою звільнення українського народу від диктатури і таким чином констатує їх суспільству.

Наразі вчені, юристи що досліджують питання правового статусу збройного конфлікту в Україні сходяться на думці щодо визнання дій російського уряду як геноциду українського народу.

Геноцид українського народу—це цілеспрямована кампанія, направлена на знищення українського етносу, організована й здійснена урядом Російської Федерації [1].

Дослідивши та проаналізувавши період від 24 лютого 2022 року, можна навести аргументи які підтвердили б дефініцію геноциду українського народу. Наприклад, інцидент геноциду в Бучі. 3 квітня 2022 року в українському місті Бучі російськими військовими був здійснений акт тиранії українського етносу. Сотні розстріляних мирних жителів, десятки згвалтованих дівчат та півсотні поранених мешканців міста. Даний випадок не залишився без уваги міжнародного співтовариства та урядів країн світу. Прем'єр-міністр Нової Зеландії Джасінда Ардерн та прем'єр-міністр Японії Фіміо Кісіда 4 квітня висловили свою точку зору стосовно даного інциденту та назвали його безперечним проявом геноциду українського народу та актом тиранії над правами та свободами людини [2].

Наступним аргументом стосовно підтвердження дефініції геноциду є прояви збройної агресії та високотехнічних військових нападів на дитсадки та жилі

будинки. Наприклад, інцидент в Запоріжжі, російськими окупантами був здійснений високотехнічний ракетний напад на заклад дошкільної освіти у смт Степногірськ. У даному приміщенні було вибито понад 100 вікон [3].

Верховна Рада України закликає весь світ визнати дії Росії геноцидом українського етносу. З цією метою було зареєстровано проєкт постанови № 7276, яким пропонується схвалити заяву ВРУ «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» [4]. Проєкт постанови було ухвалено та прийнято 14 квітня 2022 року [5].

Наразі ВРУ та Президент України Володимир Зеленський співпрацюють з міжнародними організаціями та співтовариствами з метою визнання терористичних дій Російської Федерації, як акт здійснення геноциду українського етносу. Український уряд закликає владу інших країн світу до притягнення Росії до кримінальної відповідальності за здійснення повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року на Україну.

Таким чином, можна сміливо назвати дії Російської Федерації геноцидом українського етносу. Даної дефініції придержуються міжнародні політики та організації.

Література

1. Геноцид українського народу сьогодні – це повторення Голодомору URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viy-na-rosiyi-henotsyd-holodomor/31789162.html>

2. Воєнні злочини і геноцид в Бучі вимагають додаткових санкцій проти Росії”: світ реагує на масові вбивства цивільних в Бучі URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/buch-henotsyd-rosiya-mizhnarodni-reaktsiyi/31784982.html>

3. Війська РФ завдали ракетного удару по дитячому садочку на Запоріжжі. Фото наслідків URL: <https://war.obozrevatel.com/ukr/vijska-rf-zavdali-raketnogo-udaru-po-dityachomu-sadochku-na-zaporizhzhii-foto-naslidkiv.htm>

4. Світ має визнати геноцид Українського народу під час російського вторгнення у 2022 році! URL: <https://www.vinrda.gov.ua/news/top-novyny/svit-maie-vyznaty-henotsyd-ukrainskoho-narodu-pid-chas-rosiiskoho-vtorhnennia-u-2022-rotsi>

5. Проект Постанови про Заяву Верховної Ради України ‘Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39411?fbclid=IwAR0MCUJovymhVJ0Fi-JoMyv-PDKeXuQql87jZvr2vWXXsoPkor3XOGHsSzA>

Науковий керівник: доктор філософії в галузі права, доцент кафедри Владішевська В.В.

KUPRYCH DIANA

National University «Odesa Law Academy»

JUS AD BELLUM AS A SUBJECT TO RECONSIDERATION

International armed conflicts were a part of the human history and arised questions in philisophy, political science and law. One of the such concepts is jus in bellum, which means «right to war» in Latin [1]. Howeever, it is important to separate two other concepts realated to international armed conflicts regulation – jus in bello and jus post bellum.

Jus in bello is known as International humaniterian law. Jus in bello means «the law in waging war», which describes its essence – to ensure, even in time of war, that everyone who is hurt gets help they need and no needless harm is done [2]. It is the branch of law, which contains rules to apply to all of the participants in the international armed conflict to airm limiting sufering and damage caused by it [3]. Jus post bellum is a concept of «justice after war» and refers to the idea of the responsibility to restore sustainable peace, protect and rebuild [4].

Therefore, all the three concepts mentioned above differ in time of applying (jus in bellum and jus in bello are used during the armed conflict, jus post bellum is used in the

time after); subjects (jus in bello covers all the participants, including civilians; jus in bellum is an exclusive right of states and the international organisations; jus post bellum applies in the first place to the contributors) [5].

Logically, any action, most of all such massive as initiating an international armed conflict, ought to have a cause. It is important to mention the United Nations Charter, which contains rules regarding such causes [6]. Unfortunately, such causes are not always logical and just as they should be.

At that point, the closest example is the justification of the Russian Federation of Ukraine [7]. Thus, the Russia' claims to self-defence as one of the reasons to start the war is totally unlawful in a such ground as an absence of evidences that there was any real or possible threat to the Federation's safety [8].

Another misuse of jus in bellum in the Russian-Ukrainian war is some kind of a military assistance that was requested and a humanitarian intervention [9]. Those causes mentioned above are seen as far-fetched reasons to start an international armed conflict. It is fair to say that law can not change anyone's will and if there is a chance and resources to do something, it will be done by all means. The law can change the conditions of the participants in the armed conflict [10].

At the moment of writing, despite of the unprecedented international society reaction, the war is still ongoing. The concepts mentioned above and the jus of bellum particular are pillars that help to evaluate the use of force. However, it does not have any sufficient effect on the decision that are made.

Thus, it is critical important to keep in mind that jus in bellum can not be a reason to justify the violation of the jus in bello. The war in Ukraine is a clear example of the misuse of the basic principles of international law and proves that till there is a power to use, it will be used. Despite of the described principle to be accepted at the highest international level and its proved importance, the concept of jus in bellum shall be a subject to further researching and rethinking.

References

1. «Origin of the twin terms jus ad bellum/jus in bello» – Article, International Review of the Red Cross, No. 320, by Robert Kolb, 31.10.1997 URL: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jnuu.htm>

2. Jus in Bello Law and Legal Definition URL: <https://definitions.uslegal.com/j/jus-in-bello/#:~:text=Jus%20in%20bello%20is%20a,should%20be%20just%20and%20fair.>

3. Jus ad bellum and jus in bello – Article, the International Committee of the Red Cross, 29.10.2010. URL: <https://www.icrc.org/en/document/jus-ad-bellum-jus-in-bello>

4. Carsten Stahn, «Jus ad bellum», «jus in bello» . . . «jus post bellum»? – Rethinking the Conception of the Law of Armed Force, European Journal of International Law, Volume 17, Issue 5, 1 November 2006, Pages 921–943, <https://doi.org/10.1093/ejil/chl037>

5. Easterday, J. (2012) «Remarks by Jennifer Easterday,» Proceedings of the ASIL Annual Meeting. Cambridge University Press, 106, pp. 335–337. doi: 10.5305/procanmeetasil.106.0335.

6. Charter of the United Nations (1945) 1 UNTS XVI (UN Charter) Article 2(4).

7. James A. Green, Christian Henderson & Tom Ruys (2022) Russia's attack on Ukraine and the jus ad bellum, Journal on the Use of Force and International Law, 9:1, 4-30, DOI: 10.1080/20531702.2022.2056803

8. RUSSIA'S «SPECIAL MILITARY OPERATION» AND THE (CLAIMED) RIGHT OF SELF-DEFENSE by Michael N. Schmitt 28.02.2022.URL: <https://lieber.westpoint.edu/russia-special-military-operation-claimed-right-self-defense/>

9. Gill, T.D. (2022). The Jus ad Bellum and Russia's «Special Military Operation» in Ukraine. Journal of International Peacekeeping 25, 2, 121-127, Available From: Brill <https://doi.org/10.1163/18754112-25020002>

10. «Jus ad bellum och jus in bello – åtskilda för alltid?» – Oskar Ottosson, Docent Mark Klamberg, Uppsala Universitet, Juridiska institutionen Vårterminen 2016

Науковий керівник: доктор філософії в галузі права, доцент кафедри Войтович П.П.

ГУБАР ВЛАДИСЛАВ СТАНІСЛАВОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРМІНУ ЕКСТРАДИЦІЯ

Система норм, за допомогою якої відбувається захист прав особи, видача якої вимагається, складалася упродовж всього процесу становлення інституту видачі. І.І. Лукашук, А.В. Наумов у праці «Видача обвинувачуваних та засуджених у міжнародному кримінальному праві» підкреслювали, що «у цілому інститут видачі розвивався у відповідності з історичною тенденцією демократизації і захисту прав людини». Погоджуючись із цією авторитетною думкою, що з приводу виникнення інституту видачі існує дві основні позиції.

Перша полягає в тому, що зародження інституту екстрадиції бере свій початок із зародження та розвитку самого міжнародного права. Так, на думку С.Д. Беді, видача у будь-якій формі є інститутом, що з'явився у стародавній цивілізації, коли не було ще ні стрункої системи норм міжнародного права, ні розгорнутого вчення про нього [1].

Друга позиція полягає в тому, що інститут екстрадиції виникає в період буржуазних революцій кінця XVIII – початку XIX ст. Так, Е. Сімсон стверджував, що «в усі стародавні часи не існувало видачі не тільки як інституту міжнародного права, але навіть відомі випадки не мають характеру видачі. Стародавні народи не мали міжнародного права».

Не зважаючи на те, що для ранніх етапів людської історії було властивим існування нерозвинутих міжнародних відносин, які охоплювали в основному невеликі регіони, не можна не визнати, що міжнародні зв'язки все таки існували, в тому числі і з питань видачі.[6]

Видача правопорушників як правовий інститут, головним чином, має завдячувати міжнародній діяльності Франції, у ході якої було вироблено

фундаментальні принципи сучасного інституту екстрадиції. У Декларації Національного зібрання 1791 р., адресованій до всіх народів, підкреслювалося: «притулок, який вона відкриває іноземцям, не буде закритим для жителів тих країн, государі яких примусили її вступити з ними у війну» [2]. З юридичним оформленням права на притулок Конституцією Франції 1793 р. видача набувала характеру взаємної правової допомоги держав у боротьбі із загальнокримінальною злочинністю.

У зв'язку з суспільно-політичними процесами, які відбувалися в Західній Європі та Північній Америці в середині XVIII ст., почав формуватися принцип невидачі осіб, яким інкримінувалися політичні правопорушення. Філософія епохи Просвітництва сприяла загостренню в європейській свідомості морального почуття захисту від політичної дискримінації, що стало основою теорії про принципове розходження між загальнокримінальними і політичними злочинами. Так, у 1798 р. Англія зажадала видачі чотирьох осіб, які брали участь в ірландському повстанні, але через те, що двоє з них були французькими натуралізованими підданими, французький резидент виступив проти їх видачі; однак Гамбург під тиском інших держав, видав цих осіб; тоді з приводу цієї видачі Наполеон надіслав Гамбургу грізного листа, у якому називав видачу політичних утікачів варварським вчинком, і Гамбург сильно поплатився за цю видачу: на всі його судна, що перебували у Франції, було накладено ембарго [8].

Закони про видачу держав передбачали положення про захист прав видаваних осіб. Для прикладу можна звернутися до Закону про видачу Англії 1870 р., в якому було закріплено загальні правила видачі злочинців, номенклатура екстрадиційних злочинів налічувала 19 найбільш тяжких злочинів, зокрема вбивство, замах на вбивство, підпал. Допускаючи видачу, Англія стояла на позиціях найбільшого гарантування прав особи, яка видається; саме цим зумовлена специфіка процедури вирішення екстрадиційних питань, якої притримуються компетентні англійські органи [3].

Починаючи з другого десятиліття XIX ст., договори про видачу стали стосуватися переважно кримінальних злочинів. Інститут видачі до середини XIX

ст. отримав правове обґрунтування, і видача стала необхідним засобом здійснення кримінальної політики кожної суверенної держави.

Заслуговує на увагу точка зору, відповідно до якої більшість існуючих сучасних положень екстрадиції, які впливають на захист прав особи, видача якої запитується, наприклад, такі, як невидача власних громадян, невидача осіб, які вчинили політичні правопорушення, неприпустимість видачі за злочини, в яких закінчився строк давності й т.д., виникли у договірно-правовій практиці Франції. Так, договір Франції з Вертембергом 1759 р. є одним з найбільш деталізованих договорів про екстрадицію XVIII ст., який містить положення про процедуру видачі, про витрати на здійснення акту екстрадиції, які стали в подальшому загальноновизнаною міжнародною практикою [3].

Важливим моментом у процесі розроблення зразкових юридичних актів у сфері видачі осіб для кримінального переслідування та виконання вироку суду, який проводився у рамках ООН, стало прийняття у 1990 р. Генеральною Асамблеєю ООН Типового договору про видачу. Пропонуючи Типовий договір про видачу в якості основи для перегляду існуючих договірних відносин, ООН ставила перед собою мету забезпечення гармонізації міжнародних договорів з питань видачі. У 1993 р. держави-учасниці СНД прийняли Конвенцію про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р., а в подальшому Конвенцію про правову допомогу й правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 2002 р. [4]

Екстрадиція є одним з основних напрямків у діяльності правоохоронних органів України. Кожного року Україна надає іншим державам допомогу у кримінальних справах у формі екстрадиції.

Як пише професор Ю.П. Аленін, чинне кримінально-процесуальне законодавство України потребує змістовних змін, необхідність яких була визнана Верховною Радою України. Своєю Постановою від 22 вересня 1995 р. вона доручила Кабінету Міністрів спільно з Верховним Судом і Генеральною прокуратурою підготувати і внести на розгляд Верховної Ради законопроекти про зміни та доповнення відповідних законодавчих актів у зв'язку з приєднанням

України до ряду Європейських конвенцій. Ця постанова виконана не була.[7] У чинному кримінально-процесуальному кодексі України питанням взаємодії держав у сфері кримінального судочинства присвячено лише одну статтю.

Взаємозв'язок системи сучасного міжнародного права вимагає від України законодавчого забезпечення міжнародно-правових зобов'язань щодо видачі таким чином, щоб їх виконання не порушувало виконання зобов'язань по захисту прав людини. Тому виникає необхідність в існуванні більш досконалої національної правової бази з питань видачі. «Прийняття законодавчих актів, що відповідають міжнародним зобов'язанням, є одним із засобів імплементації міжнародного права: міжнародно-правові норми повинні бути адаптовані до дії в національному правовому полі України, що обумовлює необхідність законодавчого забезпечення міжнародного співробітництва». [5]

Таким чином, все вищевикладене дозволяє зробити висновок, що загальною тенденцією розвитку інституту екстрадиції є його гуманізація. З розвитком концепції захисту прав людини й прийняттям відповідних міжнародних нормативних актів особи, залучені до екстрадиційної процедури, можуть відстоювати свої права, які передбачені національними та міжнародними документами. Ствердження основ, що забезпечують права та інтереси осіб, які підлягають видачі, диктує необхідність постійного вдосконалювання діяльності державних органів, які забезпечують з, одного боку, виконання функцій притягнення осіб до відповідальності та покарання, а з іншого – дотримання прав вказаних осіб. Завдяки цій тенденції в інституті екстрадиції підтримується баланс між завданнями боротьби зі злочинністю та інтересами видаваної особи.

Література

1. Європейський Суд з прав людини : Вид. Рішення: В 2 т. / Перед. ред. кол. В. О. Туманов. – М. : Вид-цтво «Норма», 2000. Т. 1. – 841 с.
2. Вихрист С. До визначення екстрадиції // Український часопис міжнародного права. – 2001. – № 1. – С. 58.
3. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним

поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду від 11 липня 2001 року за № 3-в/2001 // Юридичний вісник України. – 2001. – № 30.

4. Захаренко В. Принципи і норми міжнародного права як основа зовнішньополітичної діяльності України // Право України. – Київ 2010 №4

5. Теоретичні та практичні проблеми при видачі осіб (екстрадиції) під час досудового розслідування в сучасному правовому просторі. Пиріг Н.М. – Київ 2014.

6. Соколенко Іван Сергійович. ІНСТИТУТ ЕКСТРАДИЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ : бакалаврська робота. Одеса, 2021. 87 с

7. Алєнін Ю.П., Затилкіна Т.В., Пашковський Н.И. Деякі питання захисту прав людини при застосуванні конвенцій про правову допомогу у кримінальних справах // Суд в Україні: боротьба з корупцією, організованою злочинністю і захист прав людини. – Т. 12. – К.: Науково-дослідний інститут «Проблеми людини», 1999. – С. 558-5

8. Видача винних в політичних злочинах. URL: <http://lua.pp.ua/2/229657.htm>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Дронов В. Ю.

ПУХКАН ЛІДІЯ

Національний університет «Одеська юридична академія»,

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ 2022 РОКУ

Наприкінці жовтня 2022 року у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку у рамках Тижня міжнародного права пройшло обговорення питання про кримінальну відповідальність за злочин агресії проти України. Його учасники зазначали, що Міжнародний кримінальний суд (МКС) не має юрисдикції з цього приводу.

Справу щодо злочину агресії можна було б порушити в МКС на запит Ради Безпеки ООН.

На даний момент, немає судового органу, який має повну юрисдикцію щодо злочину агресії проти України. Цю юридичну прогалину необхідно усунути. Агресор не може залишитися безкарним.

В ООН неодноразово заявляли, що війна Росії проти України є серйозним порушенням Статуту ООН [1]. У своїх резолюціях від 2 березня «Агресія проти України» [2] та 7 жовтня «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН» [3] Генеральна Асамблея ООН більшістю голосів засудила російську агресію та спроби незаконної анексії української території. Міжнародна комісія з розслідування в Україні, яка була започаткована Радою з прав людини, дійшла висновку, що в країні в контексті агресії проти України з боку Російської Федерації були скоєні міжнародні злочини. Комісії було запропоновано встановлювати «фізичних та юридичних осіб, відповідальних за порушення прав людини та пов'язані з ними злочини. Їй було доручено винести рекомендації щодо кримінальної відповідальності.

Частина виявлених злочинів в Україні підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, але не всі. Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду вже приєднався до розслідування злочинів в Україні. Що стосується розслідування злочинів агресії, то Суд не має юрисдикції з цього питання, оскільки ні Україна, ні Росія не є учасником Римського статуту [4].

Міжнародний кримінальний суд є незалежним постійно діючим судовим органом. Він був заснований відповідно до Римського статуту, підписаного 17 липня 1998 року на дипломатичній конференції у столиці Італії. Його компетенція поширюється на найбільш тяжкі міжнародні злочини, скоєні після 1 липня 2002 року – дати набуття чинності Римським статутом. Юрисдикція Суду була обмежена злочинами геноциду, злочинами проти людяності та військовими злочинами. Україна підписала Римський статут 20 січня 2000 року, але поки що не ратифікувала цей документ [4].

Однак влада України в 2015 році попросила МКС порушити провадження, звернувшись з окремими заявами про визнання юрисдикції МКС у зв'язку зі злочинами, які, ймовірно, скоєні на Майдані, на сході України та в Криму. Це визнання юрисдикції дозволяє, розслідувати нинішню ситуацію щодо злочинів геноциду, злочинів проти людяності та військових злочинів. Саме цими злочинами було обмежено компетенцію МКС, коли він створювався.

Тоді, після ухвалення Римського статуту, держави не змогли дійти єдиної думки щодо того, що слід розуміти під актом агресії і хто визначатиме, чи є підстави для порушення відповідної кримінальної справи. Пізніше держави-члени МКС доповнили Римський статут поняттям «злочин агресії». Ці поправки, які МВС наділяють повноваженнями розглядати справи про застосування сили проти інших країн, набули чинності у 2018 році – вже після того, як Україна подала заяву.

Таким чином МУС не має юрисдикції застосування поправок у нинішній ситуації. Тому постало питання, як забезпечити, щоб винні в агресії не залишилися безкарними.

Постійний представник Ліхтенштейну при ООН Крістіан Венавейзер, який стояв біля витоків створення МКС та координував процес внесення поправок до Римського статуту щодо злочину агресії, нагадав, що, згідно з сучасним міжнародним правом, «акт агресії призводить до індивідуальної відповідальності осіб, які займають керівні позиції».

Говорячи про різні варіанти забезпечення такої відповідальності, посол Ліхтенштейна сказав, що існує можливість звернутися до Ради Безпеки ООН, яка може передати досьє до МКС та, таким чином, забезпечити цьому суду юрисдикцію щодо цього злочину. Така процедура передбачена в Римському статуті і вона, наприклад, була використана при порушенні кримінальної справи в МКС Дарфура.

Звичайно, ми всі знаємо, що така пропозиція буде заветована. Однак він запропонував не відмовлятися відразу від такого шляху і спробувати, оскільки така процедура передбачена Римським статутом МКС.

Існують інші шляхи, в обхід вето в Раді безпеки, додавши, що будь-які варіанти не є взаємовиключними. На нашу думку, існує можливість створити спеціальний трибунал у зв'язку з саме цією ситуацією, у зв'язку з саме цим типом агресії шляхом ухвалення рішення Генеральної Асамблеї ООН. Асамблея має на це правові підстави.

Говорячи про можливість створення трибуналу, на шляху до такого рішення існує міжнародно визнане визначення злочину агресії, який міститься у доповненні, прийнятому державами-учасницями МКС у Кампалі у 2010 році. Йдеться про поправки щодо злочину агресії, які набули чинності у 2018 році. У них чітко йдеться про злочин, скоєний лідерами, а отже йдеться – про індивідуальну відповідальність дуже невеликої кількості осіб, які обіймають керівні військові та політичні пости.

Отже, наразі перед Україною та усім міжнародним співтовариством лежить важливе та складне завдання розроблення і задіяння міжнародних судових механізмів, органів розслідування, міжнародних експертів та фахівців задля покарання усіх осіб, які вчиняли тяжкі злочини проти українського народу, з метою досягнення справедливості, компенсації для потерпілих і уникнення звірств у нашій історії. Міжнародні злочини не мають строків давності щодо притягнення до відповідальності. Історія засвідчує, що рано чи пізно навіть високопосадовці постають перед обличчям правосуддя і несуть належну відповідальність за скоєне.

Література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй:
https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

2. Агресія проти України: Резолюція Генасамблеї ООН від 2 березня 2022 року: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3418304-agresia-proti-ukraini-rezolucia-genasamblei-oon.html>

3. Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН: Резолюція Генасамблеї ООН від 7 жовтня 2022 року: <https://www.kmu.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrainy-shchodo-ukhvalennia-heneralnoiu-asambleieiu-oon-rezoliutsii-terytorialna-tsilisnist-ukrainy-zakhyst-pryntsypiv-statutu-oon>

4. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17 липня 1998 року: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Канєнберг-Сандул О.К.

КІСІЛЮК ДЕНИС БОГДАНОВИЧ
ПАХОЛЧАК ВЕРОНІКА ПАВЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

КВАЛІФІКАЦІЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ВЧИНЕНОГО В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ЗГІДНО НОРМ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Сексуальне насильство являється одним із негативних явищ, що досить часто виникає в процесі збройних конфліктів, а тому, в окремих випадках, воно поряд із вбивствами та руйнуваннями є частиною тактики однієї із воюючих сторін.

Проте, сексуальне насильство порівняно із вбивствами та руйнуваннями не можна було б виправдати тим, що у здійсненні таких дій полягає воєнна доцільність або ж воно являється ненавмисним актом, оскільки, завжди вчиняється у формі вольового акту та спрямоване на залякування цивільного населення, придушення його опору та приниження людської гідності в цілому.

Доцільно в даному випадку звернутися до рішення Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії у справі Prosecutor v. Tadic, де один зі свідків говорив про вплив сексуального насильства на цивільних осіб наступне: «Я розмовляв із людьми які піддавались сексуальному насильству. Спостерігав за їх реакцією на такі дії та можу сказати те, що сексуальне

насильство досить негативно вплинуло на них. Дані особи впорались зі всім: крадіжками, насиллям та вбивствами. Проте, коли відносно них почалось сексуальне насильство, вони втратили надію у будь що. До моменту сексуального насилля у них була віра в те, що війна скоро мине та пройде повз них. Проте, після такого насилля будь яка надія пропала. Така надія пропала в чоловіків та жінок. В них з'явився страх того, що це може статися знову» [1].

Хотілося б відзначити, що власне сексуальне насильство до певного періоду часу майже не зустрічалось серед обвинувачень, які були висунуті військовим злочинцям. Так, не дивлячись на велику кількість епізодів, дані діяння так і не стали кримінальними правопорушеннями, які були висунуті особам, відносно яких був проведений Нюрнберзький трибунал [2].

Варто було б згадати справу з Міжнародного кримінального трибуналу для Руанди, а саме: *Prosecutor v. Akayesu* де обвинувачення у сексуальному насильстві першочергово не були висунуті, проте, в подальшому під час розгляду справи були виявлені епізоди сексуального насильства, а тому такі діяння були включені до первинного обвинувачення [3].

На даний момент, сексуальне насильство виступає діянням, яке являється злочином, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Так, відповідно до Римського статуту, зґвалтування, примус до проституції, звернення до сексуального рабства, примусова стерилізація або вагітність та інші форми сексуального насильства являються злочинами проти людяності та власне воєнними злочинами.

Слід також звернутися до практики міжнародних кримінальних трибуналів, де сексуальне насильство визначали як:

1. Сексуальне насильство – це складова тортур (така думка викладена у справах «*Prosecutor v. Zejnil Delalic*», «*Hazim Delic, Esad Landzo also known as «Zenga*» [4];

2. Сексуальне насильство – це спосіб здійснення геноциду народу (така думка викладена у справі *The Prosecutor v. Alfred Musema*) [5].

Тому, виходячи із цього можна сказати, що сексуальне насильство кваліфікується за міжнародним кримінальним правом як злочини проти людяності або ж як воєнний злочин. Саме тому, варто було б розглянути елементи злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, які повинні були б бути доведені перед Міжнародним кримінальним судом, для того, щоб притягнути осіб, які вчиняли такі діяння до відповідальності.

Якщо розглядати сексуальне насильство як злочин проти людяності, то в процесі розслідування потрібно було б довести наступне:

1. Особа, вчиняла дане діяння через неспроможність особи (осіб) відносно яких вчинялося таке діяння дати відсіч, тобто із застосуванням сили або примусу;

2. Така поведінка була досить жорстокою;

3. Особа, яка вчинила дане діяння розуміла всі обставини, які б підтверджували тяжкість такого діяння;

4. Таке діяння було вчинене як частина нападу та було спрямоване на цивільне населення;

5. Злочинець мав на меті таку поведінку та розумів, що вона є частиною нападу на цивільне населення [6].

Розглядаючи сексуальне насильство як військовий злочин, то в процесі доказової діяльності потрібно встановити те, що:

1. Таке насильство було вчинене відносно однієї або декількох осіб;

2. Таке насильство було вчинене з застосуванням сили або загрозою його застосування чи інших видів примусу;

3. Особа, відносно якої вчинялися такі дії була неспроможна дати відсіч або дати свою справжню згоду;

4. Таке сексуальне насильство можна було б порівняти із серйозними порушеннями Женевської конвенції;

5. Особа, яка вчиняла таку поведінку в повній мірі усвідомлювала її жорстокість;

6. Таке діяння вчинялося в період збройних конфліктів;

7. Особа, яка вчиняла дане діяння розуміла те, що вона його вчиняє в умовах збройного конфлікту [6].

Слід також згадати про те, що Міжнародний кримінальний суд в першу чергу висуває керівникам, начальникам та військовим командирам. Тому, в процесі розгляду справи доцільно було б довести той факт, що сексуальне насильство не тільки вчинялося підлеглим, але й командир у повній мірі знав про вчинені його підлеглими діяння. В такому випадку доцільно було б згадати справу *The Prosecutor v. Bosco Ntaganda* де особа віддавала накази підлеглим на вчинення сексуального насильства відносно мирного населення [7].

Тому, варто сказати те, що окрім зазначених вище обставин, які потрібно довести, потрібно з'ясувати наявність наказів, якими передбачалося здійснення сексуального насильства відносно цивільного населення.

Отже, виходячи із вище сказаного видно, що практика МКС в сфері сексуального насильства в умовах збройних конфліктів не досить розгалужена. Проте, у зв'язку з останніми подіями, вважаємо що діяльність МКС у цій сфері повинна розвиватися, а всі особи, що вчинили сексуальне насильство на тимчасово-окупованій території України повинні бути притягнуті до відповідальності.

Література

1. Case of Prosecutor v. Duko Tadic a/k/a/ «Dule», judgment from 7 May 1997 , Case No. IT-94-1-T / International Criminal Court for former Yugoslavia. URL: <https://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tadtsj70507JT2-e.pdf> (дата звернення: 24.10.2022)

2. Ellis M. Breaking the Silence: Rape as an International Crime, Case Western Reserve Journal of International Law, 2007. URL: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1335&context=jil> (дата звернення: 24.10.2022)

3. Case of The Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, Judgement from 2 September 1998, Case No. ICTR-96-4-T / International Committee of Red Cross. URL:

<https://casebook.icrc.org/case-study/ictr-prosecutor-v-jeanpaul-akayesu> (дата звернення: 24.10.2022)

4. Case of Prosecutor v. Zejnil Delalic, Zdravko Mucic also known as «Pavo», Hazim Delic, Esad Landzo also known as ‘Zenga’, judgement from 16 November 1998 / International Criminal Court for former Yugoslavia. URL: <https://www.icty.org/x/cases/mucic/tjug/en/> (дата звернення: 24.10.2022)

5. Case of The Prosecutor v. Alfred Musema, judgement from 27 January 2000, Case No. ICTR-96-13-A / International Criminal Court for Rwanda. URL: <https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/casedocuments/ictr-96-13/trial-judgements/en/000127.pdf> (дата звернення: 24.10.2022)

6. Elements of Crimes, 2013 / International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-ofCrimes.pdf> (дата звернення: 24.10.2022)

7. Case of the Prosecutor v. Bosco Ntaganda, Judgement from 8 July 2019, Case No ICC-01/04-02/06 / International Criminal Court. URL: https://www.icccpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2019_03568.PDF (дата звернення: 24.10.2022)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Мануїлова К.В.

ВАСИЛЬЄВА ОЛЕНА АНДРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ТРИБУНАЛУ ДЛЯ ПОКАРАННЯ ЗА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ РФ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

24 лютого 2022 року російська федерація, яка неодноразово вчиняла кроваві злочини на території України, починаючи з 2014 року, розпочала неоголошену війну, чим прямо порушила взяті на себе міжнародно-правові зобов'язання,

основоположні принципи та норми міжнародного права. Будучи постійним членом Ради Безпеки ООН, РФ порушила Статут ООН 1945 року і ті цінності, які були вироблені міжнародним співтовариством після Другої світової війни задля неповторення кровавих війн. Так, відповідно до статті 2, пункту 4 Статуту ООН визначається, що усі члени ООН утримуються у їхніх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування [1]. На сьогодні в Україні зафіксовано десятки тисяч кровавих злочинів проти цивільного населення і все це вимагає відповідної реакції міжнародної спільноти і розроблення механізмів притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Оскільки ані Україна, ані росія не є стороною Римського статуту Міжнародного кримінального суду, створення міжнародного трибуналу є неминучим і єдиним практичним інструментом притягнення до відповідальності. В практиці вже існують випадки створення таких судів *ad hoc*. Першим таким трибуналом був Нюрнберзький, який закріпив основу для формування інституту міжнародно-правової відповідальності фізичної особи.

Відповідно до угоди від 8 серпня 1945 року, укладеної між СРСР, Великобританією та Францією з 20 листопада 1945 р. до 10 листопада 1946 р. в Нюрнберзі відбувся перший такого формату судовий процес за участі 25 підозрюваних у вчиненні ряду злочинів, процес був тривалим і розгляд затягнувся на 403 судові засідання, при цьому такі засідання були відкритими. В рамках провадження було розглянуто більше 3 тисяч документів і допитано близько 200 свідків. Після завершення судового розгляду в період з 30 вересня по 1 жовтня трибунал визнав винними підозрюваних в здійсненні змови з метою підготовки та ведення агресивних війн проти Австрії, Чехословаччини, Польщі, Данії, Норвегії, Бельгії, Югославії, Греції, СРСР та інших країн, а також у вчиненні ряду військових злочинів і тяжких лиходійств проти людяності. За вироками, 12 головних військових злочинців було засуджено до страти через повішення, ще трьох засуджено до довічного ув'язнення і 4 на строк від 10 до 20 років [2, с. 889].

Відповідно до статті 6 Статуту Трибуналу, такими які тягнуть за собою індивідуальну відповідальність і на які поширюється юрисдикція Трибуналу були: злочини проти миру, військові злочини, злочини проти людяності.

В історії відомими були також Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу 1946 року, який йменувався Токійським, Міжнародний трибунал по колишній Югославії 1993 року, Міжнародний трибунал щодо Руанди, Спеціальний трибунал по Лівану 2007 року.

Наразі в середині держави і міжнародного співтовариства точаться дискусії щодо формату такого трибуналу. Вбачається, що є дві моделі. По-перше, це створення суду на підставі міжнародного договору між державами за аналогією Нюрнберзького трибуналу.

По-друге, це створення його за участі міжнародних організацій – це може бути одноособове створення на підставі рішення міжнародної організації або на основі договору між Україною та міжнародною організацією. Таким чином вже створювались за рішенням Ради Безпеки ООН міжнародні трибунали щодо колишньої Югославії та Руанди. Проте відповідно до статті 27 Статуту ООН 1945 року, для прийняття такого рішення необхідні голоси всіх постійних членів Ради Безпеки ООН, одним з яких і є росія.

З боку держав та міжнародних органів та організацій останнім часом вбачається активність в розгляді цього питання. Так, із останніх документів 3 жовтня Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) ухвалила резолюцію про визнання російського режиму терористичним та передбачає створення міжнародного трибуналу.

Щодо дій української влади, то 7 жовтня Верховна рада ухвалила Постанову про звернення до ООН, парламентів та урядів її держав-членів, Євросоюзу, Ради Європи стосовно створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України. Якщо проаналізувати зміст даної постанови, то можна охарактеризувати його основні риси, яким його бачить українська влада. Проблема полягає якраз в тому, що росія заперечує будь-які свої злочинні дії і, зокрема, нехтує судовими рішеннями міжнародних судових установ, заперечуючи

їх юрисдикцію щодо себе. Тому передбачається створення трибуналу, який міг би притягнути вище політичне та військове керівництво держави терориста та фізичних осіб, які керують політичними чи військовими діями в Україні щодо всіх подій починаючи з лютого 2014 року. Для забезпечення ефективності розслідування трибунал також має мати можливість і реальну здатність видавати міжнародні ордери на арешт і не буде обмеженим абсолютним або функціональним імунітетом глав держав і урядів та інших посадових осіб російської федерації та у своїй діяльності застосовувати визначення злочину агресії, закріплене в звичаєвому міжнародному праві, у статті 8 bis Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду [4].

22 вересня Президент України В. Зеленський підписав указ, який передбачає створення робочої групи, яка займатиметься розробленням питання створення спеціального міжнародного трибуналу через російську агресію проти України. Як зазначається в документі, головна мета створення такої робочої групи – це забезпечення належного міжнародного розслідування і притягнення до відповідальності за вчинення злочину агресії проти України, розробки та підготовки пропозицій щодо створення спеціального міжнародного трибуналу [5].

Таким чином, можемо зробити висновки, що зараз тривають активні процеси з розробки найефективнішої моделі притягнення всіх винних за криваві злочини вчинені в Україні. За неофіційними даними, в кінці 2022 року-на початку 2023 року ми зможемо побачити проєкт договору про створення міжнародного трибуналу. Про це зазначає голова Постійної делегації Верховної Ради у ПАРЄ Марія Мезенцева. Позитивними в цьому руслі є активна діяльність не лише України, а й іноземних держав та міжнародних організацій.

Література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р.
URL:https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.

2. Фесечко Л.І. Кримінальна відповідальність індивідів у міжнародному праві / Л.І. Фесечко // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 888-894.

3. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду і покарання головних військових злочинців європейських країн осі від 08.08.1945 року URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_201.

4. ‘Про звернення до ООН, парламентів та урядів її держав-членів, Євросоюзу, Ради Європи стосовно створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України’: Постанова КМУ від 7 жовтня 2022 року- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2663-20#Text>.

5. ‘Про робочу групу з опрацювання питання створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України’: Указ Президента України від 22 вересня 2022 року – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661/2022#Text>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Мануїлова К.В.

БАЛАН СОФІЯ АНДРІЇВНА

Навчально-науковий юридичний інститут

Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ У СВІТЛІ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Створення спеціальних трибуналів у кінці двадцятого століття для розгляду злочинів, вчинених на територіях Руанди та Югославії, нагальним питанням довело, що нагальним питанням було функціонування міжнародного кримінального суду як органу, уповноваженого вирішувати справи, пов’язані із порушенням міжнародного кримінального та гуманітарного права. Як наслідок, прийнято Статут Міжнародного кримінального суду, який сьогодні визнається ефективним міжнародним органом щодо здійснення правосуддя у сфері вчинення міжнародних злочинів.

Ст. 12 Статуту Міжнародного кримінального суду встановлює, що його юрисдикція поширюється на державу, на території якої вчинялися злочини проти людства, геноциду, агресії або воєнні злочини, а також на державу, громадянином якої є особа, визнана обвинуваченим у вчиненні зазначених правопорушень [5]. Проте у ст. 11 вказано, що Суд уповноважений розглядати справи лише після ратифікації Статуту конкретною державою [5].

На сучасному етапі Статут Міжнародного кримінального суду не є ратифікованим Верховною Радою України. Не проведена ратифікація цього міжнародного акту Російською Федерацією, діяльність якої сьогодні пов'язана із вчиненням міжнародних злочинів. У той же час, спроби щодо визнання окремих положень Статуту висловлені шляхом прийняття двох нормативних актів, а саме Заяви Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року від 25.02.2014 р [2]. та Заяви Верховної Ради України 'Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій 'ДНР' та 'ЛНР', які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян' від 04.02.2015 р [1].

Припускається, що після прийняття цих Заяв відбулося визнання юрисдикції Суду із застереженням. Однак, Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду не містить жодних винятків із загального правила і вказує, що він може здійснювати правосуддя лише у разі повноцінної ратифікації цього правового акту. У той же час, А. Кориневич та Т. Короткий вказують, що у Статуті відсутнє протиріччя між обранням провадження у Міжнародному кримінальному суді та створенням спеціальних трибуналів [3, с. 33].

Можна зробити висновок, що сьогодні юрисдикція Міжнародного кримінального суду повноцінно не поширюється на розгляд справ, що пов'язані із вчиненням міжнародних злочинів проти України. Отже, закономірним є створення спецтрибуналу для здійснення судочинства у цій сфері.

Таку думку підтверджується Резолюцією Європейського Парламенту від 19.05.2022 р. про необхідність створення спеціального трибуналу для розслідування злочинів, вчинених внаслідок прийняття рішень державою-агресором. У п. «О.» вказано, що Міжнародний кримінальний суд не наділений юрисдикцією щодо злочину агресії за цих обставин, тому що ні Україна, ні Російська Федерація не ратифікували Статут. Зазначено, що ця ситуація може бути виправлена шляхом створення спеціального міжнародного трибуналу для розслідування злочинів агресії [7].

Автор У. З. Коруч стверджує, що створення такого трибуналу може відбутися внаслідок укладення угоди, яка може бути багатосторонньою або двосторонньою (наприклад, між Україною та ООН) [4, с. 321].

Рішення про створення спеціального трибуналу підтримує також Р. Б. Тополевський. У той же час, науковець вказує, що для неупередженого розгляду спеціальним трибуналом справ, що стосуються посягання як на інтереси України, так і окремих осіб, важливим є збір доказової інформації, що підтверджує вчинення зазначених правопорушень. Очевидно, що для формування такого трибуналу, існує необхідність комплексного збору інформації про воєнні злочини, злочини проти людяності, злочин агресії та геноциду [6, с. 278].

Досліджено, що до ратифікації Римського Статуту юрисдикція Суду не поширюється на правопорушення, що тривалий час вчиняються державою-агресором. Отже, нагальним питанням є створення спеціального трибуналу для розслідування міжнародних злочинів, що вчиняються проти України.

Література

1. Заява Верховної Ради України 'Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та

воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян' від 04.02.2015 р. № 145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text> (дата звернення: 03.11.2022 р).

2. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року від 25.02.2014 р. № 790-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text> (дата звернення: 03.11.2022 р).

3. Кориневич А, Короткий Т. Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України: Realpolitic проти невідворотності покарання за злочин агресії. *Український часопис міжнародного права*. 2022. Вип. 2. С. 33-42.

4. Коруц У. З. Юридичний фронт: шлях до спеціального міжнародного трибуналу для Росії. *Наукові проекти соціально-гуманітарного факультету ЗУНУ*. 2022. С. 319-321.

5. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 р. № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 03.11.2022 р).

6. Тополевський Р. Б. Порушення прав людини та воєнні злочини за Римським статутом міжнародного кримінального суду внаслідок агресії російської федерації: особливості документування громадськими правозахисними Організаціями. Мат. наук. сем. *'Конституційні права і свободи людини і громадянина в умовах воєнного стану'*. Львів, 23 червня 2022 р. С. 277-280.

7. European Parliament resolution of 19 May 2022 on the fight against impunity for war crimes in Ukraine (2022/2655(RSP)). The fight against impunity for war crimes in Ukraine від 19.05.2022 р. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0218_EN.pdf (дата звернення: 03.11.2022 р).

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри Медичкиї І. Б.

КЛЄЩЕНКО АНЖЕЛІКА ЛЕОНІДІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ГЕНОЦИД У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Повномасштабна війна із Російською Федерацією, численні військові злочини, вчинені збройними силами Російської Федерації, зокрема, масові вбивства людей, катування, гвалтування, бомбардування захисних споруд, соціальних установ, примусове вивезення українців тощо. Все зазначене свідчить лише про те, що Росія як суб'єкт міжнародного права, порушуючи всі загальні принципи та норми, вчиняє геноцид Українського народу.

14 квітня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Заяву «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» [1]. В даній заяві міститься заклик до світової спільноти визнати Російську Федерацію винною у скоєнні геноциду як міжнародного злочину проти всього людства.

Загалом, визнання геноциду міжнародним злочином відбулося ще наприкінці 1946 року, коли було прийнято Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН. Згодом, 09 грудня 1948 року було відкрито для підписання Конвенцію ООН про попередження злочину геноциду і покарання за нього (надалі – Конвенція ООН) [2].

На підставі ст. 2 Конвенції ООН, а також, ст. 6 Римського Статуту Міжнародного кримінального Суду (надалі – Статут МКС), під геноцидом слід розуміти дії, що вчиняються із наміром повністю або частково знищити яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку, зокрема шляхом: 1) вбивства членів такої групи; 2) заподіяння серйозної фізичної або психічної шкоди членам такої групи; 3) умисного створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, що розраховані на повне або часткове фізичне її знищення; 4)

заходів, розрахованих на запобігання дітонародженню всередині такої групи; 5) насильницької передачі дітей з однієї людської групи в іншу [3].

З вищевказаного вбачається, що геноцидом міжнародне право визнає «дії», проте, на нашу думку – геноцид також може вчинятися, шляхом бездіяльності. Наприклад, ненадання необхідної медичної допомоги, харчування, нормальних умов перебування. Так, депортованих з окупованих територій України осіб, часто утримують в нелюдських умовах, знущаються, морять голодом, лише через те, що вони українці. Перелічене однозначно підпадає під ознаки геноциду.

Слід зазначити, що в Конвенції ООН про відповідальність певної держави за вчинення геноциду йдеться лише опосередковано, зазвичай, прийнято вважати, що відповідальність за геноцид несе виключно фізична особа. Так, ст. 9 зазначеного міжнародного договору, міститься застереження щодо того, яким чином вирішуються спори про відповідальність тої чи іншої держави за скоєння геноциду. Зазначені спори передаються на розгляд Міжнародного Суду.

Повертаючись до міжнародної відповідальності виключно фізичних осіб, можна стверджувати, що це понижує результативність превентивних норм міжнародного права. Адже будь-який злочину проти безпеки людства неможливий без прямої участі держави, чи навіть, декількох. Геноцид завжди виникає як логічний наслідок злочинної, терористичної політики певної країни. Така політика реалізується владою, закріплюється законодавством та відображається в публічних закликах через засоби масової інформації.

Нині існують наступні механізми боротьби із міжнародною злочинністю, у тому числі, з учиненням геноциду: Рада Безпеки ООН, Міжнародний кримінальний суд та Міжнародний суд ООН. Однак, як вбачається з останніх подій, діяльність зазначених установ недостатньо ефективна.

Досить часто рішення Ради Безпеки ООН мають політичне забарвлення. Окрім цього, велика роль у прийнятті рішень належить постійним членам, які мають право накладати вето на будь-яке рішення [5]. Слід додати, що Російська Федерація як раз є постійним членом Ради Безпеки ООН, має право вето, яке активно використовує під час ухвалення Радою рішень, що стосуються

засудження російської агресії в Україні. Все ж таки, Рада Безпеки перш за все політичний орган, а не судовий.

Міжнародний Суд ООН у свою чергу також не може вважатися ефективним органом у боротьбі із геноцидом у світі, адже він здійснює провадження та може винести рішення стосовно держави, лише у разі наявності її на те згоди (ст. 52 Статуту про Міжнародний Суд ООН) [4]. Окрім цього, важливо зазначити, що Міжнародний Суд ООН не має юрисдикції розглядати спори щодо держав, які не є членами ООН (проте існують випадки надання таких держав спеціальної згоди на здійснення провадження та сплачують певні внески на функціонування Суду).

Якщо говорити про Міжнародний кримінальний суд, то у відповідності до Римського статуту, цей судовий орган уповноважений розглядати справи та виносити рішення виключно щодо фізичних осіб, що також не може бути показником його ефективності у боротьбі із геноцидом на міждержавному рівні, адже зазвичай, такий злочин не може бути вчинений без належної на те підтримки з боку держави.

Загалом, геноцид – це найтяжчий злочин як у міжнародному, так і у національному праві. За здійснення геноциду передбачена міжнародна відповідальність держав та окремих індивідів. У міжнародному праві існує цілий механізм органів та інституцій, що покликані перш за все забезпечити міжнародну безпеку і правопорядок, а також, ефективно боротися із такими міжнародними злочинами як геноцид. Насамперед, це такі установи як: Рада Безпеки ООН, Міжнародний Суд ООН та Міжнародний кримінальний суд. Наразі не можна однозначно стверджувати про високу ефективність роботи наведених інституцій, адже, одним з головних їхніх завдань є загальна превенція і попередження вчиненню геноциду. Однак, на жаль, як вбачається з реалій сьогодення, міжнародна спільнота не впоралася із виконанням покладених на них міжнародними договорами зобов'язань. В результаті проведеного дослідження, ми виявили низку проблем у попередженні злочину геноциду і покаранні за нього, та вважаємо, що існує нагальна потреба у вдосконаленні механізму боротьби із цим міжнародним злочином.

Література

1. Про Заяву Верховної Ради України ‘Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні’ : Постанова Верхов. Ради України від 14.04.2022 р. № 2188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text> (дата звернення: 26.10.2022).

2. Конвенція о предупреждении преступления геноцида и наказании за него: Конвенція від 09.12.1948 р. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/genocide.shtml.

3. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 р. : станом на 16 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 26.10.2022).

4. Статут Організації Об’єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду : Статут Орг. Об’єдн. Націй від 26.06.1945 р. : станом на 16 верес. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 26.10.2022).

5. UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL. United nations. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/> (date of access: 26.10.2022).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Федорова Т. С.

БУГАЄНКО КАРІНА ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

УКРАЇНА ТА ЗЛОЧИН ГЕНОЦИДУ

У сучасному світі беззаперечним є факт визнання одним із найстрашніших злочинів людства злочину геноциду. Масове знищення вірмен в Османській імперії 1915 року, масовий голод в Україні часів СРСР, Голокост, Боснійський геноцид, всі вони є яскравими прикладами винищення народів. У праці «Покарання ворогів всього людства» нідерландська дослідниця Алет Смейлерс

справедливо стверджує, що геноцид через жахливі звірства, що виходять за межі людської уяви, називають «злочином із усіх злочинів», а ті, хто його вчиняє, є *hostes humanis generis* – ворогами всього людства [1].

Дійсно, злочин геноциду закріплений в статутах різних міжнародних кримінальних судів та доволі часто висвітлюється в рішеннях, вказівка на даний злочин міститься в кримінальних законах різних держав, що дає підстави розцінювати злочин геноциду як такий, що має свого роду пріоритетність у міжнародному праві. Свого часу у остаточному рішенні Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді у справі «Прокурор проти Акайесу» геноцид було оголошено «злочином усіх злочинів» [2], зокрема усіх міжнародних злочинів. Загалом, чинне міжнародне кримінальне право передбачає чотири види міжнародних злочинів – злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії. Вказані види міжнародних злочинів окреслені Статутом Міжнародного Кримінального Суду (Римський статут), як такі, що підпадають під його юрисдикцію, при цьому злочинам геноциду надається першочергове місце.

Історично, такий порядок речей існував не завжди. Первісно, злочини геноциду не відокремлювались як окремий вид міжнародних злочинів. Хоча в обвинувальному висновку Нюрнберзького трибуналу поняття «геноцид» вже згадувалося, геноцид на той момент ще не розцінювався як окремий склад злочину, тобто вбивства за етнічною ознакою кваліфікувались як військові злочини (якщо вони скоєні під час військових дій) або як злочини проти людяності (якщо вони мають організований характер).

Сам термін «геноцид», що первісно був визначений в Конвенції ООН про попередження злочину геноциду та покарання за нього 1948 року (ст. II), а згодом продубльований в Римському статуті Міжнародного Кримінального Суду 1998 року (ст. 6), вперше був запропонований та введений в науковий обіг дослідником Р. Лемкіним в 40-х роках 20 століття. При цьому, якщо згідно авторської задумки вченого об'єктивна сторона даного злочину повинна була розкриватися через як дії, спрямовані на фізичне винищення людей, так і дії, що мають на меті знищення

їхньої культурної спадщини, то кінцевого закріплення набула лише перша складова об'єктивної сторони геноциду. Тому, наприклад, заборона навчання рідною мовою, що характеризується як «культурний геноцид», не буде розцінена як геноцид взагалі.

Так, відповідно ст. 6 Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду 1998 року, «геноцид» означає будь-яке з діянь, які вчинено з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: а) вбивство членів такої групи; б) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи; с) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих на доведення її до повного або часткового фізичного знищення; d) впровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню всередині такої групи; е) насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи [3]. Досліджуючи специфіку геноциду виокремимо наступні проблемні, на нашу думку, аспекти:

1) Різноманітність – релігійні, етнічні, расові, національні – та одночасно виключний перелік груп, що підлягають винищенню створює перешкоду у віднесенню до злочину геноциду винищення, зокрема окремої соціальної або сексуальної групи. Розмірковуючи з цього приводу виконавчий директор Інституту дослідження геноциду Хелен Фейн стверджує про необхідність розширення закріплених в Конвенції груп, оскільки трибунали та міжнародні судові установи обмежені в застосуванні лише того визначення геноциду, яке є в Конвенції, та надає своє визначення геноциду як сталої (sustained) навмисної дії, що вчиняється з метою фізичного знищення спільноти (серед яких сексуальні групи, соціальні класи, політичні та інші субкультури) безпосередньо або через заборону біологічної та соціальної репродукції членів групи [4, с. 97].

2) Ще одним проблемним аспектом злочину геноциду є ідентифікація жертв. Загалом, виокремлюють два шляхи визначення приналежності особи до окремої групи: 1) об'єктивний, який ґрунтується на фактичному членстві особи, та 2) суб'єктивний, що полягає у самоідентифікації особи, тобто бажанні належати до окремої групи. Щодо судової практики, то зазначимо про різноманітність

вживання різних підходів. Так, у справі *Rights of Minorities in Upper Silesia (Germany v. Poland)* Постійний Суд Міжнародної Справедливості Ліги Націй схилився до першого способу ідентифікації жертв зазначивши, що членство в одній з меншин є передусім питанням факту (a question of fact), а не бажання (intention) чи самовираження. Натомість у Справі Руандійського трибуналу *Kayishema and Ruzindana* перевага була надана другому способу ідентифікації, оскільки етнічна група була визначена не тільки як така, члени якої мають спільну мову і культуру, а й як група, що самоідентифікується або ідентифікується як така іншими, включаючи виконавців злочину [5, с. 62].

3) Важливим елементом суб'єктивної сторони складу злочину геноциду є мета, тобто намір його вчинення. Той факт, що особа вбила кілька членів певної релігійної чи етнічної групи, ще не є геноцидом. Необхідно довести, що особа вчинила такі діяння саме з наміром знищення цієї групи, а не з метою, наприклад, заволодіння чужим майном. У справі *Боснія та Герцеговина проти Югославії* Міжнародний суд справедливості визнав існування того, що геноцид мав місце, оскільки масштаб та сутність скоєних звірств, факт умисного чи систематичного винищення представників певної групи, загальна політична ідеологія злочину, готували ґрунт для знищення щодо знищення, свідчать про наявність наміру здійснення злочину геноциду [5, с. 63].

Зазначені аспекти ще раз звертають на себе увагу в умовах війни України з Російською Федерацією. Недотримання Росією правил ведення військових дій, ігнорування звернень інших держав та міжнародних спільнот, численні жорстокі діяння, звірства, ідеологічні ворожі промови керівника держави, що розпалюють ворожнечу та закликають до масових жорстоких вбивств, розстріли мирного населення, дають всі підстави розцінювати дії держави-агресора як злочин геноциду, визначений ст. 6 Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду, що спрямований на знищення як окремої національної групи Українського народу.

На підтвердження такої позиції 14 квітня 2022 року Верховна Рада України прийняла Постанову про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення

Російською Федерацією геноциду в Україні», якою визнала дії, вчинені збройними силами російської федерації та її політичним і військовим керівництвом з 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу та закликала міжнародну спільноту до визнання вчинення російською федерацією геноциду Українського народу, а також злочинів проти людяності та воєнних злочинів на території України.

Вказані дії, з одного боку, є прогресивними, оскільки історично Україна вже стикалася із злочином геноциду як то Голодомор 1932-1933 років, його тривалим замочуванням та невизнанням аж до прийняття у 2006 році Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років» про визнання Голодомору геноцидом українського народу, а також спроби у 2017 році встановити кримінальну відповідальність за публічне заперечення Голодомору 1932-1933 років як геноциду у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років [6]. З іншого боку, остаточна правова кваліфікація діянь Російської Федерації як геноциду має бути визнана компетентним судовим органом. Оскільки Конвенція ООН про геноцид від 1948 року (учасниками якої є Україна та держава-агресор) передбачає можливість звернення до Міжнародного суду ООН, 26 лютого 2022 року Україною було направлено до Міжнародного суду заяву про порушення справи проти Російської Федерації щодо 1) визнання того факту, що жодного геноциду на своїй території Україною вчинено не було, а тому проведення російської військової спецоперації не має підстав та 2) припинення військових дій на території України як тимчасовий забезпечувальний захід [7]. Вже 16 березня Міжнародний суд ООН ухвалив рішення щодо забезпечувальних заходів, яким зобов'язав Російську Федерацію негайно припинити воєнні дії та не робити жодних кроків для здійснення військових дій в Україні, на що прес-секретар президента Російської Федерації Д. Песков заявив, що Росія не буде виконувати приписи судової інстанції ООН.

Натомість виникає логічне запитання щодо первісного неподання у заяві до Міжнародного суду ООН Україною як окремої вимоги визнання дій Російської Федерації як злочину геноциду. На нашу думку, причиною вказаного є те, що, по-

перше, військові дії на території України продовжуються, що наразі не дозволить провести правильну кваліфікацію діянь держави-агресора, а, по-друге, подана Україною заява стане в майбутньому підґрунтям до повноцінного та беззаперечного визнання діянь Російської Федерації на території України як геноциду українського народу.

Література

1. Alette Smeulers. Punishing the Enemies of All Mankind. *Leiden Journal of International Law* 21(04):971 – 993. URL: https://www.researchgate.net/publication/231747153_Punishing_the_Enemies_of_All_Mankind.

2. Edmonds Chloe Ros The Crime of All Crimes: Genocide's Primacy in International Criminal Law. URL: <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/1040700>.

3. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду: Міжнародний документ від 17.07.1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

4. Fein H. Genocide, Terror, Life Integrity, and War Crimes: The Case for Discrimination // *Genocide: Conceptual and Historical Dimensions* / Ed. By G. J. Andreopoulos. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1997. P. 97. URL: https://books.google.de/books?printsec=frontcover&vid=LCCN93044384&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

5. Антонович М.М. Проблема визначення злочину геноциду в міжнародному праві та його застосування до Голодомору 1932-1933 рр. в Україні. *НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Юридичні науки*. Том 77, 2008. С. 61-65.

6. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо кримінальної відповідальності за заперечення Голодомору) № 7343 від 28.11.2017 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62982.

7. Allegations of genocide under the convention on the prevention and punishment of the crime of genocide (Ukraine v. Russian federation). URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220227-APP-01-00-EN.pdf>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Каненберг-Сандул О.К.

ПАТЛАХА АРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний Університет «Одеська юридична академія»,

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ГЕНОЦИД У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Слово «геноцид», було введено польським єврейським юристом Рафаелем Лемкіним. Поняття геноцид в перше було згадано у міжнародному праві у резолюції Генеральної Асамблеї ООН A/RES/96 (I) від 11.12.1946 «Злочин геноциду» (в якій було зазначено, що геноцид належить до злочинів міжнародного характеру). 9 грудня 1948 року була прийнята Конвенція ООН «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього», де було закріплено відповідальність за геноцид, також сформульовано форми злочину та його склад. Ця конвенція 12 січня 1951 р. набрала чинності, вона є основним джерелом у сфері боротьби з геноцидом [3].

Згідно з Конвенцією «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього», геноцид є злочином, який може мати місце як у воєнний, так і в мирний час [3]. Визначення злочину геноциду, викладене в Конвенції, було широко прийнято як на національному, так і на міжнародному рівнях, у тому числі в Римському статуті Міжнародного кримінального суду (МКС) 1998 року.

У ст. II Конвенції ООН ‘Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього’, перераховані акти геноциду і зазначено, що вони є такими за умовами присутності «наміру знищити повністю або частково певну національну, етнічну, расову чи релігійну групу». П’ять об’єктивних дій (зазначених у II статті цієї

Конвенції), які складають *actus reus* геноциду, мають бути вчинені не лише з умислом, але й з конкретним наміром знищити, повністю або частково, групу, що перебуває під захистом, як таку, щоб вони становили геноцид [2; 3]. Геноцид вважається не тільки тяжким порушенням прав людини, а й масовим. Від вбивства людини як кримінального злочину геноцид відрізняється саме наміром знищити групу як таку [5, с. 101-103].

Конвенція покладає на держав-учасниць обов'язки. У ст. I зобов'язання не вчиняти злочин геноциду, також запобігати геноциду та карати за геноцид. Цей обов'язок, розглядається як норма міжнародного звичаєвого права і, отже, є обов'язковим для всіх держав, незалежно від того, ратифікували вони Конвенцію про геноцид чи ні. У ст. V є наступні зобов'язання: прийняти необхідне законодавство для виконання положень; забезпечити застосування ефективних покарань для осіб, визнаних винними у злочинній поведінці. У ст. VII зобов'язання здійснити екстрадицію, якщо йдеться про звинувачення в геноциді, відповідно до чинних законів і договорів, зокрема, пов'язаних із захистом, наданим міжнародним правом прав людини, що забороняє повернення, якщо існує реальний ризик грубих порушень прав людини в приймаючій державі [3].

Національне законодавство держав може містити або дещо відмінні визначення геноциду або аналогічне [2]. У законодавстві України міститься майже буквально положення геноциду у Кримінальному Кодексе України у ст.442. Цією статтею передбачена відповідальність, це позбавлення волі на строк від 10 до 15 років або довічне ув'язнення. Щодо публічних закликів до здійснення геноциду або розповсюдження матеріалів з такими закликами караються арештом на строк до 6 місяців або позбавленням волі на строк до 5 років [4].

Під час існуючої агресії Росії проти України відбувається багато умисних масових убивств, насильницькі дії, примусова депортація та багато інших жахливих злочинів з боку агресора. Чи є це злочином геноциду? Ці дії можуть бути військовими злочинами чи злочинами проти людяності. Злочин геноциду дуже важко довести. Ця процедура може тривати дуже довго і сама собою вона дуже складна. Саме через необхідність і складність доведення

такого наміру вчинювані злочини спочатку кваліфікуються як злочини проти людяності або воєнні злочини, і лише після отримання доказів про зазначений спеціальний намір, вони перекваліфіковуються як геноцид [1].

Після звільнення міста Буча були знайдені масові поховання цивільних людей, на їх були виявлені ознаки позасудових страт, зґвалтування, катування, які призводили до їх смерті. Урядом України була закликаєна комісія ООН для фіксування цих дій, які мають ознаки злочину геноциду. Також після звільнення міст Ірпінь, Гостомель були зафіксовані такі самі дії по відношенню до цивільного населення. Щоб класифікувати ці злочини як геноцид потрібно буде покласти немало зусиль.

Геноцид є найтяжчим міжнародним злочином, вчинення якого є підставою для міжнародно-правової відповідальності держав та кримінальної відповідальності індивідів. Кожна держава повинна прикласти зусилля щоб попередити вчинення злочину геноциду, за допомогою спеціальних заходів та прийняття необхідного національного законодавства, а також ефективно покарання за вчинення цього злочину. Тому що це має велике значення формування системи протидії і недопущення скоєння таких злочинів в майбутньому в сучасному світі.

Література

1. 10 головних питань про геноцид в Україні, покарання за нього та міжнародні суди. 20.05.2022 року. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/20/7139730/>

2. 'Геноцид'. 25.06.2022 року. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B4>

3. Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него, 9 декабря 1948 года. А/RES/260 А (III); Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_155

4. КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ Редакція від 19.08.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности / Ю. А. Решетов. – М. : Международные отношения, 1983. – 224 с
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Владиславська В.В.

СИДОРЧУК БОГДАНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОСУДДЯ У РОЗСЛІДУВАННІ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

В умовах жорстоких реалій ХХІ століття перед суспільством постали істотно нові виклики та загрози, що пов'язані з поширенням міжнародних збройних конфліктів, саме тому питання міжнародної безпеки стало провідною проблемою, що потребує вирішення не лише в межах сторін конфлікту, але й на рівні всієї світової спільноти задля нормального функціонування системи міжнародних відносин. Забезпечення миру та безпеки людства, а також міжнародного співробітництва є основною метою існування норм міжнародного публічного права, проте в деяких випадках у суб'єктів міжнародного права можуть виникати правові суперечки щодо застосування цих норм, крім того міжнародному праву відомі і випадки вчинення міжнародних злочинів, відповідно вирішення та розслідування яких не може бути віднесено до компетенції національних судових органів.

Досліджуючи питання актуальності теми, не можна не згадати про наявну на сьогодні Російську збройну агресію проти територіальної цілісності та суверенітету України, що в даний момент відбувається у формі широкомасштабного вторгнення держави – агресора на територію України. Саме тому питання ефективності міжнародного правосуддя у розслідуванні міжнародних злочинів є досить вагомим для з'ясування, адже реальне притягнення держави – порушника норм міжнародного права, яка загрожує

безпеці не лише сторонам збройного конфлікту, але й всьому світовому співтовариству, можливе лише при умові налагодженого механізму прийняття рішень, притягнення до міжнародної відповідальності та застосування реальних, не декларативних міжнародних санкцій, без можливості їх обходу державою – правопорушником.

Звернувшись до положень статті 6 Статуту Нюрнберзького воєнного трибуналу 1945 року, можна стверджувати, що міжнародні злочини поділяються на: злочини проти миру; воєнні злочини; злочини проти людства;

Відповідно до положень статті 5 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду (постійно діюча правова інституція, яка діє з 2002 року і до юрисдикції якої належить розслідування наведених нижче міжнародних злочинів), до найбільш тяжких злочинів належать злочини: геноциду, людяності, воєнні та злочини агресії [1, ст. 5].

У зв'язку з посиленням інтересом всього співтовариства, зокрема і судових органів до подій, які відбуваються на території України, виникає багато питань щодо результативності міжнародного правосуддя. Для України МКС може розглядатися в якості повної альтернативи до існуючого механізму співробітництва у протидії міжнародним злочинам та злочинам міжнародного характеру [2, ст. 374]. Практика притягнення РФ до міжнародної відповідальності та застосування до неї санкцій показала певні прогалини у діяльності міжнародних судових інституцій, які полягають у недосконалому механізмі забезпечення притягнення до реальної міжнародної відповідальності країни-агресора.

Попри те, що Україна не ратифікувала Римський статут, вона все ж визнала за МКС юрисдикцію з приводу розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, які охоплюють період 2014-2022 рр., шляхом подання відповідних заяв за спеціальною процедурою визнання юрисдикції. Саме тому, 2 березня 2022 року прокурором Міжнародного Кримінального Суду було розпочато розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, які здійснюються на території України країною – агресором шляхом підписання угоди про приєднання до

спільної слідчої групи, що здійснює розслідування зазначених злочинів, відповідно до даних Українського національного інформаційного агентства та European Union Agency for Criminal Justice Cooperation.

Крім того, доцільно зазначити, що наразі в міжнародному співтоваристві тривають дискусії, пов'язані з проголошенням 5 березня 2022 року Декларації стосовно формування Спеціального ad-hoc трибуналу, який би розслідував злочини – агресії (Україна не визнала за МКС юрисдикцію щодо розслідування даного виду міжнародних злочинів).

Проте тут виникає питання: чи дійсно створення та існування відповідних правових інститутів гарантуватиме можливість притягнути керівників країни-агресора до міжнародної відповідальності за вчинення міжнародних злочинів? Ключовим моментом є той факт, що обсяг юрисдикції Міжнародного кримінального суду є обмеженим, саме тому в разі нератифікації Римського статуту країною – агресором, у Суду буде відсутня потрібна юрисдикція щодо розслідування злочинів.

На даному етапі спостерігаємо численні випадки порушень і невиконання рішень Міжнародного суду ООН (за позовом України від 26 лютого 2022 року, керуючись Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього), ЄСПЛ (Україною була подана заява про порушення країною-агресором прав людини, відповідно до якої ЄСПЛ зазначив, що мало місце суттєве порушення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод).

Одним із шляхів подолання існуючих прогалин системи міжнародного правосуддя є формування глобального слідчого механізму на постійній основі задля збору та аналізу доказів, який би співпрацював як з міжнародними, так і національними владними органами. Крім того, відповідно до статті 8 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони співробітництво між сторонами здійснюється шляхом ратифікації та імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) 1998 року, саме тому Україні доцільно ратифікувати Римський статут та визнати

юрисдикцію за Міжнародним кримінальним судом стосовно всіх міжнародних злочинів, які вчиняються на її території [3, ст. 8]. Оскільки України не ратифікувала Римський статут та не є учасницею МКС, це суттєво гальмує проведення розслідувань та застосування до країни-агресора міжнародної відповідальності, адже Офісом прокурора МКС має бути отримана згода Досудової палати Суду на проведення розслідування в повному масштабі.

Отже, можемо зробити висновок, що на сьогодні діяльність міжнародних судових інститутів, які займаються розслідуванням злочинів, не є в повній мірі ефективною, що пов'язано не лише з недосконалістю механізму забезпечення виконання прийнятих рішень та притягнення винних до відповідальності, але й у зв'язку з існуючими прогалинами в національному законодавстві країн, зокрема нератифікація Україною Римського статуту та неімплементатії його положень у національне законодавство, що ускладнює діяльність міжнародної судової системи та сповільнює перебіг розслідування злочинів, вчинених на території України.

Література

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
3. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник. МВС України. Харків. 2020. 544 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О. А.

ЧОБАН АНГЕЛІНА СТЕПАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В ПРОТИДІІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми вважається порушенням прав людини, за яке держави повинні нести відповідальність. Про це активно заявляють на міжнародному та національному рівнях. Проте практичне застосування цього підходу виявляється досить складним. Проблеми виникають під час переходу від декларативних положень до формування політики 'позитивних дій', яка базується на підвищенні і зміцненні статусу людини в суспільстві, її прав, що в перспективі виключає саму можливість продавати чи купувати людей. Торгівля людьми сама по собі є порушенням прав людини. Але, крім того, вона є наслідком порушення інших прав людини. Так, дані громадських організацій свідчать, що більшість жінок, потерпілих від торгівлі людьми, регулярно потерпали від домашнього насильства. Чинники поширення торгівлі людьми також можна проінтерпретувати через комплексне порушення людських прав.

Одним із основних документів, що визначає права людини є Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у Парижі. Цей документ і нині визначає основні міжнародно-правові стандарти прав людини, дотримуватися норм якої повинна будь-яка держава, що є демократичною і бажає вступити до Організації Об'єднаних Націй. У ситуації з торгівлею людьми порушуються безліч елементарних людських прав, такі як: право особи на свободу та безпеку способу пересування, жорстоке поводження – багато форм торгівлі людьми включає в себе сексуальну експлуатацію., насильницькі дії щодо жертви, відбувається відмова у праві на належний спосіб життя, катування людей, голодування, цей список невичерпний і має безліч негативних наслідків на психологічний та фізичний стан людини.

На розвиток норм і положень Загальної декларації прав людини була прийнята велика кількість міжнародно-правових актів, серед них: Конвенція про політичні права жінок 1952 року ; Декларація прав дитини 1959 року; Міжнародна

конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року; Конвенція проти катувань та інших нелюдських або принижуючих гідність видів поводження 1984 року; Конвенція про права дитини 1989 року.

Головний документ який містить визначення злочину про торгівлю людьми та є прикладом для розробки національного законодавства з протидії торгівлі людьми, є Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року (відомий як 'Палермський протокол').

Відповідно до статті 2 Палермського протоколу, Держави, які ратифікують цей Протокол, зобов'язані [5]:

- попереджувати торгівлю людьми і боротися з нею;
- захищати та допомагати постраждалим від такої торгівлі;
- заохочувати співробітництво між Державами-учасницями.

Міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинам торгівлі людьми набуло особливого значення. Це стосується вчинення злочинів організованою групою чи злочинною організацією або міжнародними зв'язками, оскільки без такого співробітництва неможливо зібрати докази, які знаходяться за кордоном; здійснити кримінальне переслідування; забезпечити охорону прав і свобод людини і громадянина у кримінальному судочинстві; відшкодувати завдану злочином шкоду.

У випадку, якщо у кримінальному провадженні про торгівлю людьми має місце потреба в отриманні доказів за кордоном та немає можливості їх одержання при проведенні процесуальних дій на території України, існують підстави для звернення до іноземних правоохоронних органів про правову допомогу та використання таких підходів, як:

– міжнародна організація оперативно-розшукової діяльності, що передбачає узгодження планів, цілей, напрямів, організацію транснаціональних оперативно-розшукових підрозділів (Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року). Використання механізмів міжнародно-правової допомоги. Проведення відеоконференцій. Транснаціональний характер злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, зумовлює необхідність відпрацьовувати всі обставини їх вчинення, зокрема ті, що за межами державних кордонів;

– міжнародне співробітництво щодо міжнародної правової допомоги у кримінальних справах (Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року та Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року);

– міжнародне співробітництво щодо видачі (екстрадиції) правопорушників (Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року);

– міжнародне співробітництво щодо передачі кримінального переслідування (Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року) ;

Зважаючи, що України є членом Ради Європи важливим механізмом у міжнародному співробітництві є положення Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року, яку Україна ратифікувала 21 вересня 2010 року.

Міжнародно-правова допомога може надаватись також на підставі наявного між двома державами договору про взаємну допомогу у кримінальних справах. Обсяг допомоги, тобто можливості проведення за запитом тих чи інших процесуальних дій з метою одержання доказів, визначаються договором, а також законодавством запитуваної держави.

Відповідно до статті 1 Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року сторони зобов'язуються надавати одна одній, відповідно до положень цієї конвенції, якнайширшу взаємну допомогу у кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на

момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію запитуючої сторони.

Звернення за правовою допомогою повинно базуватись на національному законодавстві, а докази – отримуватися у порядку, встановленому КПК України.

Крім того, статтею 544 КПК України передбачена можливість звернення за міжнародною правовою допомогою за відсутності міжнародного договору України на засадах взаємності за обов'язкової умови дотримання встановленого КПК України порядку передачі запиту.

Україна визнає необхідність дотримання правових процедур під час участі в міжнародних процедурах на іноземній території. Це пояснюється тим, що вони мають відповідати чинним угодам і правовим нормам. Отже, адвокат у кримінальних справах повинен підготувати запит у справі, коли для цього є відповідні причини. Кримінально-процесуальний кодекс України вимагає, щоб органи влади співпрацювали з іноземними урядами з правових питань. Ця співпраця передбачає допит підозрюваного за допомогою відеоконференції або телефону, обшук вдома підозрюваного та вилучення його майна, все через запит. Крім того, українські правоохоронці співпрацюють з іншими країнами через спільні слідчі групи, контрольовані доставки через кордон і транскордонне переслідування. Ці методи допомагають їм вживати високоякісних заходів протидії злочинам торгівлі людьми, які охоплюють кілька країн.

Слід звернути увагу на те, що у КПК України прописані процедури тимчасової передачі особи для допиту або участі в інших процесуальних діях (ст. 565), виклику особи, що перебуває за межами України (ст. 566), проведення компетентними органами іноземної держави за запитом про правову допомогу допиту шляхом відео- або телефонної конференції (ст. 567), розшуку, арешту і конфіскації майна за запитом щодо правової допомоги (ст. 568), контрольованої поставки, прикордонного переслідування та діяльності спільних міждержавних слідчих груп (ст. 569–571), які використовуються правоохоронними органами України у забезпеченні якісної протидії злочинам торгівлі людьми, що мають транснаціональний характер.

З розумінням того, що свобода та гідність є невід'ємними частинами людства, люди усвідомлюють, що ці цінності є вирішальними для побудови стабільної держави. Вони також стають дедалі важливішими у внутрішній і зовнішній політиці. Організації, які борються за права людини, об'єднуються завдяки цій універсальній цінності.

Інформація щодо торгівлі людьми та її протидією міститься в багатьох міжнародно-правових документах, деякі з яких ратифіковані Україною. Обсяг проблеми залишався незмінним протягом усього часу.

Насправді історичне коріння проблеми сягає глибоко й широко. Значні зміни в цій історично вкоріненій проблемі цього не змінили. Люди все ще вважають торгівлю людьми суспільним табу. І на жаль в теперішньому часі технологій яке розвивається з кожним роком, почути про торгівлю людьми можна з будь-яких новин. Ця проблема не закінчена і розповсюджена по всьому світі, і як би держави не прагнули знизити відсоток таких злочинів, все ж вони залишаються і досі.

Література

1. Загальна декларація з прав людини (1948 рік).
2. Конвенція про права дітей (1989 рік).
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (2000 рік).
4. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 рік).
5. Палермський протокол [Електронний ресурс]
<http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=548>

*Науковий керівник: доктор філософії в галузі права, доцент кафедри
Владимирська В.В.*

АЗЕВИЧ МАРИНА ГЕННАДІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СТАН І ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Міжнародне співтовариство поклало і, як і раніше, покладає великі надії на неупереджене правосуддя з боку Міжнародного кримінального суду (МКС), який, на відміну від інших міжнародних кримінальних судів, носить універсальний характер і несе відповідальність за правосуддя, що він вчиняє. Є багато проблем у реалізації ідей та задумів творців Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

В основу написання даної наукової роботи були покладені наукові праці таких вітчизняних та закордонних вчених: Е.Н. Трикоз, Г.В. Цечоев, Ж.Б. Букуру та багато інших.

На етапі розвитку нашого суспільства та безлічі проблем, з якими стикаються держави за час свого існування, це питання потребує подальшого аналізу.

МКС є першим постійно діючим міжнародним судовим органом, який здійснює судові переслідування осіб, відповідальних за серйозні міжнародні злочини, такі як геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності та нещодавно доданий злочин агресії.

Під час створення МКС сім країн проголосували проти його створення. Три країни, Китай, США та Ізраїль розкрили причини, з яких вони проголосували проти. Китай стверджував, що повноваження, надані Палаті попереднього провадження, є недостатніми і що Статут повинен прийматися консенсусом, а не голосуванням. На сьогоднішній день, за офіційними даними, близько 122 країн ратифікували Римський статут та сплачують внески. Багато країн, що ратифікували Статут, перебувають у процесі розробки та прийняття нормативних та правових актів, що необхідні для його імплементації [1].

На конференції щодо заснування суду в Римі Сполучені Штати Америки були одними з найзапекліших противників створення МКС і, зокрема, включення до Римського статуту положення, що передбачає повноваження прокурора

розпочинати розслідування «proprio motu» (з лат. «за особистою ініціативою») [3]. А Ізраїль, у свою чергу, заявив, що не розуміє, чому переміщення населення на окуповану територію включено до переліку військових злочинів.

Аналіз положень Римського статуту та Правил процедури доказування показує, що розгляд у справах про воєнні злочини у Міжнародному кримінальному суді ведеться в особливій правовій формі: міжнародний кримінальний процес та спеціальний правовий порядок, характерний тільки для цього Суду [2].

Держави в особі компетентних органів, що виконують вироки МКС, зобов'язані дотримуватись міжнародних стандартів поведінки з ув'язненими [1]. Ця ситуація також піддається критиці, оскільки існує певна невідповідність національного законодавства, про виконання кримінальних злочинів, з міжнародними стандартами та зобов'язаннями, тому що поведінка з усіма злочинцями має бути гуманною і не повинна допускати дискримінації ув'язнених за такими ознаками, як стать, вік, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші переконання, соціальне походження, а також статус народження.

Також ще однією проблемою є прийняття зобов'язань, що пропонує Римський статут у випадку його ратифікації. Державо-учасниця МКС самостійно обирає шлях щодо імплементації свого законодавства і таким чином вирішення цього питання є одним із найскладніших і спірних на цьому етапі [3]. Майже в кожній країні існує прописане в конституції положення про заборону екстрадиції власних громадян, проте відповідно до Статуту однією з необхідних процедур є процедура передачі обвинувачених у МКС та вона здійснюється незалежно від статусу осіб та їхнього громадянства.

На даному етапі розвитку Суд продовжує стикатися з необхідністю виправлення недоліків, які з'явилися протягом його функціонування. Багато міжнародних судів, наприклад, Європейський суд з прав людини, також зустрічаються з труднощами до адаптації до змін у сучасному світі, але в його діяльності існує впевненість і постійність, як представнику світового порядку у

захисті прав людини, чого не можна з повною впевненістю сказати про Міжнародний кримінальний суд [4]. Також варто враховувати проблематику щодо повноважень прокурора МКС, який наділений такими правами, як відмова від розгляду справи або загалом прийняття її до розгляду.

Суд має своєчасно взятися за вирішення поточних проблем і дійти висновку, що у разі нездатності впоратися з цим – багато держав просто можуть втратити надію щодо цього інституту.

Література

1. Сидоров В.В. Міжнародний кримінальний суд та проблеми його імплементації», Міжнародне кримінальне право та міжнародна юстиція, 2016 рік, №3. С.7, 10.

2. Колодкін Р.А. Імунітет посадових осіб держави від іноземної кримінальної юрисдикції. Юрист-міжнародник, 2005. С.15.

3. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text;

4. Шабас В. Перші десять років Міжнародного кримінального суду. Міжнародне правосуддя. 2012, с.17.

ЗІНЧЕНКО АЛЬОНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНИЙ ТРИБУНАЛ ПО РУАНДІ 1994 р. : ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ КОНФЛІКТУ

Руанда-невелика центральноафриканська країна, у якій в 1994 році стався масовий геноцид. Під час якого було вбито 800 000 тутсі та деяких представників хуту, котрі взяли на себе сміливість захистити від свавілля. Деякі данні кажуть, що близько мільйона людей було вбито протягом 100 днів.

Хто ж такі тутсі та хуту? Це два народи котрі жили поруч з давніх давен. Вони майже нічим не відрізнялися один від одного. Єдине що тутсі були більш високі, довготелесі, мали видовжене лице та малий ніс. Займалися скотарством або займали творчі професії, інколи були представниками влади. Хуту нижчі, кремезніші. Здебільшого були землеробами, робочими та представляли гілку пролетаріату. Але з часом навіть ці особливості почали стиратися у зв'язку з тим, що представники двох народностей одружувалися та асимілювалися. Також ходив вислів: 'Якщо хуту ставав заможною людиною, то він міг називати себе тутсі. І навпаки, якщо тутсі ставав банкрутом, то його називали хуту [1].'

Так було допоки цю частину Африки не колонізували європейці, а саме бельгійці. Колонізатори зажадали брати собі помічників з місцевого населення, а саме тутсі. Мотивуючи це тим, що вони мають більш європейську зовнішність завдяки своєму витягнутому обличчю. Також бельгійці зобов'язали всіх мати паспорти, де чітко прописувалася національність. Тепер втрачалось правило «заможний-тутсі, бідний-хуту» і виникала неможливість змінити свій статус [1].

Коли настав період деколонізації Африки (1950 до 1975 рр.), тутсі, як представники еліт, намагалися 'показати на двері' колонізаторам. В результаті бельгійці вирішили помститися і почали просувати на всі високопосадові посади хуту. Чим призвели до конфліктів між двома народами. Пізніше це призвело до війни і до того, що територія, де жили ці два народи поділилася на дві країни: Руанда та Королівство Бурунді. В Королівстві Бурунді більша частка населення були тутсі, в Руанді 85% хуту і 15% тутсі [3].

Незважаючи на те що хуту становили переважну частину населення, але все рівно тутсі залишали за собою більш високий статус та краще проживання. Це породило задрість та відчуття несправедливості [2]. За 50 років кількість жителів Руанди збільшилося в 5 разів, ресурсів на всіх не вистачало, невдалі реформи, призвели до початку кризи [3]. Кінцевим результатом цих передумов стала дискримінація та грабiж заможних тутсі. У відповідь тутсі згруповуються у партизанські рухи. Що погіршувало конфліктну ситуацію, та призводило до збройних сутичок. В результаті довелося втрутитися миротворцям.

Ситуація стає зовсім критичною, коли 6 квітня 1994 року був збитий ракетою літак, на якому летіли президент Руанди Жувеналь Габ'ярімана та президент Бурунді Сіпрієн Нтар'яміра. Хто саме збив літак, партизанський рух тутсі чи радикали хуту, до цих пір не відомо. Відразу після аварії управління країною перейшло в руки полковника Теонеста Богосори та інших радикальних хуту. Це був початок 100 днів жаху, смертей та кривавого геноциду.

Кінець геноциду зумовлений вторгненням Руандійського патріотичного фронту 4 липня 1994 року під керівництвом Поля Кагаме, який пізніше стане президентом Руанди.

Для покарання всіх винних у геноциді у листопаді 1994 року почав роботу Міжнародний трибунал із злочинів у Руанді. Засудженими були: організатори, чиновники правлячого режиму, працівники радіостанції 'RTLМ', члени загону 'Інтерахамве', військові, поліцейські та інші хуту, котрі були причетні до вбивств.

Міжнародний трибунал по Руанді був заснований на основі наступних резолюцій Ради Безпеки ООН:

Резолюція Ради Безпеки № 955 від 8 листопада 1994 (S / RES / 955 (1994))

Резолюція Ради Безпеки № 978 від 27 лютого 1995 (S / RES / 978 (1995))

Резолюція Ради Безпеки № 1165 від 30 квітня 1998 (S / RES / 1165 (1998)) [2].

Виходячи з аналізу діяльності Міжнародного трибуналу по Руанді, створеного 8 листопада 1994 та розпущеного 31 грудня 2015, було винесено близько 93 вироків, з яких 62 були довічно покарані.

Також цей трибунал можна вважати першим в історії міжнародних трибуналів, який регулює справи для винесення вироків, щодо геноциду та першим тлумачить визначення геноциду, що викладені у Женевських конвенціях про захист жертв війни 1949 року [4]. Також одне з його особливостей є те що він перший із міжнародних трибуналів ввів в справу визначення 'згвалтування' в міжнародному кримінальному праві і крім того як засіб вчинення геноциду.

Але не дивлячись на вищесказані нововведення, все ж цей трибунал оцінюється доволі неоднозначно, адже судові розгляди займали дуже багато часу, а в якості міжнародного покарання не могла використовуватися страта. Кількість

призначених до відповідальності була настільки величезними, що по даним Міжнародного Червоного Хреста кількість підозрюваних у геноциді досягала 144 тисяч. Тому у 1998 році було відновлено використання руандійської традиції судів гачача (народні, буквально ‘суди на траві’), у яких старші села, як важливі та авторитетні люди, проводили слухання для вирішення суперечок просто неба [2].

Виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок, що Міжнародний трибунал по Руанді відіграє визначну роль у створенні більш досконалої системи міжнародної кримінальної юстиції. Так як справи розглянуті цим судом розкривають вагому судову практику щодо геноциду, воєнних злочинів, злочинів проти людяності, а також форм міжнародної індивідуальної кримінальної відповідальності, зокрема організаторів, виконавців та підбурювачів.

Література

1. John A. Berry and Carol Pott Berry (1999). Genocide in Rwanda: A Collective Memory (Washington, D.C.: Howard University Press (англ.)русск.) стр. 113—115

2. Кривушин І. В. Руандійський геноцид: причини, характер, значення; Рах Africana: континент та діаспора у пошуках себе ; За ред. А. Б. Давідсона. – М., 2009. С. 239-277.

3. Кривушин І. В. Сто днів у владі божевілля: Руандійський геноцид 1994 – М.: Видавничий будинок Вищої школи економіки, 2015. С. 528

4. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151; Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152; Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153/conv#Text.

5. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри Грушко М. В.

БРИЧКА СОФІЯ ФЕДОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЩОДО ЯДЕРНОЇ ЗАГРОЗИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ

Винайдення ядерної зброї стало справжнім проривом у науковій сфері. Проте ніхто з вчених не міг уявити які наслідки можуть виникнути з появою такої небезпечної зброї. Тому важливо, щоб усі, хто володіє цією зброєю розумів всю її небезпечність.

Актуальність проблеми полягає у тому, що у сучасному світі виникла напруга пов'язана з ядерною зброєю, та загроза її використання збільшилась.

Початком створення ядерної зброї можна вважати відкриття фізиком Ж.Кюрі у 1939 році того, що можлива ланцюгова реакція, яка призведе до вибуху жахливої руйнівної сили, і що уран може стати джерелом енергії як звичайна вибухова речовина.

Відкриття було зроблено на початку другої світової війни і можливість володіння такою сильною зброєю підштовхнуло мілітаристські круги деяких держав, а саме США, Великої Британії, Німеччини та Японії до створення ядерної бомби. Проте у той час це було неможливо через відсутність достатньої кількості ресурсів. У 1940 році США вирішило проблему нестачі ресурсів таємно закупивши у Бельгії необхідну кількість руди. [4, с. 23]

У період з 1939 по 1945 на розробку ядерної зброї США було витрачено велику суму грошей. Над розробкою ядерної зброї працювали найкращі уми не тільки США й Англії, а і майже усієї Західної Європи. Через небезпеку постійних бомбардувань, Великобританія передала свої розробки США, це пояснює провідну роль США у розвитку ядерної зброї. [3, с. 15]

Створення першої атомної бомби планувалось на липень 1945 року, проте на той час Німеччина вже визнала свою поразку, а Японія повинна була капітулювати найближчим часом. Перед США постало питання: чи потрібно США ставати першою країною, що застосує цю жахливу зброю. [1, с. 36] На той час президентом США був Трумен. За його рішенням було призначено комітет, на який було поладано вивчення можливих наслідків використання атомної бомби. Експертами була видвинута рекомендація, щодо застосування ядерної зброї на великий японський військовий об'єкт. Атомні бомбардування Хіросіми та Нагасакі 6 і 9 серпня 1945 року стали єдиними прикладами бойового застосування ядерної зброї.

У той же час розробкою ядерної зброї був зайнятий і СРСР. Перший іспит атомної бомби відбувся 29 серпня 1949 року. Факт того, що у Радянського Союзу також є ядерна зброя стабілізував світову рівновагу. Створення ядерної бомби СРСР зруйнувало монополію США у цій сфері створило паритет сили. Цей факт навіть у наш час стримує світ від використання ядерної зброї.

Після розпаду СРСР Україна отримала значну частину ядерної зброї і стала третьою державою по кількості ядерної зброї. Проте у 1994 році, по деяким причинам, підписала Будапештський меморандум, у якому зазначалися гарантії безпеки для України у зв'язку з набуттям без'ядерного статусу. Гарантами безпеки виступили 3 держави: росією, Великобританією та США [5].

Проте через 20 років росія порушила свої зобов'язання щодо Будапештського меморандуму, анексією Криму у 2014 році. Окрім зобов'язань по Будапештському меморандуму, росія порушила норми міжнародного законодавства. Через це, проти неї був введений ряд санкцій [2].

Початок погроз росії ядерною зброєю почався ще у 2010 році, коли президент Росії затвердив нову військову доктрину. У доктрині зазначалося, що тепер вона може використовувати ядерну зброю у відповідь на використання проти неї або її союзників зброї масового ураження. Також використання ядерної зброї стало дозволене у разі коли під загрозою буде поставлене саме існування держави.

Важливо зазначити, що прийняття цієї доктрини значить, що росія тепер може використовувати ядерну зброю проти країн які її не мають.

До критичних поразок росії на фронті всі висловлювання про використання ядерної зброї росією були стриманими, проте після критичних поразок на фронті, росія через свою слабкість почала змінювати риторику на користь використання ядерного шантажу.

Путін заявив, що держави НАТО висловилися про допустимість використання ядерної зброї проти росії, що не є дійсністю. Далі президент Росії доповнив свою промову нагадуванням про те, що росія теж має ядерну зброю і вона може ним скористатися. Це є прямим доказом ядерного шантажу країни-агресора.

Проте не варто забувати, що США виступало стороною гарантом під час підписання Будапештського меморандуму, а також не варто забувати про те, що у квітні 2022 року Британська сторона заявляла про те, що негайно застосує ядерну зброю проти росії у разі застосування останньої ядерної зброї в Україні. У зв'язку з цим очікується жорстке прискікання будь-яких спроб Росії використовувати ядерну зброю проти України, навіть незважаючи на те, що за своїм законодавством вона з 2010 року має право використовувати ядерну зброю проти країн, які не мають ядерного арсеналу. [2]

Однак варто зазначити, що цей сценарій малоімовірний, тому що тоді США та Британія виступлять сторонами конфлікту, що призведе до ядерної війни. Найімовірнішим є невоєнні методи: повна дипломатична та економічна ізоляція росії.

На підставі проведеного дослідження, можна зробити висновок, що винайдення ядерної зброї зробило справжній прорив у науці. Проте з самого початку було зрозуміло всю небезпеку його використання. У 2022 році існує небезпека ядерного удару на території України, проте використання ядерної зброї в Україні росією вкрай малоімовірне, бо це спричинить катастрофічні наслідки для росії, у вигляді повної економічної та політичної ізоляції і після повної

руйнації країни, не кажучи вже про можливість третьої світової війни, в якій росія, очевидно, також не вийде переможницею.

Література

1. Joseph H. America's decision to drop the atomic bomb on Japan. Kent State University, 1994. 74 p.

2. ВР визнала Росію державою-агресором .URL:
<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/01/27/7056514/>

3. Девід Хоффман. Невідома історія гонки озброєнь. Індекс Безпеки, №2 (93), 2010.

4. Кузнєцов К. Дияконов Г. Ядерна зброя першого покоління // Авіація та космонавтика. 2013. № 5 С. 21-25.

5. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text

МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

ГОНЧАРУК ВЛАДИСЛАВА ІГОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ІНСТИТУТ ДОБРИХ ПОСЛУГ ЯК ВИД МИРНОГО ВИРІШЕННЯ
МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Принцип мирного вирішення міжнародних спорів спрямований на мирне співіснування та стабільне функціонування держав на міжнародній арені. В пункті 3, частини 2 Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) йдеться, що ‘усі Члени ООН розв’язують свої міжнародні суперечки мирними засобами, таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир, безпеку і справедливість’[1]. Відповідно до зазначеного принципу, сторони у спорі не мають права відмовитися від мирного врегулювання спору і такий принцип поширюється на всі спори, окрім тих, що відносяться до внутрішньої компетенції держави.

Одним із засобів мирного (дипломатичного) врегулювання міжнародних спорів є інститут добрих послуг. Особливістю даного засобу є залучення третьої сторони, що фактично не виступає як учасник спору.

В статті 33 Статуту ООН серед шляхів мирного вирішення міжнародних спорів добрі послуги безпосередньо не закріплені. Там йдеться про ‘інші мирні засоби’ до яких, на нашу думку, можна віднести даний інститут [1]. В Декларації про принципи міжнародного права 1970 року (далі – Декларація) також не закріплюється інститут добрих послуг, мова йдеться про «інші мирні засоби за вибором держав – сторін спору» [2]. Зокрема в Декларації зазначається, що міжнародні спори розв’язуються у відповідності до принципу вільного вибору засобів. Тобто держави за власним розсудом можуть обрати механізм

врегулювання конфліктів. У Заключному акті наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року теж проголошено право держав вільно обирати мирні засоби врегулювання конфліктів [3].

На регіональному рівні, зокрема, в Статуті Організації американських держав від 30 квітня 1948 р. мирному вирішенню спорів передбачено окремий розділ IV, який містить способи вирішення спорів, зокрема, й добрі послуги [5].

На універсальному рівні, поняття добрих послуг вперше знайшло своє закріплення у Гаазьких конвенціях про вирішення міжнародних спорів 1899 та 1907 рр. Зрештою, це була перша спроба запровадження мирних засобів вирішення міжнародних суперечок, і саме в зазначених конвенціях надається роз'яснення інституту добрих послуг [6]. Де закріплюється, що 'право пропонувати добрі послуги належить непричетним зіткненню державам навіть під час воєнних дій'. Застосування цього права не може розцінюватися сторонами, що беруть участь у спорі, як недружня дія [4]. Варто зазначити, що треті держави можуть надавати добрі послуги як з власної ініціативи, так і на прохання сторін спору.

Метою даного інституту є сприяння до встановлення контакту між сторонами спору, тобто спонукання сторін до прямих переговорів або відновлення переговорів [5]. Звертаємо увагу, що добрі послуги носять матеріальний характер, тобто створюють фактичну можливість та умови для проведення безпосередніх переговорів, в тому числі надання 'нейтральної' території, забезпечення зв'язком, виділення приміщень тощо [7].

Актуальним залишається мирне вирішення конфліктів на сучасному етапі і для України. Яскравим прикладом прояву добрих послуг були 'Мінські угоди' 2015 року, де Білорусь виступила в ролі держави, що надавала добрі послуги.

У викликах сьогодення, під час російського вторгнення в Україну, доречно навести приклад українсько-російських переговорів у лютому 2022 року [8]. Напередодні яких, було домовлено, що українська та російська сторони зустрінуться на українсько-білоруському кордоні. В подальшому переговори

відбувалися в Білорусі. Тобто остання, на той момент, виступила як суб'єкт надання добрих послуг.

Однак зазначаємо, що надаючи добрі послуги третя держава лише сприяє початку переговорів, але фактично не бере участь у них і не впливає на результат. Тому даний засіб використовується у формі рекомендацій, а не обов'язку.

Проте, у деяких випадках добрі послуги переростають у посередництво. Тобто, коли розпочинається етап переговорів, в яких третя сторона виступає як посередник між конфліктуєчими країнами. Ще однією суттєвою відмінністю є те, що відносини посередництва виникають тільки при обопільній згоді, а при добрих послугах достатньо лише факту їх пропозиції та згоди однієї із країн конфлікту. Прикладом посередництва можна вважати підписання в Стамбулі 22 липня 2022 року Україною, Туреччиною та ООН угоди щодо розблокування українських портів й експорту зерна, де Туреччина виступила як посередник [9].

Отже, добрі послуги на сучасному етапі – це самостійний інститут міжнародного права, що знайшов закріплення у міжнародних договорах та інших міжнародних нормативно-правових актах як універсального так і регіонального рівня. Даний засіб має важливе значення для налагодження контактів між країнами в яких присутній спір та спрямований на роз'язання конфлікту мирним шляхом.

На сьогоднішній день інститутом добрих послуг користується багато держав, але в силу рекомендаційного характеру, не завжди зазначений засіб переходить у наступний – переговорів, що призводить до використання більш агресивніших засобів врегулювання конфліктів між державами, в тому числі військовим шляхом.

Література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року URL : <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>

2. Декларація про принципи міжнародного права від 24 жовтня 1970 року
URL :

https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/intlaw_principles.shtml

3. Заключний акт наради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 року URL : <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5696-5/97.pdf>

4. Конвенція про мирне вирішення міжнародних зіткнень від 18 жовтня 1907 року URL : <https://ips.ligazakon.net/document/mu07053?an=&ed=&dtm=&le=>

5. Войціховський А. В. Міжнародне право : підручник / А. В. Войціховський ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2020. – 544 с.

6. Миколаєнко, Я. Ю. Гаазькі конвенції 1899 та 1907 рр. про мирне вирішення міжнародних суперечок [Текст] / Я. Ю. Миколаєнко // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Право / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім 'Гельветика', 2015. – Вип. 32. Т. 3. – С. 179–181. – Бібліогр.: с. 181 (9 назв).

7. Vanchuk-Petrosova, O. ДИПЛОМАТІЯ У МЕХАНІЗМІ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СПОРІВ. МВТПА 2020, 9-21.

8. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60546246>

9. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-62264230>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Бєлогубова О. О.

КАНДАЛА ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У ЗДІЙСНЕННІ МИРОТВОРЧИХ МІСІЙ ООН

Україна відносно молода незалежна держава на міжнародній арені. Однак, не дивлячись на це, вона не тільки проводить політику з курсом на Євроінтеграцію, але й є членом багатьох міжнародних організацій. Співпраця України з ООН

розпочалася задовго до здобуття Україною незалежності. Остання стала не тільки повноправним членом ООН, але й однією із її держав-засновниць у 1945 році [1].

Одним із основних напрямів діяльності ООН є миротворчість, що являє собою мирний спосіб керування міжнародним конфліктом, шляхом залучення третьої сторони, котра намагається припинити його насильницьку фазу[2, с. 136]. Брати участь у миротворчих місіях під егідою ООН, Україна почала у липні 1992 року, коли Верховна Рада України затвердила Постанову «Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії» [3].

Участь у миротворчих місіях також можна розцінювати як діяльність, головна мета якої – це забезпечення миру, безпеки та врегулювання збройних конфліктів без застосування насильницьких засобів для безпечного усунення та придушення збройної агресії, ефективного вирішення суперечок, що можуть в майбутньому становити загрозу для міжнародної безпеки.

Запобігання конфліктів включає в себе декілька основних елементів, а саме:

- використання дипломатичних заходів щоб попередити та виключити перетворення напруженості у певній державі у збройний конфлікт;

- створення та використання заходів, що спрямовані на встановлення, підтримання та збереження миру й безпеки;

- діяльність, котра направлена на мінімізацію ризиків виникнення напружених конфліктних ситуацій, що можуть призвести до застосування насилля як на внутрішньодержавному, так і міжнародному рівні шляхом їх контролю та вчасного реагування джерело такого виникнення.

Перша миротворча місія, у якій брала участь Україна відбулася у 1992 році, до якої було залучено 6 спостерігачів, головне завдання яких було у спостереженні за врегулюванням конфлікту Ірак-Кувейт мирним способом, у 1994 році ця кількість збільшилася до 1152 осіб, серед яких уже було 1123 військових.

Впродовж наступних п'яти років представники України приймали участь не тільки у спостереженні за мирним врегулюванням конфліктів, але й залучалися до розробки цих програм. У 2000-2001 роках представники України становили

майже 4% від усього персоналу миротворчих місій ООН і займали восьме місце із 87 усіх можливих держав-учасників. Здійснення такої діяльності та участь українських військових, спостерігачів, цивільних представників та поліцейських сприяє зміцненню авторитету держави на міжнародному рівні, отримання військового досвіду інших країн, створення належних та сприятливих умов для подальшої мирної співпраці.

Участь у миротворчих місіях ООН здійснюється належним чином, відповідно до статутних документів ООН та інших стандартів міжнародної співпраці. Залучення миротворців (в тому числі й представників України) відбувається згідно положеннями 34 Статті Хартії ООН, де вказано, що відповідальність за мирне врегулювання конфліктної ситуації або ж іншої суперечки, котра в майбутньому може перерости у міжнародний спір несе Рада Безпеки ООН. Задля попередження та врегулювання таких ситуацій, Рада Безпеки ООН повинна ухвалити рішення про залучення миротворців та їх направлення у зони бойових дій для стабілізації та вирішення ситуації. Якщо таке врегулювання неможливе добровільним шляхом, Рада Безпеки ООН може застосовувати військовий примус [4].

Представники України беруть участь у різних видах миротворчих операціях під егідою ООН, серед яких можна виділити:

- традиційні місії – для представників, що залучаються зазвичай надається розширений мандат, до якого можна повноваження у можливості надання допомоги при проведенні переговорів, що стосуються мирних угод та договорів;
- моніторингові місії – надання мандату, котрий включає в себе повноваження для спостереження і координації встановленого перемир'я та відведення військ на кордонах; здійснюються після погодження між сторонами конфліктної ситуації;
- примусові або операції третього покоління – передбачають таке врегулювання конфлікту, для якого не потрібна згода сторін та існує можливість застосування примусу щоб установити мир;

- операції другого покоління – отримання мандату, головне завдання якого не стосується врегулювання та припинення самого конфлікту, а передбачає співпрацю у соціально-економічній сфері – реформування певних державних інститутів та розробки програм відбудови й стабілізації економіки [5 с.134].

Загалом, за роки співпраці України та ООН у миротворчих місіях в середньому залучається близько 573 осіб, серед яких військові становлять 80%, цивільні представники та поліцейські – 16%, а військові спостерігачі – майже 4%. За географічним критерієм, представники з України за часи незалежності брали участь у врегулюванні конфліктів на території Африки, Європи та Близькому Сході. У 2021 році Україна була задіяна у шести із 12 миротворчих операцій під егідою ООН:

- найбільша кількість українських представників у миротворчій діяльності була серед делегації ДР Конго і становила 257 осіб (для порівняння – це становила майже 86% усієї кількості миротворців);

- найменш численна кількість – залучення 2-ох військових експертів (менше 1% від усіх залучених миротворців), до делегації із тимчасової адміністрації ООН в Косово.

Також можна виділити такі миротворчі місії ООН за участі представників з України:

- багатовимірною інтегрованою місією стабілізації ООН у Малі (2013 рік), кількість українських учасників становила 11 осіб (або 0,06 %);

- миротворчі місії на Кіпрі, до яких було залучено 4-ох осіб з України ще до здобуття нею незалежності у 1964 році;

- тимчасові сили безпеки ООН для Аб'єя – кількість українських представників – 7, що становить 0,18 % від загальної чисельності осіб;

- місія ООН у Республіці Південний Судан – до якої біло залучено 19 осіб (0,10 % загальних учасників делегації) [5 с.137].

Отже, проаналізувавши статистику участі України у миротворчих місіях ООН можна сказати, що така співпраця з кожним роком тільки розширюється. Як наслідок, це дозволяє Україні закріпитися на міжнародній арені як сильній,

незалежній державі, котра прагне співпраці із Європейським Співтовариством, а також дозволяє розвинути особливу стратегію комунікації у напружених ситуаціях, задля мінімізації ризиків виникнення конфлікту. Україна, беручи активну та продуктивну участь у миротворчих місіях ООН докладає чималих зусиль задля реалізації одного із основоположних принципів міжнародної політики – забезпечення стабільності, безпеки та миру на міжнародній арені.

Література

1. Вступ України в ООН URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0822Q/>
2. Книш М., Котик Л. Політико-географічна глобалістика : навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 484 с.
3. Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії : Постанова Верховної Ради України від 3 липня 1992 року № 2538-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 38. 564 с
4. United Nations Charter (full text) URL: <https://www.un.org/en/aboutus/un-charter/full-text>.
5. The recommended citation for this publication is: Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyainnovations-and-prospects-of-world-science-8-10-sentyabrya-2021-goda-vankuverkanada-arhiv/>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О. О.

ЛЕЩЕНКО ЛІНА СЕРГІЇВНА

СТУПНИК АЛЬОНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВАРІАНТИ МИРНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

Згідно зі ст. 18 Конституції України зовнішньополітична діяльність України забезпечує її національні інтереси та безпеку шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права [1].

Вперше про мирне вирішення міжнародних спорів було згадано у Гаазьких конвенціях, які, в свою чергу, передбачали перше підсумовування щодо політико-правових норм та звичаїв стосовно вирішення міжнародного спору.

Відповідно до вищезгаданих конвенцій, усі держави, які були учасницями, підтримували позицію, що міжнародні суперечки чи конфлікти мають вирішуватися мирним шляхом з використанням добрих послуг, посередництва, переговорів, слідчих комісій тощо [2, с. 180]. Вже на початку ХХ ст. були перші спроби врегулювати конфлікти без застосування сили, а надалі було закріплено принцип мирного вирішення міжнародних спорів, який і забезпечує стабільне функціонування міжнародного співтовариства [3, с. 3].

Проаналізувавши сучасні типи мирних способів вирішення спорів, можна виокремити такі основні види як політичні способи, а також правові, які, інколи, називають судовими. Перший вид передбачає застосування переговорів, консультацій, добрих послуг, примирення, посередництва, а другий – звернення до міжнародних судів та міжнародних арбітражів.

Одним із найбільш поширених та дієвих засобів вирішення міжнародних спорів мирним шляхом є дипломатичні переговори. Саме вони грали і відіграватимуть основну роль у зниженні міжнародної напруженості.

Саме засіб дипломатичних переговорів закріплено у ст. 20 Гаазької конвенції 1907 року. Вона рекомендує звернення до інших мирних засобів лише після попереднього використання безпосередніх переговорів між державами-учасницями конфлікту (спору). Крім того, ст. 33 Статуту ООН, говорячи про

мирне вирішення спорів, згадує передусім про обов'язки членів ООН звертатися до дипломатичних переговорів.

Способами проведення безпосередніх переговорів є письмовий спосіб (обмін пам'ятними записками, особистими листами, меморандумами тощо), переговори між представниками держав (дипломати чи урядовці), особисті зустрічі глав держав чи керівників іноземних відомств.

Безпосередні переговори можуть призвести до взаємних поступок та визнання претензій обох зацікавлених держав, відмови однієї держави від своїх претензій або визнання однією державою претензій іншої держави. Результатом безпосередніх переговорів може бути передача спірної справи на третейський розгляд або до Міжнародного суду ООН.

Аналізуючи сам інститут дипломатичних переговорів, часто переважає висновок про складність цього явища, але водночас відзначається їхня досить висока ефективність, оскільки для ефективності переговорів необхідно, насамперед, щоб вони були рівноправними, незалежно від відмінності держав, що беруть участь у переговорах, від розміру їх території, державного устрою, соціальної природи тощо.

Практика показує, що переговори є найбільш поширеним, дієвим та гнучким засобом вирішення міжнародних спорів. Вони найчастіше можуть дати позитивний результат за умови дотримання сторонами принципу рівності сторін та врахування ними взаємних інтересів.

Варто відмітити, що переговори можуть і не призвести до згоди. Тоді обов'язком сторін, що сперечаються, стає використання інших міжнародно-правових способів вирішення міжнародного спору.

В Гаазьких конвенціях зазначається, що добрі послуги та посередництво є дипломатичними способами вирішення міжнародних спорів, а також акцентується увага, що їх головна відмінність від безпосередніх переговорів – це те, що вони пов'язані з участю третьої держави. Така участь може бути на прохання обох сторін або однієї, а також з ініціативи третьої держави.

‘Добрими послугами’ називаються такі дії з боку третіх держав, які спрямовані на те, щоб спонукати сторони, що сперечаються, розпочати або відновити між собою дипломатичні переговори з метою врегулювання спору.

Добрі послуги можуть надаватися третьою стороною на прохання конфліктуючих сторін, однією стороною, за власною ініціативою чи ініціативою третіх держав. Тобто, не має значення, звідки виходить ініціатива, головне, щоб її підтримали сторони міжнародного конфлікту. Причому така ініціатива не повинна розглядатися як недружня і мати обов’язкову силу. Добрі послуги мають характер поради конфліктуючим сторонам.

На відміну від добрих послуг, головною метою яких є встановлення контакту між конфліктуючими сторонами, посередництво – це пряме ведення переговорів третьою (що не бере участі в суперечці) державою зі сторонами, що сперечаються, на основі пропозицій, зроблених цією третьою державою, з метою вирішення конфлікту.

Як було зазначено вище, звернення до міжнародних судів та арбітражів є одним з правових способів вирішення міждержавних спорів. Саме міжнародний арбітраж вважається одним з найдавніших правових засобів мирного вирішення міжнародних конфліктів. Це не тільки процедура третейського судового розгляду, яка, зазвичай, закінчується винесенням остаточного та обов’язкового рішення по справі, а й орган правосуддя, який створюють договірні сторони задля вирішення спорів [3, с. 6].

Арбітражі можуть бути одноосібні (суперечку вирішує один арбітр) та колегіальні (суперечку вирішують кілька арбітрів). Важливо відзначити, що обидві сторони повинні мати однакову кількість арбітрів, які обирають голову міжнародного арбітражу, яка є третьою (незацікавленою) стороною. Арбітри обираються безпосередньо сторонами спору.

Для того, щоб розпочати арбітражне судочинство, держави, що сперечаються, укладають спеціальну угоду – третейський запис, в якому мають визначити предмет спору, склад третейського суду, процедуру розгляду, джерела,

які будуть використані під час судового розгляду, зобов'язання дотримуватися рішення суду.

Науковці та дослідники вважають, що третейський суд найефективніший та найсправедливіший спосіб вирішення міжнародних спорів, які не були розв'язані дипломатичним шляхом [2, с. 180].

Міжнародний Третейський суд уповноважений на вирішення міжнародних спорів між сторонами конфлікту на основі поваги до права, а сторони спору, які звертаються до суду, беруть на себе обов'язок добросовісно виконати третейське рішення.

В даному питанні доречно звернути увагу на положення Статуту ООН, який виділяє ряд ситуацій та спорів, що за своїм характером надалі призводять до міжнародних незгод та викликають суперечності [4]. Тобто, маються на увазі випадки, коли зіткнення інтересів держав не супроводжується явним висуванням претензій, хоча породжує напруженість між ними.

Статутом ООН передбачена й така можливість вирішити спір, коли треба звернутися до регіональних органів чи угод. Компетенція ООН охоплює ті спори, продовження яких може загрожувати або вже загрожує міжнародному миру та безпеці.

Отже, підсумовуючи вищезазначену інформацію, можна дійти висновку, що нині є багато способів мирного вирішення спорів без застосування збройної агресії чи сили. Обирати спосіб вирішення проблеми країни мають самостійно, враховуючи вид конфлікту та ситуації, яка склалась.

В умовах рівня розвитку сучасних міжнародних відносин, значення мирних способів вирішення міжнародних спорів зросло і стало більш реальним. Це питання неабияк важливе і для нашої країни. У зв'язку з тим, що починаючи з 2014 року відбувається збройний конфлікт на сході України, а з 24 лютого 2022 року повномасштабне російське вторгнення, на нашу думку, є необхідним звернення до міжнародного арбітражу для припинення війни в державі, оскільки у сучасному світі агресія недопустима при вирішенні міжнародних спорів.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
2. Миколаєнко Я. Ю. Гаазькі конвенції 1899 та 1907 рр. про мирне вирішення міжнародних суперечок. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. Ужгород, 2015. № 32. С. 179–181.
3. Мамон З. В Міжнародний арбітраж як засіб вирішення міжнародних спорів. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 3. С. 3-9.
4. Статут ООН від 26 червня 1945 року. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 27.10.2022).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри Белозубова О. О.

М'ЯКУШКА ВЛАДИСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

В даний час у міжнародному публічному праві одним із провідних принципів є принцип мирного вирішення міжнародних суперечок. Цей принцип зафіксовано у нормах права різних країн (як нормативних правових актах, і у інших джерелах права). Перша згадка про нього в значенні, близькому сучасному, відноситься до права Гааги.

Гаазькі мирні конференції, проведені з ініціативи держав 1899 року й у 1907 році, дали світу конвенції, спрямовані на гуманізацію збройних конфліктів. При цьому найважливішим принципом основних – перших – конвенцій кожної з конференцій було «збереження загального миру». Саме ці слова фігурують у преамбулі кожного документа. Цей принцип розвивається й у тексті документів.

Наприклад, стаття 1 першої конвенції 1907 року говорить: «З метою попередити, по можливості, звернення до сили у відносинах між державами, договірні держави погоджуються докладати всіх зусиль до того, щоб забезпечити мирне вирішення міжнародних незгод». Крім загального проголошення принципу мирного вирішення суперечок, цей документ вимагав від сторін, що сперечаються, вдатися до переговорів або інших способів мирного вирішення суперечок, щоб не наражати на загрозу мир у всьому світі. Втім, норми конвенцій мали рекомендаційний характер, тому їх виконання залежало лише від волі і розсуду сторін, що сперечаються [1].

Ліга Націй у своїй діяльності також керувалася цим принципом. Преамбула Статуту Ліги Націй говорила: «Високі Договірні Сторони, беручи до уваги, що для розвитку співробітництва між народами та для гарантії їх миру та безпеки, важливо прийняти деякі зобов'язання та не вдаватися до війни...». Таким чином, подібно до права Гааги, статут під основним способом мирного вирішення міжнародних суперечок розуміє попереднє звернення до погоджувальних процедур – засобу відомого, але недостатньо ефективного [2].

У той же час, еволюція норм права в рамках Ліги Націй призводить до появи мирної ідеї вирішення міжнародних спорів за допомогою третейського розгляду – відомої форми погоджувальних процедур. Другим способом передбачається звернення до Зборів Ліги Націй перед фактичним оголошенням війни; це дозволяло як мінімум оцінити *casus belli* з погляду обґрунтованості. Однак Статут як і попередні джерела не містить дефініції «мирного вирішення міжнародних суперечок» [2]. Крім того, військове втручання цілком не засуджувалося та продовжувало залишатися факультативним методом вирішення спорів. Позитивною зміною стало зниження статусу війни до додаткового способу вирішення спору. Другим позитивним нововведенням, що має неабстрактний характер, стала вказівка на те, що участь однієї зі сторін чи просто побажання брати участь у третейському розгляді виключає ведення війни проти цієї сторони під загрозою міжнародних санкцій (до військового примусу).

Ідеї Статуту Ліги Націй були розвинені в Пакті Бріана-Келлога 1928 р. Він був впливав з преамбули, об'єднання «цивілізованих націй світу у спільній відмові від війни, як знаряддя їхньої національної політики». Цей пакт вимагає обов'язкового мирного вирішення міжнародних суперечок будь-якими допустимими засобами. Війни, згідно зі статтею 2 Пакту, визнаються неадекватним засобом вирішення міжнародних спорів.

Пакт Бріана-Келлога та Декларація СРСР про приєднання до Пакту стали принципово новими документами у міжнародному праві. Вони відрізнялися неприйняттям військових та силових засобів вирішення конфліктів між державами та цим принесли новий зміст мирного вирішення міжнародних суперечок [3].

Однією з віх на шляху розвитку аналізованого принципу стало прийняття Статуту Організації Об'єднаних націй. Частина 1 статті 33 Статуту говорить: «Сторони, що беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру та безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів чи угод чи інших мирних засобів на свій вибір» [4].

Принцип мирного вирішення міжнародних суперечок був деталізований у Статуті ООН. Зокрема, поняття «суперечка» і «ситуація» розрізняються як різні етапи розвитку міжнародного конфлікту [4].

Міжнародна ситуація є станом політичної напруженості з приводу права або факту (наприклад, питання про належність півострова Крим між Росією та Україною розглядається по-різному: Російська Федерація вважає його частиною своєї території, тоді як Україна і весь світ називає входження Криму до складу Росії «анексією»). Міжнародна суперечка – це результат ескалації міжнародної ситуації, в якій конкретні сторони мають конкретні політичні домагання.

Стаття 33 Статуту ООН, що аналізується, в даний час містить широкий перелік засобів мирного вирішення міжнародних суперечок, до яких належать посередництво, арбітраж, судовий розгляд, переговори, обстеження та багато

інших способів [4]. Більше того, список є відкритим, що дозволяє сторонам, що сперечаються, виробити свої власні методи мирного вирішення міжнародних спорів; важливою умовою є лише відповідність цих методів загально визнаним нормам міжнародного права. Найпоширенішим засобом мирного вирішення міжнародних суперечок у наші дні є дипломатичні переговори, за підсумками яких можуть бути прийняті міжнародні правові акти.

Наступним кроком розвитку інструментарію ООН щодо мирного вирішення суперечок є Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів 1982 р. [5], а також Декларація про запобігання та усунення суперечок та ситуацій 1988 р [6]. Ці документи дещо розширюють поняття мирного вирішення спорів, покладаючи відповідальність за вирішення спору на самих його учасників, зобов'язаних, крім того, вживати заходів превентивного характеру.

Отже, найбільш важливим та перспективним питанням є питання про шляхи використання міжнародного арбітражу у міждержавних спорах у майбутньому. Саме тому значна кількість створених міжнародних судів викликають неоднозначну оцінку експертів. Мова йде про такі відомі організації, як: Міжнародний трибунал з питань колишньої Югославії та Міжнародний трибунал з Руанди, Міжнародний Кримінальний Суд, Суд ЄС. Їх називають судами нового типу. Це пов'язано в першу чергу з безпрецедентним для міжнародного права принципом: для того, щоб суперечка чи конфлікт було передано на розгляд таких судів, згода самих держав не вимагалася. Ми переконані, що мирне вирішення спорів є рисою свідомих і цивілізованих держав. Міжнародне право і його складові повинні запобігати війнам і не допускати їх появу у двадцять першому столітті. Особливо це стосується шляхів і способів закінчення війни на Україні, що розпочалася 24 лютого 2022р. і триває вже вісім місяців.

Література

1. Гаазькі конвенції про закони та звичаї війни 1899 і 1907. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=27901 (дата звернення: 24.10.2022).

2. Утворення Ліги Націй: її статут та функції. Мандатна система. URL: <https://bookster.com.ua/utvorennia-lihy-natsii-ii-statut-ta-funktsii-mandatna-systema/> (дата звернення: 24.10.2022).

3. Пакт Бріана—Келлога. Проблеми боротьби за мир і роззброєння наприкінці 20-х рр. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/WW/29.htm> (дата звернення: 24.10.2022).

4. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010/page (дата звернення: 24.10.2022).

5. Манільська декларація про мирне розв'язання міжнародних спорів 1982. URL: https://leksika.com.ua/11800912/legal/manilska_deklaratsiya_pro_mirne_rozvyazannya_mizhnarodnih_sporiv_1982 (дата звернення: 24.10.2022).

6. Declaration on the Prevention and Removal of Disputes and Situations Which May Threaten International Peace and Security and on the Role of the United Nations in this Field General Assembly resolution 43/51. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/dprds/dprds.html> (дата звернення: 24.10.2022).

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри Сурілова О. О.

ХАРКОВЕНКО НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЕКСПЕРТНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Тривалий історичний процес розвитку цивілізації, зумовив суспільство на вдосконалення механізмів мирної взаємодії, так-як процес глобалізації, поставив перед державами та світом, нові загрози державної та міжнародної безпеки. Поява

значної кількості збройних конфліктів, та таких «паталогій» як: тероризм, нелегальна міграція ставлять перед кожною країною, та міжнародними співтовариствами непросте та важливе завдання: вчасно і демократично відреагувати на ту чи іншу ситуацію, та по можливості – запобігти та передбачити їх виникненню у подальшому. На думку провідних вчених, одним із способів урегулювання таких ситуацій є експертна дипломатія як спосіб врегулювання міжнародних конфліктів.

Доцільно перш за все розглянути поняття дипломатії. В літературі є безліч визначень поняттю дипломатія, широке та обґрунтоване визначення дипломатії закріплено в Українському словнику іншомовних слів, під дипломатію розуміється – офіційна діяльність глав держави, також урядів та спеціальних органів зовнішніх відносин, для здійснення зовнішньої політики та захисту прав та інтересів держави за кордоном. Тобто дипломатія – це певна діяльність, щодо здійснення міжнародних відносин шляхом переговорів, а також сукупність засобів, які використовують послы з метою переговорного процесу. Дипломатією також називають працю або мистецтвом дипломата [1]

Українські дослідники, визначають дипломатію як, діяльність яка спрямована на представництво інтересів держави у міжнародних відносинах. Тобто, на їх думка під дипломатією слід розуміти певні прийоми та методи, які держава може використовувати, щоб налагодити співпрацю з міжнародними співтовариствами, та отримувати переваги від такого співробітництва, та передавати в майбутньому ці знання іншим державам. [2]

В останній час, держави приділяють велику увагу пріоритетності дипломатії, щоб відігравати лідерські ролі в міжнародних процесах. В сучасних умовах, адоптація механізмів експертної дипломатії є вкрай важливою, щоб дієвими методами врегулювати міжнародні конфлікти.

Експертна дипломатія лише в останні роки набула популярності у використанні, є різні поняття визначення експертної дипломатії. Зарубіжні науковці під терміном експертна дипломатія, зазначають що це діяльність яка

сприяє взаємодії державних та не державних органів, що перебувають поза межами офіційного переговорного процесу.

Експертна дипломатія – це дипломатія, що сприяє взаємодії державних і недержавних органів, і вона перестає бути лише традиційним способом здійснення державної політики. Експертна дипломатія, забезпечує наявність таких якостей, як здатність швидко адаптуватися до змін ситуації, вміння, переслідуючи власні інтереси, залучати на свою сторону опонентів, а також гнучка реакція на що відбуваються трансформації [3]

Розглянемо дипломатичні засоби вирішення міжнародних конфліктів, такими є:

- переговорний процес – це процес пошуку рішень з спірних питань, тобто певних конфліктних питань, шляхом встановлення контакту та досягнення сторонами угоди;

- консультації це регулярні контакти між главами держав або Міністерством закордонних справ, до консультації прибігають коли є обставини для поновлення переговорів;

- виділяють такий метод мирного вирішення міжнародних спорів як використання добрих послуг – це діяльність третіх держав або міжнародних організацій, метою якої є здійснення їх власної ініціативи або на прохання держав, що знаходяться в конфлікті та направлені на встановлення або поновлення прямих переговорів між тими, з протилежною стороною;

- найстаріший метод вирішення міжнародних спорів є інститут медіація – це так зване посередництво в переговорах, коли третя сторона бере участь в переговорах, з метою улагодження конфлікту;

- доволі новим методом є так звана «віртуальна» дипломатія, такий метод охоплює координацію, спілкування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Як ми бачимо існує достатня кількість методів вирішення міжнародних спорів, конфліктів, дипломатичним шляхом. Постає питання, як експертна дипломатія може допомогти в мирному вирішенні міжнародних конфліктів, можна

зазначити, що суб'єкти експертної дипломатії, організовують: конференції, налагоджують взаємовідносини з науково дослідницькими установами, комікують з іноземними журналістами з метою висвітлення подій в країні та налагоджування міжнародних зав'язків. І за допомогою таких дій, наприклад, буде формуватися певна громадянська думка, і така думка є важливим елементом переговорів. [4. с. 14-19]

Отже, дипломатія та експертна дипломатія може стати ефективним методом вирішення міжнародних конфліктів. Тому-що глобалізація і взаємозалежність світу привели також до збільшення значимості дипломатії, здійснюваної на високому й вищому рівні, а експертна дипломатія може стати так званим механізмом влади та громадянського суспільства в досягненні національних інтересів.

Література

1. Словопедія [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://slovopectia.org.ua/36/53392-0.html>

2. Макаренко Є. А., Кучмій О. П. Публічна дипломатія: Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. [Електронний ресурс] // Редкол.: Л. В. Губеорський (головна) та ін. – К.: Знання України, 2004. – Режим доступу до ресурсу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:zZ8A9sJHEFIJ:irbis.nbu.gov.ua/cgi>

3. Rosenthal G. Inside the United Nations: Multilateral Diplomacy Up Close. – London. – Published March 27. – 2017. – p. 152

4. О.Банчук-Петросова: наукова стаття: Дипломатія у механізмі врегулювання міжнародних територіальних спорів, м.Київ. 2020. С. 21

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Белогубова О. О.

СЕКЦІЯ 13

МІЖНАРОДНЕ ПОВІТРЯНЕ ТА КОСМІЧНЕ ПРАВО

ДЕМИДОВА ВІКТОРІЯ ВЛАДИСЛАВІВНА

ПРОБЛЕМИ МІЛІТАРИЗАЦІЇ КОСМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Опанування космосу стало одним з найбільших досягнень людства. На перший погляд космос здається далеким та недосяжним, але безпосередньо впливає на наше повсякденне життя – сільське господарство, зв'язок та перебіг військових дій.

Ми живемо в еру, коли супутники наввипередки запускаються на орбіту, а уряди та приватні компанії змагаються за першість колонізації галактики. На навколоземній орбіті і вище станом на 2021 рік перебувало 2666 штучних військових супутників, з них 154 належать американським військовим, близько 100 – російським, 63 – китайської армії. Також наявні супутники Франції, Ізраїлю, Індії, Великобританія, Туреччини, Мексики, Іспанії, Німеччини, Італії, та Японії [7].

В грудні 2019 року генеральний секретар НАТО заявив, що НАТО визнає космос новим оперативним простором – поряд з повітряним, наземним, морським і кіберпростором. Людство розвивається, опановуючи крок за кроком і космічний простір.[5]

В США були створені Космічні сили згідно із Законом про Космічні війська, вони будуть організовані, навчені та оснащені для забезпечення свободи функціонування американської армії в космосі та здійснення невідкладних чи тривалих космічних операцій. До їхніх обов'язків належать захист інтересів США та стримування актів агресії шляхом проведення операцій у космосі.[4]

Франція також заявила про бажання створення космічних сил . Рішення про створення космічного командування було прийнято в рамках реалізації Оборонної космічної стратегії до 2030 року. Космічна стратегія Франції передбачає широке міжнародне співробітництво, зокрема, на рівні НАТО і Євросоюзу.[9]

В свою чергу Об'єднаний штаб китайських військових у 2018 р. заявив, що має на меті досягнення 'космічної переваги', тобто контролю над космосом

усунення будь-яких наземних чи космічних загроз. Китайське керівництво поставило цілі стати до 2030 р. «Універсальною космічною державою» [6].

Межі міжнародного космічного права були встановлені Договором про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, який набув чинності 1967 року [2]. Цей договір запобігає будь-яким посяганням стосовно національного суверенітету і дозволяє всім державам вільно досліджувати космос. У статті 4 Договору про космос встановлена заборона виведення на орбіту навколо Землі будь-яких об'єктів з ядерною зброєю, а також заборона на встановлення такої зброї на небесних тілах і її розміщення в космічному просторі.

Питання зброї в космосі ще регулює Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, космічному просторі й під водою 1963 року прямо встановлюючи заборону на використання та будь-які випробування саме ядерної зброї [1] Конвенція про міжнародну відповідальність за збитки, спричинені космічними об'єктами 1972 року встановлює обов'язок відповідати за будь-які збитки [3].

Проте цими нормативними актами не забороняється розміщення не ядерної зброї в космічному просторі в цілому. Прямо заборонена тільки зброя масового знищення та ядерна зброя. Тобто, з фактичної точки зору будь-яка держава може розміщувати традиційні озброєння, гіперзвукові ракети чи лазери на навколоземній орбіті.

Незабаром нові технології можуть перетворити навколоземний простір на ще один майданчик для збройних протистоянь. На сьогодні питання зброї в космосі як ніколи актуальне, адже у світі багато країн дійсно сконцентровані на питанні щодо 'космічних війн'. Це потенційна небезпека для здоров'я і життя людей.

Отже, повстає питання нормативно-правового регулювання з боку міжнародного публічного права питання зброї в космічному просторі, збройних конфліктів в межах космічного простору, визначення механізмів відповідальності.

Центром стратегічних та міжнародних досліджень США було підготовлено доповідь, в якій виділено та описано шість видів космічної зброї. Дана типізація в певній мірі є спробою створити основу для законодавчої бази, що в майбутньому буде регулювати питання їх використання [4].

1 група озброєння це кінетичні системи земля-космос. Ними є фізичні об'єкти, які запущені з Землі. Наприклад, випробування Індії противосупутникової ракети у 2019 році [4].

2 група це некінетичні системи земля-космос. Серед яких приглушувачі, осліплюючі прилади, тобто все, що діє на об'єкти в космосі, знаходячись на цьому на Землі. Схожі види озброєння, на думку Центра стратегічних та міжнародних досліджень США, вже є в Ірані, Росії та США [4].

3 група передбачає зброю направленої енергії. Наприклад, космічні лазери вони здатні знищити ворожу ракету, наносячи удар зі швидкістю світла [4].

4 група це кінетичні системи космос-космос, що включають в себе супутники, що перехвачують або знищують інші супутники [4].

5 група – некінетичні системи космос-космос поки не мають істотних доказів свого існування, але передбачається можливість існування. Виведені на орбіту супутники використовують потужні мікрохвилі або інші засоби, які здатні вивести з ладу інші космічні об'єкти. [4].

6 група поки є більш номінальною, оскільки про існування на сьогодні такого виду озброєння невідомо. Некінетичні системи космос-земля. Це можуть бути засоби протиракетної оборони з космосу [4].

І на останок кінетичні системи космос-земля є 7 групою. Передбачає атаку наземних об'єктів з космосу. Проте, так само не відомо про існування даного виду зброї [4].

Одним з найбільшим недоліком використання зброї у космосі є утворення уламків. Адже вони ніде не осідають, а розпорошуються по численних випадкових орбітах і продовжують кружляти навколо Землі, зберігаючи кінетичну енергію [8].

Отже, заперечувати природний розвиток людства, яке вже активно опановує космос або перші кроки мілітаризації, виходу космічних сил на міжнародну арену вважаємо недоречним. Тому варто наголосити про необхідність розробки та затвердження міжнародного нормативно- правового акту щодо дій у космічному просторі та процедуру вирішення конфліктних ситуацій.

Вважаємо за необхідне встановити заборону на використання озброєння 7 групи космос-земля аналогічно зброї масового знищення через небезпеку , що може становити загрозу існування на Землі. Прийняття провідними космічними державами такого документа має змінити ставлення ключових суб'єктів до взаємин у цій сфері та створити фундамент для вироблення більш зобов'язальних угод.

Вже сьогодні світова спільнота має зрозуміти можливі наслідки космічного масштабу через використання зброї космос-космос. Оскільки людство ризикує закрити для себе такий неосяжний , прогресивний та нещодавно пізнаний космічний простір. Адже синдром Кесслера, який існує вже і викликає хвилювання в дослідницькій спільноті, буде розвиватися зі швидкістю, якою людство матиме шанси не впоратися. Ми, люди, ризикуватимемо створити навколо своєї планети щільний шар космічного сміття, відокремивши від Всесвіту. Тому вважаємо вкрай необхідним введення мораторію на заборону використання зброї типу космос-космос, хоча б до моменту вирішення проблеми синдрому Кесслера.

Вкрай важливо створити повноважну міжнародну організацію, що спостерігає за діями в космосі і вирішує конфліктні ситуації. Також ця організація має вести контроль за об'єктами, що запускаються в космос, щоб переконатися у відсутності на їх борту зброї, і навіть того , що самі ці об'єкти є зброєю.

Доречно також говорити про співпрацю країн, яка сприятиме у освоєнні космосу, вирішенні проблеми космічного сміття.

Література

1. Договір про заборону випробувань в атмосфері, космічному просторі та під водою від 5 серпня 1963 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_376

2. Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р.

3. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126#Text (дата звернення: 16.02.2021)

4. USA create new space defence command [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-europe-48973571>

5. NATO Secretary-General Jens Stoltenberg speech after meeting with Foreign Ministers | LIVE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:https://www.youtube.com/watch?v=5sOLT_P13Kg

6. Pentagon races to end China's 'dream' of military domination in space [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.washingtontimes.com/news/2019/nov/24/chinaraises-space-military-challenge-us/>

7. Аерокосмічний портал URL: <http://space.com.ua/2019/11/19/mizhnarodnekosmichne-pravo-hto-nese-vidpovidalnist-za-robotu-privatnih-kompanij-2/>

8. Борзак О.П. Космічне сміття- організаційно-правові та методологічні аспекти. URL: <file:///C:/Users/Nastya/Downloads/8972-22837-1-SM.pdf>

9. Франція створить командування космічної оборони [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-europe-48976271>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Дронів В.Ю.

ДЕМ'ЯНЕНКО АННА ІГОРІВНА,

БОРИСЕВИЧ ВЛАДИСЛАВ ЕДУАРДОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕЛІМІТАЦІЯ КОСМІЧНОГО ТА ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРІВ

У сучасних умовах прискорення темпів науково-технічного прогресу у сфері космічної діяльності виникають, розвиваються та формуються нові види космічних відносин, що потребують належного правового регулювання.

Водночас істотних змін зазнає комплекс космічних правовідносин, пов'язаних з дослідженням і використанням космічного простору і небесних тіл. В даний час космос розглядається не тільки як частина галактичної території, що включає небесні тіла і космічний простір.

У зв'язку з цим великого значення набуває пошук нових можливих напрямків та вдосконалення існуючих методів вирішення актуальних космічних правових питань з метою забезпечення поступального розвитку міжнародного та національного космічного права. Одним із найбільш складних і дискусійних питань правової теорії та практики міжнародного космічного права є правова проблема делімітації повітряного та космічного простору [1, с.154].

В даний час, в умовах активізації процесів комерціалізації та приватизації космічної діяльності, планів щодо розширення космічного туризму в останні роки, особливо актуальним є розмежування повітряного та космічного простору, враховуючи необхідність здійснення державою відповідного регулювання діяльності в космосі, за яку держава несе міжнародну відповідальність.

Проблема делімітації повітряного та космічного просторів зумовлена різними підходами держав до її вирішення, а також доктринальними розбіжностями серед представників науки міжнародного права. Однією з перших теорій у цій галузі була теорія необмеженого вертикального поширення державного суверенітету на території держави, але вона втратила своє значення з початком космічної ери.

Пряме узаконення відносин розмежування простору можна здійснити в рамках так званої Всеосяжної конвенції з космічного права, перетворивши звичаєву правову норму на договірну.

Закріплення саме міжнародно-правової договірної норми про делімітацію повітряного та космічного простору сприятиме, зокрема, прогресивному розвитку

міжнародного космічного права, а також забезпеченню належного міжнародного космічного правопорядку.

Сьогодні основоположним принципом сучасного міжнародного повітряного права, заснованого на нормах Чиказької конвенції 1944 року про міжнародну цивільну авіацію, є принцип повного і виключного суверенітету держави над повітряним простором, розташованим над її територією [3]. Таким чином, без належної делімітації кордону між повітряним і космічним простором існує ризик конфлікту юрисдикцій у сфері авіаційно-космічної діяльності.

Міжнародно-правовий режим космічного простору принципово відрізняється від відповідного регулювання повітряного простору. Водночас досить тривалий час вирішення цього важливого питання ускладнювалося тривалими дискусіями щодо делімітації космічного та повітряного простору. Генеральна Асамблея ООН ухвалила важливу резолюцію – 'Міжнародне співробітництво у використанні космічного простору в мирних цілях'. У ній:

- закріплено поширення міжнародного права на космічний простір;
- закладено основу формування правових зв'язків між державою та запущеним нею космічним об'єктом через механізм міжнародної реєстрації;
- відображено принцип вільного доступу для дослідження та використання державами космічного простору та небесних тіл в ньому;
- закріплено принцип не присвоєння жодною державою космічного простору та небесних тіл [4].

З позиції міжнародного права поділ надземного простору на повітряний простір і космічний простір необхідний саме через відмінності правових режимів цих двох просторів.

По-перше, повітряний простір поділяється на суверенний і міжнародний. Суверенний повітряний простір, розташований над територією держави, регулюється принципом державного суверенітету.

Саме у статті 1 Суверенітет вказується що:

Договірні держави визнають, що кожна держава володіє повним і винятковим суверенітетом над повітряним простором над своєю територією [3].

Натомість, міжнародний простір є неподільним і повністю перебуває у загальному користуванні.

По-друге, на відміну від повітряного простору, у космічному просторі та на небесних тілах заборонено розміщувати ядерну зброю та інші види зброї масового ураження.

По-третє, держави зобов'язані досліджувати і використовувати космос в інтересах усіх держав.

По-четверте, держава не несе відповідальності за шкоду, заподіяну авіаційною діяльністю приватних юридичних осіб, що перебувають під її юрисдикцією, але держава несе відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок національної космічної діяльності, незалежно від того, яким суб'єктом така шкода завдана [2, с.20]. Вирішення питання делімітації повітряного та космічного простору безпосередньо пов'язане з активізацією аерокосмічної діяльності на сучасному етапі.

Тому питання делімітації повітряного та космічного простору досі не вирішено на міжнародно-правовому рівні через протиріччя між державами світу. Актуальною проблемою, яка має практичне значення як для авіаційної, так і для космічної діяльності, залишається делімітація межі повітряного та космічного простору. Зусилля світової спільноти мають бути спрямовані на розробку дієвого, навіть компромісного, багатостороннього документу в цій галузі, який би відповідав інтересам усього цивілізованого людства.

Література

1. Григоров О.М. Питання делімітації повітряного та космічного простору в комітеті ООН з космосу. Верховенство права та правова держава : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., 14-15 вересня 2018 р. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2018. С. 153-155.

2. Шемшученко Ю.С., Семеняка В.В. Делімітація повітряного і космічного просторів: основні теоретичні проблеми та практика. Вісник НАН України. 2014. № 11. С. 18-25.

3. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038#Text

4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 12.12.1959 № 1472 (XIV) Міжнародне співробітництво у сфері використання космічного простору в мирних цілях. – <http://www.un.org/ru/documents/ods>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Дронов В.Ю.

МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

САМО ЖАН ІБРАГІМ

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Становлення міжнародного права навколишнього середовища як окремої галузі міжнародного публічного права почалося в 1970-х роках зі Стокгольмської конференції з навколишнього середовища в 1972 році. Міжнародне екологічне право (або міжнародне право навколишнього середовища) – галузь міжнародного права, сукупність міжнародних принципів і норм, якими регулюються суспільні відносини між його суб'єктами щодо охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки в інтересах теперішнього і прийдешніх поколінь [1, с.753]. Зміст міжнародно-правової охорони навколишнього середовища складають такі основні напрями діяльності: обмеження шкідливих впливів на навколишнє середовище; встановлення раціонального та екологічно доцільного режиму використання природних ресурсів; міжнародна охорона природних пам'ятників та резервацій; регулювання науково-технічного співробітництва держав у сфері охорони навколишнього середовища. Перелік об'єктів навколишнього середовища, щодо яких здійснюється міжнародно-правова охорона, є досить широким. В цілому ж можна виділити такі їх групи: об'єкти природного (живого) середовища – флора і фауна; об'єкти неживого середовища – морські і прісноводні басейни (гідросфера), повітряний басейн (атмосфера), ґрунт (літосфера), та космічний простір; об'єкти штучного середовища, утворені внаслідок діяльності людини [2, с. 213].

Поточні проблеми міжнародного характеру, які охоплюються законодавством про навколишнє середовище, включають виснаження озонового шару та глобальне потепління, опустелювання, знищення тропічних лісів, забруднення моря пластиком із суден, міжнародну торгівлю видами, що перебувають під загрозою зникнення (наприклад, торгівлю слоновою кісткою), транспортування небезпечних відходів до країн третього світу, вирубка лісів у Бразилії та на Філіппінах, захист водно-болотних угідь, розливи нафти, транскордонне ядерне забруднення повітря (наприклад, Чорнобиль), скидання небезпечних відходів, виснаження ґрунтових вод, міжнародна торгівля пестицидами та кислотні дощі. Екологічне право також перетинає інші галузі міжнародного права, такі як комерційне/підприємницьке право. До особливостей екологічного стану в Україні відносять екологічно небезпечні локальні ситуації, що ускладнюються місцевими кризами, серед них такі, як: Чорнобильська аварія, епідемія коронавірусу з її тривалими медико-біологічними, економічними та соціальними наслідками, що стали причиною виникнення на Україні екологічної кризи [3, с. 15-16].

Варто зазначити, що немає достатньої кількості наукових досліджень щодо вдосконалення правових норм, які б регулювали використання природних ресурсів відповідно до норм міжнародного права, хоча питання правового регулювання реалізації екологічних прав громадян неодноразово ставали предметом досліджень та наукових розробок [4, с. 4].

Наразі, в контексті військового вторгнення Російської Федерації на територію України, становище екологічного права значно погіршилося. Особливо актуальним є питання окупованої російськими загарбниками Запорізьської АЕС. Численні порушення міжнародного права зі сторони агресора ставлять світ на межу нової екологічної катастрофи, яка по масштабах може перебільшувати аварію на ЧАЕС. Міжнародне агентство з атомної енергії 6 вересня опублікувало звіт щодо свого візиту на Запорізьку АЕС. Місія МАГАТЕ зробила висновок, що якнайшвидше потрібно запровадити тимчасові заходи щодо запобігання ядерній аварії на АЕС, яка може статися в результаті нанесення ударів по ЗАЕС. Це

перший випадок, коли військовий конфлікт стався на об'єктах великої ядерно-енергетичної програми. Ядерна аварія може мати серйозні наслідки в країні та за її межами, і міжнародне співтовариство покладається на те, що МАГАТЕ проведе сувору оцінку ситуації та надасть точну та своєчасну інформацію [5, с.44].

Війна неминуче надає руйнівну дію на навколишнє середовище. Саме через це держави повинні поважати міжнародне право, що забезпечує захист навколишнього середовища під час збройних конфліктів. Світ, розвиток и охорона екосистеми взаємозалежні і неподільні. Держави повинні вирішувати свої екологічні суперечки мирним шляхом і належними засобами відповідно до Статуту ООН. Внаслідок санкційної політики ЄС по відношенню до країни-окупанта, Європейський Союз зіштовхнувся з енергетичною кризою, через що був вимушений вдатися до використання вугілля. Рух до відмови від брудних енергоносіїв та переходу на зелену енергетику почався з Паризької кліматичної конференції 2015 року, під час якої лідери 147 країн домовилися системно скорочувати викиди вуглекислого газу. Оскільки найбільшим забруднювачем CO₂ виявилась вугільна генерація, почати вирішили саме з неї. Однією з останніх великих подій у цьому напрямку, стала конференція Організації об'єднаних націй з питань зміни клімату, проведена у британському місті Глазго у жовтні-листопаді 2021 року. У рамках конференції понад 40 країн та 150 організацій, серед яких і Україна, зобов'язались відмовитись від використання вугілля. Зокрема, держави-заявники оголосили про плани поетапно зменшити використання викопного палива, не будувати нові вугільні електростанції, а також не інвестувати у цю галузь. Однак плани цивілізованого світу зламала варварська війна, розпочата російською федерацією.

У січні 2019 року ООН оприлюднила глобальну оцінку верховенства права навколишнього середовища, першу в історії доповідь такого роду [6]. Вони виявили, що, незважаючи на значне збільшення кількості законів із захисту навколишнього середовища, повсюдна неспроможність забезпечити належне дотримання правил перешкоджає міжнародним зусиллям у боротьбі з численними екологічними загрозами. Хоча новини, опубліковані в цьому звіті, безсумнівно,

викликають занепокоєння щодо майбутнього планети, вони навряд чи будуть несподіваними для тих, хто знайомий з історією міжнародного права. Відсутність достатніх механізмів примусу є проблемою, яка впливала на міжнародні органи та угоди протягом ХХ століття, і ця проблема продовжує зривати зусилля міжнародної спільноти щодо впровадження ефективної глобальної політики у ХХІ столітті. Ця проблема складається з двох компонентів. Перший, це труднощі з якими стикаються міжнародні організації у забезпеченні виконання міжнародних правил щодо окремих держав-членів. Другим компонентом цієї проблеми є політика окремих держав, в яких відсутня мотивація запроваджувати потенційно дорогі зміни без гарантії, що інші держави наслідуватимуть їхній приклад [7, с. 325-326].

Підсумовуючи, міжнародне екологічне право зараз знаходиться в процесі становлення і вдосконалення. Спостерігається криза міжнародно-правових відносин на фоні російського вторгнення, що безумовно негативно впливає на становище навколишнього середовища. Міжнародно-правові механізми по забезпеченню дотримання міжнародних договорів потребують впровадження заходів примусу. Також вдосконалення потребують правові норми по використанню природних ресурсів. Важливість проблематики міжнародного екологічного права обумовлюється його життєвою необхідністю для існування людства.

Література

1. Шемшученко Ю.С., Малишева Н.Р. Міжнародне право навколишнього середовища. Екологічне право України. Акад.курс/ За ред. Ю.С.Шемшученка.
2. Ільків Н.В. Екологічне право України. Курс лекцій. – Львів:, 2013.
3. Корнєєв Ю.В., Садовський М.В. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. Вип. No 1 (34).
4. Корнєєв Ю.В., Мельник В.В, Фундаментальні засади функціонування екологічного права в контексті наукових досліджень вітчизняних учених. 2021.

5. Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine: 2nd Summary Report by the Director General 28 April – 5 September 2022. URL: https://www.iaea.org/sites/default/files/22/09/ukraine-2ndsummaryreport_sept2022.pdf

6. Environmental Rule of Law: First Global Report. URL: <https://www.unep.org/resources/assessment/environmental-rule-law-first-global-report>

7. Matus Stulajter, Problem of Enforcement of an International Law Analysis of Law Enforcement Mechanisms of the United Nations and the World Trade Organization, J. of Mod. Sci. (2017).

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри Сурілова О.О.

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Гончарук Владислава Ігорівна

Національний університет «Одеська юридична академія»

**РЕСТИТУЦІЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ОСІБ,
ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ**

В умовах викликів сьогодення, які кидає нам війна, гостро постає проблема щодо дієвого механізму матеріальної відповідальності та відшкодування шкоди завданої державою-агресором. В статті 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод гарантується захист права власності, зокрема закріплено, що «кожна фізична та юридична особа має право мирно володіти своїм майном» [1]. Одним із способів захисту права власності осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії є реституція.

Реституція (з лат. – відтворення) є однією з форм матеріальної відповідальності, що слугує відшкодуванням збитків, завданих внаслідок неправомірних дій. Згідно з Проектом Закону України «Про захист права власності та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії» реституція – відновлення права власності чи іншого речового права, порушеного внаслідок збройної агресії, в обсягах, що відповідають змісту такого права до його порушення. Відповідно до статті 34 «Статтей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння» 2001 р., реституція займає важливе місце серед форм захисту права власності. Зокрема, зазначається про примат реституції, що зобов'язує державу, яка вчинила міжнародно-протиправне діяння відшкодувати шкоду [4].

Хотілося б зазначити, що на нашу думку, реституція є найдієвішим засобом захисту права власності, так як має всеохоплюючий характер щодо

відшкодування шкоди, адже поширюється на все майно, яке було незаконно вилучено або знищено, як рухоме так і нерухоме (наприклад, житлові приміщення, культурні об'єкти, художні цінності, транспортні засоби, морські судна тощо).

Варто звернути увагу на відмежовування поняття реституції від компенсації. Отже, компенсація (у грошовому вираженні) застосовується тоді, коли для реституції не вистачає правових механізмів її реалізації [5]. Також зазначаємо, що реституція є близькою до віндикації. І доволі часто при стягненні шкоди, виникають певні колізії щодо розмежування зазначених правових інститутів. Однак, на нашу думку, реституція має більший набір правових засобів щодо доказування права особи на певну річ та, відповідно, є більш раціональною [6].

На даний момент, матеріальне відшкодування шкоди приватним особам, постраждалим внаслідок збройної агресії здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України 'Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією РФ' № 947 від 18 грудня 2013 року [2].

Однак, зазначеною постановою не передбачено компенсації за міжнародні протиправні дії щодо майна осіб, яке знаходиться на тимчасово окупованих територіях України, що вважаємо прогалиною у законодавстві. Адже, таким чином, обмежується реалізація та гарантування захисту права власності. З метою встановлення процедури надання компенсації за знищене, пошкоджене та втрачене нерухоме та рухоме майно до ВРУ було внесено проєкт Закону «Про захист права власності та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії» № 5177 від 01.03.2021. Хотілося б зазначити позитивні аспекти даного законопроекту. Зокрема, відповідно до правового висновку Української Гельсінської спілки з прав людини (далі-УГСПЛ) даний проєкт має масштабний характер, яким передбачено надання компенсації не тільки за знищене житло осіб, але і за все пошкоджене майно [7].

Окрім цього, даним законопроектом прогнозується юридичне закріплення в Україні інституту реституції, що передбачатиме приведення до попереднього стану майнових прав в повному обсязі, тобто в тому, що існував до моменту порушення. Зауважуємо, що у зв'язку з цим, буде висуватися дещо спрощена процедура звернення за захистом, зокрема, звертаємо увагу щодо питання строків, а саме відсутності : позовної давності та строків набуття права власності на безхазяйні речі, знахідки, домашніх тварин на підставі набувальної давності на час, коли органи влади не здійснювали повноваження на території розташування майна; збереження незмінності відомостей в реєстрах та кадастрах та надання пріоритету цій інформації; тощо. При цьому набувальна давність буде поширюватися у зв'язку з тим, що на території майна, де велись бойові дії, тимчасово не діяли державні органи [7].

Таким чином, поняття інституту реституції, на сьогоднішній день, не достатньо врегульовано у законодавстві, зокрема, фактично поняття реституції не закріплено і Цивільним кодексом України. Тож, залишається досить проблематичним процес безумовного впровадження реституції в правовий механізм України та остаточне нормативне закріплення даного інституту. Складність також пояснюється потребою у великому обсязі фінансування та утворенням спеціальних комісій, які б слідкували за стягненням шкоди з держави порушника.

Отже, на сьогоднішній день є дуже актуальним питання надання справедливої компенсації за зруйноване рухоме та нерухоме майно осіб, постраждалих внаслідок повномасштабного російського вторгнення на територію України. Тому необхідно обрати ефективний спосіб захисту права власності та, відповідно, відшкодування завданої шкоди, яким на нашу думку є реституція.

Література

1. Протокол №1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97) URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text

2. Постанова Кабінету Міністрів України № 947 від 18 грудня 2013 року
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-%D0%BF#Text>

3. Проект Закону про захист права власності та інших речових прав осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії № 5177 від 01.03.2021 URL :
<https://ips.ligazakon.net/document/II04504A>

4. Hrabovych T. «Restitutio in integrum» and «restitutio in pristinum» in the doctrine and practice of the law of international responsibility, 2020. С. 31-32. URL :
http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/6.pdf

5. Якою буде матеріальна відповідальність держави-агресора? URL :
<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/17/7346746/>

6. Іваненко М. А., Співвідношення правових інститутів реституції та віндикації в цивільному праві України / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013 № 6-1 том 2, С. 23. URL :
<https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-1-2/05.pdf>

7. Компенсація за порушені право власності та речові права постраждалих внаслідок збройної агресії рф. Правовий висновок УГСПЛ щодо законопроекту № 5177 URL : <https://helsinki.org.ua/articles/kompensatsiia-za-porusheni-pravo-vlasnosti-ta-rechovi-prava-postrazhdalykh-vnaslidok-zbroynoi-ahresii-rf-pravovyuy-vysnovok-uhspl-shchodo-zakonoproiektu-5177/>

Науковий керівник : к.ю.н., доцент кафедри Кирилюк А.В.

КОВАЛЬЧУК КАТЕРИНА КОСТЯНТИНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

**МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ МЕТОД РОЗВ'ЯЗАННЯ
МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ СПОРІВ**

За останнє десятиліття підхід комерційних сторін до вирішення спорів змінився. У той час як традиційні форми вирішення спорів (тобто судовий процес і арбітраж) залишаються популярними, комерційні сторони все більше звертаються до альтернативних форм вирішення спорів, щоб знайти методи, які краще відповідають їхнім комерційним потребам і забезпечують ефективні результати.

Використання медіації як засобу врегулювання міжнародних ділових суперечок є предметом дискусій вже багато років. Медіація – це один з механізмів розв'язання спорів, за якого третя сторона допомагає конфліктуючим сторонам досягти мирного врегулювання їхніх суперечок, що виникають із договірних чи інших правовідносин або пов'язані з ними [1, с. 231].

Перше визначне застосування медіації як виду позасудової практики відбулося з метою зупинити тривалі масштабні страйки, що відбувалися під час великої депресії в США у першій половині XX ст.. Ефективне вирішення трудового спору тоді поклало фундамент у розвиток інституту альтернативного розв'язання конфліктів різного характеру в більшості країнах світу.

Науковці виділяють певні сфери конфліктів, які можна ефективно врегулювати за допомогою медіації: бізнес-конфлікти, трудові спори, суперечки в страховій та банківській сферах, сфера авторського права та права інтелектуальної власності, IT-галузь, міжкультурні конфлікти, спори, що виникають з цивільних правовідносин тощо.

Спори, що виникають у ділових відносинах, виступають сприятливим ґрунтом для розвитку інституту медіації, оскільки комерційна сфера є важливою складовою розвитку економіки будь-якої держави та потребує високого рівня стабільності. Медіація виступає новою культурою цивілізованого діалогу у сфері бізнес-конфліктів, що створює альтернативні перспективи розв'язання спорів, а також запобігання їх виникненню [2, с. 336].

Медіація у сфері бізнес-конфліктів (комерційна медіація) – це альтернативна структурована процедура врегулювання спорів, що виникають в процесі підготовки до здійснення господарської діяльності та/або її здійснення, в рамках

якої сторони намагаються досягти згоди для вирішення спору за допомогою нейтрального посередника (медіатора) [2, с. 336].

На відміну від арбітражного вирішення спорів, медіаційна практика будується на принципі співпраці та спрямована на досягнення консенсусу між сторонами. Одним з головних принципів даної практики є те, що сторони виступають ‘власниками’ конфлікту, оскільки вони краще знають, яким чином його потрібно вирішувати [3]. Безпосереднє завдання медіатора – допомогти сторонам виробити взаємні домовленості, на основі прийняття інтересів та потреб один одного.

Медіація може бути доцільною в багатьох бізнес-конфліктах, якщо сторони бажають продовжити ділові відносини та не пошкодити їх агресивними процесуальними формами вирішення спору. Під час процесу медіації сторони мають право визначати місце проведення, часові рамки, людей, які будуть залучені тощо – відповідно до власних інтересів та потреб.

На користь процесу медіації говорить також гнучкість процесуальних правил. Сторони контролюють спір, викладаючи аргументи в неформальній формі, не зв’язані жодними процедурами правової системи. Вони, по-перше, прагнуть до комерційного вирішення, а не до правового захисту. Це може перетворити суперечку з бізнес-загрози на бізнес можливість [4, с. 252].

Переважає більшість країн стикається з проблемою переповнених судових досьє, що спричиняє значні затримки в судах. Однією з переваг медіації в міжнародному комерційному контексті є швидкість процесу, оскільки робота медіатора не потребує ретельного готування до конференції. Він/вона не представляють сторони та не виносять юридичне рішення, їх робота полягає у присутності на процесі для керування переговорами.

Практика медіації допомагає сторонам конфлікту зекономити час та кошти. Процес зазвичай може бути завершено під час кількох конференцій між конфліктуєчими сторонами. Крім того, медіація не є формальним доказовим процесом, який потребує широкого використання свідків-експертів або демонстративних доказів. У результаті витрати, пов’язані з викликом свідків,

дослідження доказів, проведення експертиз, залучення адвокатів тощо, значно зменшуються або навіть усуваються [5, с. 153].

Досліджуючи переваги медіації, не можна не виокремити конфіденційність процесу посередництва. Зазвичай судовий розгляд відбувається за принципом гласності та відкритості, тоді як уся письмова та/або усна кореспонденція в ході медіації є приватною. Конфіденційність медіації поширюється не тільки на час конференції, де обговорюються суперечливі моменти, але й на зустрічі між медіатором і кожною стороною до, під час і після медіації. Це може бути прерогативою для комерційних сторін, які не хочуть виносити спір на публічний розсуд.

Наостанок плюсом використання медіації як методу вирішення комерційних спорів є те, що сторони можуть у будь-який час відмовитися від цієї процедури без будь-якої поважної чи обґрунтованої причини [1, с. 234]. Та оскільки процес медіації не перешкоджає праву сторін звертатися до процесуальних механізмів вирішення суперечок, то сторони можуть врегулювати спірні питання у суді або арбітражі, якщо посередництво не вдається.

У нинішні часи сторони, які бажають зберегти свої комерційні, договірні зв'язки та у майбутньому підтримувати гармонійні ділові відносини, часто віддають перевагу медіації. Вона не тільки допомагає дійти до мирової угоди, чим значно розвантажує систему судоустрою, але й у деяких випадках потенційно покращує відносини між сторонами.

Науковці відмітили, що медіація у сфері комерційних спорів є сучасним ефективним інструментом для оперативного вирішення бізнес-задач, що допомагає бізнесу заощаджувати кошти, час та інші ресурси й фокусуватися на розвитку. Статистика медіаторів, що практикують, свідчить, що понад 80 відсотків компаній, які мали досвід участі в процесі медіації, висловлювали задоволеність від її результатів, оскільки отримували гнучкі рішення, засновані на інтересах сторін, зберігаючи при цьому позитивні партнерські відносини на ринку [2, с. 344].

Підсумовуючи все вище зазначене, треба сказати, що медіація довела свою ефективність та доцільність при розв'язанні міжнародних комерційних спорів. На відміну від судових методів, медіація дозволяє сторонам мати повний контроль над процесом і прямий контакт між сторонами, витрачаючи при цьому менше часу та грошей, а головне – зберігаючи репутацію.

Література

1. Assoc. Prof. Dr. jur. Zeynep Derya Tarman. 'Mediation as an Option for International Commercial Disputes' // Tulane University Law School in New Orleans, Louisiana. – 2016. URL: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/853265>.

2. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський [та ін.] ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. – Одеса : Екологія, 2019. – 456 с..

3. Алехіна О. 'Як медіація допомагає в міжнародних комерційних спорах' // ТОВ 'Ліга Закон': випуск №44. – 2020. URL: https://www.lawfirm-pryadko.com/articles/yak_med_ac_ya_dopomaga_v_m_zhnarodnih_komerc_jnih_sporah.

4. Jesus Almoquera, «Arbitration and Mediation Combined. The Independence and Impartiality of Arbitrators» // American University International Law Review №74. – 2010.

5. Markus Petsche. «Mediation as the preferred method to solve international business disputes? A look into the future» // Thomson Reuters UK Limited and Contributors №4. – 2013. URL: https://www.sorbonne-assas-ils.org/wp-content/uploads/2015/07/2013-Mediation-as-the-Preferred_-Means....pdf.

Науковий керівник : к.ю.н., доцент кафедри Кирилюк А.В.

МЕЛЬНИЧУК ДАРИНА РУСЛАНІВНА,

**ОСОБЛИВОСТІ МІЖДЕРЖАВНОГО УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Верховна Рада України ратифікувала низку нормативно-правових актів, що пов'язані з питанням міждержавного усиновлення – це Європейська конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення, Конвенція ООН про права дитини тощо. На державному рівні це питання врегульовано Сімейним кодексом України, ЗУ «Про охорону дитинства», «Про міжнародне приватне право» та ще підзаконними актами й інструкціями.

Усиновлення дитини, що має громадянство України, буде здійснювати на загальних підставах, що зазначені у главі 18 Сімейного кодексу [1]. Згідно з статтею 283 СКУ дитина може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на обліку в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, також, якщо не виявилось громадянина України, який бажав би її усиновити або взяти під опіку чи піклування до себе в сім'ю та дитині на момент усиновлення виповнилося п'ять років. Дитина, яка була усиновлена, відповідно до Конвенції про права дитини, має право зберегти свою національну ідентичність за своїм бажанням.

У міждержавному усиновленні є свої певні складнощі. По-перше, аби належним чином врегулювати цю сферу правовідносин потрібно застосовувати не тільки національне законодавство, а й інші міжнародні та міждержавні нормативно-правові акти, що мають свої певні особливості. Особливу увагу слід звернути на такі уніфіковані акти: Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення 1993р., Гаазька конвенція про міжнародне усиновлення, яка базується на фундаментальних принципах у сфері міжнародного усиновлення та вони передбачені Конвенцією ООН про права

дитини, але разом з тим у ній є певні новації, а саме: нові правила для усиновлення, визнання усиновлення та його правові наслідки. Також, конвенція попереджає отримання матеріальної вигоди від усіх суб'єктів під час процесу діяльності, що направлена на виникнення, зміну чи припинення правовідносин міжнародного усиновлення. По-друге, суттєвою є проблема щодо контролю за дотриманням прав дітей, яких усиновили та їх вивезли за кордон. Гаазька конвенція 1993 р. не має припису, який змушував би надавати звіт після офіційного всиновлення. По-третє, як показує практика, існує багато випадків, коли особи, які бажають усиновити дитину звертаються до випадкових посередників, які за грошову нагороду обіцяють допомогти у всиновленні дітей, але після отримання коштів – зникають. Через таких шахраїв діти втрачають свій щасливий шанс – опинитися у повноцінній сім'ї [2]. Варто зазначити, що міждержавне усиновлення має негативні фактори і для самої дитини:

- необхідність адаптації в новому суспільстві через зміну культурного та мовного середовища,
- відсутність чіткого механізму контролю за долею дитини, що була усиновлена за кордон,
- якщо права дитини були порушені, з нею негідно поводитися, то немає правової процедури повернення усиновлених дітей іноземцями назад до України.

Унаслідок війни росії проти України, через ризики для життя, здоров'я та повноцінного розвитку, – дітей почали евакуювати в безпечніші зони на території України, а також, у деякі країни за межами України, у тому числі держави, що є членами Європейського Союзу (ЄС).

Політика Управління Верховного комісара ООН у справах біженців щодо усиновлення полягає в тому, що діти, евакуювані до інших держав внаслідок надзвичайної ситуації, у тому числі діти, яким на території інших держав надано статус біженця, не можуть бути усиновлені, оскільки більшість із них не є сиротами, або немає офіційних достовірних підтверджень цьому.

Таким дітям потрібен відповідний тимчасовий догляд для можливого возз'єднання з сім'ями у подальшому, а не усиновлення.

Крім того, усиновлення не повинно здійснюватися, якщо:

- є надія на успішний розшук і возз'єднання сім'ї в найкращих інтересах дитини,
- ще не минув розумний період (зазвичай принаймні два роки), протягом якого були зроблені всі можливі кроки для розшуку батьків або інших членів сім'ї, що вижили.

Держави походження таких дітей та держави їхнього тимчасового перебування повинні докласти усіх можливих зусиль для розшуку членів сім'ї таких дітей, перш ніж вони будуть вважатися такими, що можуть бути усиновлені.

Відповідно до законодавства України для усиновлення дитини-громадянина України іноземцями або громадянами України, які проживають за її межами, потрібна згода Національної соціальної сервісної служби. Саме вона курує питання міждержавного усиновлення.

Зараз Нацсоцслужба не розглядає справи та не видає згоди/дозволи на усиновлення дітей іноземцями та громадянами України, які проживають за її межами. Через активні бойові дії неможливо забезпечити якісну перевірку документів іноземних громадян, які виявили бажання усиновити дитину, забезпечити контакт кандидата в усиновлювачі та дитини, з'ясувати думку дитини щодо усиновлення саме цим кандидатом, отримати висновки і згоди зацікавлених сторін (батьків, закладів, в яких проживали діти, органів опіки та піклування, тощо).

Без такої перевірки та попередньої роботи існують великі ризики, що дитина може потрапити до шахраїв, осіб, які не забезпечуватимуть її права та найкращі інтереси, або торгівців людьми.

Коли ситуація дозволить поновити якісну перевірку документів іноземців – кандидатів в усиновлювачі та проводити попередню роботу, необхідну в процесі міждержавного усиновлення, Уряд України невідкладно поінформує громадськість та компетентні органи іноземних держав про умови та особливості відновлення міждержавного усиновлення.

Науковий керівник : к.ю.н., доцент кафедри Кирилюк А.В.

СЛІСАРЕНКО АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТОГО ЗАКОНУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Досліджуючи питання врегулювання відносин, які ускладненні іноземним елементом, ми неодноразово посилаємося на суперечливі норми права різних країн. Безліч способів вибору права можна звести до обмеженого числа загальних правил, а саме формул прикріплення. У вузькому розумінні однією з найдавніших форм прикріплення до цих норм вважаються особистий закон фізичних осіб (лат. *lex personalis*). Цей закон визначає всі права та обов'язки суб'єкта в правовому полі будь-якої країни [1].

Особистий закон в основному використовується для визначення правосуб'єктності фізичної особи, тобто її правоздатності та дієздатності. Крім того, закон контролює особисті немайнові та сімейні відносини та регулює питання спадкування [2, с. 159].

У міжнародному приватному праві існує два види особистого закону фізичних осіб:

- а) Закон громадянства (*lex nationalis, lex patriae*);
- б) Закон місця проживання (*lex domicilii*);

Lex nationalis, або також відомий як закон про громадянство, означає, що до особи застосовуються закони країни, громадянином якої вона є. Цим правом користуються країни континентального права (Франція, Бельгія, Іспанія, Німеччина, Японія).

Lex domicilii характеризує застосування законів країни, в якій конкретна особа проживає або тимчасово перебуває. Існують також тонкі відмінності в

країнах, де застосовуються вищезазначені закони. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки місцем проживання людини вважається основне перебування особи на певній території протягом певного періоду часу, тоді як у Великій Британії місцем проживання людини вважається місце перебування особи, що значиться її місцем народження [3, с. 37; 4, 55].

У міжнародному приватному праві існують інші правові статуси, крім 'громадянина', за кількістю прав, свобод і обов'язків. Це іноземці, особи без громадянства, багатонаціональні громадяни, біженці тощо, а як тоді має застосовуватися особистий закон фізичної особи.

Що стосується іноземців, то їх правовий статус визначатиметься законодавством країни, громадянами якої вони є [2].

Загальновизнано, що особи без громадянства повинні дотримуватись законів країни, в якій вони проживають або перебувають.

Особистим правом біпатридів вважається право країни, з якою особа має найбільш тісний зв'язок, тобто країни, в якій вона проживає або здійснює основну діяльність [5].

Коли ми говоримо про біженців, ми повинні розуміти, що вони повинні підкорятися законам держави у якій вони перебувають. В українському законодавстві, а саме ч. 1 ст. 14 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» зазначено, що особи, визнані біженцями або потребують додаткового захисту, мають ті самі права і свободи, а також несуть ті самі обов'язки, що й громадяни України.

Особистий закон фізичної особи полягає в тому, що відповідний закон є основною нормою права, яка регулює більшість аспектів фактичної ситуації, про яку йдеться. Це не означає, що всі аспекти фактів обов'язково регулюються тією самою правовою системою, але є серйозне припущення, що так і буде [6].

Визначення мають багато спірних аспектів, через те, що у випадку з застосуванням закону громадянства встановити правовий зв'язок з державою набагато легше, але у світі більше людей, які взагалі не мають громадянства, або мають два та більше. В такому випадку використовують закон місця проживання,

але і він має свої недоліки, бо у разі виникнення проблем, де буде необхідне використання певного законодавства, на встановлення зв'язку з державою за місцем перебування піде багато часу. Тому, для підвищення ефективності особистого закону фізичної особи, все більше держав застосовують закон громадянства та закон місця проживання одночасно.

Література

1. Особистий закон фізичної особи. URL: <http://surl.li/dleib> (Дата звернення: 23.10.2022).
2. Гожій І. О., Солончук І. В. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2019 № 37/за заг. ред. Беякова К. В.: Одеса 2019. 186 с.
3. Нестерцова-Собакарь О.В. КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ з дисципліни 'МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО': Дніпро – 2016. 210 с.
4. Фединяк Г.С., Фединяк Л.С. Міжнародне приватне право: Підручник. – 4-те вид., переробл. і допов. – К: Атіка, 2009. – 500с.
5. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709 – IV. Верховна Рада України. Київ : Відомості Верховної Ради України (ВВРУ). 2005. № 32. С. 422.
6. Proper law. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Proper_law (exact date: 23.10.2022).

Науковий керівник : к.ю.н., доцент кафедри Цибульська О.Ю.

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЄС

***БОЙКО КАРІНА ВАДИМІВНА,
ГАВРИЛЮК ОЛЬГА СЕРГІЇВНА***

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

Україна- велична держава, яка на своєму шляху має безліч втрат і перемог. Жага до інтеграції в Європейський Союз є звичайним наслідком здобуття нашої невеликої незалежності. В зв'язку з останніми подіями, питання зовнішньої політики є таким, що обговорюється і вдень і вночі. А найважливішим завданням зовнішньої політики країни є інтеграція до європейського цивілізаційного простору, зокрема стати рівноправним партнером Європейського Союзу.

Сьогодні для нашої держави європейська інтеграція- це шлях модернізації економіки, подолання відсталості у новітніх технологіях, залучення іноземних інвестицій та нових проектів, що зможуть підняти країну на новий рівень розвитку та життя населення. Також, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Сьогодні в Україні питання європейської інтеграції вбачаються в багатьох підручниках, працях вчених з міжнародного права. Адже, вступ України до ЄС – це розвиток її у міжнародному праві, змога розвиватись у нових напрямках та цілях.

Після повномасштабного російського вторгнення в Україну, низка країн-членів ЄС закликали дозволити Україні вступити до Євросоюзу за спеціальною спрощеною процедурою, яку в умовах російської агресії запропонував прем'єр-

міністр Словаччини Едуард Хегер. 28 лютого. Україна офіційно подала заявку на вступ до Євросоюзу.

1 березня 2022 року Євросоюз зареєстрував українську заявку на членство, а ввечері того ж дня Європарламент рекомендував надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС. 17 червня Єврокомісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на вступ в ЄС, а 23 червня ухвалила відповідну резолюцію.

Звертаючись до розгляду перспектив подальшого співробітництва України та Європейського Союзу щодо проведення спільної політики, а також вступу України в НАТО, слід зазначити, що Глобальна Стратегія ЄС передбачає важливий пункт, загальний зміст якого полягає у співпраці з країнами та регіональними об'єднаннями, що поділяють погляди ЄС. Аналізуючи це положення, слід підкреслити стратегічну важливість України для європейської спільноти в контексті безпеки, зокрема стосовно агресії Росії. Цей фактор зумовлює подальшу співпрацю. Таким чином, аспект партнерства України та ЄС стосовно зовнішньої політики ілюструє актуальність для обох сторін.

Отже, успішність України в євроінтеграцію є переконливими та не безпідставними. Разом з тим треба мати на увазі, що з огляду на історію України будь-які хороші перспективи – це її константа, але практична реалізація, на жаль, не завжди відповідала наявним можливостям. Проте людський опір та бажання жити краще та мати перспективи для свого життя та своїх дітей є переконливим важелем, який змушує кожного робити усе для своєї країни. Україна за кожен свій вибір платить знову і знову, кожен наш крок є омийтий кров'ю, ми платим велику ціну за своє майбутнє, таким чином євроінтеграція стане гарантією для нас, а європейські партнери мають по заслугам оцінити усе, що ми робимо для майбутнього та не залишити це без уваги.

Література

1. Про основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. № 3360-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 37. – Ст. 379.

2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24 (29.06.2006 р.). – Ст. 1794.

3. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, затверджена Указом Президента України № 615/98 від 11 червня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 24 (02.07.1998 р.). – Ст. 870.

4. Програма інтеграції України до Європейського Союзу, схвалена Указом Президента України № 1072/2000 від 14 вересня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 39 (13.10.2000 р.). – Ст. 1648.

5. Послання Президента України до Верховної Ради України Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2001 – 2011 рр. // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 100 (04.06.2002 р.).

6. Рамкова угода між урядом України і Комісією Європейських Співтовариств від 27 листопада 2006 р. [електр. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // URL.: <http://www.portal.rada.gov.ua>.

7. Заява Верховної Ради України Про початок переговорів між Україною і ЄС відносно укладання нової базової угоди від 2007 р. [електр. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // URL: <http://www.portal.rada.gov.ua>.

8. Стан і перспективи євроінтеграції України та її участі у формуванні єдиного економічного простору : Парламентські слухання 22 червня 2005р. [електр. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // URL.: <http://www.portal.rada.gov.ua>.

9. Хронологія відносин Україна – ЄС Міністерства економіки України // URL.: <http://www.me.kmu.gov.ua>.

10. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>.

11. Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі: Постанова Верховної Ради України від 13.03.2014 № 874-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-18>.

БОЙМІСТРУК ТЕТЯНА ПЕТРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Соціальні цінності відграють важливу роль в кожному суспільстві та є фактором, що об'єднує соціальні групи. В науковій доктрині існує чимало дефініцій слова «цінність», проте вперше воно було введено в науковий обіг німецьким філософом Лотце ще у ХІХ ст. Узагальнюючи позиції вчених та науковців, цінністю є певні ідеали, ідеї та концепції, життєві орієнтири, які на конкретному історичному етапі розвитку суспільства, відповідають його інтересам та визначають загальноприйняті стандарти, яких необхідно дотримуватися. Питання цінностей Європейського Союзу є актуальним для України у зв'язку з подіями, що розпочалися ще наприкінці 2013-го року та відбуваються і зараз в нашій державі, що безпосередньо пов'язані із прагненням українського народу до євроінтеграції та тісному співробітництву із ЄС та країнами-членами у різних сферах життя, в тому числі й щодо ціннісних орієнтирів, забезпечення захисту прав та свобод кожної людини. Вивченням цінностей Європейського Союзу та їх впливу на Україну займалися такі відомі вчені та науковці: Амельченко Н., Харитонов О.Є., Кудряченко А., Сакало О.Є тощо.

Цінності Європейського Союзу закріплені в його установчих документах та інших актах, якими є Договір про Європейський Союз 2007-го року, Хартія основних прав Європейського Союзу, що була прийнята у 2000-му році та інші. Згідно зі ст.2 Договору Союз засновано на цінностях поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави та дотримання прав людини,

включаючи права осіб, що є меншостями. Ці цінності є спільними для країн-членів в рамках суспільства, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок та чоловіків[1]. Проте, важливим механізмом втілення таких цінностей в реальність, а не залишення їх декларативними, є їх обов'язковість для кожної країни-члена або кандидата в члени, а також процедура, передбачена в ст.7 Договору, яка надає можливість ЄС констатувати наявність серйозного та стійкого порушення цінностей, що закріплені в ст.2 Договору певною державою, та застосувати певні санкції до неї.

Виходячи з Конституції України та законодавства в цілому, можна зробити висновок, що більшість цінностей закріплені на законодавчому рівні, а отже є обов'язковими для виконання та дотримання. Проте, на практиці ми щодня стикаємось із численними порушеннями прав людини, її свобод, завдання шкоди її інтересам, які повинні захищатися та гарантуватися державою, але такий захист не здійснюється належним чином. Ужгородським прес-клубом у рамках проекту «Просування реформ в регіони» Програми Європейського Союзу «Підтримка громадянського суспільства в Україні» було проведено соціальне опитування населення різних міст України щодо питань, що стосуються європейських цінностей та пріоритетності їх втілення в життя. Результати опитування продемонстрували, що найбільшою цінністю із запропонованого переліку для респондентів є «мир» (56,6%), «цінність людського життя» (42,7%) та «права людини» (33,3%). Найменші показники здобули цінності «повага до інших культур» (5,4%) та «толерантність» (9%) [2]. В цілому, більшість населення України виступає за продовження процесів євроінтеграції та вважає, що нашій країні варто слідувати прикладу Європи, яка запровадила ціннісні орієнтири для всього континенту.

Не дивлячись на зацікавленість та бажання населення дотримуватися та втілити такі цінності в реальність, в Україні існує ряд проблем та перешкод для більш тісної співпраці із ЄС та в майбутньому членства. В першу чергу, це корумпованість органів державної влади, недовіра населення до судової влади,

менталітет, що успадкувало населення ще з часів існування СРСР, консервативність ідей та поглядів, недосконала економічна конкуренція та ринкова економіка, низький рівень життя населення, високий рівень злочинності, війenni та бойові дії на сході країни, що руйнують та виснажують економіку, і звісно, пандемія COVID-19, яка внесла свої корективи в розвиток всіх держав світу без виключень. Проте, зі всіма цими чинниками необхідно боротися для того, щоб досягти добробуту населення та довгоочікуваного миру, підвищити рівень життя та збудувати міцну економіку, для чого Україна вже здійснює перші кроки, в тому числі у вигляді налагодження співпраці із ЄС та країнами-членами в економічній, культурній, юридичній та політичній сферах [3]. Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що для подолання перешкод необхідно провести очищення владних структур, боротьбу з корумпованістю, забезпечити стійкий та неухильний розвиток економіки та зростання рівня життя, відновити довіру громадян та інших осіб до суду, укріпити впевненість в тому, що їх права будуть справедливо та неупереджено захищені, чого неможливо досягти без закріплення та дотримання цінностей Європейського Союзу.

Література

1. Договір про Європейський Союз // Маастрихт // Від 7 лютого 1992 року.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029/conv#n144
2. Ужгородський прес-клуб 'Європейські цінності'. URL:
<https://zaholovok.com.ua/jeuropeiski-tsinnosti-yaki-same-zakhoplyuyut-nas-naibilshe>
3. Сахань О.Є., Шевчук Н.В 'Європейські цінності як запорука процвітання суспільства: український вибір' URL: <file:///C:/Users/ASUS/Desktop/133580-293014-1-PB.pdf>

Науковий керівник: к.ю.н, доцент кафедри Каненберг – Сандул О. К.

ГОРЕВАНОВА ЮЛІЯ ДЕНИСІВНА

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄС В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Історія становлення України на міжнародній політичній арені як країни незалежної, демократичної та рівної серед усіх інших країн є досить тривалою. Особливим етапом розвитку питання України як країни-учасниці міжнародних відносин, безумовно, можна вважати той відрізок нашої історії, який розпочався 24 лютого 2022 року.

Починаючи від першого дня повномасштабного вторгнення РФ, Україна однозначно стала центром уваги усього цивілізованого світу, осередком усіх важливих міжнародних політичних, економічних та гуманітарних рішень. Жодна міжнародна організація не стоїть осторонь «гарячих» питань щодо України, які потрібно вирішувати уже сьогодні. Зокрема, надважливу роль у допомозі Україні відіграє Європейський Союз.

Варто відзначити, що співробітництво між Україною та ЄС було досить актуальним питанням і до початку війни в нашій країні. Так, відповідно до Європейської політики сусідства, яка була започаткована ще у 2004 році, ЄС розглядав Україну як одну з пріоритетних країн [2]. З часом відносини України та ЄС лише покращувались, про що свідчать факти створення такої ініціативи як Східне Партнерство (2009 р.), підписання і ратифікація у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, затвердження вищезгаданої Угоди усіма державами-членами та інституціями ЄС, процес якого завершився у 2017 році. Таким чином, з плином часу Україна остаточно визначилась щодо своїх політичних орієнтирів, які були безпосередньо закріплені у Стратегії національної безпеки, затвердженої Указом Президента України 26 травня 2015 року.

Щодо поглядів та позиції України стосовно її співпраці з ЄС, то вони були чітко та детально викладені в тексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Для прикладу, даний документ встановлює наступні положення: Україна як європейська країна поділяє спільну історію й спільні цінності з державами-

членами Європейського Союзу і налаштована підтримувати ці цінності; Україна бажає просувати процес реформ та адаптації законодавства в країні, що сприятиме поступовій економічній інтеграції і поглибленню політичної асоціації [1].

З початком російської агресії у 2014 році «Українське питання» регулярно знаходило своє відображення у конкретних резолюціях, заявах, висновках та, у свою чергу, діях Європейського Союзу. Проте, у 2022 році позиція європейських країн щодо України невимовно посилилась, а дії – пришвидшилися. Причиною такої реакції європейського континенту стала війна РФ проти України, її безпрецедентний рівень жорстокості та цинізму щодо базових цінностей людства не залишив байдужою жодну країну Європейського Союзу.

1 березня 2022 року Президент України Володимир Зеленський виступив перед Європарламентом із промовою та закликом про допомогу українському народу. «Ми довели свою силу, що ми, як мінімум, такі самі як ви. Доведіть, що ви разом з нами. Доведіть, що ви нас не відпускаєте, доведіть, що ви дійсно європейці», – такими словами Зеленський завершив своє звернення до європейських політиків та суспільства. Як результат, 9 місяців по тому – ми можемо констатувати факт, що Європейський Союз дійсно доводить свою прихильність українській державі, українському народові та його бажанню бути достойним учасником європейського світу. Так, свою позицію Євросоюз підкріплює не лише словами, але і діями, зокрема:

➤ одразу після початку повномасштабного вторгнення ЄС активував механізм тимчасового захисту українських біженців, в який було включено право на проживання, право доступу до ринку праці ЄС, право на соціальну та медичну допомогу, право доступу до забезпечення житлом та інші. Лише у перші дні ЄС виділив пакет екстреної гуманітарної допомоги в розмірі 500 млн євро;

➤ станом на листопад 2022 року від 24 лютого було оголошено шість пакетів військової допомоги Україні; загальна сума коштів, наданих нам через Європейський фонд миру як для летальної, так і для нелетальної зброї, досягла 3 мільярдів євро;

➤ У Люксембурзі 17 жовтня міністри закордонних справ країн ЄС на запланованій зустрічі прийняли рішення про створення місії військової допомоги на підтримку України (назва місії – EUMAM Ukraine); того ж 17 жовтня верховний представник ЄС із закордонних справ та політики безпеки Жозеп Боррель на тлі постійних бомбардувань українських територій заявив про збільшення суми військової допомоги для України до 3,1 мільярда євро;

➤ також ЄС реалізує макрофінансову допомогу Україні, зокрема, у формі довгострокових позик на пільгових умовах (так, наприклад, Європейський Союз спрямував Україні 1 млрд євро виняткової макрофінансової допомоги. Перший транш у 500 млн євро був зарахований на рахунок НБУ 1 серпня. Пізніше, 9 вересня міністри фінансів та керівники центробанків країн ЄС погодили виділення фінансової допомоги для України у розмірі 5 мільярдів євро.) Загалом Європейським Союзом була запропонована допомога у розмірі 9 мільярдів євро;

➤ станом на листопад 2022 року ЄС долучився до розробки та реалізації восьми пакетів санкцій проти Росії. Зокрема, санкції стосуються фінансового, енергетичного, транспортного, технологічного сектору, а також візової політики.

Отже, ці та багато інших дій збоку Європейського Союзу демонструють справжню підтримку та єдність європейських країн у боротьбі проти російської тиранії.

Беззаперечним є той факт, що за часи від 24 лютого Україна як ніколи стала близькою до європейського визнання. Доказом даного твердження є визначна та вже історична подія, яка сталася 23 червня 2022 року, а саме: цього дня глави держав та урядів Європейського Союзу ухвалили рішення щодо надання Україні статусу країни-кандидата на входження до ЄС. Паралельно із кандидатством Єврокомісія висунула для України 7 фундаментальних умов, виконання яких гарантуватиме можливість безпосереднього отримання нашою країною членства в союзі. Таким чином, Україна вже розпочала процес копіткої та серйозної роботи відносно внесення важливих реформ у конкретні, визначені Єврокомісією, сфери державного регулювання. У свою чергу, перші плоди великих змін повинні бути

оцінені вже у найближчому майбутньому. Зокрема, перша оцінка виконання Україною поставлених умов повинна відбутись у листопаді-грудні 2022 року. На думку експертів, в залежності від темпів реалізації Україною її обов'язків, є цілком ймовірним те, що Європейська Рада може дати згоду на початок переговорів щодо вступу під час Саміту ЄС у червні 2023 року.

Підводячи підсумок, варто зазначити, що у такі 'темні часи' для нашої країни надважливою є підтримка світу, визнання ним терористичною країну, яка впродовж 9 місяців намагається знищити український народ, яка своєю нищою поведінкою здійснює спроби зруйнувати цінності людства, які формувались впродовж багатьох століть. Тому у наш час як ніколи актуальними є міжнародні організації, зокрема і Європейський Союз, відносини з яким кожного дня покращуються, зв'язки зміцнюються, а перспективи України щодо європейського майбутнього набувають все більших масштабів. Сьогодні ЄС демонструє свою ефективність та здатність не лише словами, але і діями захищати права і свободи людей, відстоювати незалежність та територіальну цілісність своїх партнерів.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. Європейське право: право Європейського Союзу : підручник : у 4 кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. – Київ : Ін Юре, 2015.

3. Мицик В. В. Права людини у міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту : підручник / В. В. Мицик ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : Промені, 2010. – 722 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г. М.

**ГУРАЛЬНИК ЛІЗА ВАСИЛІВНА,
ЛОГВІНОВ МАКСИМ МИХАЙЛОВИЧ**

РОЛЬ УКРАЇНИ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ ЩОДО ВХОДЖЕННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Починаючи з 1991 року, початок відносин між Європейським Союзом та Україною було покладено саме з визнання ЄС незалежності України. Закон України ‘Про засади внутрішньої і зовнішньої політики’ від 1 липня 2010 р. закріпив основні принципи зовнішньої політики України та її інтеграції в політико-економічний і правовий простір Європи з метою вступу до ЄС.

Цілком зрозуміло, що сьогодні інтеграційні процеси становлять єдину багаторівневу ієрархічну систему, яка включає сукупність міжнародних форм науки, техніки та виробництва, єдиний грошовий обіг, а її структурними домінантами є глобальні ринки, системи зв’язку та інформації, здійснення міжнародної економічної політики та численні суб’єкти [1].

Близько півроку тому вся країна мала можливість спостерігати історичний момент: 28 лютого 2022 р. президент України Володимир Зеленський підписав заявку на членство в Європейському Союзі, а згодом, 23 червня, країна отримала кандидатуру в ЄС. Наступним етапом стане остаточна інтеграція України в Євросоюз, але коли це відбудеться, поки невідомо. Як показує досвід країн-членів ЄС, шлях до статусу кандидата на отримання статусу члена Союзу досить тривалий і складний і включає багато етапів.

Уявімо, що через певну кількість років Україна стала повноцінним членом Європейського Союзу, і, швидше за все, це станеться після закінчення військових дій на території України. Як розвиватиметься ситуація безпосередньо для ЄС та України? Перш за все, Європейський Союз братиме безпосередню участь у післявоєнній відбудові України шляхом залучення фінансової допомоги безпосередньо від ЄС та його партнерів. Для цього вже розроблено план під назвою «Rebuild Ukraine». Також значно посилиться економічне та соціальне співробітництво, збільшиться відсоток експорту українських товарів до країн Європи. Україна може експортувати не лише продукцію металургії,

сільськогосподарську продукцію, машинобудівну продукцію, а й ІТ, адже зараз Україна займає перше місце серед країн Східної Європи за обсягами ІТ-аутсорсингу та працевлаштування програмістів.

В даний час Європейський Союз налічує 25 членів, і на його частку припадає понад 20 % світового валового внутрішнього продукту і близько 35 % світової торгівлі. За оцінками Французького інституту міжнародних відносин, якщо поточні тенденції збережуться, до 2050 року лише 17 % ВВП вироблятиметься в Європейському Союзі, 45 % – у Китаї та 31 % – у США. Частка Європейського Союзу, США та Китаю у світовій торгівлі становить відповідно 17, 17 та 51 % [2].

З моменту встановлення відносин з Європейським Союзом роль України на світовій арені зросла і зростає.

Отже, з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбулися фундаментальні зміни в географічній структурі зовнішньої торгівлі України. До цього близько чверті вітчизняного товарного експорту було спрямовано в країни ЄС, близько третини – на ринки країн СНД, решта – в інші країни світу. Протягом 2014-2022 рр. цей розподіл змінився в бік суттєвого зменшення частки країн СНД та поступового збільшення частки ЄС. Сьогодні Європейський Союз є найбільшим торговим партнером України, питома вага торгівлі товарами якого становить близько 40 % від загального обсягу зовнішньої торгівлі України.

У 2021 році обсяг експорту товарів до ЄС становив приблизно 23 мільярди доларів США. Основу експорту товарів України до ЄС складають продукти харчування, метали та мінеральні продукти.

За географічною структурою зовнішньої торгівлі нині найбільшими партнерами України з експорту товарів є Польща, Італія, Німеччина, Нідерланди та Угорщина. Україна переважно експортує до Польщі залізорудну сировину, чорні метали, продукцію деревообробки. Внутрішній експорт до Італії зосереджений на чорних металах і зерні. Експорт до Німеччини в основному складається з джгутів, ріпаку, залізорудної сировини та одягу. Україна постачає до Нідерландів переважно зернові культури та соняшникову олію. Майже весь

внутрішній експорт електричних водонагрівачів до ЄС зосереджений в Угорщині, зі значною часткою пучків дроту та залізної руди. Географія внутрішнього товарного експорту до країн ЄС залишається досить диверсифікованою.

Серед країн ЄС найбільшими партнерами України з імпорту товарів є Німеччина, Польща, Італія, Франція та Угорщина. З Німеччини Україна імпортує переважно сільськогосподарську техніку, легкові та вантажні автомобілі, електрообладнання. Імпорт з Польщі в основному складається з транспортних засобів, різного промислового обладнання, продуктів харчування та текстилю. Основним імпортом з Італії є фармацевтична продукція та продукція для виробництва обладнання. Україна імпортує з Франції переважно засоби захисту рослин, фармацевтичну продукцію, засоби гігієни, легкові автомобілі. В основному з Угорщини імпортують електрообладнання, автомобілі, продукти харчування, гумові вироби тощо.

Українські компанії активно використовують можливості зони вільної торгівлі з ЄС (у 2016 році до країн ЄС експортували товари 13 402 компанії, у 2017 році – 14 136 компаній, у 2018 році – 14 715 компаній, у 2019 році – 14 540 компаній, 892 компанії, у 2021 році – 14,283). Після запровадження зони вільної торгівлі на експорт до країн ЄС було видано 584 907 сертифікатів EUR.1 – документа, що підтверджує походження товару з Європи чи України та дає право здійснювати митне оформлення вантажу, використовуючи пільгову ставку мита, тим самим зменшуючи його вартість для покупця.

Вступ України до ЄС стане вагомим стимулом для збільшення товарообігу, продовження державних реформ, для виходу нашої країни на якісно інший рівень розвитку, адже головною перевагою вступу до ЄС є те, що це можливо. Підйом України до провідних країн Європи та прийняття її до союзу вільних, економічно розвинених країн. Водночас, як видно з досвіду інших країн, вступ країни до ЄС дає низку переваг як для громадян, так і для бізнесу.

Загальні переваги включають стабільність, демократію, реформу неефективної національної судової системи, участь у колективній безпеці Європи; антикорупційна політика, стимулювання зростання ВВП, збільшення робочих

місць, підвищення зарплат і пенсій, зниження цін на товари та підвищення якості цих товарів, збільшення внутрішнього ринку та внутрішнього попиту, вільний рух робочої сили, товарів, послуг і капіталу, розширення освітніх можливостей, підвищення соціального захисту, ефективний захист прав людини в інституціях ЄС, доступ до ринку для 450 мільйонів споживачів.

Нині головним завданням нашої держави є проведення важливих реформ у багатьох сферах життя суспільства, піднесення українського законодавства до європейського рівня. Як кандидат Україна має доступ до фінансових ресурсів ЄС, призначених для реформ. Загалом швидкість вступу до ЄС залежить від двох взаємозалежних факторів: швидкості впровадження реформ та ситуації, пов'язаної з війною на території України.

Сьогодні Україна відіграє роль щита для європейських держав, запобігаючи військовій агресії Росії, але незабаром ця війна закінчиться, і тоді наша країна матиме значний військовий досвід, яким зможе поділитися з членами ЄС для подальшої оптимізації колективної оборони на випадок повторного нападу країни-агресора.

Отже, Україна відіграє важливу роль на світовій арені щодо вступу до Європейського Союзу, що визначається економічною, політичною, правовою та соціальною співпрацею.

Література

1. Бузько І. Економічна політика держави в контексті глобалізації світової економіки: перспективи включення України в міжнародне співробітництво. Матеріали круглого стола: 'Разширение Европейского Союза на Восток: последствия для Украины' Восточнoукраинский національний університет ім. Даля. Луганськ. 2003. 15-18 с.

2. Миценко І.М. Місце і роль України в політиці Європейського Союзу. 2006. 38 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Мануїлова К.В.

ДУРОВИЧ АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

Національного університету «Одеська юридична академія»

КРАЇНА ТА ЄВРОСОЮЗ: ПЕРЕВАГИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУП

Підтримання курсу на євроінтеграцію є ключовим зовнішньоекономічним пріоритетом України. Наміри щодо вступу до складу Євросоюзу Україна має вже понад 30 років, що зумовлено здобуттям незалежності та підтриманням шляху демократичного розвитку суспільства й держави в цілому.

Європейський союз є політичним та економічним об'єднання 27 держав-членів, що створений на підставі Договору про Європейський союз, який підписаний у 1992 році у Маастрихті та набув чинності з 1993 року для забезпечення стабільності, миру, процвітання, спираючись на людські й демократичні цінності.

Цілями такого об'єднання є, перш за все, створення міцного союзу народів Європи, забезпечення соціального та економічного прогресу, проведення зовнішньої політики, а також напрямку безпеки тощо. Об'єднання охоплює такі основні напрямки, як: формування економічного та валютного союзу; спільна політика закордонних справ та безпеки; співробітництво у галузі правосуддя та внутрішніх справ.

Першим кроком до вступу стало підписання Угоди про асоціацію у 2017 році між Україною та Європейським Союзом [1]. Ця подія засвідчила про перехід від партнерських та співробітницьких до відносин політичної асоціації та економічно інтеграційних.

У зв'язку із повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року та продовженням збройної агресії, що кожного дня супроводжується численними порушеннями прав людини, зважаючи на реалії сьогодення, вступ до ЄС є ще більш актуальним, ніж раніше. Тому, 28 лютого 2022 року Президентом України Володимиром Зеленським була підписана заявка

на вступ України до ЄС за прискореною процедурою [2]. Це стало великим поштовхом для ще більшого зближення України до Європейського Союзу.

Безперечно, сподівання щодо швидких темпів просування до складу Євросоюзу мають право на існування, але, треба розуміти, що процедура вступу є досить складною і тривалою, особливо для країни, в якій триває війна.

Існують загальні кроки, які необхідно пройти задля того, щоб стати повноцінним членом Європейського Союзу. Перший крок починається з подання заяви на членство за умов, якщо держава – кандидат підтримує такі цінності, як права людини, демократія та верховенство права. Другий крок полягає у схваленні поданої заяви та проведенням переговорів про вступ, в ході яких визначаються умови вступу, наявність необхідних критеріїв, терміни прийняття, імплементації тощо. Після отримання Європейським парламентом згоди, заявник та Європейська Рада підписують договір про вступ, що обов'язково має бути ратифікований всіма країнами – членами ЄС. Як тільки договір набуде чинності, претендент здобуде повноправне членство в ЄС [3].

Важливими умовами задля членства в ЄС, яким треба відповідати, є 'Копенгагенські критерії'. Вони пов'язані, перш за все, з тим, що претендент на вступ має забезпечити стабільне функціонування на високому рівні інститутів, які виступають гарантом демократії, сприяють дотриманню прав людини та пануванням верховенства права, що є характерним для політичного аспекту. Не менш важливим є й економічний аспект, який потребує активного розвитку принципів ринкової економіки, розвинення інфраструктури, забезпечення високої якості освіти та науки [4]. Подані вимоги можуть бути реалізовані шляхом проведення реформ в найважливіших сферах життя суспільства.

Сьогодні Україна має статус кандидата на вступ до ЄС, який вона отримала 23 червня 2022 року [5]. Ця подія стала визначним проривом в історії відносин України та Євросоюзу, а також великою перевагою для нашої держави, оскільки статус кандидата відкриває можливості стосовно отримання фінансової допомоги, що є вкрай необхідним у зв'язку з тим, що після закінчення війни постане питання

щодо відбудови країни, бо дуже великий відсоток інфраструктури є зруйнованим через збройну агресію.

Надання Україні статусу кандидата свідчить про те, що європейська спільнота підтримує прагнення нашої країни стати повноправним членом ЄС, особливо в той час, коли триває запекла боротьба з агресором за європейські цінності, демократію, територіальну цілісність та незалежність в цілому. Тому, не слід виключати той шанс, що Євросоюз дійсно може розробити спеціальний порядок, завдяки якому може відбутися прискорена процедура вступу України до складу ЄС, що стане прецедентом за всю історію існування Європейського Союзу.

Отже, вступ до ЄС надасть вихід Україні на якісно інший рівень розвитку та можливість бути вільною, економічно розвинутою державою, а також забезпечить чималою кількістю переваг, як: стабільність, демократія, реформування судочинства, зниження корупції, зростання внутрішнього ринку та попиту, підвищення рівня освіти, соціального захисту тощо.

Література

1. Закон ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 40. ст.2021.

2. Treisman, Rachel. Ukraine wants to join the EU. Here's how that would work. URL: <https://www.capradio.org/news/npr/story?storyid=1083528087> (дата звернення: 06.11.2022).

3. Nugent N., The European Commission, (New York.: Palgrave, 2001), pp.316-320; Dinan D., Ever Closer Union? (London: Macmillan, 1994), pp. 473-482

4. Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм : наказ Міністерства економіки з питань європейської інтеграції в Україні від 16.03.2005 р. № 62. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-05#Text> (дата звернення: 08.11.2022).

5. УКРАЇНА ОТРИМАЛА СТАТУС КАНДИДАТА НА ВСТУП В ЄС.
Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/23/7354307/>
(дата звернення: 08.11.2022)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г. М.

ТИМОШИШИН ІННА ЛЮБОМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕС ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ПОСТВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Курс на Євроінтеграцію було взято Україною ще з періоду здобуття незалежності. У 1993 року було вперше законодавчо закріплено напрямки розвитку держави. Визначалося, що метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не завдаватиме шкоди її національним інтересам.

Перші правові угоди між Україною та ЄС було укладено ще у 1998 р. Даний рік став відправною точкою для співробітництва з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Також в той період було визначено 7 основних пріоритетних напрямків, таких як [5]:

- енергетика;
- торгівля та інвестиції;
- юстиція та внутрішні справи (включаючи наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу);
- охорона навколишнього середовища;
- транспортна сфера;
- транскордонне співробітництво;
- співпраця у сфері науки, технологій та космосу [5].

Законом України ‘Про засади внутрішньої і зовнішньої політики’ від 1 липня 2010 року було закріплено однією із основних засад зовнішньої політики України ‘забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС’ [1].

24 лютого 2022 року повномасштабне вторгнення РФ на територію України змінило багато, в тому числі і в перспективах Євроінтеграції України. На даний момент активний розвиток держави задля досягнення зазначеної мети не можливий. І, відверто кажучи, зовсім не важливий, коли основним завданням держави є збереження своєї цілісності та Незалежності. Проте, війна не зупинила процес руху до ЄС.

Багато країн-членів Європейського Союзу змінили свою думку стосовно інтеграції України. Хоча, на даний момент складно сказати чи легшим і швидшим буде приєднання нашої держави до даного Союзу, чи ні, але вже можна сміливо говорити, що воно точно буде. Війна дала сильний поштовх уряду України швидше зробити остаточний крок до членства ЄС. Так, 23 червня, лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС [2].

Перед Україною постало багато завдань: відбудова міст і забезпечення людей робочими місцями, повернення освіти і науки до більш звичного формату та їх модернізація, відновлення торговельних зав’язків, повернення туризму та інші. Всі зазначені завдання повинні повернути країну до ‘мирного’ стану. І паралельно поверненню до звичайного життя у всіх сферах необхідним буде продовження реформ на шляху до Європейського Союзу. Така робота у всіх напрямках є єдиним варіантом відновлення повноцінної життєдіяльності держави.

Одним із перших кроків став Указ Президента України про затвердження Положення про Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни від 21 квітня 2022 року [3]. На даний орган було покладено обов’язок розробити плану відновлення. Зазначений план презентували 2 травня 2022 року у Комітеті з питань економічного розвитку Верховної Ради. Основними принципами на яких побудований даний план є наступні [4]:

- повний доступ до Ринків ЄС та Великої сімки;
- отримання статусу кандидата, а потім повноправне членство в ЄС;
- налагодження логістичних маршрутів в західному напрямку;
- розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу;
- розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу;
- та інші.

З огляду на зазначені принципи можна сказати, що плани реалізації процесу Євроінтеграції після завершення війни знаходяться на рівні з відновленням держави і є одним із пріоритетних напрямків ‘нової’ України.

Також експерти пропонують створити Міжнародну агенцію для відбудови України. Ця агенція має бути пов’язаною з ЄС, водночас бути самостійною у прийнятті рішень та мати чіткі терміни існування. Цей орган буде консультувати Україну під час відновлення і стежити, щоб виділені кошти витрачалися за призначенням [4].

Щодо відновлення України турбуються і інші держави. Наприклад, Енергетичне співтовариство створило для України Фонд відновлення зруйнованої російською війною енергетичної інфраструктури, основними інвесторами якого країни-члени ЄС [4].

Таким чином, можна дійти висновку, що війна стала своєрідним поштовхом для пришвидшення руху України до вступу в ЄС. Наразі існує багато перешкод та труднощів на даному шляху з якими наша держава успішно справляється, та тих, з якими ще повинна буде впоратись. Допомога країн-членів Європейського Союзу на шляху до консолідації та відновлення України є цінною, але не виключає клопіткої та довгої роботи, яка ще попереду.

Література

1. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України № 2411-VI від 1 липня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

2. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232

3. Про Національну раду з відновлення України від наслідків війни: Положення, затверджене Указом Президента України № 266/2022 від 21 квітня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>

4. Пилипенко Я. Відбудова України після війни: хто, як і за чиї гроші: Українська правда, 2022 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/19/687200/>

5. Солоненко О.М., Калиновський Б.В. Право Європейського Союзу: Мультимедійний навчальний посібник Національної академії внутрішніх справ. URL: <https://arm.naiiau.kiev.ua/books/eulaw/info/vstup.html#>

Науковий керівник: д. ю. н., професор кафедри Сурілова О. О.

ЛЕБІДЬ ВАЛЕРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Від здобуття Україною незалежності в 1991 році і дотепер, в суспільстві гостро постає питання про інтеграцію України в ЄС. З початком збройної агресії Росії проти України ця тема набрала ще більшої популярності, оскільки в даних умовах влада нашої держави була зобов'язана діяти швидко та рішуче, тож вже 28 лютого 2022 року президент України Володимир Зеленський підписав заявку на членство України в Європейському Союзі. Через напад Росії процес входження до ЄС може відбутися за спеціальною процедурою. Саме тому, ми вважаємо, що зараз особливо актуально розібратися в тому, які плюси та мінуси інтеграції України в Євросоюз.

Пришвидшений варіант вступу України до ЄС одразу підтримали президенти 8 країн, а саме таких, як: Словенія, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія, Польща, Чехія, Болгарія. Також вони закликали інших держав-членів ЄС до надання Україні політичної підтримки. 1 березня 2022 року Європарламент підтримав заявку України і рекомендував надати їй статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. За таке рішення проголосувала тотальна більшість із 676 депутатів, присутніх у залі. А вже 23 червня 2022 року на саміті у Брюсселі Європейська Рада ухвалила рішення про надання Україні статусу кандидата в ЄС.

Вступ України до ЄС підтримують більшість громадян нашої країни, отже євроінтеграційний процес є відображенням волі народу України. Тож, розберемося, які зміни відбудуться із входом держави до ЄС, які переваги та недоліки нас очікують.

Для України євроінтеграція – це шлях до подолання технологічної відсталості, до усучаснення економіки, залучення новітніх технологій та іноземних інвестицій, до виходу на світові ринки, створення нових робочих місць. Щодо політичних переваг, то вони, насамперед, пов'язані із створенням надійних механізмів політичної стабільності, безпеки та демократії. Крім того, вступ до ЄС відкриє курс до колективних структур загальної безпеки Європейського Союзу, надасть можливість покращити співробітництво в боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом, контрабандою тощо, безпосередньо забезпечить більш ефективну координацію дій з європейськими партнерами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення. В Євросоюз входять більшість розвинених країн Європи і бути серед цих держав це реальні переваги, визнання та честь. Ті принципи та свободи, що надаються ЄС всім своїм членам дозволяють побудувати заможну, вільну державу з усіма благами для її громадян [3, с.27]. Отже, стрімко покращиться і економічне становище України. Європейський союз – це відкриття ринків. Це збільшення імпорту, що сприяє росту конкуренції, а тому ціни стають нижчі, а якість товарів та послуг підвищується, та збільшення експорту, що дає нарощування виробництва і, як наслідок – створення нових робочих місць. Також до економічних переваг можна

віднести антидемпінгову політику, спільні митні тарифи, макроекономічну стабільність.

Третім позитивним чинником є соціальний євроефект, ціль якого – ефективно захищати права людини в інституціях ЄС, відкриття кордонів з метою вільного пересування населення, забезпечення високого рівня життя, проведення реформ в галузях науки, освіти, соціального захисту, охорони здоров'я. Відбудуться суттєві зміни в питаннях достатньої оплати праці, забезпеченні права на вільне працевлаштування. Українці зможуть не тільки їздити до країн ЄС на сезонні роботи, а й на рівні з європейцями, пропонувати себе як спеціалістів в різних галузях [1, с.33].

Також існують і культурні (ідеологічні) переваги, серед них поширення української культури в країнах ЄС, широкий доступ до інформаційного потенціалу ЄС та інші. Візова лібералізація є також одним з плюсів, оскільки вже багато громадян оцінили безвізовий режим, який зробив подорожі доступнішими і надав можливість побачити світ.

Звісно, є і негативні сторони вступу в Євросоюз. На нашу думку доцільно виділити політичні, економічні та соціальні недоліки.

Якщо говорити про політичні мінуси, то вони несуть із собою часткову втрату суверенітету держави та підпорядкування територій органам ЄС, також може існувати невизначеність стратегії розвитку, що повпливає на економіку не найкращим чином, оскільки між країнами ЄС існує висока конкуренція в деяких галузях, а отже необхідно буде переорієнтовуватись на менш конкурентні галузі.

До економічних недоліків слід віднести складність в переході на європейський рівень цін, квотування певних видів товарів, неконкурентноспроможність продукції на зовнішньому ринку.

Щодо соціальних проблем, то тут можна виокремити так званий 'відтік умів', що означає, що в Україні поменшає кваліфікованих та спеціалізованих кадрів [4, с.1].

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок, що все ж таки вступ України до ЄС має більше переваг, ніж недоліків, і саме цей шлях є

найперспективнішим для успішного розвитку нашої держави. Однак для того, щоб уникнути тих загроз, які існують на даному етапі, необхідно розробити план дій щодо безболісного входження України до Євросоюзу та безпосередньо почати заходи щодо впровадження стратегічних напрямів розвитку ЄС в державну економіку.

Література

1. Батаренко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України Батаренко А. О. // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. – 2014 р.
2. Малик Я. Європейський Союз/ Я. Малик, О. Киричук, І. Залуцький–Львів, 2006 – 610с.
3. Сіденко В. Розширення Європейського союзу на схід: наслідки для України / Сіденко В. // Національна безпека та оборона. – 2009. – №9. —С 25-29.
4. Солонінко К. С. Інтеграційна політика України: інституційні аспекти / Солонінко К. С. // Міжнародна економіка. – 2012 р. – Випуск No 52.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Федорова Т. С.

ПЛАЧКОВА МАРІЯ ХАРЛАМПІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇЇ МАЙБУТНЄ В ЙОГО СКЛАДІ

Події 2013-2014 років в Україні чітко визначили європейський курс нашої держави, що було закріплено в Конституції України в лютому 2019 року. Преамбула Конституції України підтверджує європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року сприяло прискоренню діяльності держави по запровадженню європейського курсу. Вже 28 лютого 2022 року Президент України Зеленський В. О. підписав заявку на вступ України до Європейського Союзу (далі – ЄС). Після чотирьох місяців переговорів лідери країн – членів ЄС надали Україні статус кандидата на вступ до ЄС.

Статус кандидата, безперечно, наближує Україну до повноцінного членства в ЄС, але практика показує, що цей шлях може бути важким і тривати роками чи десятиліттями. У висновку Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі зазначаються сім вимог, які Україна має виконати для збереження свого статусу кандидата до ЄС. Ці вимоги передбачають: зміну законодавства про національні меншини; продовження судової реформи в Україні, яка почалась ще у 2016 році; реформування Конституційного Суду України; боротьбу з відмиванням коштів; посилення антикорупційної діяльності; запровадження антиолігархічного закону; прийняття законів у медійній сфері, які б відповідали європейським стандартам. Прем'єр-міністр України Шмигаль Д. А. зазначив: «Рух до ЄС дозволить модернізувати нашу державу, і ми зацікавлені зробити всі зміни якнайшвидше. Україна – це Європа і невдовзі Україна буде членом Європейського Союзу». Тому, запровадивши ці реформи, Україна не тільки стане на крок ближче до ЄС, а й удосконалив судову систему, законодавство у певних сферах, вирішить проблеми корупції та відмивання коштів.

Головними умовами для набуття Україною статусу члена ЄС є відповідність Копенгагенським критеріям, які закріплені в Декларації Європейської Ради, прийнятій в 1993 році. Копенгагенські критерії включають політичні, економічні та юридичні вимоги [1, с. 116]. Політичні критерії передбачають наявність демократії в державі, тобто призначення державної та місцевої влади народом, та наявність необхідних умов для її здійснення. Також відповідність політичним вимогам означає закріплення принципу верховенства права в державі, дотримання прав і свобод людини, а також поваги і захисту прав національних меншин та

забезпечення механізмів їх захисту. Економічний критерій вимагає наявність ефективної ринкової економіки, яка спроможна конкурувати в межах ЄС. Юридичний критерій передбачає такий стан країни, при якому вона здатна взяти на себе зобов'язання, що виникають після вступу до ЄС.

Копенгагенські критерії є не єдиними вимогами до держав, які бажають стати членами ЄС, окремі вимоги закріплені в Договорі про Європейський Союз. Відповідно до ст. 49 Договору членом ЄС може стати будь-яка європейська держава, що є географічним критерієм. Кордон між Європою та Азією, до сьогодення чітко не визначений, але територію України завжди повністю відносили до Європи, тому географічному критерію Україна автоматично відповідає. Також в ст. 49 Договору зазначається вимога до країн, бажаючих стати членом ЄС, поважати людську гідність, свободу, права людини, демократію, верховенства права, що називають ціннісним критерієм або загальним політичним [2].

Необхідно також зазначити те, що виконання вищезазначених критеріїв тільки шляхом їх закріплення в Конституції та інших нормативно-правових актах є недостатнім. Потрібне не тільки формальне, а й фактичне втілення цих вимог у соціальне, політичне та економічне життя. Варто згадати Турецьку Республіку, яка є кандидатом на вступ до ЄС з 1987 року. Внаслідок порушень прав людини та принципу верховенства права переговори про вступ Туреччини до ЄС взагалі призупинилися в 2016 році. Отже, від дієвості та ефективності реформування держави шляхом виконання критеріїв для вступу до ЄС залежить швидкість прийняття до складу ЄС, збереження статусу кандидата, та, загалом, можливість стати членом ЄС.

Після прийняття рішення всіма 27 країнами – членами ЄС про вступ України до ЄС, Україна зазнає численних позитивних змін. Відповідно до повідомлення Центру протидії дезінформації при РНБО України основними перевагами членства в ЄС для громадян України є:

1. спрощений порядок перетину кордонів в межах ЄС;
2. посилений захист прав споживачів, що посідає високе місце в ЄС;

3. збільшення кількості товарів за доступними цінами;
4. якісна європейська освіта;
5. імпульс для секторального співробітництва [3].

Після закінчення війни для України головною перевагою членства в ЄС буде фінансування з бюджету ЄС, що буде надзвичайно важливим для відбудови держави. Результатами вступу України до ЄС також буде реформування всіх гілок влади, адаптація із європейським законодавством, стабільність макроекономіки, запровадження європейських стандартів у виробництві, захист прав людини в інституціях ЄС, високий рівень життя населення та запровадження інших європейських стандартів.

На даному етапі, коли Україна отримала довгоочікуваний статус кандидата на вступ до ЄС, через військові дії, окупацію територій України, концентрацію всіх ресурсів на війні з агресором є неможливим у швидкому порядку реформувати країну до належного рівня. Навіть до війни Україна була віддаленою від європейських стандартів. Наприклад, Україна має значні проблеми з корупцією, яка закріпилась у всіх можливих органах всіх інстанцій, не дивлячись на формальні спроби її подолання. Крім того в Україні наявні значні порушення прав людини. Так, у 2020 році до уповноваженого Верховної Ради України з прав людини звернулося 41 566 осіб зі скаргами [4]. Тому Україні доведеться докласти багато зусиль для вирішення проблем, що виникли як до військових дій, так і у зв'язку з ними.

Отже, Україна має пройти складний та тривалий шлях для отримання статусу члена ЄС. Факт набуття членства в ЄС означатиме здійснене реформування України до рівня європейської держави, а подальше перебування України у складі ЄС надасть громадянам України можливість жити, працювати та навчатися в сучасній, правовій та демократичній країні, яка позбулася найголовніших проблем державного масштабу і сконцентрована тільки на задоволенні потреб суспільства.

Література

1. Фалалєєва Л. Роль Копенгагенських критеріїв у реалізації цінностей

Європейського Союзу: Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 2017. 116 с.

2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2012/C 326/01) // Official Journal of the European Union. – Volume 55. – 26 October 2012. URL: <https://bit.ly/2RxqpZM> (дата звернення 07.11.2022).

3. Членство в ЄС: які переваги воно дає українцям. URL: <https://bit.ly/3Tbu6zg> (дата звернення 07.11.2022).

4. Кількість скарг на порушення прав людини в Україні зросла на третину. Українська правда, 2021. URL: <https://bit.ly/3fFvBry> (дата звернення 07.11.2022).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Гриб Г.М.

ШПАК МАРТИНА АНДРІЙВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

DEEPENING EUROPEAN INTEGRATION BY UKRAINE AS A MEMBER OF THE COUNCIL OF EUROPE

The EU enlargement process opens new strategic prospects for Ukraine and additional opportunities to deepen the European integration policy of our country. Ukraine directly borders with the European Union (the total length of the border Ukraine's border with the EU is about 1400 km). This largely determines the nature of these relations and prospects for further development of Ukraine. We must proceed from the fact that it is in the interests of the European Union to ensure peace and stability on its borders, to have as neighbours politically stable, democratic and economically developed states with predictable and friendly foreign policy.

The purpose of the given article is study the main features of the emergence, development and transformation of European integration, modern cooperation of Ukraine with the countries of the European Union, the main problems and prospects of

its accession to the EU; affirmation of worldview positions, devoid of false myths about the essence and functions of NATO, pragmatic approaches in assessing the nature, features and dynamics of the strategy of Euro-Atlantic integration strategy of Ukraine, its geopolitical prospects.

Some aspects of this issue have been considered by many scientists, experts in international and European law both abroad and in Ukraine. The study of certain aspects of the legal nature of the EU and its activities was the focus of attention of such domestic and foreign scholars as: G. de Burka, I. A. Hrytsiak, V. P. Malakhov, I. V. Kravchuk, O. O. Chetverikov, H. S. Yakymenko, V. I. Muravyov, O. F. During the writing of this work, various scientific methods were used, namely historical-comparative, analysis, deduction and explanation.

The Council of Europe ensures high European legal standards and accumulates the best practices of their implementation, occupying a prominent place in European international law, becoming part of international institutional law [1, p. 946]. The CoE and the European Union cooperate fruitfully, primarily in the field of human rights protection, gradually forming a new format of cooperation in a broad European context.

Relations between Ukraine and the European Union were established in December 1991, when the Minister of Foreign Affairs of the Netherlands, as the EU Presidency, in his letter on behalf of the European Union officially recognized the independence of Ukraine.

On November 9, 1995, Ukraine became a full member of the Council of Europe. The complex process of formation of the legal system in Ukraine creates problems with compliance with obligations to the Council of Europe. Currently Ukraine has acceded to almost 50 conventions and charters of the Council of Europe. On May 5, 1997 Ukraine acceded to Protocol No. 6 of the European Charter of Human Rights, and in January 2000 abolished the death penalty. On April 23, 1998, the Cabinet of Ministers of Ukraine adopted a resolution 'On the Commissioner for the observance of the 1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms' (Ombudsman). R.E. pays considerable attention to the development of local self-government in Ukraine. In December 2002 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the

Concept of Adaptation of the National Legislation to the European Legal System. At the end of 2004, the Council of Europe Monitoring Committee expressed hope that the process of completion of Ukraine's commitments to the Council of Europe would be intensified. The Venice Commission of the Council of Europe recommended improving the process of political and judicial reforms, ensuring freedom of speech and observance of democratic human rights. Speaking at the session of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on April 27, 2010, the President of Ukraine Viktor Yanukovich promised to complete the fulfillment of Ukraine's legal obligations to the Council of Europe by spring 2011, when Ukraine was to take over the presidency of the Council of Europe for a year on a rotational basis.

The development of European cooperation in the field of combating transnational computer crime is associated with the signing of the European Convention on Cybercrime on November 23, 2001 in Budapest, ratified by the Law of Ukraine of September 7, 2005 [1].

A number of other conventions have been adopted within the Council of Europe, in one way or another aimed at combating transnational organized crime in the economic sphere, which Ukraine has signed and ratified, namely: European Convention on Extradition 1957 (Ukraine ratified on January 16, 1998) [4]; European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters of 1959 (Ukraine ratified on January 16, 1998) [5]; European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters of 1972 (Ukraine acceded to the Convention on 22 September 1995) [6]; Convention on the Transfer of Sentenced Persons of 1983 (Ukraine acceded to the Convention on 22 September 1995) [2].

The CoE Office in Ukraine is an institutional form of cooperation, its activities are based on the Memorandum of Understanding between the Government of Ukraine and the Council of Europe on the Establishment of the Office of the Council of Europe in Ukraine and its legal status, signed on 6 November 2006, taking into account the provisions of the Vienna Convention on Diplomatic Relations of 1961 and the General Agreement on Privileges and Immunities of the Council of Europe of 2 September 1949, which, along with the Statute, defines the legal status of the Organization. The

CoE Office in Ukraine coordinates the implementation of in the country, concentrates activities on a smaller number of projects, which should significantly improve the quality of their implementation, supports efforts to implement the Council of Europe Action Plan for Ukraine for 2018-2021, approved on February 21, 2018 by the Committee of Ministers of the Council of Europe, which is a strategic programmatic instrument for cooperation in priority areas, exchange of best practices. At the same time, some projects are implemented within the framework of joint programs of the Council of Europe and the EU as a special international legal form of cooperation between them and Ukraine – the state of their implementation, in particular the joint program ‘Partnership for Good Governance’.

The EU, as a regional supranational integration association of European states, homogeneously structured after the abolition of the EU pillar structure by the Lisbon Treaty of 2007 [3], has an autonomous heterogeneous qualitatively new legal order, different from the international and domestic legal order of states. The EU has unique legal structures and tools for their implementation, including the extraterritorial effect of EU law, which in some cases causes ‘legal consequences within the internal legal order of third states, discretionary legal impact on them, as well as on legal or natural persons which are under their jurisdiction’ [7, p. 91].

The Association Agreement between Ukraine and the EU is a legal document that defines the content and format of Ukraine’s European integration since January 1, 2016. Negotiations on the preparation of the text of the Association Agreement began on March 5, 2007. On July 22, 2008, at the suggestion of France, the name of this agreement was determined. During 2007-12, 21 rounds of negotiations on the preparation of the Association Agreement between Ukraine and the EU were held within three working groups: on political dialogue, foreign and security policy, justice, freedom and security; on economic, sectoral issues and human development. There were also 18 rounds of negotiations on the terms of the free trade area.

On March 30, 2012 the Association Agreement was initialed. The text of the Agreement in Ukrainian was published on June 20, 2013 on the website of the Committee for European Integration of the Verkhovna Rada of Ukraine. The official

signing of the Association Agreement was scheduled for November 28, 2013 in Vilnius, but did not take place due to the refusal of the Ukrainian side. This provoked the Revolution of Dignity, which determined that Ukraine's European integration has no alternative.

Since the invasion began on 24 February 2022, EU-Ukraine relations have entered a radically new context. Since 22 February, the EU has adopted multiple packages of sanctions against Russia. Further measures have included the unprecedented decision to supply Ukraine with three packages amounting to EUR 1.45 billion of military equipment alongside substantial humanitarian assistance. It has also exceptionally waived normal asylum procedures, activating for the first time the Temporary Protection Directive to allow entry to refugees from Ukraine without paperwork procedures. Refugees have been pouring into neighbouring EU states, namely Poland, Slovakia, Hungary and Romania [8]. The number of Ukrainian refugees in the EU is now, according to UN sources, approaching 4.5 million with a further 7 million Ukrainians internally displaced, meaning that a quarter of the entire population has been forced away from their homes. These numbers are indeed comparable to the huge migrations and returned migrations of people at the end of the Second World War. The EU, whose peoples have welcomed the huge number of mostly Ukrainian women and children into their homes, will have to develop a policy and mechanisms for facilitating their return and re-integration back home jointly with the Ukrainian government, including, for example, temporary housing units. This leads on into the wider agenda for reconstruction.

Before Russia's invasion on 24 February, Ukraine's EU policy was characterised by two long-lasting trends. First, the conclusion of the Association Agreement in 2014 led to a «pragmatisation» of the EU discourse, which had long been dominated by symbolic-normative debates about future membership. The post-revolutionary political elites – the majority of whom are now clearly pro-European – but also a more professional civil society subsequently worked primarily on deeper sectoral integration with the EU. At the same time, surveys testified to the widespread realisation among Ukrainians that membership was a distant prospect. A second trend was the growing

criticism of the EU by the Ukrainian leadership, which, despite the country's reform successes after 2014, did not want to seriously consider proposals for upgrading the Eastern Partnership format.

With the invasion, the context changed permanently. Ukraine found itself in a new role as a forward post in a defensive fight of democratic Europe against Russian imperial aggression. This opened a moral and geopolitical «window of opportunity» for Ukraine. Kyiv's argumentation for rapid accession to the Union was now again, as before 2014, primarily strongly normative.

Ukraine's representatives see their country on an equal footing with the large EU states and present themselves as regional vanguards and assertive reformers when it comes to implementing the Association Agreement. Ukrainian civil society, on the other hand, stresses the importance of candidate status for new reform momentum. In recent months, the government and civil society have waged a professional and well-coordinated campaign for candidate status within the EU. The Eastern Partnership, on the other hand, has served its purpose in Kyiv's view. Ukraine will only invest in a realignment or new formats if they yield tangible security dividends.

Ukraine's accession would increase political and socio-economic heterogeneity, which could not simply be eliminated through treaty changes. A new «eastern flank of the EU» – enhanced by its close ties with the United States – would have more weight compared to the member states from the south of the Union, and the formative power of the Franco-German tandem would diminish. Germany would therefore have to invest more in securing the unity of the EU. Germany would have an opportunity if Ukraine were to join the Union, as it is a country that would support the Community's efforts to enhance its security effectiveness and resilience.

The need to develop an integration strategy of Ukraine was caused by the desire our state to meet the requirements of the modern world economic and political system, as well as the search for additional means to counter threats in the field of international security. Specific geopolitical position and history of long-term cooperation with European countries Ukraine is interested in active participation in integration processes

on the European continent. Thus, today European integration is officially proclaimed as a key priority of Ukraine's foreign policy.

At the legislative level, the main documents regulating Ukraine's relations with the EU are Agreement on Partnership and Cooperation between Ukraine and the EU and its Member States of 14 June 1994 and the EU-Ukraine Action Plan of 2005. On March 30, 2012 at the level of heads of negotiating delegations initialled the Association Agreement. A number of decisions are being prepared that form new legislative field of Ukraine, closer to the European standards. Consultations on the preparation of the Association Agreement continue. consultations on the preparation of the Association Agreement with the EU, which includes a free trade area with the European Union.

Literature

1. Convention on cybercrime [Electronic resource]: international document from November 23. 2001 – Access mode: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_575. – Title from the screen.

2. Convention on the Transfer of Sentenced Persons (Strasbourg, March 21, 1983) [Electronic resource]: international doc. of March 21. 1983 – Access mode: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_025. – Title from the screen.

3. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (2012/C 326/01) // Official Journal of the European Union. – Vol. 55. – 26 October 2012. – P. 1–390.

4. European Convention on Extradition of Offenders (Paris, 13 December 1957) [Electronic resource]: international doc. of 13 December. 1957 – Access mode: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_033. – Title from the screen. ISSN 2410-3594. Naukovij visnik Nacional'noi akademii vnutrisnih sprav. 2018. No. 3 (108) Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs 75

5. European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters (Strasbourg, April 20, 1959) [Electronic resource]: international doc. of April 20. 1959 – Access mode: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_036. – Title from the screen.

6. The European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters (ETS No. 73) [Electronic resource]: international doc. of 15 May. 1972 – Access mode: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_008. – Title from the screen.

7. Falaleyeva L.G. Human rights and extraterritorial effect of EU law: evolution of the practice of applying jurisdictional models / L.G. Falaleyeva // Bulletin of Taras Shevchenko University of Kyiv. International relations. – 2017. – Issue 1(46). – P. 91-97.

8. For a comprehensive account of the ‘Temporary Protection’ mechanism and related measures in various refugee crisis situations, see Carrera, S. et al. (2022), The EU grants temporary protection for people fleeing war in Ukraine – Time to rethink unequal solidarity in EU asylum policy, CEPS Policy Insights, No 2022-09, March.

9. Schmahl S. The Council of Europe: Its Law and Policies / S. Schmahl, M. Breuer. – Oxford : Oxford University Press, 2017. – 1080p.

Науковий керівник: асистент кафедри Гребенюк Д.О.

ПРАВО ЄС: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ПАТЛАХА АРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,

МІСЦЕ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА У СИСТЕМІ РАДИ ЄВРОПИ

Навесні 1949 року з метою забезпечення більшого єднання, сприяння економічному та соціальному розвитку та втілення в життя ідеалів і принципів на європейському континенті було утворено Раду Європи. Понад 70 років ця міжнародна організація працює на зміцнення демократії, верховенства права та захисту прав людини в європейських країнах. Разом з тим, й на сьогодні деякі питання діяльності цього суб'єкту викликають дискусії серед правників. Одне із них пов'язано із визначенням місця прецедентного права у системі Ради Європи. З огляду на вказане, обрана проблематика видається актуальною.

Як справедливо зазначає Н. Блажівська, «правові системи включають у себе не лише власне джерела права, а й інші засоби організації інтеграційних зв'язків держав, зокрема створювані ними міжнародні (міждержавні) організації. Цілі, принципи і методи інтеграції є неоднаковими, що відображається у відмінностях цілей, принципів, функцій і методів діяльності міжнародних організацій. У межах міжнародних організацій створені органи, які мають право виносити обов'язкові для держав – учасниць міжнародної організації – рішення і контролювати їх виконання» [1, с.226]. Таким органом відносно Ради Європи є Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ).

ЄСПЛ являє собою міжнародну судову установу, яка за умов, встановлених в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, розглядає заяви щодо порушення прав людини в державах-членах ЄС. Діяльність цього суду на нині є взірцем, еталоном, кінцевою інстанцією щодо захисту прав і свобод

людини в європейському правовому просторі. Саме тому чимало науковців сходяться на думці, що рішення даного органу має прецедентний характер.

Розділяючи цю точку зору, відмітимо, що рішення ЄСПЛ є максимально наближеними до конкретних життєвих ситуацій, враховують динамізм сучасного життя та відображають правові ідеали та цінності європейців. Тому погоджуємось із думкою О.Б. Ганьби про те, що «рішення зазначеного суду з конкретних справ та тлумачення норм Конвенції про захист прав людини у зв'язку з розглядом таких справ є обов'язковими для будь-якої держави, в тому числі й для України» [2, с.95].

Відповідний обов'язок прямо проглядається із міжнародних зобов'язань України, що знайшли своє відображення в національному законодавстві. Зокрема, як вбачається із Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [4] та Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [3] рішення є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції. Положення вказаних нормативно-правових актів фактично зобов'язують судові установи України як держави-члена Ради Європи використовувати прецедент як джерело права під час винесення рішень.

Разом з тим, процес використання прецедентного права у системі Ради Європи має певні проблемні питання. Насамперед, слід відзначити практику неоднозначного ставлення до обов'язковості використання рішень ЄСПЛ у всіх питаннях. Так, великий відсоток правників обстоюють тезу, що обов'язковість має адресний характер та є доречною лише у випадку винесення рішення відносно відповідної держави. Доволі показовим є те, що наведений тезис розділяє й Голова Європейського суду з прав людини у відставці Ж.-П. Коста. На одному із заходів останній зазначив, що «Рішення Європейського суду з прав людини мають лише відносну силу *res judicata*, а не *erga omnes*, через що держави, яких не торкається прямо те чи інше рішення, не зобов'язані йому відповідати» [6].

На нашу думку, така позиція є доволі спірною, оскільки рішення ЄСПЛ доволі часто стосуються проблемних суспільних відносин, які мають місце в усіх 46 державах-членах. Використання цих актів у якості прецеденту дає змогу іншим учасникам попередити або усунути певні негативні явища, тим самим не лише поліпшується захист прав людини, а й уніфікується законодавство.

Безпосередньо в Україні як державі-члені Ради Європи нагальною є проблема перепідготовки суддів для посилення їхньої правової свідомості та культури з переорієнтацією на природньо-правові ідеї європейської спільноти. З цією метою, на нашу думку, доцільно періодично проводити заходи із підвищення суддівської кваліфікації, у рамках яких висвітлювати взірцеві рішення ЄСПЛ щодо різних справ.

В цьому контексті також доцільно відмітити думку Т.А. Француз-Яковець щодо відсутності належного фінансування щодо повного та якісного перекладу текстів рішень ЄСПЛ [5, с.176]. Вважаємо таку ситуацію недопустимою, адже, на жаль, не всі судді володіють належним рівнем іноземної мови, щоб використовувати дані акти мовою оригіналу, що значно ускладнює правозастосовну практику.

Завершуючи дане дослідження, варто відмітити, що прецедентне право займає важливе місце в системі Ради Європи, оскільки сприяє утвердження верховенства права та законності на європейському континенті. В Україні як державі-члену цієї міжнародної організації існують певні проблеми використання практики ЄСПЛ. Однак, на нашу думку, останні потребують негайного вирішення для забезпечення подальшої інтеграції нашої держави в європейський політико-правовий простір.

Література

1. Блажівська Н. До питання про місце рішень європейського суду з прав людини у національній правовій системі. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 226-230.

2. Ганьба О.Б. Особливості правових відносин, що виникають у ході імплементації практики Європейського Суду з прав людини в судочинстві України. *Вісник НТУУ 'КПІ'. Політологія. Соціологія. Право.* 2018. Випуск 4 (40). С. 92-96.

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2006. № 30. Ст.260

4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1997. № 40. Ст.263.

5. Француз-Яковець Т.А. Забезпечення прав людини в Україні в контексті застосування рішень Європейського суду з прав людини. Збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (Івано-Франківськ, 9 грудня 2016 року). Івано-Франківськ: Видавник Голіней О.М., 2016. С. 173–178.

6. Чекотовська О. Проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини КСУ. URL: <http://www.judges.org.ua/dig4202.htm>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р.Ф.

ПАТЛАХА АРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,

МІСЦЕ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА У СИСТЕМІ РАДИ ЄВРОПИ

Навесні 1949 року з метою забезпечення більшого єднання, сприяння економічному та соціальному розвитку та втілення в життя ідеалів і принципів на європейському континенті було утворено Раду Європи. Понад 70 років ця міжнародна організація працює на зміцнення демократії, верховенства права та захисту прав людини в європейських країнах. Разом з тим, й на сьогодні деякі

питання діяльності цього суб'єкту викликають дискусії серед правників. Одне із них пов'язано із визначенням місця прецедентного права у системі Ради Європи. З огляду на вказане, обрана проблематика видається актуальною.

Як справедливо зазначає Н. Блажівська, «правові системи включають у себе не лише власне джерела права, а й інші засоби організації інтеграційних зв'язків держав, зокрема створювані ними міжнародні (міждержавні) організації. Цілі, принципи і методи інтеграції є неоднаковими, що відображається у відмінностях цілей, принципів, функцій і методів діяльності міжнародних організацій. У межах міжнародних організацій створені органи, які мають право виносити обов'язкові для держав – учасниць міжнародної організації – рішення і контролювати їх виконання» [1, с.226]. Таким органом відносно Ради Європи є Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ).

ЄСПЛ являє собою міжнародну судову установу, яка за умов, встановлених в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, розглядає заяви щодо порушення прав людини в державах-членах ЄС. Діяльність цього суду на нині є взірцем, еталоном, кінцевою інстанцією щодо захисту прав і свобод людини в європейському правовому просторі. Саме тому чимало науковців сходяться на думці, що рішення даного органу має прецедентний характер.

Розділяючи цю точку зору, відмітимо, що рішення ЄСПЛ є максимально наближеними до конкретних життєвих ситуацій, враховують динамізм сучасного життя та відображають правові ідеали та цінності європейців. Тому погоджуємось із думкою О.Б. Ганьби про те, що 'рішення зазначеного суду з конкретних справ та тлумачення норм Конвенції про захист прав людини у зв'язку з розглядом таких справ є обов'язковими для будь-якої держави, в тому числі й для України' [2, с.95].

Відповідний обов'язок прямо проглядається із міжнародних зобов'язань України, що знайшли своє відображення в національному законодавстві. Зокрема, як вбачається із Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [4] та Закону України «Про виконання рішень та

застосування практики Європейського суду з прав людини» [3] рішення є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції. Положення вказаних нормативно-правових актів фактично зобов'язують судові установи України як держави-члена Ради Європи використовувати прецедент як джерело права під час винесення рішень.

Разом з тим, процес використання прецедентного права у системі Ради Європи має певні проблемні питання. Насамперед, слід відзначити практику неоднозначного ставлення до обов'язковості використання рішень ЄСПЛ у всіх питаннях. Так, великий відсоток правників обстоюють тезу, що обов'язковість має адресний характер та є доречною лише у випадку винесення рішення відносно відповідної держави. Доволі показовим є те, що наведений тезис розділяє й Голова Європейського суду з прав людини у відставці Ж.-П. Коста. На одному із заходів останній зазначив, що «Рішення Європейського суду з прав людини мають лише відносну силу *res judicata*, а не *erga omnes*, через що держави, яких не торкається прямо те чи інше рішення, не зобов'язані йому відповідати» [6].

На нашу думку, така позиція є доволі спірною, оскільки рішення ЄСПЛ доволі часто стосуються проблемних суспільних відносин, які мають місце в усіх 46 державах-членах. Використання цих актів у якості прецеденту дає змогу іншим учасникам попередити або усунути певні негативні явища, тим самим не лише поліпшується захист прав людини, а й уніфікується законодавство.

Безпосередньо в Україні як державі-члені Ради Європи нагальною є проблема перепідготовки суддів для посилення їхньої правової свідомості та культури з переорієнтацією на природньо-правові ідеї європейської спільноти. З цією метою, на нашу думку, доцільно періодично проводити заходи із підвищення суддівської кваліфікації, у рамках яких висвітлювати взірцеві рішення ЄСПЛ щодо різних справ.

В цьому контексті також доцільно відмітити думку Т.А. Француз-Яковець щодо відсутності належного фінансування щодо повного та якісного перекладу текстів рішень ЄСПЛ [5, с.176]. Вважаємо таку ситуацію недопустимою, адже, на жаль, не всі судді володіють належним рівнем іноземної мови, щоб

використовувати дані акти мовою оригіналу, що значно ускладнює правозастосовну практику.

Завершуючи дане дослідження, варто відмітити, що прецедентне право займає важливе місце в системі Ради Європи, оскільки сприяє утвердженню верховенства права та законності на європейському континенті. В Україні як державі-члену цієї міжнародної організації існують певні проблеми використання практики ЄСПЛ. Однак, на нашу думку, останні потребують негайного вирішення для забезпечення подальшої інтеграції нашої держави в європейській політико-правовий простір.

Література

1. Блажівська Н. До питання про місце рішень європейського суду з прав людини у національній правовій системі. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 226-230.

2. Ганьба О.Б. Особливості правових відносин, що виникають у ході імплементації практики Європейського Суду з прав людини в судочинстві України. *Вісник НТУУ 'КПІ'. Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Випуск 4 (40). С. 92-96.

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст.260

4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст.263.

5. Француз-Яковець Т.А. Забезпечення прав людини в Україні в контексті застосування рішень Європейського суду з прав людини. Збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (Івано-Франківськ, 9 грудня 2016 року). Івано-Франківськ: Видавник Голіней О.М., 2016. С. 173–178.

6. Чекотовська О. Проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини КСУ. URL: <http://www.judges.org.ua/dig4202.htm>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Р.Ф.

ДАНИЛЕНКО АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ СПОСТЕРІГАЧА ПРИ РАДІ ЄВРОПИ

Рада Європи завжди прагнула підтримувати зв'язки з багатьма країнами Європи для підтримки світової співпраці та для посилення свого впливу на всі куточки земної кулі. Таким чином, неєвропейські країни, які мали на меті сприяти трансформації демократії в Європі, не стали винятком для Ради Європи. Такі держави як США, Канада, Японія, Мексика та Ватикан виявили інтерес, що до існування європейської культури та підтримки демократії, як вияв захисту прав людини.

Міжнародна організація мала змогу надати країнам поза межами Європи внести свій позитивний вклад у діяльність даної організації. І таким чином Кабінет Міністрів Ради Європи 14 травня 1993 року прийняв Статутну резолюцію (93) 26 щодо статусу спостерігача. У документі зазначається, що будь яка держава, яка дотримується принципів верховенства права та демократії і зобов'язується сприяти діяльності Ради Європи, може отримати статус спостерігача [1]. Отож, чотири держави, а саме: США, Канада, Мексика і Японія отримали статус спостерігача при Раді Європи відповідно до умов які зазначенні у Статутній резолюції (93) 26. Однак, Ватикан теж має статус спостерігача, проте отримав він його ще у 1970 році, тобто ще за довго до утворення офіційних документів про визнання статусу спостерігача. Однак це не заважає Ватикану приймати участь у діяльності міжнародної організації за рахунок свого особливого статусу і місії загалом [2]. Можна сказати, що дана держава вона не

підпадає під діяльність резолюції і таким чином не бере на себе будь які зобов'язання відповідно неї. А стосовно інших держав, отримавши статус спостерігача, вони відповідно зобов'язались впровадити у своєму законодавстві принципи верховенства права, прав людини та універсальні принципи демократії і обов'язково застосовувати їх на практиці.

У кожній державі є представники, які приймають участь у регулярних засіданнях Комітету міністрів на рівні постійних представників. Держави також мають змогу призначати постійного спостерігача при Раді Європи.

Основні критерії надання державі статусу спостерігача ми вже зазначили, однак у Статутній резолюції закріплені і додаткові критерії. Наприклад, те що держава повинна розділяти цінності Ради Європи і мати європейський зв'язок, який може бути виражений у політичній, історичній, культурній чи економічній сфері. Також є пункт щодо заохочення держави і її змоги робити позитивний внесок у роботу міжнародної організації, проте таке виявлення буде оцінюватися Секретаріатом, в результаті чого ним буде надана оцінка щодо запевнень, які надала держава на свій рахунок у сприянні прогресування Ради Європи. І з огляду на це впливає наступне положення у якому зазначається, що через постійний офіс у Страсбурзі на підтвердження готовності до співробітництва, необхідно надати відповідні засоби, для можливості постійного зв'язку із штаб-квартирою Ради Європи. Також держав-заявників в обов'язковому порядку інформують про можливість робити добровільні фінансові внески для реалізації характерних заходів і програм міжнародної організації [3].

Отже, якщо держава відповідає всім принципам зазначених у резолюції (93) 26 і пройшла перевірку на добросовісність своїх запевнень, приймається резолюція про статус спостерігача відповідної держави при Раді Європи. В них зазначається про можливість держави призначати свого постійного спостерігача при Раді Європі, та направляти його на відповідні додаткові збори депутатів, що сприятимуть плануванню і діяльності Ради Європи, саме з метою зміцнення демократичних інститутів, укріплення верховенства права і догляду за правами людини[4].

Відповідно, для Канади відноситься резолюція (96) 9 про статус спостерігача при Раді Європи, та з аналогічним змістом для США – резолюція (95) 37, для Японії – резолюція (96) 37, для Мексики – резолюція (99) 32. Проте, що стосується Ватикану, то було прийняте рішення, ухвалене заступниками міністрів на їхньому 255-му засіданні про статус спостерігача для Святого Престолу. У рішенні зазначається, що Святий Престол теж має право надсилати спостерігачів для участі в регулярних засіданнях Комітету міністрів. Також наголошується про те, що посилаючись на особливість статусу Ватикану, дане рішення не може розглядатись як прецедент. До речі, як зазначалося вище, у всіх наступних держав-заявниць статус спостерігача підтверджується відповідною резолюцією.

Статус спостерігача при Раді Європи можна сплутати із статусом спостерігача при Парламентській асамблеї, але це зовсім різні речі. Спостерігачами при асамблеї є як Мексика та і Канада, але немає інших що зазначались раніше. Асамблея до пленарних сесій і комісій приймає саме парламентських спостерігачів у хід політичних дискусій. Вона вимагає максимального поглиблення спостерігачів в політичний процес статутного органу задля досягнення цілей. Проте, цікаво те, що на сесіях делегації країн-представників не маю права голосу. А висловити свою думку можуть з дозволу голови асамблеї.

Рада Європи як прогресуюча міжнародна організація робить впевнені кроки до розширення свого впливу задля всезагальних мирних цілей. Наразі понад 50 держав які приєднуються до конвенцій Ради Європи чи мають відношення до них, являються членами організації, спостерігачами при Раді Європи або є учасниками характерних угод, до яких відноситься і Венеціанська комісія. Наразі Рада Європи розробляє багато міжнародно-правових актів разом із державами, що до неї не входять. І таким чином Статутна резолюція (93) 26 продемонструвала готовність та серйозність Ради Європи у створенні організаційно-правової основи для більш тісної співпраці із державами які не є її членами, але які сходяться у думках і мотивах, що до ідей і цінностей міжнародної організації.

Література

1. Statutory resolution on observer status (93) 26. Adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1993 at its 92nd Session.

2. URL:https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804e42f6 (дата звернення 15.10.2022)

3. Рада Європи та держави-спостерігачі – поточна ситуація та напрямок подальших дій. 2008.

4. URL:https://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/%5BRussian_documents%5D/%5B2008%5D/%5BJan2008%5D/Res1600_rus.asp (дата звернення 15.10.2022)

5. Criteria for the granting of observer status with the council of Europe. Adopted by the Committee of Ministers on 1-2 and 7 July 1999 at the 676th meeting of the Ministers' Deputies.

6. URL: <https://rm.coe.int/0900001680695176> (дата звернення 15.10.2022)

7. Resolution on observer status for Canada with the council of Europe (96)9. Adopted by the Committee of Ministers on 3 April 1996, at the 562nd meeting of the Ministers' Deputies.

8. URL:https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804c8f65 (дата звернення 15.10.2022)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри Харитонов Роман Феліксович

ТІТАРЕНКО ПЕТРО СЕРГІЙОВИЧ,

ЮРКО АЛІНА ВАДИМІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РАДИ ЄС

На нашу думку, проблематика визначення саме відповідальності Ради Європейського Союзу прямо виходить із ролі та суспільного статусу цього

органу. Так, чим важливіші функції, завдання органу тим більший рівень відповідальності має бути передбачений за їх порушення.

Саме тому, в рамках цієї теми спочатку треба актуалізувати питання щодо загальних відомостей про Раду Європейського Союзу, її значення, завдань та повноважень, аби мати більш повну картину та уявлення про те, які підстави для відповідальності можуть бути для цього органу.

Тому слід почати з того, що основним напрямком діяльності, функціонування Ради Європейського Союзу являється контроль та реалізація стабільної спільної діяльності всієї системи соціально-економічного життя держав-учасниць Європейського Союзу.

Зрозумілим є те, що стабільна життєдіяльність внутрішнього ринку Європейського Союзу неможлива без ефективного забезпечення таких складових, як: законодавче регулювання, регулювання соціальної політики, освітньої та культурної галузей, забезпечення гідного рівня охорони здоров'я. Разом з цим, значної уваги потребує діяльність в промисловості, транспортній галузі та інших. І хоча регулювання цих сфер не входить до виключної компетенції Ради Європейського Союзу, вона все ж має забезпечувати той порядок, завдяки якому ці сфері будуть стабільно функціонувати в рамках співтовариства всього Європейського Союзу [1].

Як раз для того, аби Рада Європейського Союзу мала можливість ефективно виконувати свої функції, приймаючи відповідні для цього рішення вона уповноважена до здійснення своєї діяльності, зокрема у відповідності до статті 16 Договору про Європейський Союз. Кожна держава-член а також сам Європейський Союз мають здійснювати свою діяльність з метою загального благополуччя всього Союзу [2].

Слід погодитись з думкою про те, що Рада Європейського Союзу приймає рішення, орієнтовані на забезпечення вищеперерахованих функцій лише у випадках, коли вони узгоджуються з пропозиціями від Європейської Комісії а також після проведення обговорення рішення безпосередньо з Європейським Парламентом.

У випадку, коли Рада Європейського Союзу все ж має намір та бажання внести якісь доповнення чи зміни до цієї пропозиції, яка була отримана від Європейської Комісії, то це рішення може бути ухвалене тільки при одностайному погодженні (при умові, що ці зміни не будуть посягати на основи висунутої пропозиції) [3].

Якщо говорити про склад Ради Європейського Союзу, то слід почати з Голови Ради ЄС, що відрізняється від звичного розуміння керівної посади органу та власне із себе представляє державу-учасницю як таку, в особі її посадових осіб. В рамках своїх функцій Голова Ради ЄС: здійснює підготовку а також забезпечує проведення заходів Ради ЄС у відповідності до регламенту та цілей; забезпечує, аби всі рішення, що приймаються були ухвалені між собою; для вирішення нагальних проблем, що склалися в ЄС Голова Ради має проводити аналіз та пошук оптимальних та практичних рішень. Разом з тим, Голова Ради ЄС є таким собі представницьким інститутом ЄС у світі [4].

Повертаючись до питання відповідальності Ради Європейського Союзу слід відмітити, що вона має певну специфіку. Зокрема, ця специфіка закладається в тому, що здебільшого Рада ЄС не 'відповідає' за дії та рішення, яка вона прийняла поза своєї компетенції, оскільки у складній та масштабній структурі Європейського Союзу можливість прийняти таке рішення, яке буде йти всупереч всім цінностям та узгодженостям Союзу мінімальне. Здебільшого, відповідальність Ради ЄС пов'язана саме з невиконанням покладених на неї обов'язків.

Разом з тим, слід зазначити доволі цікавий механізм, відповідно до якого кожні 6 місяців в Раді ЄС змінюється Головуюча держава-учасниця. Тому і можна спочатку виділити перший інструмент відповідальності Ради ЄС – це позачергова зміна Голови Ради. При цьому, цікавою є думка вчених щодо того, що відповідальність, яка настає для Голови Ради ЄС за своєю сутністю є тільки політичною, бо вона не визначена жодним нормативним документом. Фактично, Голова Ради ЄС не виконавши своєї роботи може значно втратити авторитет на міжнародній арені.

Література

1. Задніпряна М. Ю. Гармонізація принципів юридичної відповідальності України та Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.01 'Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень'. Київ, 2015. 20 с.

2. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.

3. Право Європейського Союзу: підручн. за ред. О. К. Вишнякова. Одеса: Фенікс, 2013. 883 с.

4. Конспект лекцій з дисципліни 'Право Європейського Союзу'. ДДУВС, кафедра загальноправових дисциплін. 2016. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1109/8.1.pdf>.

ПОПОЧЕБЕНЮК ВЛАДЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»

СУДОВА СИСТЕМА ЄС У ВІДПОВІДНОСТІ З ЛІСАБОНСЬКИМ ДОГОВОРОМ

Дослідження питання щодо судової системи Європейського Союзу у відповідності з Лісабонським договором є актуальним. Судова система ЄС була створена з метою вирішення суперечок між державами-членами співтовариств, шляхом тлумачення його норм та імплементації норм права ЄС у внутрішнє законодавство держав-членів як передумова для нормального функціонування організаційно-правового механізму європейської інтеграції.

Сучасну судову систему Європейського Союзу (далі – судова система ЄС) визначає Суд Справедливості Європейського Союзу, до складу якого входить Європейський Суд справедливості та Загальний суд. Така назва і структура

судової системи ЄС пов'язані з набуттям чинності змін до Лісабонського договору.

Поряд із правовою системою ЄС існують національні правові системи держав – членів Союзу. Саме тому Суд ЄС вивів та обґрунтував принцип верховенства права Співтовариства над національним правом держав-членів і ствердив його як найвищий принцип, який регулює співвідношення права Співтовариства із національними правовими системами. З набуттям чинності Лісабонського договору, цей принцип почав застосовуватися до права ЄС. Крім того, важливим є те, що всі держави-члени при розробці Лісабонського договору підписали Декларацію № 17 про верховенство, в якій закріплений принцип верховенства права ЄС над правом держав-членів. Хоча Декларація не має обов'язкової сили, але принцип верховенства закріплений в ній саме в такому вигляді, яким від був виведений Судом ЄС своєю практикою. Цей факт безперечно підкреслює вагомую роль Суду ЄС у формуванні наднаціонального права [1, с. 125].

Процесуальні гарантії законності, такі як право на захист і доступ до правосуддя в незалежних і неупереджених судах, так само захищаються Судом ЄС як невід'ємна частина правового дискурсу ЄС. Вони розглядаються як невід'ємна частина поняття Співтовариства, заснованого на верховенстві права, як і дотримання Хартії основних прав ЄС, яка набула чинності через Лісабонський договір у 2009 році та включає, серед іншого, положення про захист прав на ефективний засіб правового захисту та справедливий суд.

Існує давня низка проблем, пов'язаних із верховенством права, які стосуються доступу до судів ЄС. Можна сказати, що конституційна система ЄС після 1992 року містить у цьому відношенні серйозний 'дефіцит верховенства права'. Поклавши кінець так званій структурі з трьох стовпів і доповнивши фундаментальні зміни в юрисдикцію СЄС, головним чином щодо заходів у сфері юстиції та внутрішніх справ, Лісабонський договір значною мірою усунув структурні недоліки, і, безсумнівно, посилив узгодженість судової системи Союзу, зміцнюючи тим самим захист 'верховенства права'. З огляду на це, низка

проблем залишається: наприклад, тривалість проваджень у судах ЄС продовжує бути надмірно довгою, хоча суперечливі реформи можуть з часом призвести до певних покращень на цьому фронті [2].

Постійна проблема стосується доступу до правосуддя та права на ефективний засіб правового захисту: у законодавстві ЄС зберігається різке розмежування між привілейованими (державами-членами та інституціями ЄС) і непривілейованими позивачами (фізичними та юридичними особами), коли йдеться про подання позову про анулювання до судів ЄС. Заяви останніх, швидше за все, будуть визнані неприйнятними без розгляду їх суті через те, що вони не дотримуються суворих правил щодо статусу фізичних і юридичних осіб. Спроби пом'якшити постійні правила, що застосовуються непривілейованих сторін, здебільшого провалилися, і Лісабонський договір позитивно, але лише незначно, полегшує умови для прийнятності позовів про анулювання, поданих фізичними чи юридичними особами. Будь-яка фізична або юридична особа тепер може порушити справу проти акта, адресованого цій особі або який безпосередньо та особисто стосується її, або проти нормативного акта, який безпосередньо стосується її і не передбачає заходів для виконання. Юристи, як правило, мали зрадіти цій зміні, хоча більшість також висловлюють шкоду як з приводу неоднозначного характеру нового та невизначеного поняття регуляторного акта, так і з приводу скромного характеру вдосконалення умов прийнятності до Лісабонського договору [4].

Поняття верховенства права було невід'ємною частиною нормативної та інституційної основи того, що нині є ЄС, від початку сучасної європейської інтеграції після Другої світової війни. Верховенство права є однією з кількох конституційних цінностей, на яких згідно з договором заснований Союз і які вважаються спільними для держав-членів. Для ефективного функціонування ЄС як політичної та правової споруди важливо, щоб і ЄС, і окремі держави-члени могли розумно покладатися на ефективність систем правосуддя інших держав-членів. Це особливо важливо для безперебійного функціонування сфери юстиції та внутрішніх справ ЄС. Відповідно, базова довіра до стандартів верховенства

права в кожній державі-члені є тим з'єднанням, який утримує разом ці ключові сфери діяльності ЄС. Повага до верховенства права є критерієм прийнятності для членства в ЄС, і держави, які прагнуть стати членом Союзу, повинні продемонструвати прихильність до нього, а також, починаючи з Лісабонської угоди, зобов'язання сприяти цьому.

Верховенство права відіграло і відіграватиме ключову роль у розширенні членства в Союзі. Нарешті, верховенство права відіграє центральну роль в ідентичності Союзу та діяльності, що стосується його зовнішніх відносин і саморозуміння, зобов'язано поглибити ліберальний міжнародний порядок. Концепція верховенства права відіграє суттєву роль у сучасних дослідженнях судової системи ЄС.

Таким чином, Лісабонська угода внесла значну кількість змін у функціонування Суду ЄС. Із набуттям чинності Лісабонської угоди, яку вважають серйозним кроком вперед щодо демократизації ЄС, національні парламенти держав-членів здобули реальні повноваження щодо нагляду за дотриманням принципів субсидіарності та пропорційності, що також слугує подоланню дефіциту демократії та впливає на конституціоналізацію права ЄС. Задля цього був прийнятий Протокол 1 щодо ролі національних парламентів у ЄС, а також Протокол 2 щодо застосування принципів субсидіарності та пропорційності, які становлять невід'ємну частину установчих договорів. Все це призводить до опосередкованої участі народів Європи в управлінні інтеграційними процесами. Свій вклад у це внесла і громадська законодавча ініціатива, яка надає можливість громадянам ініціювати прийняття законодавчих актів Парламентом та Радою ЄС. Всі ці зміни призводять до реальної конституціоналізації права ЄС.

Література

1. Комарова Т.В. Практика Суду справедливості ЄС та конституціоналізація права Європейського Союзу *Правова держава*. 2018. № 29. С. 123-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2018_29_22 (дата звернення: 29.10.2022).

2. Офіційний сайт Суду Європейського Союзу (ЄС). URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutionsbodies/court-justice_en (дата звернення: 29.10.2022).

3. Тимчишин Т.М., Лозинський Ю.Р. Суд Європейського Союзу: порядок формування і повноваження *Молодий вчений*. № 4 (92) квітень, 2021 р. С. 280-283.

4. The rule of law and the European Union. URL: <https://reconnect-europe.eu/wp-content/uploads/2019/04/2018-AM-LP-Handbook-CH14-proof.pdf> (дата звернення: 29.10.2022).

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри Сурілова О.О.